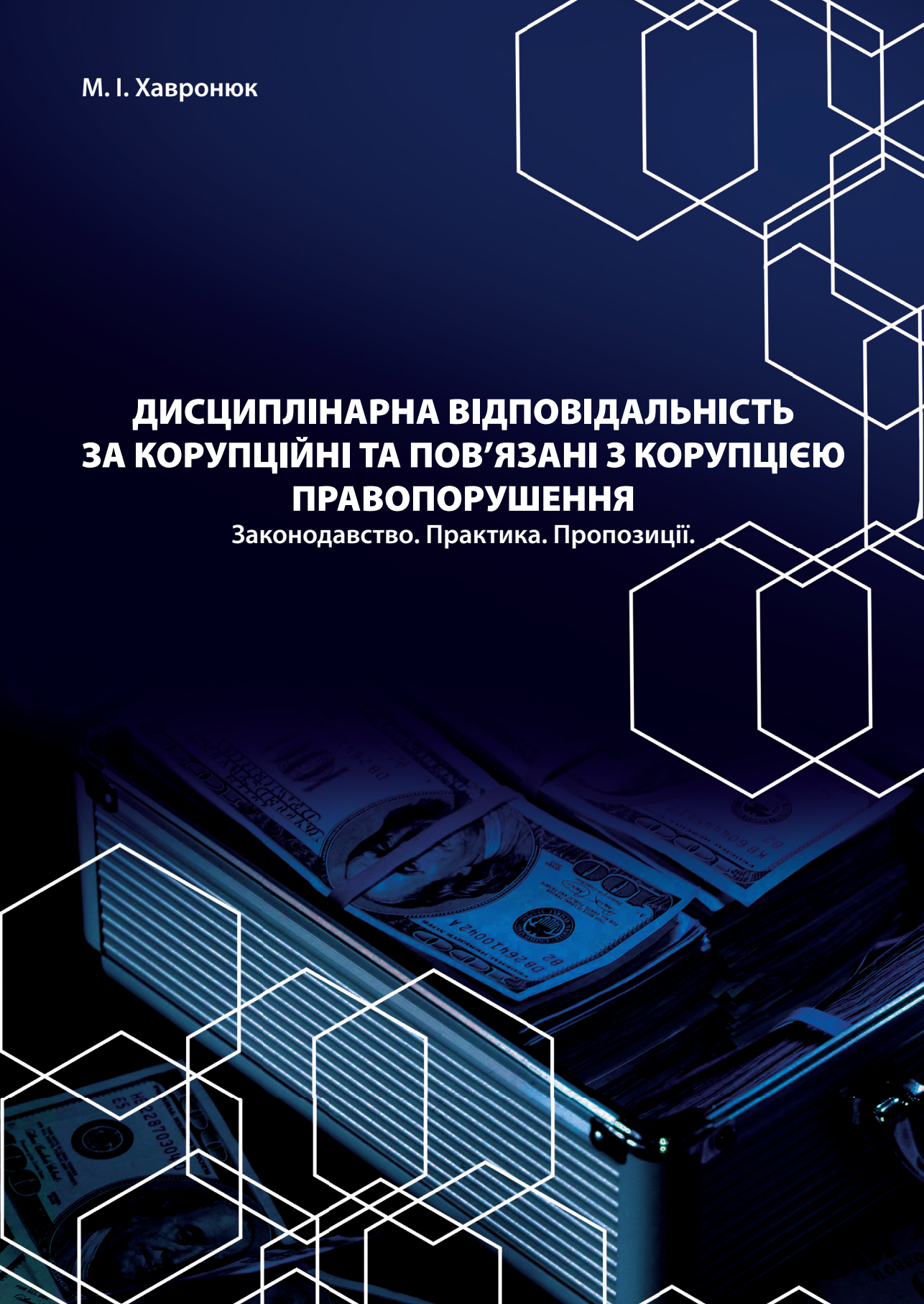


М. І. Хавронюк

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВООПОРУШЕННЯ

Законодавство. Практика. Пропозиції.





USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ



Центр
Політико-
Правових
Реформ



NATIONAL
DEMOCRATIC
INSTITUTE

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВOPOPУШЕННЯ

Законодавство. Практика. Пропозиції.

**УДК
ББК**

Хавронюк М.І. Дисциплінарна відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Законодавство. Практика. Пропозиції. // Монографія. Київ. 2025. – 422 с.

ISBN

У книзі розглянуто юридичні передумови і міжнародні стандарти дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, суб'єкти такої відповідальності взагалі та особливості підстав дисциплінарної відповідальності публічних посадовців, види дисциплінарних корупційних правопорушень, дисциплінарних правопорушень, пов'язаних з корупцією, та суміжних з ними, особливості дисциплінарних стягнень, що застосовуються до публічних посадовців, та порядок їх накладення і зняття (погашення), додаткові заходи дисциплінарної відповідальності публічних посадовців тощо. Наведено висновки і рекомендації щодо суб'єктів дисциплінарної відповідальності, визначення її підстав, стягнень за дисциплінарні проступки, виключення дисциплінарної відповідальності та її ненастання, суб'єктів та процедур притягнення до дисциплінарної відповідальності.

У додатках до книги розміщено, зокрема, закони Королівства Бельгія і Польщі щодо етики та дисциплінарної відповідальності поліцейських, Федеральний дисциплінарний статут Німеччини, а також перелік наукових праць з проблем дисциплінарної відповідальності.

Для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, суддів судів загальної юрисдикції і суддів Конституційного суду України, працівників органів суддівського урядування, прокурорів, адвокатів, слідчих, детективів і дізнавачів, поліцейських, працівників інших державних органів, науковців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вищих закладів освіти, всіх, хто цікавиться питаннями дисциплінарної відповідальності.

**УДК
ББК**

(с) Хавронюк М.І., 2025
Київ
2025

Монографію видано завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми ефективної та відповідальної політики (U-RAP), що виконується Національним демократичним інститутом (НДІ), Міжнародним республіканським інститутом (МРІ) та Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES). Думки, висловлені у книжці, належать учасникам і не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду Сполучених Штатів Америки.

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	16
1.1. Мета і функції дисциплінарної відповідальності як виду соціальної та юридичної відповідальності.....	16
1.2. Генеза, поняття й ознаки дисциплінарної відповідальності	18
1.3. Відмінність дисциплінарної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Поєднання дисциплінарної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності	28
1.4. Принципи дисциплінарної відповідальності	33
1.5. Види дисциплінарної відповідальності.....	42
1.6. Підстави та форми реалізації дисциплінарної відповідальності	49
1.7. Момент виникнення дисциплінарної відповідальності і стадії притягнення до неї.....	52
1.8. Дисциплінарні стягнення – засоби дисциплінарної відповідальності. Їх характеристика, порядок накладення і зняття (погашення)	57
1.9. Виключення дисциплінарної відповідальності та її ненастання	64
РОЗДІЛ 2. ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ ПОСАДОВЦІВ, ЗОКРЕМА ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ	70
2.1. Юридичні передумови і міжнародні стандарти дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.....	70
2.2. Особи, на яких поширюється дія Закону «Про запобігання корупції» як суб'єкти дисциплінарної відповідальності, інші відповідні суб'єкти та не суб'єкти дисциплінарної відповідальності.....	79
2.3. Склади дисциплінарних правопорушень публічних посадовців	84
2.4. Особливості підстав дисциплінарної відповідальності публічних посадовців.....	98
2.5. Види дисциплінарних корупційних правопорушень	103
2.6. Види дисциплінарних правопорушень, пов'язаних з корупцією.....	109
2.7. Види дисциплінарних правопорушень, суміжних з корупційними та пов'язаними з корупцією.....	116

2.8. Поєднання дисциплінарної відповідальності публічних посадовців з іншими видами юридичної відповідальності	125
2.9. Особливості дисциплінарних стягнень, що застосовуються до публічних посадовців. Порядок їх накладення і зняття (погашення).....	135
2.10. Припинення публічної служби – наслідок звільнення з посади.....	139
2.11. Додаткові заходи дисциплінарної відповідальності публічних посадовців.....	142
2.12. Внесення інформації про дисциплінарний проступок до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення.....	143
РОЗДІЛ 3. ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДИСЦИПЛІНАРНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ’ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ	
3.1. Щодо суб’єктів дисциплінарної відповідальності	148
3.2. Щодо підстав дисциплінарної відповідальності	153
3.3. Щодо стягнень за дисциплінарні проступки	167
3.4. Щодо виключення дисциплінарної відповідальності та її ненастання	171
3.5. Щодо суб’єктів та процедур притягнення до дисциплінарної відповідальності.....	172
ДОДАТОК 1. Суб’єкти дисциплінарної відповідальності	179
ДОДАТОК 2. Підстави дисциплінарної відповідальності публічних посадовців і прирівняних до них осіб, а також санкції за дисциплінарні проступки.....	201
ДОДАТОК 3. Види дисциплінарних проступків і стягнень за них за законодавством деяких інших держав	255
ДОДАТОК 4. Підстави виключення дисциплінарної відповідальності та її ненастання згідно із законами України.....	265
ДОДАТОК 5. Суб’єкти та процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності, що передбачені законами України	274
ДОДАТОК 6. Закони Королівства Бельгія і Польщі щодо етики та дисциплінарної відповідальності поліцейських	311
ДОДАТОК 7. Федеральний дисциплінарний статут Німеччини	378
ДОДАТОК 8. Наукові праці з проблем дисциплінарної відповідальності	405

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Антикорупційна стратегія – Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, затв. Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-IX

АРМА – Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

БЕБУ – Бюро економічної безпеки України

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

ВКСУ – Вища кваліфікаційна комісія суддів України

ВРП – Вища рада правосуддя

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ДАП – Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року №220

ДБР – Державне бюро розслідувань ДКВС – Державна кримінально-виконавча служба України

ДП – державне підприємство

ДС – Дисциплінарний статут

ДСНПУ – Дисциплінарний статут Національної поліції України

ДСОВС – Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України

ДССЦЗ – Дисциплінарний статут служби цивільного захисту

ЗСУ – Збройні сили України

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗМІ – засоби масової інформації, медіа

КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України

КДКП – Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів

КЗпП – Кодекс законів про працю України

КК України – Кримінальний кодекс України

КП – комунальне підприємство

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КСУ – Конституційний суд України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

нмдг – неоподатковуваний мінімум доходів громадян

НПУ – Національна поліція України

ОВС – органи внутрішніх справ

Публічні посадовці – особи, які займають публічні посади та уповноважені на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СБУ – Служба безпеки України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

Терміни «дисциплінарне правопорушення» і «дисциплінарний проступок» застосовуються як синоніми.

ВСТУП

Закон «Про боротьбу з корупцією», який було прийнято в Україні 5 жовтня 1995 року – ще за вісім років до підписання широкомасштабної Конвенції ООН проти корупції, передбачав досить прості заходи протидії корупції.

Згідно з ним у випадках, коли публічні посадовці, зокрема народні депутати України та депутати місцевих рад, не притягувались до кримінальної відповідальності за корупційне діяння (через малозначність чи з інших передбачених законом причин), для них наставала адміністративна відповідальність у виді штрафу і водночас – дисциплінарна у виді звільнення з посади або іншого усунення від виконання функцій держави. Те саме мало місце у разі повторного порушення обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави (йдеться про порушення заборони сприяти іншим особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, самим займатися підприємницькою діяльністю тощо), вимог фінансового контролю, невжиття керівниками заходів щодо боротьби з корупцією, а спеціально уповноваженими правоохоронцями – своїх обов’язків по боротьбі з корупцією.

З такою нехитрою і водночас досить жорсткою й ефективною системою не могли примиритися тогочасні корупціонери. Адміністративний штраф вони іноді були готові платити, але йти з посад – ні.

Саме тому приховано, за лаштунками відкритої політики, і була проведена операція з усунення із Закону положень щодо дисциплінарної відповідальності. 23 липня 2004 року у Верховній Раді було зареєстровано проєкт Закону № 2415 «Про внесення змін до деяких законів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про статус депутатів місцевих рад”», в якому зміни до Закону «Про боротьбу з корупцією» не пропонувались і взагалі ані слова не було про корупцію. Перед його розглядом у другому читанні народними депутатами Беспалим Б. і Черняком В. була внесена потрібна поправка, яку парламент із задоволенням проголосував. Слід віддати належне Президенту Л. Кучмі – він двічі, 8 квітня і 22 липня 2004 року, застосовував право вето до прийнятого Закону. Але народні депутати України пішли на безсовісний обман: у порівняльній таблиці від 15 грудня 2004 року з пропозиціями Президента України до другого читання, складеній в Комітеті з питань державного будівництва та місцевого самоврядування¹, вони написали, ніби пропозиція Президента України «Доповнити положення нової редакції статті 7 Закону України “Про

¹ URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2415&skl=5

боротьбу з корупцією” нормою про дисциплінарну відповідальність всіх осіб, уповноважених на виконання функцій держави, за вчинення ними корупційних діянь», – «врахована по суті». Насправді ж вона врахована не була. 3 березня 2005 року Закон прийнято «з урахуванням пропозицій Президента України», і у цьому ж місяці його підписав новообраний у січні того ж року Президент України – В. Ющенко.

З того часу і протягом більше десяти років належну увагу проблемі дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов’язані з корупцією правопорушення ні держава, ні громадськість, ні науковці не приділяли.

Між тим, ще 31 жовтня 2003 року була відкрита до підписання **Конвенція ООН проти корупції**. У її ст. 8 («Кодекси поведінки державних посадових осіб») зазначалось: «Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, дисциплінарних або інших заходів стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти, установлені згідно із цією статтею». А у ст. 30 («Переслідування, винесення судового рішення та санкції») Конвенції вказувалось, що «кожна Держава-учасниця... розглядає можливість встановлення процедур для позбавлення на визначений строк... права: а) займати державну посаду; б) займати посаду на будь-якому підприємстві, яке цілком або частково перебуває у власності держави», що «не завдає шкоди здійсненню компетентними органами дисциплінарних повноважень щодо державних службовців».

Нарешті, у 2014 році в **Законі «Про запобігання корупції»** (статті 1, 65-1 та ін.) було передбачено, що за вчинення корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині 1 ст. 3 цього Закону, притягаються до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку, зокрема і тоді, коли до таких осіб судом не застосовано покарання або на них не накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов’язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності.

Проте, слухна ідея, що полягала насамперед у тому, щоб *запобігти випадкам використання посадових повноважень*, знову не отримала очікуваного розвитку.

Досить мляво держава виконувала і свої обов’язки в цій сфері перед Радою Європи.

У червні 2017 року GRECO започаткувало Четвертий раунд оцінювання, надавши у своєму Звіті «**Запобігання корупції серед народних депутатів України, суддів та прокурорів**», опублікованому під час 84-го пленарного засідання GRECO 2–6 грудня 2019 року², офіційну оцінку стану виконання рекомендацій. Із тих, що стосувалися суддів і прокурорів, не виконаними тривалий час залишалися, зокрема, рекомендації XIX, XXIX та XXX щодо: більш чіткого формулювання дисциплінарних проступків суддів і прокурорів; підвищення ефективності дисциплінарних проваджень стосовно прокурорів шляхом збільшення строку давності, забезпечення, щоб дисциплінарні провадження могли бути ініційовані також органами прокурорського самоврядування та головами прокуратур, та забезпечення оскарження дисциплінарних проваджень (після вичерпання внутрішніх процедур прокуратури) лише у суді, як на предметних, так і на процесуальних підставах.

Водночас всі останні роки **різко зменшується кількість** осіб, притягнутих до кримінальної та адміністративної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, і лише незначна кількість осіб, які притягнуті до такої відповідальності, позбавляється права обіймати певні посади, заняття яких їм власне і дозволило вчиняти ці правопорушення (детальніше про це в підрозділі 2.12). Відтак, кримінальна та адміністративна відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, зокрема в частині позбавлення права обіймати публічні посади, завдяки яким є можливими службові зловживання, себе не виправдовують.

При цьому теоретично можливість застосування до публічних посадовців заходів дисциплінарної відповідальності є набагато вищою, ніж заходів кримінальної або адміністративної відповідальності, у силу самої динаміки державно-управлінської діяльності³.

З огляду на зазначене зрозумілими є положення розділів 3 і 4 **Антикорупційної стратегії** на 2021-2025 роки (затв. Законом від 20 червня 2022 року). В них визначено, зокрема, такі проблеми і відповідні очікувані результати (Табл. 1).

² URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Greko.pdf>

³ Ковалів М.В., Татусько Д.Р. Дисциплінарна відповідальність як засіб запобігання корупції. Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 28 травня 2021 року) / упорядник Ю.А. Хатнюк. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 30.

**Таблиця 1. Деякі проблеми й очікувані результати АС
в частині дисциплінарної відповідальності**

Проблема	Очікувані стратегічні результати
4.1.1. Порушення вимог антикорупційного законодавства на практиці не завжди розглядається як дисциплінарне правопорушення; значна частина суб'єктів, на яких поширюється дія Закону, уникає дисциплінарних стягнень.	1) удосконалено положення законодавства, якими визначено підстави та процедуру притягнення суб'єктів, на яких поширюється дія Закону⁴, до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства, із запровадженням базових правил про те, що: – грубе порушення вимог Закону є підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності; – окремою підставою для початку дисциплінарного провадження є факт набрання законної сили рішенням суду про притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, або закриття провадження у справі про таке адміністративне правопорушення у зв'язку із закінченням строку накладення стягнення чи у зв'язку із звільненням особи від відповідальності через малозначність правопорушення; а також набрання законної сили ухвалою суду про звільнення такої особи від кримінальної відповідальності є безумовною підставою для звільнення особи з посади; 2) за невиконання вимог законодавства щодо притягнення правопорушників до дисциплінарної відповідальності встановлено дисциплінарну та адміністративну відповідальність; 3) у Законі визначено такі основні засади дисциплінарної відповідальності суб'єктів, на яких

⁴ Йдеться про Закон «Про запобігання корупції».

	поширюється його дія: – особа, яка грубо порушила вимоги Закону, притягається до дисциплінарної відповідальності незалежно від того, чи встановлено за це правопорушення інший вид юридичної відповідальності, чи розглядається це правопорушення в межах кримінального, адміністративного чи цивільного судочинства, стадії розгляду та наявності кінцевого рішення у таких справах; – уніфіковано строки давності накладення дисциплінарних стягнень для різних категорій посадових осіб; 4) на законодавчому рівні встановлено, що суди, які розглянули справу про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи справу про визнання необґрунтованими активів, зобов'язані надіслати копію рішення у справі, яке набрало законної сили, до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи чи організації, у якому (якій) працює особа, стосовно якої така справа розглядалася.
3.1.3. Відсутність дієвих механізмів підтримання доброчесності суддівського корпусу та реагування на встановлені факти впливу, тиску на суддів та втручання в їх діяльність.	1) дисциплінарний орган у системі правосуддя, сформований за результатами конкурсу, проведеного незалежною комісією, здійснює оперативний і справедливий розгляд дисциплінарних справ щодо суддів; 2) уточнено перелік та підстави дисциплінарної відповідальності судді та її види у спосіб, що дає можливість суддям прогнозувати свою поведінку, зокрема, більш чітко визначено ознаки дисциплінарних правопорушень, які порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя, вдосконалено та спрощено механізми

	дисциплінарного розслідування і розгляду дисциплінарних справ; 3) дисциплінарна практика щодо суддів є послідовною, передбачуваною, сталою та відкритою; усі рішення дисциплінарного органу своєчасно оприлюднюються; дисциплінарний розгляд справ щодо суддів, за загальним правилом, є відкритим і транслюється в режимі реального часу; 4) удосконалено підстави та механізми завершення дисциплінарного провадження, зокрема запроваджено механізм завершення розгляду дисциплінарної справи щодо судді навіть у разі подання ним заяви про відставку після відкриття дисциплінарної справи щодо нього.
--	---

Детальніше ці питання розкрито в **Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки** (ДАП), затв. постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220 (пункти 2.1.3.1–2.1.3.4, 2.1.5.2–2.1.5.3, 2.1.6.2, 2.3.3.2, 2.5.2.4–2.5.2.5, 2.7.1.7, 3.1.1.1–3.1.1.4, 3.3.3.7).

* * *

Дисциплінарна відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення не може аналізуватися у відриві від загальних проблем дисциплінарної відповідальності, як не може бути вона визначена в якихось окремих, спеціальних актах законодавства, крім відповідних дисциплінарних статутів або розділів законів, що присвячені статусу тих або інших публічних посадовців. Тому й у цій книзі ми вимушені досліджувати проблеми дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення значною мірою у більш загальному контексті. Проте, на нашу думку, слідування дедуктивному методу (коли окремі положення логічно виводяться із загальних) має не погіршити, а, навпаки, покращити якість дослідження й дозволить отримати більш значимі результати.

Предметом цього дослідження є законодавство і практика застосування дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією пра-

вопорушення в Україні і – в компаративному аспекті – за кордоном.

Мета дослідження – виявити прогалини, суперечності та інші вади законодавчого регулювання і практики дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов’язані з корупцією правопорушення і на цій основі, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, запропонувати відповідні зміни до законодавства України.

* * *

Автор висловлює вдячність рецензентам цієї книги – **Віктору Тимощуку**, старшому науковому співробітнику відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, кандидату юридичних наук, заступнику голови правління Центру політико-правових реформ, **Вікторії Дерещ** – експертці Центру політико-правових реформ, кандидату юридичних наук, і **Ользі Піскуновій** – експертці Центру політико-правових реформ, кандидату юридичних наук. Надані ними пропозиції підштовхнули до перегляду деяких положень книги і дозволили значно поліпшити її зміст.

РОЗДІЛ 1

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Мета і функції дисциплінарної відповідальності як виду соціальної та юридичної відповідальності

- *Для чого суспільству і державі потрібна дисциплінарна відповідальність.*
- *Напрямки, в яких дисциплінарна відповідальність впливає на суспільні відносини.*
- *Співвідношення дисциплінарної відповідальності із соціальною відповідальністю та специфічні характеристики першої.*

Соціальне призначення дисциплінарної відповідальності як засобу охорони певних суспільних відносин реалізується в її меті та функціях.

Мета дисциплінарної відповідальності – регулювання й охорона відповідних правових відносин (трудових, службових тощо), насамперед гарантування реалізації суб'єктами цих відносин їхніх суб'єктивних прав і забезпечення виконання ними їхніх юридичних обов'язків, а також поновлення порушеного правопорядку у відповідній сфері публічно-правових відносин. Зрозуміло, що ця мета суттєво не відрізняється від мети юридичної відповідальності загалом. Зазначена кінцева мета дисциплінарної відповідальності досягається, переважно, шляхом покарання винного у вчиненні правопорушення суб'єкта і попередження вчинення ним та іншими особами подібних правопорушень у майбутньому.

Дисциплінарна відповідальність публічних посадовців запобігає не-сумлінному ставленню до своїх обов'язків, підтримує репутацію органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, в якому працює особа, і забезпечує довіру як до таких органів, так і до держави та місцевого самоврядування у цілому. Мета дисциплінарної відповідальності реалізується через її відповідні функції, які відображають основні напрями впливу цієї відповідальності на суспільні відносини. Двома основними **функціями дисциплінарної відповідальності** є:

1) регулятивна – забезпечення нормальної дії механізму правового регулювання у відповідній сфері правових відносин;

2) охоронна – забезпечення охорони певних правових відносин. Крім того, як додаткові пропонується розглядати такі функції:

3) відновлювальна – відновлення порядку, що існував до моменту вчинення правопорушення, налагоджування трудових, службових та інших відносин;

4) попереджувальна – дія на свідомість в напрямі усвідомлення винною особою негативних наслідків застосування до неї стягнення і створення переконання у неї та інших осіб у небажаності або неприпустимості подібних правопорушень;

5) стимулююча – створення умов для можливості здійснення вибору між правопорушенням і правомірною поведінкою на користь останньої;

6) виховна – формування звички до правомірної поведінки;

7) каральна – застосування до правопорушника примусу й обмеження його певних прав, свобод чи законних інтересів або покладання на нього додаткових обов'язків. Каральна функція проявляється тим сильніше, чим суворішим є вид дисциплінарного стягнення.

Юридична відповідальність взагалі виявляється у здатності держави впливати на суспільство за допомогою певних заходів юридичного характеру з метою встановлення в ньому загального порядку, чіткого регулювання суспільних відносин, усунення конфліктів, втілення принципу соціальної справедливості та рівності всіх перед законом⁵.

Співвідносячи її із соціальною відповідальністю, необхідно враховувати, що юридична відповідальність є частиною соціальної відповідальності. У зв'язку з тим, що соціальна відповідальність є родовим поняттям по відношенню до всіх видів відповідальності, юридичній відповідальності притаманні загальні сторони, ознаки, особливості, форми реалізації соціальної відповідальності. Проте, юридична відповідальність має певні специфічні характеристики, які дозволяють виділяти її серед інших видів соціальної відповідальності:

1) базується на правових нормах, формально визначена і характеризується чіткістю, деталізацією та загальною обов'язковістю;

⁵ Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Автореф. дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. С. 27.

- 2) гарантується державою;
- 3) забезпечується державним примусом чи переконанням;
- 4) своїми наслідками тягне за собою державне схвалення чи осуд та покарання;
- 5) здійснюється в процедурній (зокрема, дисциплінарна відповідальність) чи процесуальній формах (цивільно-правова, кримінальна відповідальність);
- 6) є єдиною, але має дві форми реалізації – дотримання передбачених нормами матеріального права заборон (позитивна відповідальність) та застосування до порушника заходів державного примусу (ретроспективна відповідальність)⁶.

1.2. Генеза, ознаки й поняття дисциплінарної відповідальності

- *Як зародився і розвивався в Україні інститут дисциплінарної відповідальності.*
- *Дисциплінарна відповідальність як один із видів юридичної відповідальності.*
- *Наукові дослідження особливостей дисциплінарної відповідальності, зокрема публічних посадовців.*
- *Положення Конституції України щодо дисциплінарної відповідальності.*
- *Ознаки і поняття дисциплінарної відповідальності*

У старі часи, коли держава і право як інститути суспільства лише починали свій розвиток, правопорушення (у сучасному розумінні цього слова) звичайно не поділялись на види і загалом розглядались як посягання на особисті, а не на суспільні інтереси.

Розвиток дисциплінарного права можна пов'язати передусім із розвитком збройних сил, які вимагали насадження суворої дисципліни. Проте навіть і в епоху, наприклад, Запорізької Січі в Україні дисциплінарні правопорушення майже нічим не відрізнялись від злочинів з огляду на те, що за звичаєвим козацьким правом вони тягнули за собою застосування покарань, не визначена система яких не дозволяє чітко поділити їх на кримінальні та дисциплінарні.

⁶ Губанов О.О. Юридична відповідальність публічних службовців: порівняльно-правове дослідження. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2020. С. 12.

Наприклад, побиття киями на Запорізькій Січі, залежно від тяжкості вчиненого порушення, могло обмежитися і кількома ударами, але часто виявлялось в нанесенні кількох десятків чи сотень ударів і навіть призводило до смерті засудженого. У разі вчинення злочинів (як-от одержання хабара) могли застосовуватися і такі заходи, що згідно з сучасними поглядами були заходами суто дисциплінарної (переведення у рядові козаки, пониження на посаді) або матеріальної (відрахування з платні тощо) відповідальності.

В період існування Радянського Союзу відповідне законодавство на території України майже не розвивалось: можна згадати лише про радянські дисциплінарні статuti збройних сил і міліції, а також розрізнені норми КЗпП і Виправно-трудоного кодексу. В цей період часто мало місце перекирування принципів права стосовно дисциплінарної відповідальності.

Повноцінний інститут дисциплінарної відповідальності в системі юридичної відповідальності заважав радянській державі здійснювати політичну боротьбу за владу, подавляти декласовані елементи і будувати соціалістичну державно-правову систему. При цьому принцип винної відповідальності правопорушника, що вимагав рівності між людьми і застосування єдиної процедури накладення стягнення, заперечувався як буржуазна категорія і законодавцем, і тими, хто застосовував закон, бо він дисонував з вирішенням основного завдання – захисту радянського правопорядку від буржуазного впливу. Більш важливими тоді були принципи революційної законності, доцільності і класового підходу при притягненні особи до юридичної відповідальності. Заперечувалося і те, що самостійними суб'єктами юридичної відповідальності загалом можуть бути держава, її органи і посадові особи (вони – як «королева поза підозрою» – ніби взагалі не могли вчинити протизаконних діянь), а це не дозволяло створити єдину концепцію юридичної відповідальності.

Не приділялось в радянський час належної уваги питанням дисциплінарної відповідальності і в правовій доктрині. Ці питання розглядалися переважно в рамках підручників з теорії права, адміністративного і трудового права. Але ніхто і ніколи не підрахував, скільки громадян було незаконно притягнуто до дисциплінарної відповідальності лише через вади законодавства.

Сьогодні безпосередньо в Конституції України (п. 22 ч. 1 ст. 92) дисциплінарна відповідальність, поряд з цивільно-правовою, кримінальною та адміністративною, названа як окремий вид юридичної відповідальності. Це зобов'язує державу визначити підстави, функції, форми реалізації тощо стосовно дисциплінарної відповідальності так само чітко, як це зроблено стосовно, наприклад, кримінальної й адміністративної.

Між тим, нормативно-правовий акт, що був би присвячений основним засадам дисциплінарної відповідальності, в Україні відсутній, види такої відповідальності, зокрема залежно від суб'єктів, до яких вона застосовується, досить численні, а зазначені засади визначені в різних актах зі значними відмінностями.

Не існує і повної згоди серед науковців стосовно змісту і видів дисциплінарної відповідальності. В.О. Котюк відносить до дисциплінарної лише відповідальність за порушення трудової дисципліни⁷. На думку Н.Б. Болотіної, «... трудове правопорушення складається з двох різновидів: дисциплінарного проступку і трудового майнового правопорушення. Загальним для цих правопорушень є невиконання саме трудових обов'язків працівником. Однак особливості обумовлюють два види відповідальності в рамках трудового права – дисциплінарну і матеріальну»⁸. Але дисциплінарна і матеріальна відповідальність існують і поза рамками трудового права – в адміністративно-му⁹, кримінально-виконавчому праві тощо.

На нашу думку, так звана матеріальна відповідальність – це майнова відповідальність за ті дисциплінарні правопорушення, наслідками яких стала майнова шкода. Відтак, її не можна виключати і у випадках вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. Наприклад, якщо дії в умовах конфлікту інтересів спричинили майнову шкоду.

Не існує в доктрині і повної згоди щодо видів юридичної відповідальності взагалі.

⁷ Котюк В.О. Основи держави і права. Навчальний посібник. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: Атіка, 2001. С. 66.

⁸ Трудовое право Украины. Х.: Одиссей, 2001. С. 330–331.

⁹ Згадаймо хоча б Закон «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі» від 3 жовтня 2019 року.

За критеріями належності порушуваних норм до відповідних галузей права, а також характеру застосовуваних санкцій зазвичай виділяють такі види правопорушень, як злочини, адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові, а іноді – фінансові, трудові, матеріальні, конституційні, процесуальні, міжнародні правопорушення, і відповідальність – кримінальну, адміністративну, дисциплінарну, цивільну, а також, відповідно, фінансову, трудову, матеріальну, конституційну, процесуальну, міжнародно-правову.

Говорячи про галузеву ознаку, окремі вчені не уточнюють, мається на увазі галузь права, до якої належать порушувані норми, чи галузь права, яка містить відповідні санкції. Проте, якщо йдеться про перше, то перелік видів правопорушень можна значно збільшити, включивши до нього й екологічні, аграрні, земельні, сімейні, житлові, господарсько-правові, пенітенціарні правопорушення тощо, а якщо про друге, то за галузевою ознакою слід було б виділяти лише такі види правопорушень, які відповідають назвам тих галузей (підгалузей) права, котрі мають власні санкції, а саме: злочини (кримінальна відповідальність), цивільні (цивільна відповідальність), адміністративні (адміністративна відповідальність) та, можливо, деякі інші правопорушення.

Проте, дисциплінарне право як таке не виділяється як окрема галузь (підгалузь), хоча існують і дисциплінарні правопорушення, і дисциплінарна відповідальність.

І той, й інший підходи до виділення видів юридичної відповідальності є, на наш погляд, необґрунтованими хоча б з тієї причини, що створюють термінологічну плутанину через невідповідність назв видів правопорушень назвам видів відповідальності.

Справа у тому, що переважно галузі права захищаються за допомогою «чужих» санкцій, і лише іноді мають власні санкції. Але і в останньому випадку це не виключає можливості захисту їх за допомогою «чужих» санкцій.

Так, суспільні відносини, що виникають у зв'язку з існуванням державного управління і є предметом адміністративного права, охороняються за допомогою не тільки КУпАП, а й КК України, дисциплінарних статутів тощо. Конституційні правопорушення (якщо їх розуміти як порушення норм Конституції та інших законів, що регулюють відносини у сфері конституційного права) тягнуть прямо передбачену Конституцією України відповідальність (усунення Президента з поста в порядку імпічменту чи вотум недовіри Уряду), що, мабуть, і дає підстави називати її конституційною, а в деяких випадках

– кримінальну, адміністративну чи іншу відповідальність. Корупційні правопорушення тягнуть кримінальну відповідальність, пов'язані з корупцією правопорушення – кримінальну та адміністративну, а дисциплінарна і цивільно-правова відповідальність є додатковою і застосовується за ці види правопорушень лише в деяких випадках.

Отже, єдиного підходу до визначення як видів правопорушень, так і видів юридичної відповідальності не існує. Така невизначеність на практиці тягне за собою непослідовне і суперечливе застосування правових норм, неможливість або надзвичайну складність відмежування різних видів правопорушень між собою і врешті-решт порушення конституційних принципів юридичної відповідальності.

В науковій літературі проблемам *юридичної* відповідальності загалом присвячено чимало праць, у т.ч. таких відомих вчених, як В.Б. Авер'янов, Т.С. Аніщенко, Ю.А. Берлач, Ю.П. Битяк, Д.С. Бондаренко, М.І. Козюбра, В.К. Колпаков, В.В. Копейчиков, В.О. Котюк, О.В. Кузьменко, В.М. Марчук, П.С. Матишевський, П.О. Недбайло, О.І. Процевський, О.Ф. Скакун, Я.М. Шевченко, О.М. Ярошенко та ін. В окремих із них визначено певні особливості *дисциплінарної* відповідальності.

Але при дослідженні проблем дисциплінарної відповідальності тяжіє насамперед відомчий підхід, і тому вони розглядаються, як правило, в дисертаціях, монографіях, статтях, присвячених дисциплінарній відповідальності окремих суб'єктів правових відносин: працівників, державних службовців, суддів і прокурорів, військовослужбовців, співробітників органів внутрішніх справ, адвокатів і нотаріусів, засуджених¹⁰.

Лише в останні два десятиліття в Україні активізувалися дослідження особливостей дисциплінарної відповідальності публічних посадовців. Передумови для цього: а) реформа адміністративного права, в ході якої суттєво були переосмислені його базові категорії («державна служба», «публічна служба», «трудова дисципліна», «службова дисципліна» та ін.) й остаточно визначено місце службового права як частини адміністративного права України; б) дисциплінарна відповідальність перестала розглядатися виключно як поняття трудового права, що вимагає проведення досліджень підстав та порядку притягнення особи до дисциплінарної відповідальності з огляду

¹⁰ Додаток 8. Розділи 3–9.

на специфіку суб'єкта відповідальності¹¹.

Проблеми дисциплінарної відповідальності, її відмінні риси порівняно з іншими видами юридичної відповідальності знайшли відображення в окремих працях¹², але акцент на дисциплінарній відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення зроблено лише в одиничних публікаціях останніх років¹³. Також є публікації з кримінального права, в яких пропонується передбачити дисциплінарну відповідальність за діяння, які наразі розглядаються як кримінальні правопорушення¹⁴.

Суперечливість, непослідовність і недостатня обґрунтованість доктринального визначення поняття, ознак, видів, складу правопорушень та юридичної відповідальності, зокрема дисциплінарної, як у дзеркалі відбивається у чинному законодавстві.

Тільки ті суспільно небезпечні діяння, які визнаються злочинами, і відповідальність за них більш-менш ясно визначені у кодифікованому законі – КК. Щодо адміністративних та дисциплінарних правопорушень кодифікацію здійснено неналежно (причому КУпАП було прийнято ще за радянських часів – у 1984 році), загалом їх визначення у законодавстві часто є суперечливим і не відповідає ані праву у цілому, ані Конституції України як закону найвищої юридичної сили.

Так, відповідно до Конституції України:

- «кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» (ч. 5 ст. 55);
- «ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення» (ч. 2 ст. 58);
- «ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності

¹¹ Губанов О.О. Юридична відповідальність публічних службовців: порівняльно-правове дослідження. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2020. С. 27.

¹² Додаток 8. Розділи 1–2.

¹³ Додаток 8. Розділ 10.

¹⁴ Міськів Д.М. Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. 291 с.; Рубан К.П. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (9 грудня 2016 року).

URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5124>

одного виду за одне й те саме правопорушення» (ч. 1 ст. 61);

– виключно законами визначаються «засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них» (п. 22 ч. 1 ст. 92);

– «суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку» (ч. 4 ст. 126);

– «підставами для звільнення судді є... вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками» (п. 3 ч. 6 ст. 126).

Зрозуміло, що без чіткого та однозначного визначення понять «порушення», «правопорушення» і «протиправне посягання», «юридична відповідальність одного виду», «дисциплінарне правопорушення», «дисциплінарний проступок» (та його відмінність від грубого чи систематичного нехтування обов'язками) тощо ці конституційні норми мало чого варті. Але в законах їх визначення відсутні.

* * *

Усе зазначене, утім, не виключає можливості встановити спільні ознаки і визначити поняття дисциплінарної відповідальності.

На нашу думку, **ознаки дисциплінарної відповідальності** як правового інституту такі:

1) фактичною підставою дисциплінарної відповідальності є, як правило, дисциплінарний проступок у трудовій чи службово-трудовій, військовій, навчально-виховній, кримінально-виправній сферах людської діяльності. Загалом перелік цих сфер досить вузький і, відповідно, «дисциплінарний закон» охороняє не настільки велику кількість об'єктів, як, скажімо, кримінальний. Слова «як правило» вищі вжиті нами тому, що законодавством передбачено випадки, коли фактичною підставою дисциплінарної відповідальності може бути адміністративне чи кримінальне правопорушення. Це є однією із специфічних рис дисциплінарної відповідальності;

2) формальною (нормативною, юридичною) підставою дисциплінарної відповідальності є закон – дисциплінарний статут, певний розділ статусного або іншого закону. Дисциплінарний проступок характеризується визначеними таким законом хоча б в загальних рисах об'єктивними і суб'єктивними озна-

ками, які дають можливість відмежувати його від інших видів правопорушень (дисциплінарна протиправність);

3) згідно з законом за вчинення зазначеного проступку може бути накладено дисциплінарне стягнення, яке є основною формою дисциплінарної відповідальності (дисциплінарна караність). Згідно зі ст. 140 КЗпП стягнення за порушення трудової дисципліни може не застосовуватися, а до окремих несумлінних працівників в необхідних випадках застосовуються інші заходи дисциплінарного, а також громадського впливу;

4) дисциплінарне стягнення застосовує орган чи посадова особа, межі дисциплінарної влади яких визначені законом. У більшості випадків це орган чи посадова особа, який призначає (обирає) особу на посаду. Але оскаржене дисциплінарне стягнення може бути як в адміністративному, так і в судовому порядку.

Між суб'єктом застосування дисциплінарного стягнення та суб'єктом дисциплінарного проступку існує правовий зв'язок у формі відносин або загальної «владипідпорядкування», або лише дисциплінарної «влади-підпорядкування». Суб'єктом дисциплінарного проступку може бути не будь-яка особа, а тільки та, на яку поширюється дія певних дисциплінарних статутів чи положень закону. Це не означає обов'язкового перебування цих суб'єктів у трудових відносинах, навіть якщо другий з них є працівником у розумінні КЗпП.

Наприклад, відповідно до ст. 8 Закону «Про центральні органи виконавчої влади», міністр як керівник міністерства притягує до дисциплінарної відповідальності керівників державних підприємств, установ, організацій, що перебувають у сфері управління відповідного міністерства.

Дисциплінарна відповідальність санкціонується державою і є офіційною. Тому не може вважатися дисциплінарною відповідальність, яка зовні нагадує її, але застосовується керівниками незаконного об'єднання осіб чи за їхньою санкцією.

*Наприклад, у законодавстві воєнізована група (ст. 5 Закону «Про політичні партії в Україні») та воєнізоване формування (ст. 260 КК) визначаються як такі, що мають організаційну структуру військового типу, а саме єдиноначальність, підпорядкованість та **дисципліну**. Дисципліна*

неможлива без відповідних заходів її підтримання, у т.ч. примусових. Але ці заходи, що вживаються у зазначеному об'єднанні, не можуть вважатися дисциплінарною відповідальністю у тому розумінні, який вкладається в це поняття в Конституції та інших актах законодавства України. Тут йдеться про дисципліну в найширшому розумінні слова.

Визначення будь-якого виду юридичної відповідальності було б неповним без вказівки на те, що така відповідальність за вчинення правопорушення настає у передбаченій законодавством формі. Дійсно, кримінальна відповідальність повинна реалізовуватися лише у встановленій законом кримінально-процесуальній формі, цивільно-правова – у цивільно-процесуальній, адміністративно-правова – в адміністративно-процесуальній, дисциплінарна – у дисциплінарно-процедурній.

У цьому питанні правова доктрина, на наш погляд, має зайняти принципову позицію і виробити для законодавця чіткі орієнтири. Але вона, навпаки, намагається не звертати уваги на вади законодавства, яке передбачає суперечливу можливість реалізації, зокрема, адміністративної та кримінальної відповідальності у дисциплінарно-процедурній формі. Йдеться, зокрема, про:

- ст. 15 КУпАП, згідно з якою певні категорії осіб несуть за вчинення адміністративних правопорушень дисциплінарну відповідальність;

- ч. 4 ст. 401 КК, згідно з якою особа, яка вчинила злочин, передбачений статтями 402–435 КК, може бути звільнена від кримінальної відповідальності із застосуванням до неї заходів, передбачених ДСЗСУ.

Крім наведених вище ознак дисциплінарної відповідальності, науковцями називаються ще й такі: притягнення до дисциплінарної відповідальності є можливим лише за наявності вини; позасудовий характер дисциплінарної відповідальності; відповідальність є персоніфікованою, тобто враховується ступінь тяжкості вчиненого проступку і спричинена ним шкода, обставини, за яких його вчинено, та попередня робота винної особи; відповідальність виражається в перебуванні порушника у стані дисциплінарної «покараності» з урахуванням того, що до особи може бути застосований більш широкий перелік дисциплінарних санкцій¹⁵.

¹⁵ Дисциплінарно-деліктне право України : навчальний посібник / за заг. ред. Т.О. Коломоець, В.К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2016. С. 47; Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. 483 с.

Таким чином, **дисциплінарна відповідальність** – це вид юридичної відповідальності, фактичною підставою якої є, як правило, дисциплінарний проступок, тобто невиконання або неналежне виконання особою своїх трудових, службових чи деяких інших передбачених законом обов'язків (як виняток – адміністративне чи кримінальне правопорушення), яка формально настає на підставі закону, реалізується у визначеній законом процедурній формі і передбачає дисциплінарне стягнення, що застосовується уповноваженою особою (органом) в межах визначеної законом дисциплінарної влади.

В наукових джерелах дисциплінарним проступком пропонується визнавати протиправне, винне (умисне чи необережне) діяння, що полягає як в невиконанні чи неналежному виконанні покладених на особу згідно із законодавством обов'язків, так і в зловживанні повноваженнями чи перевищенні повноважень, порушенні заборон чи обмежень. При цьому відповідальність за зловживання повноваженнями чи їх перевищення може вчинити лише певний працівник, порушуючи права та законні інтереси інших осіб¹⁶.

Відтак, особливості дисциплінарної відповідальності публічних посадовців обумовлені тим, що вони мають обов'язки перед суспільством, які поклали на себе добровільно, щодо добросовісного виконання функцій держави чи місцевого самоврядування та доброчесної поведінки.

Одним із видів публічних посадовців є суддя. У п. 4.2 Бангалорських принципів поведінки суддів, схвалених резолюцією 2006/23 Економічної і Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року, зазначено: «Постійна увага з боку суспільства покладає на суддю обов'язок взяти на себе низку обмежень, і, попри те, що пересічному громадянину ці обов'язки могли б здатися обтяжливими, суддя приймає їх добровільно та охоче. Поведінка судді має відповідати високому статусу його посади».

¹⁶ Колеснік Т.В. Дисциплінарна відповідальність: проблемні аспекти застосування // Держава та регіони. Серія: Право, 2018, № 1 (59). С. 67-68.

1.3. Відмінність дисциплінарної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Поєднання дисциплінарної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності

- *Відмежування дисциплінарної відповідальності від кримінальної, цивільної, матеріальної та адміністративної відповідальності.*
- *Розмежувальні ознаки.*
- *Чому є можливим поєднання інших видів відповідальності з дисциплінарною відповідальністю.*

Наведені вище ознаки дисциплінарної відповідальності дають можливість **відмежувати** її від інших видів юридичної відповідальності.

Від *кримінальної відповідальності* дисциплінарна відрізняється насамперед тим, що перша застосовується за діяння, що визнаються суспільно небезпечними (суспільно шкідливими) і передбачені у КК, а її основною формою є застосування судом (і тільки судом) кримінальних покарань – найбільш суворих видів державного примусу. При цьому критерієм суспільної небезпечності (суспільної шкідливості) можуть бути різні ознаки, зокрема ознака форми вини і мотиву, про що пише В.П. Коваленко в контексті відмежування дисциплінарних проступків, що вчиняються працівниками правоохоронних органів, від зловживання владою¹⁷.

Від *цивільної відповідальності* дисциплінарна відрізняється своїм публічним характером і сферою застосування. Як вже зазначалось, дисциплінарна відповідальність санкціонується державою, застосовується у публічно-правових відносинах. Крім того, на відміну від цивільної, вона, як правило, не передбачає майнових санкцій. Проте, як і цивільна, дисциплінарна відповідальність часто має місце на основі договору, зокрема трудового договору¹⁸. І в такому разі, при зовнішній подібності дисциплінарної відповідальності з адміністративною і кримінальною, вона ближче до приватноправової, ніж до пу-

¹⁷ Коваленко В.П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів : Монографія. К: Атіка, 2012. 204 с. С. 179.

¹⁸ Той факт, що дисциплінарна відповідальність має місце на основі договору, зокрема трудового договору, часто, але не завжди, дає підстави для виділення двох паралельно існуючих видів дисциплінарної відповідальності: 1) дисциплінарна відповідальність публічних службовців (публічно-правова, оскільки вона настає за порушення норм публічного права) і 2) дисциплінарна відповідальність інших працівників за трудовим законодавством (приватно-правова).

блічної відповідальності. Саме виходячи з договірного, щодо багатьох суб'єктів, характеру дисциплінарної відповідальності, позитивно вирішується питання про можливість її комбінації з кримінальною і адміністративною. Договірний характер дисциплінарної відповідальності доводить також, що повноваження роботодавця щодо притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарна влада) ґрунтуються не на делегуванні йому зазначених повноважень з боку держави, а походять зі статусу роботодавця як сторони в договорі і являють собою об'єктивну необхідність.

Нарешті, рисами дисциплінарної відповідальності, які відрізняють більшість її видів водночас як від кримінальної, так і від цивільної відповідальності, є те, що між суб'єктами двох останніх видів юридичної відповідальності до моменту її настання не існувало відносин «влади-підпорядкування», а також те, що застосування дисциплінарної відповідальності відбувається без рішення суду.

Але найбільш практичне значення має відмежування дисциплінарної відповідальності від суміжних з нею видів юридичної відповідальності – *матеріальної та адміністративної*. Суміжними вони є тому, що так само, як і дисциплінарна, мають місце у схожих сферах людської діяльності і можуть наставати без рішення суду на підставі рішення адміністративного органу чи посадової особи.

Крім того, у випадку матеріальної відповідальності такий орган (посадова особа) перебуває з її суб'єктом у відносинах «влади-підпорядкування»: матеріальна відповідальність виникає у випадках, коли пряма дійсна шкода заподіюється винними діями особи, яка має спеціальний статус (працівник, військовослужбовець тощо), пов'язаними з порушенням покладених на неї трудових чи подібних до них обов'язків.

Дисциплінарна відповідальність відрізняється від адміністративної за її суб'єктом, а також органами, правомочними застосовувати стягнення. У трудових правовідносинах роботодавець має дисциплінарну владу над працівником, а працівник несе дисциплінарну відповідальність саме перед роботодавцем (для публічних посадовців роботодавцем є держава), а не перед державою в особі суду чи іншого уповноваженого державного органу, як це відбувається у випадках притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності.

Але наразі основне, що відрізняє дисциплінарну відповідальність від

адміністративної та матеріальної – це характер санкцій. Найбільш поширені *дисциплінарні санкції* – це зауваження, догана, сувора догана, звільнення з роботи (служби, посади), попередження про неповну службову відповідальність, затримка у призначенні на вищу посаду чи у присвоєнні чергового звання, пониження на посаді чи в званні тощо (про доцільність запровадження дисциплінарних фінансових санкцій йдеться лише в правовій доктрині). *Матеріальна відповідальність* передбачає виключно майнові санкції, а для *адміністративної відповідальності* найбільше властиві попередження, штраф і позбавлення спеціального права, наданого особі¹⁹. У тих правових системах, де існує так зване «адміністративнокримінальне право», що характеризується наявністю законів, які передбачають адміністративну відповідальність як за управлінські, так і за кримінальні за своїм характером проступки (Україна наразі відноситься якраз до таких правових систем) для адміністративної відповідальності властиві також кримінальні за своїм характером покарання: громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт, а також спеціальна конфіскація (предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, та грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення). Отже, найбільш схожим на дисциплінарне зауваження і догану є лише адміністративне попередження (утім, воно має вузьку сферу застосування).

Погоджуємось також з Літошенко О.С., яка здійснила ретельне розмежування дисциплінарного й адміністративного правопорушень та дисциплінарної й адміністративної відповідальності і визначила такі їх розмежувальні ознаки:

– *ступінь суспільної небезпеки*. Її юридичним виразом є протиправність правопорушення. На відміну від адміністративних проступків протиправ-

¹⁹ Типовою адміністративною санкцією також є грошове стягнення, передбачене статтями 131, 139, 144–147, 179–180, 323, 325–327 КПК України. Воно застосовується судом від імені держави за невиконання покладеного на особу процесуального обов'язку (неприбуття на виклик, невиконання особистого зобов'язання, невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань тощо). Водночас щодо окремих учасників кримінального процесу замість зазначеної адміністративної санкції застосовується дисциплінарна: якщо в судове засідання без поважної причини не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд порушує питання про відповідальність такого прокурора або адвоката перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності (ст. 324 КПК України). У ЦПК України (ст. 148), ГПК України (ст. 135) і КАС України (ст. 149) передбачено процесуальний штраф, який накладається судом за невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству тощо.

ність дисциплінарних проступків, попри широку практику застосування стягнень за них, часто не носить конкретного характеру, вираженого в чітко сформульованих юридичних складах (утім, є багато винятків, як-от прогул, з'явлення на роботі в нетверезому стані, втрата службового посвідчення);

– *об'єкт*. Об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини, що виникають і розвиваються як у сфері зовнішнього державного управління, що не пов'язане з виробничою, службовою, навчальною та іншою діяльністю винного, так і у сфері внутрішнього управління; об'єкт дисциплінарного проступку, як правило, обмежується межами внутрішньо-управлінських, трудових відносин. [Але у тому, що стосується дисциплінарних корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, то з цим важко погодитися. М.Х.];

– *суб'єкт*. Коло суб'єктів дисциплінарної відповідальності значно вужче, ніж адміністративної. При дисциплінарній відповідальності існує службова підпорядкованість між особою, яка притягається до відповідальності, і особою (органом), яка застосовує заходи дисциплінарної відповідальності, тобто суб'єктом дисциплінарного проступку є член визначеного стійкого колективу, а суб'єктом контролю та примусу – власник або уповноважений ним орган; при адміністративній відповідальності така підпорядкованість відсутня, оскільки відсутні стійкі організаційні зв'язки між правопорушником та суб'єктом контролю й примусу;

– *вибір санкції*. Адміністративна відповідальність характеризується встановленням конкретних вузьких санкцій за конкретні діяння; у дисциплінарному ж провадженні санкцію із кількох чи навіть багатьох можливих обирає суб'єкт, який застосовує заходи дисциплінарної відповідальності;

– *процедура*. Під час притягнення особи до адміністративної відповідальності процесуальна діяльність суб'єктів чітко регламентована в законодавстві; дисциплінарне ж провадження не в усіх випадках належно формалізоване. На відміну від провадження у справах про адміністративні порушення, в дисциплінарному провадженні встановлення факту проступку здійснюється не на основі протоколів, часто буває достатньо лише пояснення винної особи²⁰. У цьому контексті важливими є пропозиції щодо належного забезпечення гарантій прав, наприклад, для державних службовців під час здійснення дис-

²⁰ Літошенко О.С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2005. 21 с.

циплінарного провадження щодо них. Змістом таких гарантій є: а) відповідність виду дисциплінарного стягнення тяжкості дисциплінарного проступку та вини особи; б) обставини, що виключають застосування дисциплінарного стягнення; в) незастосування дисциплінарного стягнення під час відсутності особи; г) строки застосування дисциплінарних стягнень; д) право особи на правову допомогу; е) процедурні права особи під час дисциплінарного провадження; є) вичерпний перелік обставин, які обтяжують та невичерпний перелік обставин, які пом'якшують дисциплінарну відповідальність; ж) оплата праці за час відсторонення у зв'язку із дисциплінарним провадженням; з) зняття або погашення дисциплінарного стягнення²¹.

* * *

Той факт, що дисциплінарна відповідальність відрізняється від кримінальної, адміністративної, цивільної та матеріальної, дозволяє говорити про **можливість поєднання цих видів відповідальності з дисциплінарною відповідальністю**. Але це стосується, як правило, лише дисциплінарної відповідальності публічних посадовців і детальніше про це – в Розділі 2.

Щодо ж до звичайних працівників, то у більшості випадків йдеться про поєднання дисциплінарної відповідальності з матеріальною. Відповідно до ст. 130 КЗпП працівник несе матеріальну відповідальність за пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок винних протиправних дій (бездіяльності), пов'язаних з порушенням покладених на нього трудових обов'язків; матеріальна відповідальність може настати незалежно від притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності. При цьому, працівника не може бути притягнуто до відповідальності: а) за шкоду, яка належить до категорії нормального виробничо-господарського ризику; б) за шкоду, заподіяну працівником, що перебував у стані крайньої необхідності; в) за не одержаний підприємством, установою, організацією прибуток, якщо працівник не є посадовою особою.

²¹ Панова Н.С. Концепт державної адміністративної служби України. Дис.... докт. юрид. наук. Одеса, 2021. С.

1.4. Принципи дисциплінарної відповідальності

- *Що таке принципи дисциплінарної відповідальності.*
- *Перелік принципів дисциплінарної відповідальності.*
- *Кожен з принципів дисциплінарної відповідальності має специфічний зміст.*
- *Чому «порушення присяги» не може бути окремим видом дисциплінарного проступку.*

Загалом **принципи дисциплінарної відповідальності** (від лат. *principium* – начало, основа) – це керівні ідеї, що визначають її зміст і призначення. Завжди бажано, щоб принципи були безпосередньо закріплені в законах, що регламентують відповідну сферу суспільних відносин і щоби з ними можна було зв'язати конкретні норми права під час як підготовки закону, так і його застосування. Основою таких принципів є верховенство права.

Усі принципи дисциплінарної відповідальності умовно можна поділити на:

а) принципи, властиві будь-якому виду юридичної відповідальності (законності, юридичної визначеності, пропорційності, рівності перед законом, вини, гуманізму, індивідуального характеру відповідальності, презумпції невинуватості);

б) принципи власне дисциплінарної відповідальності (своєчасності дисциплінарної відповідальності, її тимчасового характеру).

Ключовим принципом дисциплінарної, як і будь-якого іншого виду юридичної відповідальності, є **принцип законності**. Цей принцип передбачає, що притягнення до дисциплінарної відповідальності:

– повинно здійснюватися лише на підставі закону, що набрав законної сили і був доведений до відома населення; припускається, що цей закон відповідає Конституції України; закон, що встановлює дисциплінарну відповідальність або посилює її, не має зворотної дії в часі, а закон, який пом'якшує або скасовує її, має таку зворотню дію. Що стосується дисциплінарної відповідальності працівників (не публічних посадовців), то законом має бути передбачено, що притягнення до неї може здійснюватися і на підставі договору;

– є можливим лише за наявності фактичної підстави – дисциплінарного правопорушення (проступку), тобто винного протиправного діяння, вчиненого деліктоздатною особою. Неприпустимою є аналогія закону при застосуванні заходів дисциплінарної відповідальності: рішення уповноваженого органу

про притягнення правопорушника до дисциплінарної відповідальності повинно ґрунтуватися на конкретних правових нормах;

- є можливим тільки в установленому законом порядку уповноваженими на це законом органами чи посадовими особами;

- якщо воно реалізується у формі накладення стягнення за вчинений дисциплінарний проступок, то чітко визначається санкцією правової норми, і верхня межа цієї норми при реалізації юридичної відповідальності не може бути перевищена;

- здійснюється у встановленій законом процедурній формі;

- передбачає можливість оскарження і спростування незаконних дій та рішень у процесі застосування такої відповідальності, а також реабілітацію і повне поновлення прав і законних інтересів особи, неправомірно притягненої до дисциплінарної відповідальності (зокрема, поновлення на роботі, посаді тощо).

Принципу законності супутній ***принцип неприпустимості подвоєння відповідальності*** (*non bis in idem*), який означає, що ніхто не повинен двічі притягуватись до дисциплінарної відповідальності за одне і те саме правопорушення.

Саме тому у ст. 149 КЗпП визначено, що за кожне порушення трудової дисципліни може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення. Подібні положення містяться і в інших актах законодавства (зокрема, ст. 14 ДСОВС, п. 91 ДСЗСУ).

Принцип юридичної визначеності означає, що положення відповідних законів мають відповідати вимогам доступності, стабільності, достатньої чіткості, однозначності та передбачуваності, щоб давати особі можливість заздалегідь знати, які діяння є дисциплінарними проступками, які стягнення та інші засоби встановлені за їх вчинення, і за яких підстав та умов ці засоби застосовуються або не застосовуються.

Проте, стосовно дисциплінарної відповідальності ці вимоги не можуть бути настільки жорсткими, як стосовно кримінальної – у кримінальному праві абстрактність формулювань складів кримінальних правопорушень є неприпустимою²².

Потреба уникати надмірної жорсткості та наздоганяти змінні обставини означає, що багато законів неминуче сформульовані за допомогою термінів,

²² Хавронюк М.І. Щодо [не]відповідності Кримінального кодексу України принципу юридичної визначеності. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. Том 8 (2021). С. 69–84.

котрі, у більшій чи меншій мірі, є абстрактними. Тлумачення та застосування таких законодавчих актів залежить від практики²³.

Так, у справі «Олександр Волков проти України»²⁴ ЄСПЛ вказав, що текст «присяги судді» надавав широкі можливості тлумачення такого правопорушення, як «порушення присяги». У цьому контексті Суд з огляду на попередню практику зауважив, що наявність конкретної і послідовної практики тлумачення відповідного положення закону є фактором, який в інших справах призвів до висновку щодо передбачуваності відповідного положення²⁵.

Хоча цей висновок був зроблений у контексті системи загального права, тлумачення, здійснюване судовими органами, не може недооцінюватися й у системах континентального права при забезпеченні передбачуваності законодавчих положень. Саме ці органи повинні послідовно тлумачити точне значення загальних положень закону та розсіювати будь-які сумніви щодо його тлумачення. При цьому практика часто є результатом не лише безпосередньо розгляду конкретних справ, а й їх незалежного, безстороннього перегляду²⁶.

ЄСПЛ також зазначив, що якщо йдеться про військову дисципліну, то навряд чи можливо проектувати норми, які б детально описували різні типи поведінки. Тому може бути необхідним, аби відповідні органи формулювали такі норми більш широко²⁷.

Очевидно, що рівною мірою це стосується і трудової дисципліни. Хоча в літературі обґрунтовується необхідність прийняти, зокрема, Закон «Про Кодекс поведінки державних службовців», який містив би вичерпний перелік тих норм поведінки державних службовців, порушення яких обумовлюватиме

²³ Gorzelik and Others v. Poland. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61637%22%5D%7D>

²⁴ Oleksandr Volkov v. Ukraine. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-115871%22%5D%7D>

²⁵ Christine Goodwin v. the United Kingdom. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60596%22%5D%7D>

²⁶ Огляд практики Європейського суду з прав людини щодо застосування принципу юридичної визначеності: окремі аспекти. Упорядник: Ірина Кушнір. Київ, 2023. С. 71. URL: https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/17.10_web_OVERVIEW-of-the-practice-of-the-European-Court-of-Human-Rights-regarding-the-application-of-the-principle-of-legal-certainty.pdf

²⁷ Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs and Gubi v. Austria: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57908%22%5D%7D>

дисциплінарну відповідальність²⁸, а також не лише прийняти комплексний акт, в якому має бути чітко розмежовано дисциплінарні проступки від інших правопорушень, проведено їх класифікацію за ступенем тяжкості, а також визначено порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності, а й визначити в законі механізм трансформації адміністративної відповідальності в дисциплінарну та заборонити накладати дисциплінарне стягнення, якщо за порушення, яке утворює одночасно склад і адміністративного, і дисциплінарного проступку, вже було застосовано адміністративну санкцію²⁹.

Що ж стосується дисциплінарних *корупційних та пов'язаних з корупцією* правопорушень, то, безумовно, є необхідність та можливість сформулювати їхні склади досить конкретно, оскільки ознаки корупції та діянь, пов'язаних з нею, в антикорупційному законодавстві чітко визначені.

У цьому зв'язку звернемо увагу на те, що вчинення публічними посадовцями корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, як і порушень професійної етики, завжди є порушенням ними присяги. Таким чином, якщо у законах як дисциплінарний проступок визначено порушення присяги, то такий проступок частково охоплює інші відповідні проступки, а частково він є неконкретним, оскільки його визначення спирається майже виключно на оціночні ознаки. Покажемо це на двох прикладах (Табл. 2). Але є й позитивні приклади, коли порушення присяги не визнається окремим видом дисциплінарного проступку (закони «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру»).

²⁸ Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Автореф. дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. С. 34.

²⁹ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. Дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 17-18.

Таблиця 2. Порухення присяги як дисциплінарний проступок

Зміст Присяги	Деякі дисциплінарні проступки, які охоплює цей проступок	Оціночні ознаки
Закон «Про державну службу»		
Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави, згідністю нести високе звання державного службовця та сумлінно виконувати свої обов'язки.	- порушення правил етичної поведінки державних службовців; - вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; - дії, що шкодять авторитету державної служби; - невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків; - використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; - прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону.	«вірно служити», «поважати», «з гідністю нести», «сумлінно».
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування»		
Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити територіальній громаді (для посад у виконавчому апараті районної обласної ради – територіальним громадам	- порушення правил етичної поведінки службовців місцевого самоврядування; - вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу, територіальних громад та їхньої символіки, місцевого самоврядування;	«вірно служити», «дотримуватися», «втілювати у життя», «поважати», «сумлінно».

району, області) та Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, сумлінно виконувати свої посадові обов'язки	- дії, що шкодять авторитету служби в органах місцевого самоврядування; - невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків; - перевищення службових повноважень; - невиконання вимог щодо політичної неупередженості; - використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; - прийняття рішення, що суперечить закону.	
--	--	--

Суть **принципу пропорційності** (співмірності, справедливості) полягає у відповідності між проступком та відповідним заходом дисциплінарно-правового впливу, насамперед стягненням: вид і міра стягнення залежать від тяжкості проступку і характеру завданої шкоди, забезпечується різноманіття видів дисциплінарного стягнення.

З цього має випливати формальний, закріплений в законі, поділ дисциплінарних проступків на прості, значні та тяжкі і, відповідно, поділ стягнень на такі, що застосовуються за прості, значні та тяжкі проступки.

Принцип рівності перед законом передбачає, що усі суб'єкти дисциплінарної відповідальності є рівними перед відповідним законом, який для них таку відповідальність визначає. Проте, не вважається порушенням принципу рівності встановлення законом особливостей кримінально-правових засобів щодо окремих категорій осіб (наприклад, посадових чи службових осіб, або вагітних жінок, або неповнолітніх).

Принцип вини означає, що особа підлягає дисциплінарній відповідальності тільки за ті дії (бездіяльність) та їхні наслідки, що настали, щодо

яких встановлена її вина; ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні дисциплінарного правопорушення і підданий стягненню, доки його вину не буде доведено в установленому законом порядку.

Про необхідність дотримання цього принципу прямо згадано у відповідних законах. Наприклад, у ДСЗСУ та ДСОВС йдеться про можливість накладення стягнення виключно на винну особу, а ДСНПУ (статті 12 і 13) визнає дисциплінарним проступком протиправну винну дію чи бездіяльність поліцейського і вказує, що дисциплінарне стягнення не застосовується до поліцейського, вина якого у вчиненні дисциплінарного проступку не встановлена у визначеному порядку.

Не закріплення ж в законі цього принципу сприяє поширенню його порушень на практиці, а останнє, як свідчать деякі дані, має місце досить часто. А.М. Медведєв з цього приводу згадує випадки, коли керівники піддають дисциплінарному покаранню нижчих начальників за проступки, вчинені їхніми підлеглими, без з'ясування наявності та характеру причинового зв'язку між службовою поведінкою таких начальників і дисциплінарними проступками їхніх підлеглих³⁰.

Принцип презумпції невинуватості, відомий з кримінального процесу, має дотримуватися і в дисциплінарному провадженні: обвинуватити особу у вчиненні проступку не можна на доказах, одержаних незаконним шляхом, і на припущеннях, а усі сумніви щодо доведеності вини особи мають тлумачитися на її користь. З метою забезпечення неупередженості заборонено проводити службове розслідування особам, які є підлеглими особи, чие правопорушення підлягає розслідуванню, і особам, зацікавленим у наслідках розслідування (див., наприклад, п. 85 ДСЗСУ).

Принцип гуманізму, заснований на визнанні пріоритету загальнолюдських цінностей, серед яких провідне місце посідають права і свободи особи, що носять природний та невід'ємний характер і визнаються найвищою соціальною цінністю, передбачає, що особа, яка притягується до дисциплінарної відповідальності, користується усіма правами і свободами людини та гро-

³⁰ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 18.

мадянина виключно за винятком встановлених законом обмежень. Нормами міжнародного права заборонені жорстокі й нелюдські покарання, які принижують честь і гідність людської особистості. До особи, яка вчинила дисциплінарний проступок, в окремих випадках стягнення може не застосовуватися.

Наприклад, призначення стягнення може бути недоцільним з урахуванням незначної тяжкості проступку і всебічної позитивної характеристики правопорушника, якщо він до того ж щиросердно покався і його наступна поведінка підтверджує виправлення.

Принцип індивідуального характеру відповідальності полягає у тому, що дисциплінарну відповідальність за вчинене правопорушення повинен нести сам за себе. Неприпустимими є перекладання відповідальності на інших осіб (підлеглих чи, навпаки, начальників), притягнення до відповідальності групи осіб у випадках, коли правопорушення вчинив один з них. Навіть якщо йдеться про таке порушення, як невиконання начальником заходів до підлеглого у разі виявлення факту вчинення останнім корупційного правопорушення, то зазначений принцип означає, що підлеглий має понести відповідальність за корупційне правопорушення, а начальник – за правопорушення, пов’язане з корупцією, що і полягає у згаданому невиконанні заходів.

Наприклад, у пунктах 85–86 ДСЗСУ закріплено, що під час накладення дисциплінарного стягнення та обрання його виду враховуються характер та обставини вчинення правопорушення, його наслідки, попередня поведінка військовослужбовця, тривалість військової служби та рівень знань про порядок служби, а п. 91 містить заборону накладати стягнення на весь особовий склад підрозділу замість покарання безпосередньо винних осіб.

Одночасно з принципом гуманізму повинен дотримуватися і **принцип своєчасності дисциплінарної відповідальності**. Керівник повинен особливу увагу приділяти формуванню нетерпимого ставлення до порушників, а уявлення про неминучість стягнення за вчинений дисциплінарний проступок має бути важливим виховним та попереджувальним фактором і повсякчас впроваджуватись у суспільну свідомість. При цьому стягнення, якщо воно застосо-

вується, слід накладати і виконувати протягом встановленого строку давності, але по можливості оперативно. Якщо ж строк давності сплив, то санкції втрачають свою актуальність і перестають відповідати самому проступку або тим соціальним умовам, за яких він був вчинений.

Принцип тимчасового характеру дисциплінарної відповідальності передбачає, що вона має свою часову межу – закінчення реалізації відповідних заходів. Про це прямо згадано, наприклад, у ст. 148 КЗпП, ст. 110 Закону «Про судоустрій і статус суддів», пунктах 87 і 96 ДСЗСУ та ін. Навіть звільнення особи зі служби не повинне бути довічним, оскільки, за аналогією з довічним позбавленням волі без права на дострокове звільнення це заперечувало б саму сутність людської гідності, ставило б під сумнів її абсолютний характер та становило б порушення позитивного обов'язку держави захищати гідність людини, а отже, не відповідало б ч. 1 ст. 3, ст. 23, ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 63 Конституції України (Рішення КСУ від 16 вересня 2021 року № 6-р(П)/2021 у справі про перегляд вироку особі, караній на довічне позбавлення волі).

Принцип обґрунтованості відповідальності передбачає, з одного боку, об'єктивне дослідження усіх обставин справи, збір і всебічну оцінку доказів, аргументованість висновку, чи було вчинено дисциплінарний проступок, чи є винною особа, яка притягується до дисциплінарної відповідальності, а з іншого, – визначення конкретної міри стягнення у точній відповідності з критеріями, встановленими законом, врахування всіх обставин, що обтяжують та пом'якшують відповідальність.

Також можна назвати ще два принципи дисциплінарної відповідальності, які не потребують роз'яснення: **принцип прозорості і гласності** притягнення до дисциплінарної відповідальності і **принцип участі профспілок, інших представників громадськості** у вирішенні питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Про необхідність врахування думки колективу і громадськості йдеться у ст. 8 ДСОВС, а згідно з п. 46 ДСЗСУ з метою громадського впливу на порушників військової дисципліни та громадського порядку до накладення стягнення за рішенням командира можна обговорювати вчинені військовослужбовцями порушення на зборах особового складу. Стаття 252 КЗпП передбачає, що питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників, які є членами виборних профспілкових

органів, допускається лише за попередньою згодою виборного профспілкового органу, членами якого вони є. Частина 13 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що інформація про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності оприлюднюється на офіційному веб-порталі ВРП та на веб-сайті суду, в якому працює суддя.

На жаль, не всі перелічені принципи знайшли відображення у відповідних актах законодавства про дисциплінарну відповідальність. Загалом вважаємо за можливе висловити солідарність з А.М. Медведєвим у тому, що на сьогодні нарізла необхідність у прийнятті комплексного нормативно-правового акту, в якому має бути чітко відмежовано дисциплінарні проступки від інших правопорушень, проведено їх класифікацію за ступенем тяжкості, визначено порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності³¹.

1.5. Види дисциплінарної відповідальності

- *Критерії поділу дисциплінарної відповідальності на види.*
- *Суб'єкти дисциплінарної відповідальності – оптимальний критерій класифікації.*
- *Види дисциплінарної відповідальності залежно від її суб'єкта та сфери.*

Сутність дисциплінарної відповідальності, її механізм буде найкращим чином проілюстрований, якщо показати види дисциплінарної відповідальності.

Залежно від **юридичної (нормативної) підстави її застосування** в деяких наукових працях виділяється дисциплінарна відповідальність, що застосовується в порядку, встановленому: 1) законами України; 2) КЗпП; 3) правилами внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців; 4) дисциплінарними статутами, що діють в різних сферах державного управ-

³¹ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 18.

ління³².

З такою класифікацією погодитися не можна, оскільки, по-перше, дисциплінарна відповідальність завжди має застосовуватися в порядку, встановленому законом, а підзаконним актом можуть визначатися лише правила, про порушення яких йдеться (наприклад, правила внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців ґрунтуються саме на ст. 142 КЗпП та інших законах), по-друге, і КЗпП, і будь-який інший подібний кодекс, і відповідні дисциплінарні статuti також мають силу закону, по-третє, дисциплінарна відповідальність існує і за межами сфери державного управління. Інші науковці стверджують, що згідно із зазначеним же критерієм видів дисциплінарної відповідальності лише два: загальна і спеціальна. Загальна дисциплінарна відповідальність регулюється КЗпП та правилами внутрішнього трудового розпорядку і поширюється на всіх працівників, крім тих, для яких встановлена спеціальна дисциплінарна відповідальність, а спеціальна настає згідно із статусними законами (наприклад, щодо суддів, прокурорів, державних службовців) або положеннями про дисципліну (щодо працівників залізничного транспорту, гірничих підприємств). Спеціальна дисциплінарна відповідальність відрізняється від загальної зокрема за видами стягнень та порядком їх застосування, колом осіб та органів, правомочних застосовувати дисциплінарні стягнення, порядком оскарження останніх³³.

Основна вада цієї класифікації, як і попередньої, полягає у тому, що ключовим є не те, якими саме актами визначено дисциплінарну відповідальність, а те, якою є її зміст. Зазначена класифікація механічно побудована на положеннях статей 147 і 147-1 КЗпП, де зазначено, що законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників й інші дисциплінарні стягнення, які можуть накладатися також органами, вищими у порядку підлеглості щодо органу, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) відповідного працівника.

До речі, у січні 2024 року Міністерство економіки України повідомило про завершення підготовки проекту Трудового кодексу, який опубліковано

³² Адміністративне право України: Підручник / Битяк Ю. П., Гаращук В.М., Дьяченко О.В. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2005. С. 196.

³³ Грузінова Л. П., Короткін В. Г. Трудове право України: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2003. Ч. 4. 2003. С. 18.

з метою обговорення³⁴. Як це не дивно, але у цьому проєкті про дисциплінарну відповідальність практично не згадується, крім загального положення ст. 24 щодо права роботодавця притягувати працівників, винних у порушенні своїх трудових обов'язків, до дисциплінарної відповідальності. А.М. Медведєв пропонує класифікувати дисциплінарну відповідальність залежно від таких критеріїв: коло осіб, що підпадають під дію відповідних норм; заходи дисциплінарного стягнення, що можуть бути накладені; коло осіб й органів, що наділені дисциплінарною владою; порядок оскарження дисциплінарних стягнень; специфіка її нормативно-правового регулювання, – а останній критерій пропонує використовувати для поділу її на два види – загальну, яка регулюється нормами трудового права, і спеціальну, яка регулюється нормами адміністративного права. [Але таким поділом ігнорується дисциплінарна відповідальність, яка регулюється нормами кримінально-виконавчого права]. Дисциплінарну відповідальність осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України цей науковець відносить до спеціального виду, оскільки вона: регулюється адміністративним правом; застосовується відповідно до спеціальних статутів; відзначається особливим характером дисциплінарного проступку і його спеціальним суб'єктом; передбачає специфічні види дисциплінарних стягнень, щодо яких існує особливий порядок накладення та оскарження³⁵.

На нашу думку, для поділу дисциплінарної відповідальності на види можна застосувати кілька критеріїв.

Перший – це *фактична підстава дисциплінарної відповідальності*. Залежно від цього критерію можна виділити дисциплінарну відповідальність, що настає за:

1) порушення трудової дисципліни. Судовою практикою визнаються такими порушеннями вчинені без поважної причини перебування працівника не на своєму робочому місці, відмова працівника укласти трудовий договір про повну матеріальну відповідальність, ухилення працівника від проходження спеціального навчання тощо;

2) порушення службової дисципліни (службових обов'язків) – службове

³⁴ Проєкт Трудового кодексу України. URL:

<https://spo.fpsu.org.ua/laws/proekt-trudovogo-kodeksu-ukrayiny-78/>

³⁵ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 16–17.

зловживання чи перевищення посадових повноважень, недбале ставлення до виконання своїх обов'язків тощо;

3) порушення антикорупційних вимог та етичних правил. Наприклад, дисциплінарним проступком згідно із Законом «Про державну службу» (п. 2 ч. 2 ст. 65) є порушення правил етичної поведінки державних службовців, а згідно із Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (п. 4 ч. 2 ст. 32) – таке порушення адвокатом правил адвокатської етики, яке є систематичним або грубим одноразовим, до того ж підриває авторитет адвокатури України. Правила етичної поведінки можна умовно поділити на дві групи: а) ті, що поширюються на робочий час, вимоги щодо усунення конфлікту інтересів та запобігання корупції; б) правила поза професійною діяльністю щодо загального морального рівня³⁶.

Резолюція VIII Конгресу ООН по запобіганню злочинності № 1990/23 «Практичні заходи боротьби з корупцією» (Гавана, 24 травня 1990 року) визначає корупцію як порушення не лише дисциплінарного, адміністративного, кримінального, а й етичного (морального) характеру, що проявилися в протизаконному використанні суб'єктом свого посадового становища³⁷;

4) порушення обов'язків, визначених договором. Згідно із Законом «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» (п. 3 ч. 2 ст. 32) дисциплінарним проступком адвоката вважається, скажімо, заподіяння значної шкоди клієнту протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності;

5) порушення обов'язків, визначених міжнародним договором чи законом (щодо військовополонених, ув'язнених, студентів, спортсменів тощо).

Проте, поділ за зазначеним критерієм не має практичного значення у тих випадках, коли одним законом передбачено дисциплінарну відповідальність за порушення і службової дисципліни, і трудової дисципліни, і етичних правил, як це має місце, наприклад, в Законі «Про державну службу» або в Законі «Про прокуратуру».

Другий критерій поділу дисциплінарної відповідальності на види визна-

³⁶ Панова Н.С. Концепт державної адміністративної служби України. Дис.... доктора юрид. наук. Одеса, 2021. С. 104

³⁷ Цит. за: Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. К.: Ваіте, 2017. 146 с. (С. 8). URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1526979943Anti-Corruption%20Handbook.pdf>.

чено у ст. 147-1 КЗпП. Це *суб'єкти притягнення до дисциплінарної відповідальності*. За цим критерієм можна виділити дисциплінарну відповідальність, до якої притягують:

- 1) тільки орган, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) певного працівника;
- 2) орган, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) працівника, або орган, вищестоящий щодо органу, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) працівника – стосовно працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність за статутами та іншими актами законодавства про дисципліну;
- 3) тільки орган, який обрав працівника, що займає виборну посаду.

Поділ за цим критерієм має переважно теоретичне значення. Практичне ж полягає лише у тому, що відсутність відповідного суб'єкта притягнення до дисциплінарної відповідальності (як у випадку з Президентом України) означає неможливість і дисциплінарної відповідальності.

А розкрити усю багатоманітність видів дисциплінарної відповідальності можна, застосувавши такий критерій класифікації, як *суб'єкти дисциплінарної відповідальності*. За цим критерієм, частково поєднаним з критерієм формальної (юридичної, нормативної) підстави її застосування, можна виділити чотири види.

А. Загальна дисциплінарна відповідальність працівників. Працівники несуть її згідно з КЗпП (про її підстави див. Додаток 2) та окремими положеннями деяких інших законів (наприклад, ч. 5 ст. 45 Закону «Про систему громадського здоров'я», ч. 2 ст. 17 Закону «Про охорону праці», статті 17 і 18 Закону «Про колективні договори і угоди», де визначаються конкретні порушення трудової дисципліни, за які настає дисциплінарна відповідальність), а також правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Аналіз відповідних положень КЗпП, так само як й інших актів законодавства про дисциплінарну відповідальність, дає підстави для висновку про недостатню чіткість визначення в законі підстав такої відповідальності, особливо звільнення з роботи (зі служби, посади), що є суттєвою вадою законодавства.

Крім того, із законів не завжди зрозуміло, яка саме відповідальність має наставати за те чи інше діяння.

Наприклад, в Законі «Про управління відходами» (ч. 1 ст. 57) перелічено 12 складів правопорушень у сфері управління відходами і зазначено, що особи, винні в них, «несуть відповідно до закону дисциплінарну, адміністративну, адміністративно-господарську, цивільну чи кримінальну відповідальність». Одним з таких порушень є приховування, викривлення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитам посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпечності утворення відходів та управління ними, у тому числі про аварійні скиди відходів та їх наслідки.

Розділовий сполучник «чи» ніби вказує на те, що відповідальність за вказане порушення може бути лише одного виду. Але насправді за певних обставин за таке правопорушення може настати кримінальна відповідальність за ст. 238 КК України («Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення») або адміністративна відповідальність за ст. 212-3 КУпАП («Порушення права на інформацію та права на звернення»), або дисциплінарна відповідальність.

Б. Спеціальна дисциплінарна відповідальність працівників. Працівники несуть її згідно з КЗпП і спеціальними дисциплінарними статутами або тільки згідно із зазначеними статутами. Вона має свої підвиди.

Виділяється спеціальна дисциплінарна відповідальність таких категорій працівників, як-от працівники окремих, переважно робітничих, професій – на залізничному транспорті, гірничих підприємств. У відповідних статутах (положеннях) про дисципліну цих працівників, які є підзаконними актами, визначаються конкретні склади дисциплінарних проступків та окремі процедурні питання.

Спеціальна дисциплінарна відповідальність працівників окремих професій передбачає, зокрема, що стосовно них склади дисциплінарних правопорушень детально або в загальних рисах виписані в інших законах та підзаконних актах – Додатку до Положення про дисципліну працівників залізничного транспорту, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26 січня 1993 року № 55, Гірничому законі України від 6 жовтня 1999 року (статті 49, 51), п. 8 Положення про дисципліну працівників гірничих підприємств, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 294, та ін. Утім, і в цих актах, як правило, не дотримано підходу, характерного для кримінального законодавства чи законодавства про адміністративні пра-

вопорушення, за яким тій чи іншій диспозиції, яка містить конкретний склад правопорушення, відповідає та чи інша санкція.

В названих актах увага звертається переважно на специфічні проступки, як-от «проїзд заборонного сигналу (незалежно від наслідків) з вини машиніста локомотива» або «проведення гірничих робіт на гірничих підприємствах без виконання протиаварійних заходів». Жодних корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень ними не передбачено.

Загалом інститут спеціальної дисциплінарної відповідальності працівників потребує змін: слід встановити в КЗпП перелік галузей, де допускається її застосування, види спеціальних дисциплінарних стягнень, порядок їх застосування тощо.

В. Дисциплінарна відповідальність публічних посадовців.

Про цей вид дисциплінарної відповідальності детальніше – у Розділі 2 цієї книги.

Г. Дисциплінарна відповідальність осіб, які не є працівниками та службовцями. Йдеться про п'ять груп осіб³⁸ (наводимо їх перелік виключно для повноти «картини дисциплінарної відповідальності» і надалі згадувати не будемо):

- спортсмени (ст. 17 Закону «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», ст. 10 Закону «Про антидопінгову діяльність у спорті»);

- учні, студенти (ст. 39 Закону «Про професійно-технічну освіту», п. 1 ч. 3 ст. 32, п. 4 ч. 1 ст. 46 Закону «Про вищу освіту»). При цьому в законах «Про освіту» (ст. 42), «Про повну загальну середню освіту» (ст. 43) і «Про фахову передвищу освіту» (ст. 26) йдеться власне не про дисциплінарну, а про академічну відповідальність, зокрема за порушення академічної доброчесності;

- слухачі, які проходять військову підготовку за програмою підготовки офіцерів запасу (ст. 11 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу», п. 12 Порядку проведення військової підготовки студентів вищих навчальних закладів за програмою підготовки офіцерів запасу, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2012 року № 48);

- ув'язнені і засуджені (ст. 15 Закону «Про попереднє ув'язнення», розділи 6, 7 Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної

³⁸ Детальніше: Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Колектив авторів. Відп. ред. Ю.В. Баулін. Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. 424 с. (М.І. Хавронюк. Розділ VI. Дисциплінарна відповідальність).

кримінально-виконавчої служби України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 14 червня 2019 року № 1769/5, статті 68–70, 82–83, 131-1–137, 145–146 КВК України);

– військовополонені (Глава VI Розділу II, Глава III Розділу IV Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, Розділ X Порядку тримання військовополонених, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 року № 413).

Корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, які могли б бути вчинені ув'язненими і засудженими, учнями і студентами, а також військовополоненими, законодавство не передбачає (крім згаданих порушень академічної доброчесності учасниками навчального процесу).

Класифікація дисциплінарної відповідальності за критерієм її суб'єкта також відкриває можливість для здійснення класифікації за критерієм сфери її застосування. Як вже згадувалось вище, можна виділити дисциплінарну відповідальність:

- 1) публічно-правова, яка настає за порушення норм публічного права (дисциплінарна відповідальність публічних посадовців та деяких інших згаданих вище осіб);
- 2) приватноправова (дисциплінарна відповідальність працівників за трудовим законодавством).

1.6. Підстави та форми реалізації дисциплінарної відповідальності

- 
- Формальна, фактична і процедурна підстави юридичної відповідальності.
 - Фактичний і юридичний склади дисциплінарного проступку.
 - Дві форми реалізації дисциплінарної відповідальності: із застосуванням дисциплінарного стягнення та без застосування стягнення.

Традиційно виділяють три види підстав юридичної відповідальності взагалі. Ними є:

- 1) формальна (юридична) підстава – наявність правової норми, яка передбачає заборону та стягнення (покарання, санкцію) за його вчинення;

- 2) фактична підстава – факт вчинення протиправного діяння, за яке передбачено певний вид юридичної відповідальності;
- 3) процедурна (процесуальна) підстава – наявність рішення уповноваженого суб'єкта – керівника органу, органу адміністративно-юрисдикційної діяльності, суду тощо про накладення стягнення (покарання, санкції).

При цьому перші дві підстави разом створюють матеріальну підставу юридичної відповідальності.

Саме такий підхід до підстав юридичної відповідальності дає можливість, по-перше, звернути увагу на заборони законодавства, порушення яких тягне за собою застосовування заходів юридичної відповідальності, по-друге, розкрити ознаки, які характеризують усі види правопорушень незалежно від виду юридичної відповідальності, і, по-третє, вказати на те, що порушення провадження по справі (дисциплінарній чи іншій) не завжди закінчується винесенням рішення про притягнення до юридичної відповідальності³⁹.

Зазначене поширюється і на дисциплінарну відповідальність.

Матеріальною підставою дисциплінарної відповідальності є склад дисциплінарного проступку. Відповідно, слід розрізняти:

- 1) фактичний склад дисциплінарного проступку – конкретний акт поведінки особи;
- 2) юридичний склад дисциплінарного проступку – попередня визначеність (опис) акту поведінки особи в законі.

Аналогічно підстава дисциплінарної відповідальності визначається і в законодавстві інших держав. Так, відповідно до Федерального дисциплінарного статуту Німеччини підставою дисциплінарної відповідальності є скоєння державним службовцем дисциплінарного проступку, під яким розуміється порушення ним своїх обов'язків⁴⁰. Так само це визначається і в законодавстві Литви, Естонії, Польщі, Іспанії, Австрії, Швейцарії⁴¹.

³⁹ Губанов О.О. Юридична відповідальність публічних службовців: порівняльно-правове дослідження. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2020. С. 13.

⁴⁰ Bundesdisziplinargesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdgb/BJNR151010001.html>

⁴¹ Неселевська А.А. Зарубіжний досвід правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців та напрями його імплементації в Україні / А. А. Неселевська // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 68-73.

Процедурною підставою дисциплінарної відповідальності є відповідний акт, виданий (прийнятий) органом чи посадовою особою, уповноваженими здійснювати дисциплінарну владу стосовно певних інших осіб. Це може бути наказ міністра, керівника державного органу, директора підприємства, ректора закладу вищої освіти, військового командира тощо.

Найбільш поширеною формою реалізації дисциплінарної відповідальності є притягнення до неї із застосуванням та виконанням дисциплінарного стягнення. Але у деяких випадках дисциплінарна відповідальність може бути реалізована без стягнення.

Наприклад, відповідно до ст. 152 КЗпП власник або уповноважений ним орган має право замість накладання дисциплінарного стягнення передати питання про порушення трудової дисципліни на розгляд трудового колективу або його органу.

Згідно з п. 11 ДСНПУ у разі вчинення поліцейським незначного проступку керівник може обмежитися попередженням про необхідність дотримання службової дисципліни. Таке саме положення міститься у ст. 14 ДСОВС. Тому помилково розуміти під дисциплінарною відповідальністю тільки таку форму реагування, за якою до особи застосовується дисциплінарне стягнення, «в якому виражається осуд протиправної, винної поведінки порушника дисципліни»⁴².

В окремих випадках, згідно із законодавством, дисциплінарна відповідальність реалізується як додаткова до кримінальної або адміністративної відповідальності.

Так, постанова суду про накладення стягнення за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному суб'єкту для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності й усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом (ч. 7 ст. 285 КУпАП). Відповідно

⁴² Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 3–4.

до ч. 2 ст. 65-1 Закону «Про запобігання корупції» особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності.

1.7. Момент виникнення дисциплінарної відповідальності і стадії притягнення до неї

- *Коли настає дисциплінарна відповідальність.*
- *Якими є стадії притягнення до дисциплінарної відповідальності.*
- *Чи в усіх законах щодо дисциплінарної відповідальності визначено ці стадії.*
- *Зарубіжний досвід щодо регламентування підстав і порядку притягненні до дисциплінарної відповідальності.*

Моменти виникнення дисциплінарної відповідальності і притягнення до неї не мають такого значення, як моменти виникнення і притягнення до кримінальної чи адміністративної відповідальності, оскільки вони не пов'язані з таким поняттям, як дипломатична чи інша подібна недоторканність. Як правило, дисциплінарна відповідальність настає з моменту винесення відповідного акту, який є її процедурною підставою.

Умовно можна виділити такі **стадії притягнення до дисциплінарної відповідальності**:

- 1) документальна фіксація дисциплінарного проступку та ініціювання дисциплінарного провадження;
- 2) прийняття рішення про початок дисциплінарного провадження і підготовка до розгляду дисциплінарної справи (зокрема, призначення особи, яка здійснюватиме розслідування, або формування дисциплінарної комісії та визначення засад її роботи);
- 3) проведення розслідування, у т.ч. затребування пояснення від особи,

щодо якої проводиться розслідування, і, за наявності підстав, її відсторонення від виконання службових обов'язків; початок формування дисциплінарної справи;

4) розгляд результатів дисциплінарного провадження і прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи – про застосування дисциплінарного стягнення чи про закриття дисциплінарного провадження;

5) оскарження і перегляд прийнятого рішення (ця стадія має місце не в усіх випадках);

6) виконання прийнятого рішення, у т.ч. про застосування дисциплінарного стягнення;

7) наслідки застосування стягнення. «Стан караності».

Про значну нерозвиненість актів дисциплінарного процедурного законодавства може свідчити те, що деякі з названих стадій у цих актах бувають просто відсутні, а в окремих випадках різні стадії збігаються в одну. Про це свідчить порівняння положень різних актів законодавства України в цій частині (див. Додаток 5).

У ст. 96 Закону «Про судоустрій і статус суддів» визначено підстави дисциплінарної відповідальності членів ВККСУ, у ст. 24 Закону «Про Вищу раду правосуддя» – підстави дисциплінарної відповідальності членів ВРП, у ст. 21 Закону «Про Конституційний суд України» – підстави дисциплінарної відповідальності суддів КСУ. Але в цих законах жодним чином не визначено порядок дисциплінарного провадження щодо зазначених суб'єктів. Може скластися враження, що рішення щодо члена ВККСУ приймається взагалі без будь-якого розслідування.

Пунктом 17 Регламенту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України передбачено, що у разі надходження до Комісії звернення про виявлення обставин щодо наявності підстав для звільнення члена ВККСУ з посади, передбачених ст. 96 Закону «Про судоустрій і статус суддів», не пізніше сьомого робочого дня з дня отримання такого звернення Комісія у пленарному складі ухвалює рішення про внесення ВРП подання про звільнення члена Комісії в порядку, визначеному Комісією. Член Комісії, щодо якого розглядається питання про внесення ВРП подання про його звільнення, має право надати відповідні пояснення. У п. 3.4 Регламенту Вищої ради правосуддя передбачено, що визначений шляхом автоматизованого розподілу справ для здійснення перевірки певних обставин член ВРП у 2-місячний строк готує попередній

висновок по суті питання, і вправі пропонувати надати пояснення члену ВРП, перевірку щодо дій або бездіяльності якого він здійснює, опитувати працівників секретаріату ВРП, робити запити, здійснювати інші організаційні дії щодо підготовки цього питання до розгляду. Так само у § 13 Регламенту Конституційного Суду України передбачено, що у разі надходження до Суду звернення про вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, Суд на спеціальному пленарному засіданні ухвалює постанову про розгляд цього звернення постійною комісією з питань регламенту та етики Суду. Комісія має право направляти запити, а суддя, стосовно якого порушено питання про звільнення з посади, надає Комісії пояснення. За результатами розгляду звернення Комісія у строк, визначений Судом, готує висновок та направляє його Голові Суду. Останній не пізніше сьомого робочого дня з дня отримання висновку скликає спеціальне пленарне засідання Суду, на якому голова Комісії оголошує висновок, а суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення з посади, має право надати пояснення Суду щодо інформації, викладеної у висновку.

Очевидно, що ці порядки є неповними і недосконалими.

У цьому контексті варто звернути увагу на зарубіжний досвід щодо дисциплінарної відповідальності, наприклад, поліцейських.

Існують європейські держави (зокрема, Німеччина), в законодавстві яких взагалі немає поділу дисциплінарних проваджень щодо державних службовців та службовців правоохоронних органів, а суб'єктом дисциплінарного провадження є «публічний посадовець». Але у більшості держав правове регулювання дисциплінарних проваджень здійснюється у спеціалізованих законодавчих актах, що регулюють діяльність поліції, і зводиться до визначення підстав дисциплінарної відповідальності, видів дисциплінарних стягнень та порядку їх накладання. Серед таких актів – Органічний закон Королівства Іспанії про сили і корпуси безпеки 1986 року, Поліцейський закон Королівства Нідерланди 1993 року, Закон Республіки Словенія про поліцію 1998 року, Закон Чеської Республіки про службові відносини службовців формувань безпеки 2003 року, Декрет Португальської Республіки про статус поліцейських 2009 року та інші. Дуже детально регламентовані дисциплінарні провадження щодо

поліцейських в законодавстві Королівства Бельгії, Республіки Польща та Чеської Республіки.

У Королівстві Бельгії правом накладати дисциплінарні стягнення на поліцейських, відповідно до Закону Королівства Бельгії про дисциплінарний статут персоналу поліцейських служб від 19 травня 1999 року, наділені два види суб'єктів: ординарні та вищі дисциплінарні органи. Перші з них розглядають незначні дисциплінарні проступки, другі – більш тяжкі. Застосування такого дисциплінарного стягнення як звільнення, що застосовується до членів генеральної дирекції судової поліції або територіальної судової дирекції, вимагає обов'язкового погодження з Міністром юстиції. Існує обов'язок особи, яка притягується до дисциплінарної відповідальності, співпрацювати з посадовими особами, які проводять службове розслідування, відповідати на поставлені питання, передавати документи та речі, що стосуються дисциплінарного проступку. Водночас закон передбачає і механізм захисту поліцейського від неправомірних рішень: жодне рішення про санкції не може бути прийняте без попереднього інформування зацікавленої особи про її право бути заслуханим усно. Рішення про притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності приймається колегією. Воно надсилається відповідному службовцю не пізніше ніж через 15 днів після закінчення 30-денного строку, передбаченого для надання пояснень по суті дисциплінарної справи. Якщо протягом цього строку рішення не прийнято, то вважається, що дисциплінарний орган відмовився від притягнення поліцейського до відповідальності. Крім ординарного та вищого дисциплінарних органів, у Королівстві Бельгія функціонує Дисциплінарна рада, яка розглядає скарги на рішення вищих дисциплінарних органів, якщо особа вважає, що вони є неправомірними⁴³.

Важливою є стабільність дисциплінарної практики щодо однакових провин та баланс стягнень стосовно провини поліцейського. У Бельгії президенти палат дисциплінарної ради поліції узагальнюють дисциплінарну практику та судову практику з дисциплінарних провин і надають

⁴³ Зарубіжний досвід реалізації дисциплінарних проваджень щодо поліцейських та можливо-сті його використання в Україні / С.С. Ващенко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 24-25 трав. 2019 року) / МВС України, Сум. філія Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2019. С. 64-67.

до неї доступ кожному члену дисциплінарної ради, а також службовцям⁴⁴.

У Законі Республіки Польща про поліцію 1990 року визначено порядок реалізації дисциплінарних проваджень щодо поліцейських. У ньому закріплено підстави відкриття, припинення і закриття провадження. Дисциплінарне провадження веде дисциплінарний представник, якого призначає дисциплінарний керівник строком на 4 роки з числа поліцейських, які проходять безстрокову службу. На нього покладається обов'язок збору доказів та виконання всіх дій, необхідних для вирішення справи. Про проведені опитування, огляд тощо дисциплінарний представник складає протоколи, з якими під розпис ознайомлює присутніх. Також визначено права особи, щодо якої здійснюється дисциплінарне провадження: 1) відмовитися надавати пояснення; 2) подавати повідомлення про докази; 3) переглядати акти дисциплінарного провадження, а також робити з них нотатки; 4) мати захисника, яким може бути поліцейський, адвокат або правовий радник; 5) у 3-денний строк з дня вручення подати дисциплінарному керівнику скарги на постанови, видані під час провадження дисциплінарним представником. Дисциплінарне провадження щодо поліцейських Польщі є двоінстанційним: протягом семи днів з дня винесення рішення його можна оскаржити до вищого дисциплінарного керівника⁴⁵. Справи про дисциплінарні провини, як правило, розглядають незалежні від безпосереднього керівника поліцейського органи (комісії, служби, ради тощо)⁴⁶.

Подібним чином реалізуються дисциплінарні провадження і щодо поліцейських Чеської Республіки. У Законі Чеської Республіки про поліцію визначаються предмет провадження, особливості провадження залежно від цього предмету (про дисциплінарний проступок або про дію, яка має ознаки проступку), його стадії (відкриття, зупинення, прийняття рішення, набрання законної сили та виконання рішення, перегляд рішення,

⁴⁴ Статус полиции: международные стандарты и зарубежное законодательство / Под общ. ред. Е. А. Крапивина. К.: Москаленко А. М., 2021. 604 с. С. 16.

⁴⁵ Зарубіжний досвід реалізації дисциплінарних проваджень щодо поліцейських та можливість його використання в Україні / С.С. Ващенко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 24-25 трав. 2019 року) / МВС України, Сум. філія Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2019. С. 64-67.

⁴⁶ Статус полиции: международные стандарты и зарубежное законодательство / Под общ. ред. Е. А. Крапивина. К.: Москаленко А. М., 2021. 604 с. С. 16.

відновлення провадження)⁴⁷.

Федеральний дисциплінарний статут Німеччини передбачає, зокрема, такі положення: Частина 3. Офіційне дисциплінарне провадження. Частина 4. Дисциплінарне провадження в суді. Частина 5. Внесок на утримання після звільнення з державної служби або після скасування пенсії. Частина 6. Особливі положення для окремих груп державних службовців (зокрема, офіцерів федеральної поліції та федеральних державних службовців) і для державних службовців, які вийшли на пенсію⁴⁸.

У Додатку 6 наведено тексти Кодексу етики співробітників поліції Королівства Бельгія, Закону Королівства Бельгія про дисциплінарний статут персоналу поліцейських служб, а також витяг із Закону Республіки Польща про поліцію (Розділ Х. Дисциплінарна та кримінальна відповідальність поліцейських), а в Додатку 7 – витяг з Федерального дисциплінарного статуту Німеччини.

1.8. Дисциплінарні стягнення – засоби дисциплінарної відповідальності. Їх характеристика, порядок накладення і зняття (погашення)

- 
- *Поняття дисциплінарних стягнень та їх види.*
 - *Особи, уповноважені накладати дисциплінарні стягнення.*
 - *Порядок накладення стягнень.*
 - *Обставини, що враховуються під час застосування стягнень.*
 - *Порядок і строки погашення та зняття стягнень.*

Як вже зазначалось, основними засобами дисциплінарної відповідальності є **дисциплінарні стягнення**. Ними є певні обмеження особистого, майнового чи організаційного характеру. Відповідно до КЗпП (статті 139, 140, 147, 252-8) таких стягнень лише два: догана і звільнення з роботи.

⁴⁷ Зарубіжний досвід реалізації дисциплінарних проваджень щодо поліцейських та можливість його використання в Україні / С.С. Ващенко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 24-25 трав. 2019 року) / МВС України, Сум. філія Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2019. С. 64-67.

⁴⁸ Bundesdisziplinargesetz (BDG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdg/>

В літературі висловлювались пропозиції щодо доповнення цього переліку такими стягненнями, суворість яких має залежати від тяжкості проступку: відсторонення від трудової діяльності на певний час без збереження заробітної плати та премії; відсторонення від трудової діяльності на певний час зі збереженням заробітної плати, але без збереження премії; позбавлення премії⁴⁹.

З огляду на специфіку діяльності відповідних суб'єктів інші, крім КЗпП, законодавчі акти визначають ще й деякі специфічні види стягнень (див. Додаток 2).

Залежно від категорії суб'єкта дисциплінарної відповідальності діапазон дисциплінарних стягнень сягає від такого легкого, як усне зауваження і до таких суворих, наближених до кримінальних покарань, як штраф, звільнення зі служби чи роботи, позбавлення певних прав.

Зрозуміло, що чим більш схожими за своїм правовим статусом є ті чи інші категорії зазначених суб'єктів, тим більш схожими є і застосовувані до них стягнення.

Наприклад, для державних службовців та інших працівників зі спеціальним статусом характерні такі стягнення як: зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службову відповідність; звільнення з посади. Для осіб, які мають військові чи спеціальні звання (ранги), також застосовується стягнення у виді пониження в званні (ранзі). Схожими між собою також є стягнення, застосовувані до представників «вільних» професій – адвокатів, судових експертів тощо.

А ось пониження в посаді, попри те, що таке стягнення може мати належний дисциплінуючий ефект, застосовується лише до військовослужбовців.

Відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів» до суддів можуть застосовуватися такі специфічні дисциплінарні стягнення, як подання про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді і подання про переведення судді до суду нижчого рівня. Не можемо погодитися із думкою В.П. Кохан і С.В. Подкопаєва, які пропонують застосовувати

⁴⁹ Подорожній А.Ю. Зарубіжний досвід правового регулювання притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності // Науковий вісник публічного та приватного права, Випуск 4, том 2, 2018. С. 44.

до суддів дисциплінарні стягнення у виді обговорення проступку і звільнення з посади голови суду (чи його заступника)⁵⁰. Обговорення за своїм змістом не є стягненням, а щодо звільнення з адміністративної посади, то якщо на таку посаду суддів обирають їхні колеги, то саме вони, незалежно від вчинення чи невчинення певного порушення, можуть зняти суддю з неї, тож застосування цього заходу як стягнення виглядатиме як втручання в суддівське самоврядування.

* * *

Порядок накладення стягнень, перелік осіб, які уповноважені їх накладати, порядок і строки їх зняття та деякі інші суміжні питання досить повно регламентуються у відповідних актах законодавства.

Наприклад, у ст. 147-1 КЗпП викладено загальні правила щодо осіб, **уповноважених накладати стягнення**:

- 1) дисциплінарні стягнення застосовуються органом, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) цього працівника;
- 2) на працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність за статутами, положеннями та іншими актами законодавства про дисципліну, дисциплінарні стягнення можуть накладатися також органами, вищестоящими щодо органів, вказаних у частині першій цієї статті;
- 3) працівники, які займають виборні посади, можуть бути звільнені тільки за рішенням органу, який їх обрав, і лише з підстав, передбачених законодавством.

В деяких інших законодавчих актах ці правила змістовно видозмінені.

Так, згідно із ДСЗСУ (пункти 75–76 та ін.) дисциплінарну владу стосовно військовослужбовців мають начальники не лише за посадою, а й за військовим званням, зокрема начальники гарнізонів, старші морські начальники, начальники органів управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України, військові коменданти на транспорті.

Дисциплінарну владу щодо суддів здійснюють дисциплінарні органи Вищої ради правосуддя (ст. 108 Закону «Про судоустрій і статус суддів»,

⁵⁰ Кохан В.П. Дисциплінарна відповідальність суддів у трудовому праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2011. С. 17; Подкопаєв С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2003. С. 16.

ст. 3 Закону «Про Вищу раду правосуддя»), щодо прокурорів – Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів (ст. 73 Закону «Про прокуратуру»), а щодо адвокатів – дисциплінарна палата кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (ст. 41 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), – тобто органи, які не мають безпосереднього відношення до прийняття зазначених осіб на роботу чи їх обрання на посаду.

Зрозуміло, що через специфіку правового статусу зазначені вище правила не можуть поширюватися і на осіб, узятих під варту, засуджених і військово-полонених.

Загальний **порядок застосування** дисциплінарних стягнень визначено у ст. 149 КЗпП. В матеріальному аспекті дисциплінарної відповідальності, крім згадуваного вже принципу неприпустимості подвійної відповідальності, він передбачає, що при обранні виду стягнення власник або уповноважений ним орган повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника.

Схожі положення є і в інших актах законодавства, згідно з якими при призначенні заходів стягнення повинні враховуватися:

- причини, обставини і мотиви вчинення порушення (ст. 67 Закону «Про державну службу», п. 83 ДССЦЗ, ст. 14 ДСОВС); ступінь вини особи (ст. 134 КВК);
- тяжкість і характер проступку (ст. 67 Закону «Про державну службу», ст. 14 ДСОВС, ст. 134 КВК);
- розмір заподіяної шкоди (ст. 67 Закону «Про державну службу», п. 83 ДССЦЗ, ст. 14 ДСОВС), а також добровільне її відшкодування (ст. 67 Закону «Про державну службу»);
- вчинення проступку особою, яка вже має дисциплінарне стягнення (ст. 14 ДСОВС), кількість і характер раніше накладених стягнень (ст. 134 КВК);
- поведінка особи до вчинення проступку, ставлення особи до виконання своїх обов'язків, рівень кваліфікації, тривалість перебування на посаді, стаж роботи тощо (ст. 67 Закону «Про державну службу», ст. 14 ДСОВС, ст. 134 КВК);
- визнання особою своєї вини (ст. 14 ДСОВС).

Важливо, щоби під час розслідування встановлювався максимально повний перелік обставин: чи справді мав місце проступок, де, коли, за яких обста-

вин його було скоєно; які конкретно неправомірні дії вчинено особою; вимоги яких законів та підзаконних актів при цьому було порушено; в чому полягає вина порушника, умисно чи з необережності та з якою метою було вчинено проступок; ступінь вини кожного у випадку скоєння проступку кількома особами; які наслідки вчиненого проступку; які обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність; які причини проступку й умови, що сприяли його вчиненню⁵¹.

На думку Н.С. Панової, індивідуалізація дисциплінарної відповідальності вимагає, щоби при вирішенні питання щодо накладення дисциплінарного стягнення враховувалися: характер проступку, обставини, за яких його було вчинено, особа конкретного державного службовця, ступінь його вини, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, попередні здобутки у службовій діяльності та ставлення до служби в цілому⁵².

Водночас далеко не всі законодавчі акти, що визначають дисциплінарну відповідальність, встановлюють переліки конкретних обставин, що обтяжують чи пом'якшують відповідальність, та містять умову щодо їх врахування. Але подібні переліки є, наприклад, у ст. 67 Закону «Про державну службу».

Т.С. Коваленко слушно запропонувала нормативно закріпити перелік таких обставин для адвокатів:

- обставини, що пом'якшують відповідальність: попередня бездоганна репутація адвоката, його позитивна характеристика; щире каяття; відсутність нищих або корисливих мотивів; добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди; вчинення правопорушення внаслідок неправомірного зовнішнього тиску чи втручання в його діяльність посадових осіб державних органів, органів досудового слідства, суду, прокуратури; вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин; брак досвіду правничої практики; інші;

- обставини, що обтяжують відповідальність: повторне протягом року вчинення дисциплінарного правопорушення; нищий або корисливий мотив; сукупність правопорушень; зловмисне створення перешкод дисциплінарному провадженню шляхом затягування процедури або вчинення дій, спрямованих

⁵¹ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. Дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 17.

⁵² Панова Н.С. Концепт державної адміністративної служби України. Дис.... доктора юрид. наук. Одеса, 2021. С. 426.

на уникнення справедливого покарання; тяжкі наслідки, до яких призвели неправомірні дії адвоката⁵³.

У цілому погоджуючись із цим, вважаємо за необхідне також зазначити, що відсутність обставини, що обтяжує відповідальність (зокрема нищих або корисливих мотивів) не може визнаватися обставиною, що її обтяжує.

Стаття 151 КЗпП передбачає порядок:

а) **погашення дисциплінарного стягнення** – якщо протягом року з дня накладення дисциплінарного стягнення працівника не буде піддано новому дисциплінарному стягненню, то він вважається таким, що не мав дисциплінарного стягнення;

б) **його зняття** – якщо працівник не допустив нового порушення трудової дисципліни і до того ж проявив себе як сумлінний працівник, то стягнення може бути зняте до закінчення одного року.

Про будь-яку фіксацію дисциплінарних стягнень КЗпП не згадує. Навпаки, у ст. 48 зазначено, що відомості про стягнення до трудової книжки не заносяться. Натомість, в законодавчих актах, що визначають спеціальну дисциплінарну відповідальність окремих категорій осіб, цьому питанню присвячено чимало положень. Разом вони створюють систему, яка є віддаленим аналогом кримінально-правового інституту погашення і зняття судимості (в кримінальному законодавстві інших держав – реабілітації за законом і реабілітації за судовим рішенням).

Так, передбачено, зокрема:

– якщо протягом року після накладення дисциплінарного стягнення до державного службовця не буде застосоване нове дисциплінарне стягнення, він вважається таким, що не мав дисциплінарного стягнення. Якщо він не вчинив нового порушення нормативно-правових актів у сфері державної служби і виявив себе сумлінним службовцем, дисциплінарне стягнення може бути знято до закінчення року, протягом якого воно було накладено, але не раніше ніж через шість місяців з дня його накладення (ст. 79 Закону «Про державну службу»);

– суддя вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення, якщо протягом певного часу (шести місяців, одного року, вісімнадцяти місяців, двох або трьох років з дня ухвалення рішення про накладення певного дис-

⁵³ Коваленко Т.С. Дисциплінарна відповідальність адвокатів : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 ; Акад. адвокатури України. К., 2010. С. 17.

циплінарного стягнення – відповідно, попередження, догани, суворой догани, подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя або подання про переведення судді до суду нижчого рівня) його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку, а у випадку подання про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя – також за умови успішного проходження курсу підвищення кваліфікації та подальшого підтвердження здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами кваліфікаційного оцінювання (ст. 110 «Погашення дисциплінарного стягнення» Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– особа рядового або начальницького складу вважається такою, що не має дисциплінарного стягнення, якщо її заохочено шляхом дострокового зняття дисциплінарного стягнення, нагороджено державною нагородою чи відзнакою Президента України або минув рік з дня накладення дисциплінарного стягнення (ст. 18 ДСОВС);

– якщо накладене виданим наказом дисциплінарне стягнення після закінчення року не знято і особа рядового чи начальницького складу не вчинила за цей час іншого правопорушення, за яке притягується до дисциплінарної відповідальності, в її особовій справі та відповідно в журналах обліку заохочень і обліку дисциплінарних стягнень робиться запис про закінчення строку дії такого дисциплінарного стягнення (п. 108 ДССЦЗ);

– усі дисциплінарні стягнення (крім зауваження), передбачені цим Статутом, заносяться у тижневий строк до службової картки військовослужбовця; у разі зняття дисциплінарного стягнення у службовій картці військовослужбовця в розділі «Стягнення» робиться запис – коли й ким стягнення знято; якщо накладене на військовослужбовця дисциплінарне стягнення, крім попередження про неповну службову відповідність, після закінчення року не було знято і він не вчинив за цей час іншого правопорушення, за яке був притягнутий до дисциплінарної відповідальності, у відповідній графі розділу «Стягнення» робиться запис про зняття стягнення у зв'язку із закінченням строку (п. 106 ДСЗСУ).

Очевидно, що усі відповідні положення мають бути уніфіковані в актах законодавства.

1.9. Виключення дисциплінарної відповідальності та її ненастання

- *Які обставини виключають дисциплінарну відповідальність.*
- *Підстави, за яких дисциплінарна відповідальність не настає.*

Виключення дисциплінарної відповідальності передбачає ситуації, коли дисциплінарна відповідальність не може бути застосована через відсутність протиправності.

Конкретними **обставинами, що виключають дисциплінарну відповідальність** через відсутність протиправності, є:

1) втрата чинності законом, який передбачав дисциплінарну відповідальність (втрата діянням шкідливості).

Наприклад, у зв'язку із втратою чинності Законом «Про статус суддів» не може розглядатися як дисциплінарний проступок порушення суддею розпорядку роботи суду;

2) малозначність дисциплінарного проступку. Малозначним може бути визнане, скажімо, неналежне виконання посадових обов'язків, що проявилось в неакуратному складанні службового документа. Малозначними можуть бути визнані готування чи замах до дисциплінарного проступку (скажімо, замах на прийняття рішення, що суперечить закону). У разі малозначності питання може бути передано на розгляд трудового колективу.

Наприклад, згідно зі ст. 60 ДССЦЗ разі вчинення незначного порушення службової дисципліни особою рядового або начальницького складу начальник може обмежитись її усним попередженням щодо необхідності дотримання службової дисципліни і вказати на відповідні недоліки;

3) обставини, що виключають юридичний склад дисциплінарного проступку. Таких обставин є кілька видів:

— обставини, що виключають об'єкт дисциплінарного проступку.

Так, якщо немає порушення працівником його трудових обов'язків, а є лише порушення встановленого етикету (скажімо, дрес-коду), підстави для дисциплінарної відповідальності працівника відсутні;

– відсутність шкоди та інші обставини, що виключають об'єктивну сторону дисциплінарного проступку.

Наприклад, відповідно до ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів» дисциплінарним проступком судді є перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу. Якщо під час розслідування встановлено відсутність такої шкоди правам, дисциплінарна відповідальність виключається;

– недосягнення віку дисциплінарної відповідальності, відсутність ознак спеціального суб'єкта та інші обставини, що виключають суб'єкта дисциплінарного проступку. Зрозуміло, що дисциплінарну відповідальність в межах трудового права можуть нести тільки особи, які досягли віку, з якого відповідно до закону дозволяється працевлаштування, в межах військово-адміністративного права – особи, які досягли віку, з якого можуть бути прийняті на військову службу;

– відсутність вини (казус) та інші обставини, що виключають суб'єктивну сторону дисциплінарного проступку.

Наприклад, згідно із п. 10 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів», дисциплінарним проступком судді є зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством. Отже, якщо не встановлено умислу, то вини судді немає;

4) обставини, що виключають протиправність діяння за формальної наявності події і складу дисциплінарного правопорушення. Більшість цих обставин є однаковими для кримінального, адміністративного, цивільного права і їх поширеність на питання дисциплінарної відповідальності впливає з принципу єдності права. До зазначених обставин відносять:

- крайню необхідність, необхідну оборону, затримання особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, фізичний або психічний примус, виправданий ризик. До речі, А.М. Медведєвим сформульовано визначення виправданого за конкретних умов службового ризику в діяльності органів внутрішніх справ, під яким пропонується розуміти такі дії, коли під час виконання професійних обов'язків співробітник досягає результату відносно попередження, припинення або розкриття злочину чи правопорушення, хоча і може при цьому нанести певне ушкодження оточенню, їх інтересам, собі особисто; будь-яким іншим способом результат не можна досягти⁵⁴;
- відмову від виконання незаконного наказу (скажімо, наказу адміністрації щодо виконання роботи, не передбаченої трудовим договором) і неможливість виконати наказ (зокрема, через неврахування роботодавцем недостатньої кваліфікації працівника чи стану його здоров'я, що перешкоджає виконанню роботи), а також невиконання працівником своїх обов'язків через невиконання роботодавцем угоди щодо забезпечення необхідних умов праці тощо;
- виконання юридичного обов'язку, здійснення суб'єктивного права, виконання законного наказу або розпорядження.

Згідно з ч. 6 ст. 16 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», надання державними органами, органами місцевого самоврядування, НБУ, державними реєстраторами спеціально уповноваженому органу, суб'єктам первинного фінансового моніторингу інформації відповідно до вимог цього Закону не є порушенням порядку розкриття інформації з обмеженим доступом; посадові особи та інші зазначені працівники не несуть дисциплінарної та іншої відповідальності за подання інформації спеціально уповноваженому органу відповідно до вимог цього Закону. Аналогічні положення містять закони «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (ч. 8 ст. 8), «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч. 7 ст. 22), «Про нотаріат» (ст. 8) та ін.

⁵⁴ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 4.

Інші приклади таких обставин наведено в Таблиці 1 Додатку 4.

* * *

На відміну від виключення дисциплінарної відповідальності через відсутність протиправності існують випадки, коли протиправність існує, але дисциплінарна відповідальність відповідно до закону не настає, оскільки цьому перешкоджають інші важливі обставини.

Усі підстави **ненастання дисциплінарної відповідальності**, на відміну від більшості підстав її виключення, є безумовними. Таке ненастання має місце, зокрема, у випадках:

1) смерті особи, щодо якої було розпочато дисциплінарне провадження;

2) наявності по тому самому факту щодо особи, яка притягається до дисциплінарної відповідальності, рішення компетентного органу (посадової особи) про накладення дисциплінарного стягнення або про закриття справи про дисциплінарне правопорушення. Ця обставина, що виключає дисциплінарну відповідальність, впливає, зокрема, з принципів законності і неприпустимості подвоєння відповідальності;

3) закінчення певного строку від дня вчинення дисциплінарного правопорушення. Такий строк в законах не уніфікований і становить 6 місяців (наприклад, ст. 148 КЗпП, ст. 21 ДСНПУ, ст. 16 ДС ОВС), 3 роки (ч. 11 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів») і навіть 7 років (ч. 7 ст. 42 Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»). Пропозиція застосовувати до судді стягнення «протягом усього строку його перебування на посаді незалежно від часу вчинення й виявлення проступку»⁵⁵ є, на наш погляд, необґрунтованою, адже вона суперечить принципу своєчасності дисциплінарної відповідальності;

4) закінчення певного строку від дня виявлення дисциплінарного правопорушення. Цей строк так само не уніфікований і становить один місяць (наприклад, ст. 148 КЗпП, ст. 21 ДСНПУ, ст. 16 ДС ОВС) або 6 місяців (ч. 5 ст. 74 Закону «Про державну службу», ч. 4 ст. 57 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування», ст. 87 ДС ЗСУ), а в деяких випадках (як от в Законі «Про прокуратуру») взагалі не встановлений. При цьому в окремих

⁵⁵ Кохан В.П. Дисциплінарна відповідальність суддів у трудовому праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2011. С. 17.

випадках зазначений строк, якщо він встановлений, враховує час: тимчасової непрацездатності, перебування у відпустці, відрядженні, здійснення відповідного дисциплінарного провадження (проведення службового розслідування), перебування під вартою та/або відсутності на службі без поважних причин.

У випадках, коли в спеціальних актах законодавства ці два види строків не визначено (як от у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), вони повинні, на нашу думку, застосовуватися за аналогією з КЗпП, яка в цих випадках цілком доречна.

Зарубіжний досвід показує, що строки застосування дисциплінарного стягнення можуть бути досить тривалими. Згідно з Федеральним дисциплінарним статутом Німеччини (§15)⁵⁶, ці строки залежать від суворості стягнення, тобто, відповідно, і від тяжкості самого проступку. Так, якщо з моменту скоєння службового правопорушення минуло:

- понад два роки – не може бути застосована догана;*
- понад три роки – не можуть бути застосовані штраф, зменшення заробітної плати і зменшення пенсії;*
- понад сім років – не може бути застосоване зниження рейтингу.*

Ці строки припиняються на час здійснення дисциплінарної процедури. Для звільнення з посади державної служби строки не встановлені.

Крім названих вище підстав, в деяких випадках дисциплінарна відповідальність може не наставати через явну її недоцільність. Йдеться, зокрема, про ситуації, коли особу притягнуто за вчинення правопорушення до кримінальної відповідальності, вона перебуває під вартою, потім засуджена до покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі. Зрозуміло, що оголошувати їй у таких випадках попередження чи догану не має сенсу. Водночас, як вже зазначалось вище, в окремих випадках закон вимагає безумовного звільнення з посади (служби, роботи) особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (як-от вчинення за місцем роботи розкрадання майна власника, встановленого вироком суду, що набрав законної сили), і зробити це можна тільки в межах дисциплінарного провадження.

Якщо дисциплінарна відповідальність не настала, то, як і у випадку із її виключенням, жодних правових наслідків, зокрема наслідків негативного харак-

⁵⁶ Bundesdisziplinargesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdgb/BJNR151010001.html>

теру для працівника чи іншого відповідного суб'єкта, виникнути не може.

Приклади підстав виключення дисциплінарної відповідальності та її настання згідно із законами України наведено у Додатку 4.

Розділ 2.

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ ПОСАДОВЦІВ, ЗОКРЕМА ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ

2.1. Юридичні передумови і міжнародні стандарти дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення

- *Дисциплінарна відповідальність за порушення вимог антикорупційного законодавства як один із видів дисциплінарної відповідальності.*
- *Міжнародні стандарти дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.*
- *Спростування заперечення необхідності дисциплінарної відповідальності публічних посадовців за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.*

Стосовно публічних посадовців може застосовуватися дисциплінарна відповідальність за порушення не тільки трудової (службової) дисципліни, а й антикорупційних вимог та етичних правил, яких вони повинні дотримуватися у своїй діяльності.

Це є цілком закономірним, адже ці особи виступають особливою підгрупою (у групі спеціальних суб'єктів) у структурі суб'єктів, котрі підлягають відповідальності за вчинення корупційних діянь суспільно небезпечного чи суспільно шкідливого характеру⁵⁷.

Детальніше про цей вид дисциплінарної відповідальності та її суб'єктів – далі. Тут лише зазначимо, що, на відміну від дисциплінарної відповідальності за порушення трудової чи службової дисципліни, дисциплінарна відповідальність за порушення антикорупційного законодавства характеризується тим, що ініціювати притягнення до неї може не лише роботодавець, а й орган, який здійснює контрольні функції.

Згідно із Законом «Про комітети Верховної Ради України» (ч. 2 ст. 33-2), Комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого

⁵⁷ Hladky V.V. The Structure of the System of Corruption Crime Subjects according to the Legislation of Ukraine. Path of Science. 2019. Vol. 5(4). P. 2014.

віднесено питання забезпечення контрольних функцій Верховної Ради України за діяльністю органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів, більшістю голосів від затвердженого Верховною Радою України складу комітету може приймати рішення щодо ініціювання питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників вказаних органів, їх перших заступників, заступників та керівників регіональних органів (органів військової контррозвідки) за результатами проведених на вимогу комітету перевірок та/або службових розслідувань.

Цей вид спеціальної дисциплінарної відповідальності характеризується:

- а) спеціальним суб'єктом дисциплінарного проступку;
- б) особливим характером протиправного діяння (протиправність діяння буде визначатися залежно від займаної особою посади, обсягу прав та обов'язків, що закріплені за нею посадовими інструкціями, напрямом діяльності державного органу чи органу місцевого самоврядування, в якому працює публічний посадовець, тощо);
- в) спеціальними видами дисциплінарних стягнень (КЗпП передбачає лише два види стягнень – догану та звільнення);
- г) особливим порядком оскарження дисциплінарного стягнення⁵⁸.

Наприклад, дисциплінарна відповідальність осіб рядового та начальницького складу ОВС регулюється нормами інституту адміністративного права і застосовується відповідно до спеціальних статутів; характеризується спеціальним суб'єктом дисциплінарного проступку; відзначається особливим характером дисциплінарного проступку; передбачає застосування спеціальних видів дисциплінарних стягнень; має особливий порядок накладення та оскарження дисциплінарних стягнень⁵⁹.

⁵⁸ Губанов О.О. Юридична відповідальність публічних службовців: порівняльно-правове дослідження. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2020. С. 17.

⁵⁹ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. Дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 15.

Ще однією особливістю цього виду дисциплінарної відповідальності є те, що вона в законодавстві може прямо не іменуватися дисциплінарною, але є такою за своєю суттю.

Приклади. Закон «Про Вищу раду правосуддя» (ч. 1 ст. 24) встановлює, що підставами для звільнення члена ВРП з посади є: грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом члена ВРП або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя та судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена ВРП; істотне порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції; систематична неучасть у роботі ВРП чи органу ВРП, до складу якого він входить. Рішення про звільнення члена ВРП з посади з цих підстав приймається органом, що обрав (призначив) члена ВРП, за поданням ВРП.

Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 1 ст. 96) передбачає, що підставами для звільнення члена ВККСУ з посади є, зокрема: порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції; допущення поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя і судової влади, у т.ч. недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена ВККСУ. У разі встановлення цих підстав ВККСУ може своїм рішенням внести до ВРП подання про звільнення з посади відповідного члена ВККСУ.

А ось положення Закону «Про Кабінет Міністрів України» (ч. 1 ст. 18 і ч. 4 ст. 45), що члени Кабінету Міністрів України за заборону використання посадового становища в особистих цілях, запобігання конфлікту інтересів тощо звільняються з посади Верховною Радою України, важко сприймати як такі, що передбачають саме дисциплінарну відповідальність. Скоріше, тут йдеться про політичну, не юридичну, відповідальність.

Законом «Про запобігання корупції» (статті 1, 59, 65-1 та ін.) передбачено, що за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в ч. 1 ст. 3 цього Закону, притягаються до дисциплінарної відповідальності, зокрема і у випадках, коли судом не застосовано до них покарання або не накладено на них стягнення у виді позбавлення

права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; відомості про осіб, яких притягнуто до дисциплінарної відповідальності за вчинення таких правопорушень, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Прийняті на виконання абзацу першого ч. 2 ст. 37 цього Закону **Загальні правила етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування** (затв. наказом Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року № 158), передбачають обов'язок керівників державних органів, органів місцевого самоврядування чи їх структурних підрозділів у разі виявлення чи отримання повідомлення про порушення цих Загальних правил в межах своєї компетенції відповідно до законодавства вжити заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також поінформувати спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Наведені положення національного законодавства ґрунтуються на міжнародних стандартах.

Так, у 1999 році Комітет міністрів Ради Європи ухвалив **Резолюцію (97) 24 про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією**, де розглянуто основні принципи, які слід враховувати під час боротьби з корупцією. Вони передбачають і належні та ефективні дисциплінарні заходи; сприяння подальшій конкретизації поведінки, яка очікується від публічних представників, за допомогою відповідних засобів, таких як кодекси та правила поведінки.

Стаття 8 **Конвенції ООН проти корупції** зобов'язує кожну Державу-учасницю з метою боротьби з корупцією заохочувати, *inter alia*, непідкупність, чесність і відповідальність своїх державних посадових осіб згідно з основоположними принципами своєї правової системи, зокрема, застосовувати, у рамках своїх інституціональних і правових систем, кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій, і бере до уваги як зразок Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, який міститься в додатку до Резолюції 51/59 Генеральної Асамблеї від 12 грудня 1996 року. Водночас кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття дисциплінарних або інших заходів

стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти, установлені згідно із цією статтею. У ст. 30 Конвенції пропонується встановити процедури для позбавлення на визначений строк права: а) займати державну посаду; б) займати посаду на будь-якому підприємстві, яке цілком або частково перебуває у власності держави, що не завдає шкоди здійсненню компетентними органами дисциплінарних повноважень щодо державних службовців.

Європейський кодекс поведінки для всіх осіб, які залучені до місцевого та регіонального врядування, ухвалений Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи 7 листопада 2018 року, встановлює на європейському рівні етичні принципи і стандарти, схвалені виборними представниками місцевих і регіональних влад держав – членів Ради Європи. Тобто, він встановлює мінімальні стандарти і пропонує або прийняти цей Типовий кодекс без змін, або скласти власний кодекс поведінки на основі цього кодексу. Європейський кодекс встановлює загальні принципи виконання публічних обов’язків, конкретні зобов’язання, пов’язані з корупцією та шахрайством, публічними закупівлями та укладанням контрактів, а також уникнення вжиття будь-яких заходів для отримання особистої та/або професійної вигоди після того, як певні особи залишили свої посади.

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R (2000) 6 про статус публічних посадовців у Європі нагадує, що посадові особи мають повністю присвячувати себе своїм державним функціям та уникати конфлікту інтересів та корупції, – для цього щодо них можуть застосовуватися певні обмеження щодо вторинної роботи, виконання чи участі в певній діяльності і вони несуть дисциплінарну відповідальність за виконання покладених на них завдань.

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R (2000) 10 щодо кодексів поведінки публічних посадовців включає Типовий кодекс поведінки публічних посадовців. Цей кодекс містить набір принципів щодо того, як публічні посадовці повинні виконувати свої обов’язки. Його положення є частиною умов найму публічного представника і застосовуються до нього/неї з моменту, коли він/вона підтвердить, що його/її проінформовано про них. Будь-яке порушення положень кодексу може призвести до дисциплінарної відповідальності.

У Рекомендації 16 Звіту Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) – міжнародної організації, що об’єднує 34 найбільш розвинуті держави світу, за результатами 4-го раунду оцінювання виконання

рекомендацій у межах Стамбульського плану дій боротьби з корупцією від 2017 року вказано на необхідність покращення дисциплінарної системи прокуратури за допомогою: чіткого визначення підстав для дисциплінарної відповідальності; збільшення строку (однорічного) притягнення до дисциплінарної відповідальності; забезпечення належного розгляду скарг, що передбачає ретельне розслідування та невідворотність покарання порушника⁶⁰.

У Висновку Консультативної ради європейських суддів (КРЄС) № 21 (2018) про запобігання корупції серед суддів зазначено (пункти 31, 49, 50), зокрема, що дисциплінарне провадження є одним із важливих механізмів регулювання боротьби з корупцією. Здійснення дисциплінарного провадження щодо суддів судовими органами (як-от дисциплінарна комісія або суд чи відділення вищої ради правосуддя) не лише надає судовій владі належний інструмент саморегулювання, а й гарантує, що особи з необхідним професійним досвідом вирішуватимуть, чи повинна ця поведінка передбачати дисциплінарну відповідальність та, в разі потреби, – які стягнення будуть належними й пропорційними. Належні кримінальні, адміністративні та дисциплінарні стягнення за корупційну поведінку судді та фактичне застосування жорстких санкцій до корумпованих суддів можуть слугувати сильним стримувальним чинником і таким чином мати превентивний ефект. Корупцію, учинену суддею, слід розглядати відповідно до принципу пропорційності та з урахуванням її тяжкості. Відповідний вчинок можна покарати шляхом усунення судді з посади або іншого відповідного дисциплінарного заходу за результатами дисциплінарного провадження.

Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності (пункти 58-74, 77), рекомендує, щоб у кожній країні закон визначав у якнайточнішому формулюванні ті порушення, які можуть призвести до застосування дисциплінарних санкцій, а також відповідні дисциплінарні процедури.

У ст. 7 Кодексу поведінки посадових осіб щодо підтримки правопорядку, ухваленого резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17

⁶⁰ Звіт OECD про впровадження антикорупційної реформи в Україні за результатами 4-го раунду оцінювання виконання рекомендацій у межах Стамбульського плану дій боротьби з корупцією. URL:

<http://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-4th-Round-Report-Ukraine-ENG.pdf>

грудня 1979 року⁶¹, передбачено, що посадові особи щодо підтримання правопорядку не здійснюють будь-яких актів корупції. Вони також всіляко перешкоджають таким актам та борються з ними. У коментарі до цієї статті зазначається: будь-який акт корупції, як і будь-яке інше зловживання владою, несумісні зі службовим статусом посадової особи щодо підтримання правопорядку. До будь-якої посадової особи з підтримання правопорядку, яка вчинила акт корупції, закон має застосовуватися повною мірою, оскільки уряди не можуть очікувати від громадян дотримання ними правопорядку, якщо вони не можуть або не хочуть забезпечувати дотримання законності їх власними посадовими особами та в межах їхніх власних установ.

Резолюція №690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію», прийнята у Страсбурзі 8 травня 1979 року, містить додаток «Декларація про поліцію», який містить розділи щодо етики і статусу поліцейських, що поширюються на всіх співробітників та організації, включаючи секретні служби, військову поліцію, збройні сили або міліцію, які виконують поліцейські функції, відповідальні за правоохоронну діяльність, розслідування правопорушень, охорону громадського порядку та державну безпеку. Відповідно до пунктів 2, 7 розділу А і пунктів 9 і 10 розділу В: поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено та з почуттям власної гідності, зокрема, утримуватися від усіх проявів корупції та рішуче протидіяти їм; жодні дисциплінарні заходи не можуть бути застосовні щодо поліцейського, який відмовився виконувати незаконний наказ; у разі дисциплінарного переслідування щодо співробітника поліції він має право висловитися на свій захист та скористатися послугами адвоката; рішення має бути прийнято у розумні терміни і він також повинен мати можливість скористатися допомогою професійної організації, до якої належить; поліцейський, щодо якого було вжито дисциплінарних заходів, повинен мати право на оскарження їх у незалежному та неупередженому суді.

Європейський кодекс поліцейської етики (Рекомендація Rec (2001)10 Комітету міністрів державам-членам щодо Європейського кодексу поліцейської етики прийнята 19 вересня 2001 року) передбачає, що на всіх рівнях поліцейських служб повинні діяти ефективні заходи щодо запобігання корупції та боротьби з нею (п. 21), співробітники поліції повинні боротися з будь-якими проявами корупції у поліції та інформувати своїх начальників й інші ком-

⁶¹ ООН. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/code_of_conduct.shtml

петентні органи про будь-які випадки корупції в поліції (п. 46), а будь-які дисциплінарні заходи щодо працівника поліції повинні підлягати контролю з боку незалежного органу чи суду (п. 33).

* * *

З огляду на вищезазначене важко погодитися з позицією науковців, які вважають, що немає необхідності ані у додатковому встановленні дисциплінарної відповідальності публічних посадовців за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, ані у встановленні дисциплінарної відповідальності за такі правопорушення як субсидіарного (додаткового) виду юридичної відповідальності, обґрунтовуючи це тим, що, по-перше, система відповідальності, сформована в адміністративно-деліктному та кримінальному законодавстві України, повністю відповідає системі антикорупційних обмежень, визначених Законом «Про запобігання корупції», а по-друге, у разі вчинення зазначеного правопорушення публічна служба особи підлягає припиненню (звільнення зі служби настає автоматично), а тому дисциплінарна відповідальність, зокрема у формі догани, не матиме жодного впливу на неї⁶².

У цьому контексті варто послатися на Роз'яснення НАЗК щодо застосування положень Закону «Про запобігання корупції» та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів стосовно державних службовців⁶³. Згідно з позицією НАЗК, якщо державного службовця визнано винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, він може бути:

- 1) звільнений з державної служби або
- 2) притягнутий до дисциплінарної відповідальності.

Зокрема, на виконання пунктів 3, 4 ч. 1, ч. 2 ст. 84 Закону «Про державну службу» державний службовець у триденний строк підлягає звільненню з державної служби у разі набрання законної сили:

⁶² Губанов О.О. Дисциплінарна відповідальність публічних службовців України за корупційні правопорушення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016. № 2 (22). С. 68-72.

⁶³ Роз'яснення НАЗК від 3 червня 2020 року № 3. Щодо порядку дій державних органів після визнання державних службовців судом винними у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення пов'язаного з корупцією. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/3.pdf>

– рішенням суду щодо його притягнення до адміністративної відповідальності за пов'язане з корупцією правопорушення, яким на нього накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

– обвинувальним вироком суду, яким державного службовця визнано винним у вчиненні умисного, зокрема і корупційного злочину, незалежно від призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, у т.ч. у разі звільнення від покарання.

Підставою же для порушення дисциплінарного провадження щодо державного службовця є отримання органом публічної влади одного з таких рішень суду:

– ухвали про звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення у зв'язку із закінченням строків давності;

– постанови у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, згідно з якою особу притягнуто до відповідальності без накладення стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

– постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення з nereабілітуючих підстав (зокрема, у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення, передбачених у ст. 38 КУпАП, і при малозначності правопорушення на підставі ст. 22 КУпАП). Не виключено, що у разі малозначності правопорушення до особи може бути застосоване дисциплінарне стягнення, наприклад, у формі догани.

Після отримання органом публічної влади одного з рішень суду, що є підставою для порушення дисциплінарного провадження, розпочинається процедура притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності. Моментом виявлення правопорушення, з якого починається відлік строку притягнення до дисциплінарної відповідальності, слід вважати день отримання інформації щодо вчинення державним службовцем відповідного правопорушення.

У день підписання розпорядчого документа про накладення на особу дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення до НАЗК направляється паперова копія відповідного розпорядчого документа разом з інформаційною карткою до нього (абзац четвертий ч. 1 ст. 59 Закону «Про запобігання корупції», п. 4 розділу II Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, затв. рішенням НАЗК від 9 лютого 2018 року № 166).

Якщо державний орган не застосував вимоги щодо дисциплінарної від-

повідальності на підставі ч. 2 ст. 65 Закону «Про запобігання корупції», згідно з ч. 2 ст. 12 Закону «Про запобігання корупції» НАЗК: вносить припис щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.

За приписом НАЗК державний орган проводить службове розслідування на виконання ч. 3 ст. 65 Закону «Про запобігання корупції» і відповідно до Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13.06.2000 №950.

Невиконання уповноваженою посадовою особою законних вимог (приписів) НАЗК щодо усунення порушень законодавства про запобігання і протидію корупції, ненадання інформації, документів, порушення встановлених законодавством строків їх надання, надання завідомо недостовірної інформації або не у повному обсязі тягнуть за собою адміністративну відповідальність згідно зі ст. 188-46 КУпАП.

2.2. Особи, на яких поширюється дія Закону «Про запобігання корупції» як суб'єкти дисциплінарної відповідальності, інші відповідні суб'єкти та не суб'єкти дисциплінарної відповідальності

- 
- *Публічні посадовці, які не є суб'єктами дисциплінарної відповідальності.*
 - *Публічні посадовці, які несуть відповідальність за КЗпП і на них не поширюється спеціальне дисциплінарне законодавство.*
 - *Члени конкурсних, аудиторських комісій, комітетів, рад, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування.*

Як вже згадано вище, Закон «Про запобігання корупції» визначає, що за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в ч. 1 ст. 3 цього Закону, притягаються до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

У ч. 1 ст. 3 цього Закону перелічені суб'єкти, на яких поширюється його дія. Але чи усі названі в ній особи є суб'єктами дисциплінарної відповідальності? Якщо так, то чи існують належно сформульовані щодо них склади дисциплінарних корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень?

Для відповіді на ці два питання проаналізуємо законодавство (Додатки 1–3).

Цей аналіз показує, що стосовно 40 категорій публічних посадовців дисциплінарної відповідальності взагалі не існує. Так, законодавство України не містить положень про дисциплінарну відповідальність:

а) публічних посадовців, згаданих у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», які займають політичні посади (до них не висуваються вимоги щодо політичної нейтральності та професійності і вони виконують не службові, а представницькі повноваження). Це:

- Президент України;
- Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник;
- народні депутати України;
- Прем'єр-міністр України;
- Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
- депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- депутати місцевих рад;
- сільські, селищні, міські голови;

б) публічних посадовців, згаданих у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», але нікому не підпорядкованих (відповідно, немає суб'єкта притягнення до дисциплінарної відповідальності). Це:

- Генеральний прокурор;
- Голова Національного банку України;
- Голова та інші члени Рахункової палати;
- члени Центральної виборчої комісії;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- члени правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду;

в) публічних посадовців, згаданих у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», підпорядкованих Президенту України, але який не має щодо них дисциплінарних повноважень (крім повноваження звільнити з посади або

внести подання про звільнення з посади). Ними є:

- Голова СБУ;
- Секретар Ради національної безпеки і оборони України;
- Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, уповноважені, прес-секретар Президента України, помічники, радники Президента України (політично-патронатні посади);
- г) членів комісій, які є державними колегіальними органами, не згаданих

у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції». Йдеться про таких осіб:

- члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- члени Національної комісії зі стандартів державної мови;
- члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку;
- члени Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг;
- члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації;
- члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів;
- д) публічних посадовців, що не визнаються державними службовцями,

не згаданих у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції». Це:

- Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим та його заступники;
- Представник Президента України у Верховній Раді України;
- Представник Президента України у Кабінеті Міністрів України;
- Представник Президента України у Конституційному Суді України;
- Керівник Державного управління справами та його заступники;
- Голова Національної служби посередництва і примирення та його заступники;
- Голова Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю;
- Уповноважений Президента України у справах кримськотатарського народу;
- Спеціальний уповноважений Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України;

- радники – уповноважені Президента України;
- Керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю;
- Постійний представник Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України;
- Керівник Дослідницької служби Верховної Ради України;
- староста.

Відтак, йдеться про десятки тисяч публічних посадовців, щодо яких неможливо реалізувати положення статей 1, 65-1 Закону «Про запобігання корупції» в частині притягнення до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку осіб:

1) зазначених в ч. 1 ст. 3 цього Закону, за вчинення ними корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;

2) які вчинили корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до них покарання або не накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Звільнення таких осіб з посади не може вважатися звільненням в порядку дисциплінарного стягнення і, відповідно, не повинно відображатися в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та спричиняти інші відповідні наслідки правового характеру.

* * *

На 15 категорій (а це кілька тисяч) публічних посадовців не поширюється дія ані Закону «Про державну службу», ані дисциплінарних статутів та інших відповідних законів – вони несуть відповідальність за дисциплінарні проступки згідно з КЗпП. Проте, положення КЗпП щодо дисциплінарної відповідальності (зокрема обмеженість підстав дисциплінарної відповідальності) не відповідають специфічному правовому статусу цих посадовців. Йдеться, зокрема, про такі їх категорії:

- а) публічні посадовці, які займають політичні посади:
 - Перший віце-прем'єр-міністр України;
 - віце-прем'єр-міністри України, міністри;

– заступники міністрів; – голови місцевих державних адміністрацій, їх перші заступники та заступники;

б) інші публічні посадовці:

– перший заступник та заступник Голови Національного банку України;

– Уповноважений із захисту державної мови;

– інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

– посадові та службові особи прокуратури, СБУ, ДБР, НАБУ, БЕБУ, які не є державними службовцями чи військовослужбовцями;

– посадові та службові особи державної лісової охорони і державної охорони природно-заповідного фонду;

– Голова, заступник Голови НАЗК;

– Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України та його заступники, Голова Фонду державного майна України та його заступники, Голова Українського інституту національної пам'яті;

– Перший заступник, заступник Голови Антимонопольного комітету України, державний уповноважений Антимонопольного комітету України;

– посадові та службові особи інших державних органів, у тому числі Фонду соціального страхування України та Пенсійного фонду, секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, органів влади Автономної Республіки Крим, які не є державними службовцями;

– уповноважені з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;

– службовці Національного банку України.

* * *

Слід згадати також осіб, які згідно із Законом «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, – членів конкурсних, аудиторських комісій, комітетів, рад. Йдеться, зокрема, про членів комісій, комітетів, рад:

– Етична рада;

– Комісія з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України;

– Комісія з питань вищого корпусу державної служби;

– Комісія з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя;

- Конкурсна комісія з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Національного антикорупційного бюро України;
- Комісія з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- Комісія з проведення незалежної оцінки ефективності діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції;
- Конкурсна комісія з відбору на посаду Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;
- Конкурсна комісія з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань;
- Конкурсна комісія з добору кандидатів на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- Дорадча група експертів;
- Громадська рада міжнародних експертів;
- Конкурсна комісія з організації та проведення конкурсу на посаду заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, першого заступника та заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- Конкурсна комісія з відбору кандидата на посаду Голови Національного агентства;
- Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

2.3. Склади дисциплінарних правопорушень публічних посадовців

- *«Заховані» склади корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.*
- *Відсутність у актах законодавства класифікації дисциплінарних правопорушень.*
- *Неповнота, іноді разюча, складів дисциплінарних правопорушень та їх дублювання.*
- *Елементи складів дисциплінарних правопорушень.*
- *Дисциплінарна практика Кабінету Міністрів України, Вищої ради правосуддя і Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.*

У деяких законах прямо визначено конкретні види дисциплінарних правопорушень, серед яких є такі, що об'єктивно суперечать антикорупційному законодавству⁶⁴, але прямо не названі як корупційні чи пов'язані з корупцією.

Наприклад, у ч. 2 ст. 45 Закону «Про державну службу» вказано, що дисциплінарними проступками є, зокрема:

- порушення правил етичної поведінки державних службовців;*
- невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця;*
- використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб;*
- неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення;*
- прийняття державним службовцем необґрунтованого рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу кримінального або адміністративного правопорушення.*

Майже аналогічний підхід – у Законі «Про судоустрій і статус суддів», у двадцяти пунктах ч. 1 ст. 106 якого названо види дисциплінарних проступків, і кілька з них мають підвиди. Ці проступки стосуються, зокрема:

- дій та рішень під час виконання обов'язків судді;*
- поведінки, яку можна класифікувати як корупцію або як діяння, пов'язане з корупцією;*
- порушення обов'язків щодо подання декларацій доброчесності та родинних зв'язків;*
- втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;*

⁶⁴ Іноді трапляється, що законодавець хоча і перелічує конкретні склади правопорушень, але не визначає, до якого виду правопорушення вони відносяться. Наприклад, в Законі «Про політичні партії в Україні» (ст. 22) наведено перелік правопорушень із восьми пунктів і зазначено, що у разі їх вчинення посадові особи і громадяни притягаються до дисциплінарної, адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності. Інший приклад – Закон «Про державну таємницю», у ст. 39 якого перелічено чотирнадцять видів правопорушень і зазначено, що винні у них посадові особи і громадяни несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

- непроходження суддею початкової підготовки для підтримання кваліфікації;
- допущення поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя.

Наведені вище склади проступків є неповними, оскільки як їхні ознаки визначено лише діяння та його суб'єкт і не визначено об'єкт – те, шкоду чому спричинює діяння, а також ознаки суб'єктивної сторони; при цьому у ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів» лише у трьох пунктах вказано на умисел і в двох – на недбалість, причому в одному випадку йдеться про просту «недбалість», а в іншому про «грубу недбалість» без пояснень, чим перша відрізняється від другої.

Можна лише здогадуватися, що діяння вважається проступком незалежно від того, вчинене воно умисно або через необережність. Такий висновок випливає з того, що згідно з ч. 4 ст. 67 Закону «Про державну службу» вчинення дисциплінарного проступку умисно та з певних мотивів визнається обставинами, що обтяжують відповідальність державного службовця. Крім того, самим діянням також не вистачає конкретизації, через що не відповідає принципу юридичної визначеності опис багатьох з них (скажімо, «вияв неповаги до держави», «дії, що шкодять авторитету державної служби», «перевищення службових повноважень», «неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади»).

Водночас, у ДСОВС та ДСНПУ конкретних складів дисциплінарних проступків взагалі немає. У цих статутах потрібно навести такі склади, насамперед щодо дисциплінарних проступків, які є підставою для звільнення з відповідного органу.

У деяких випадках склади дисциплінарних проступків формуються не у відповідному Дисциплінарному статуті, а в іншому законі. Наприклад, у Статуті внутрішньої служби ЗСУ (п. 211) визначено такий склад дисциплінарного проступку як «відрив командиром (начальником) особового складу від занять з бойової підготовки», а в Статуті гарнізонної та вартової служб ЗСУ (п. 97) – «порушення правил несення вартової служби».

Склади дисциплінарних проступків публічних посадовців та прирівняних до них осіб, передбачені законами України, наведено в Додатку 2.

Водночас слід згадати, що в деяких законах склади дисциплінарних

проступків визначені у спосіб, який дублює склади інших дисциплінарних проступків. Вище (підрозділ 1.4 цієї книги) вже зазначалось, що це стосується, зокрема, такого проступку, як порушення присяги.

Іншим прикладом є порушення правил етичної поведінки (правил етики).

Так, законами «Про державну службу» (п. 2 ч. 2 ст. 65), «Про прокуратуру» (п. 6 ч. 1 ст. 43), «Про Державне бюро розслідувань» (п. 6 ч. 4 ст. 25), «Про Бюро економічної безпеки України» (п. 6 ч. 4 ст. 36) визначено як окремий дисциплінарний проступок порушення правил етичної поведінки (прокурорської етики, професійної етики); водночас цими ж законами, як інші види дисциплінарних проступків передбачені проступки, що явно є порушеннями правил етичної поведінки, визначених для всіх публічних посадовців у розділі VI Закону «Про запобігання корупції». Покажемо це в Таблиці 3. Відтак, одне і те саме діяння охоплюється – повністю або частково – відразу двома складами правопорушення, а розуміння «етичної поведінки» розмивається.

Таблиця 3. Види дисциплінарних проступків та їх співвідношення з вимогами до поведінки

Дисциплінарні проступки, визначені відповідним законом	Вимоги розділу VI Закону «Про запобігання корупції»
Закон «Про державну службу»	
прийняття рішення, що суперечить закону; поява на службі у стані сп’яніння	неухильно додержуватися вимог закону та загальноновизнаних етичних норм поведінки ⁶⁵ , бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими – ст. 38
невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця	дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань – ст. 40

⁶⁵ Характерним прикладом недодержання вимог закону та нехтування загальноновизнаними етичними нормами поведінки є подія, що сталася 26 квітня 2024 року у місті Бровари Київської області, коли голова Броварської районної державної адміністрації Володимир Майбоженко, керуючи автомобілем у стані алкогольного сп’яніння (2.31 проміле), вчинив наїзд на групу пішоходів, внаслідок чого четверо людей отримали серйозні тілесні ушкодження.

використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб	діяти неупереджено – ст. 41
невиконання або неналежне виконання посадових обов’язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень	сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов’язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані – ст. 42
використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб	не допускати зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності – ст. 42
Закон «Про прокуратуру»	
втручання чи будь-який інший незаконний вплив прокурора у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів	неухильно додержуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими – ст. 38
вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об’єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури	діяти неупереджено – ст. 41
невиконання чи неналежне виконання обов’язків	сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов’язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні – ст. 42
розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою	не розголошувати і не використовувати в інший спосіб інформацію

прокуророві під час виконання повноважень	з обмеженим доступом – ст. 43
Закони «Про Державне бюро розслідувань» і «Про Бюро економічної безпеки України»	
негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника	неухильно додержуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими – ст. 38
використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб	діяти неупереджено – ст. 41
невиконання чи неналежне виконання обов’язків	сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов’язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні – ст. 42
перевищення своїх повноважень	не допускати зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності – ст. 42
незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом	не розголошувати і не використовувати в інший спосіб інформацію з обмеженим доступом – ст. 43
	утримуватися від виконання незаконних рішень чи доручень – ст. 44

Як з'ясовано вище, наявність і єдність фактичного та юридичного складів дисциплінарного проступку становить *матеріальну підставу* дисциплінарної відповідальності. Вона прямо впливає із положення п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з яким виключно законами визначаються діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Загальноприйнятим є віднесення до складу будь-якого правопорушення таких елементів:

- 1) об'єкт;
- 2) об'єктивна сторона;
- 3) суб'єкт;
- 4) суб'єктивна сторона.

Класичне визначення складу публічного правопорушення передбачає наявність також конкретних ознак, що включені до цих елементів, – обов'язкових (безпосередній об'єкт, діяння, осудність і вік суб'єкта, вина у формах умислу чи необережності) та факультативних (предмет, потерпілий, наслідок та причиновий зв'язок між діянням і наслідком, спосіб, місце, час, знаряддя чи засіб, ознаки спеціального суб'єкта, мотив, мета).

Деякі розбіжності виникають при визначенні змісту того чи іншого елемента складу правопорушення, зокрема об'єкта. П.М. Рабінович об'єктом правопорушення вважає «певні блага, на пошкодження, знищення чи позбавлення яких спрямоване винне протиправне діяння»⁶⁶. Схожою є думка О.Ф. Скакун: об'єкт правопорушення – порушене матеріальне чи нематеріальне благо, яке захищається нормами права⁶⁷.

Якщо взяти за основу названі вище елементи складу правопорушення, то стосовно складу дисциплінарного правопорушення специфічним є зміст лише об'єкта і суб'єкта.

Основним **об'єктом** дисциплінарних правопорушень слід вважати *дисципліну* – становище, за якого усі суб'єкти правовідносин влади і підпорядкування, незалежно від сфери цих правовідносин (сфера праці, служби, освіти, відбуван-

⁶⁶ Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. К.: Атіка. 2001. С. 146–147.

⁶⁷ Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. С. 456–458.

ня покарання тощо) неухильно додержуються порядку і правил, встановлених законами, дисциплінарними статутами та іншими актами законодавства.

Додатковим об'єктом дисциплінарних правопорушень публічних посадовців може бути **етика** – службова, трудова, освітня тощо та її складова – **добročесність**. У цьому контексті слід згадати вимогу Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затв. наказом Національного агентства України з питань державної служби у редакції від 28 квітня 2021 року № 72-21 (п. 3): керівники державних органів, органів місцевого самоврядування чи їх структурних підрозділів у разі виявлення чи отримання повідомлення про порушення цих Загальних правил в межах своєї компетенції відповідно до законодавства зобов'язані вжити заходів щодо притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності.

Аналіз **дисциплінарної практики Кабінету Міністрів України**⁶⁸ показує, що суб'єкти, щодо яких цей орган має дисциплінарну владу, притягуються ним до дисциплінарної відповідальності за порушення, не пов'язані з етикою та корупцією.

Зазначеними порушеннями є:

- неналежне виконання посадових обов'язків в частині реалізації перспективного плану формування територій громад, проведення модернізації мережі закладів загальної середньої освіти та виконання плану реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру (розпорядження від 19 вересня 2018 року № 672-р), у частині забезпечення контролю за станом використання земель сільськогосподарського призначення і дотриманням умов договорів оренди земельних ділянок (розпорядження від 31 жовтня 2018 року № 809-р), у частині забезпечення проведення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, надання організаційної підтримки добровільному об'єднанню територіальних громад і приєднанню до об'єднаних територіальних громад (розпорядження від 13 березня 2019 року № 155-р);
- неналежне виконання посадових повноважень (розпорядження від 23 грудня 2020 року № 1616-р);

⁶⁸ База даних Законодавство України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

- незабезпечення належного виконання повноважень районної державної адміністрації у сферах поводження з відходами, транспорту, забезпечення реалізації прав дітей та цивільного захисту (розпорядження від 12 грудня 2018 року № 969-р);
- перевищення службових повноважень (розпорядження від 3 жовтня 2018 року № 695-р, 18 грудня 2018 року № 1017-р);
- порушення встановленого порядку повідомлення про свій виїзд з України (розпорядження від 2 червня 2021 року № 536-р);
- невиконання або неналежне виконання посадових обов’язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень (розпорядження від 7 липня 2021 року № 741-р);
- незабезпечення організації внутрішнього контролю, нездійснення належного контролю та керівництва під час здійснення повноважень та виконання завдань районною державною (військовою) адміністрацією (розпорядження від 17 лютого 2023 року № 155-р);
- незадовільна робота із забезпечення готовності об’єктів фонду захисних споруд цивільного захисту (розпорядження від 27 червня 2023 року № 567-р);
- неналежне здійснення керівництва діяльністю районної державної (військової) адміністрації (розпорядження від 18 липня 2023 року № 639-р);
- невиконання або неналежне виконання посадових обов’язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень (розпорядження від 24 листопада 2023 року № 1081-р).

Як видно з наведеного переліку, в усіх випадках йдеться про неналежне виконання повноважень, тобто про вади виконавської або трудової дисципліни.

Аналіз десяти прийнятих у 2023 році і в січні 2024 року рішень ВРП про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності показує, що, з певною специфікою, ці порушення також пов’язані з неналежним виконанням повноважень.

Йдеться про такі порушення⁶⁹:

- істотне порушення норм процесуального права під час здійснення

⁶⁹ Акти Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/acts>

правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду; застосовано попередження (рішення від 06.12.2023 № 1214/3дп/15-23);

- незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; застосовано попередження (рішення від 13.12.2023 № 1259/3дп/15-23);

- умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків; застосовано попередження (рішення від 18.12.2023 № 1328/1дп/15-23);

- порушення правил щодо відводу (самовідводу), безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом; застосовано попередження (рішення від 20.12.2023 № 1348/3дп/15-23);

- порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; застосоване попередження (рішення від 25.12.2023 № 1388/1дп/15-23);

- незазначення внаслідок недбалості в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; допущення у зв'язку з грубою недбалістю суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків; застосовано стягнення у виді суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців (рішення від 10.01.2024 № 42/2дп/15-24);

- умисне або внаслідок недбалості незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; застосовано попередження (рішення від 10.01.2024 № 14/3дп/15-24);

- істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків; незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення

аргументів сторін щодо суті спору; застосовано стягнення у виді догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця (рішення від 10.01.2024 № 41/2дп/15-24);

– зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення; застосовано стягнення у виді суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців (рішення від 10.01.2024 № 13/3дп/15-24).

В одному випадку йдеться про порушення, що одночасно посягають і на суддівську етику, – допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду; застосовано стягнення у виді подання про звільнення судді з посади (рішення від 18.12.2023 № 1327/1дп/15-23).

Кілька років тому проводилось вивчення практики притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності **КДКП** протягом 2017–2018 років⁷⁰.

Найпоширенішим зі встановлених Комісією видом порушень є проступки прокурорів, пов'язані з невиконанням чи неналежним виконанням своїх службових обов'язків. Із 210 осіб, притягнутих Комісією за досліджуваний період до дисциплінарної відповідальності, у діяннях 135 (65%) встановлено хоча б один факт вчинення цього порушення. Йдеться про: 1) неналежне виконання повноважень на адміністративній посаді (неналежна організація роботи підпорядкованих прокурорів і порушення порядку звільнення з посади підпорядкованих працівників); 2) порушення в роботі з ЄРДР; 3) порушення реєстраційної дисципліни під час кримінальних проваджень; 4) процесуальні порушення в кримінальних провадженнях; 5) порушення права власності; 6) дії щодо незаконного обвинувачення та засудження осіб, звільнення від відповідальності.

Другими за поширеністю є дисциплінарні проступки, які полягають у грубому порушенні правил прокурорської етики. За досліджуваний

⁷⁰ Дисциплінарна відповідальність прокурорів в Україні / О. Банчук, М. Каменев, Є. Крапивін, Б. Малишев, В. Петраковський, М. Цапок. К.: Москаленко О. М., 2019. С. 87-97.

період Комісія притягнула до дисциплінарної відповідальності за порушення етичних правил 73 осіб (35%). Це порушення:

1) антикорупційного законодавства: вимагання й отримання неправомірної вигоди, у тому числі надання неправомірної вигоди іншому прокурору (за неподання ним апеляційної скарги на рішення суду), вимагання і отримання неправомірної вигоди від підпорядкованого прокурора (за нестворення штучних перешкод у його роботі); надання обіцянки впливу на інших прокурорів й отримання частини неправомірної вигоди; позапроцесуальне спілкування з обвинуваченим з метою схилити його до надання неправомірної вигоди; надання консультацій стороні захисту в кримінальних провадженнях, де прокурор не був процесуальним керівником;

2) правил дорожнього руху;

3) у відносинах із судом;

4) інші порушення правил етики: перебування в стані алкогольного сп'яніння, непристойна лайка на адресу поліцейських та погроза притягнення їх до дисциплінарної відповідальності чи звільнення; перебування в стані алкогольного сп'яніння на робочому місці; придбання і збут наркотичних засобів; вживання наркотичних речовин; участь в зйомці телевізійної програми в оголеному вигляді; участь у бійці і застосування спеціального засобу захисту; участь в азартній грі (покері); непристойна лайка на адресу іншого прокурора, умисне вбивство.

Отримання неправомірної вигоди як наслідок неналежної організації процесуального керівництва в кримінальному провадженні, суттєве порушення розумних строків досудового розслідування, яке тривало близько двох років, надання права керування службовим транспортним засобом іншій особі в стані алкогольного сп'яніння, що мало наслідком вчинення дорожньо-транспортної пригоди і залишення місця її вчинення, Комісія визнала порушенням правил прокурорської етики і неналежним виконанням службових обов'язків (п. 1 ч. 1 ст. 43 Закону), а розголошення прокурором даних про проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо певної особи – грубим порушенням правил прокурорської етики та розголошенням таємниці, що охороняється законом (п. 3 ч. 1 ст. 43 Закону).

Третьою найбільш поширеною категорією дисциплінарних проступків є дії, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності. Ці проступки

за досліджуваний період вчинили 35 осіб (або 17% від загальної кількості притягнутих до відповідальності). Ідеться про порушення прокурорами антикорупційних обмежень: неодноразова участь прокурора в судових засіданнях як представника дружини; отримання послуг з безоплатного обслуговування транспортного засобу дружини від потерпілого в кримінальному провадженні; отримання і вимагання неправомірної вигоди від поліцейського; вимагання й отримання неправомірної вигоди зі спілником, який є депутатом місцевої ради. Водночас діяння прокурорів, зазначені вище і пов'язані з неправомірною вигодою, Комісія часто додатково кваліфікувала як грубе порушення правил прокурорської етики (п. 6 ч. 1 ст. 43 Закону).

Суб'єктом дисциплінарного правопорушення є фізична деліктоздатна особа. Ознаки її дисциплінарної деліктоздатності визначаються безпосередньо в законі, що встановлює дисциплінарну відповідальність певних осіб.

Наприклад, не є деліктоздатною згідно з КЗпП особа, яка не є працівником, а згідно з ДСЗСУ – особа, яка не є військовослужбовцем. З цих же й інших законів випливає і вік такої особи. Тому, скажімо, не може бути визнана дисциплінарно-деліктоздатною особа, яка фактично вступила в трудові відносини, не досягнувши віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, або військовослужбовець строкової служби, який не досяг 18-річного віку (помилково призваний на військову службу). Не може бути суб'єктом дисциплінарних правопорушень, пов'язаних з корупцією особа, яка не є особою, згаданою у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції».

Що стосується **об'єктивної та суб'єктивної сторін** дисциплінарних правопорушень, то вони, як і об'єктивна та суб'єктивна сторони кримінального чи адміністративного правопорушення, характеризуються: перша – діянням (дією або бездіяльністю) і лише в окремих випадках (так званий матеріальний склад правопорушення) – суспільно шкідливими наслідками і причиновим зв'язком між діянням і наслідками, а також такими ознаками як місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя, засоби вчинення діяння; друга – виною у формі умислу або необережності, а в окремих випадках певною метою та мотивом.

Водночас зміст об'єктивної та суб'єктивної сторін дисциплінарного правопорушення може бути вельми специфічним.

По-перше, відповідне діяння полягає виключно в порушенні тих чи інших обов'язків, які були покладені на особу (як працівника – трудових обов'язків, публічного посадовця – посадових обов'язків, адвоката – обов'язків, визначених законом чи договором, тощо). Ці обов'язки можуть визначатися законом, трудовим чи іншим договором, контрактом, але в жодному разі не можуть являти собою громадські обов'язки, тобто обов'язки, які особа несе перед суспільством або політичною партією чи іншим подібним об'єднанням, членом якого вона є.

По-друге, таке діяння, за загальним правилом, не виражається в порушеннях етичних правил поведінки, не пов'язаних з трудовими, посадовими чи іншими відповідними обов'язками. Проте, законодавство прямо передбачає широке коло винятків для різних категорій суб'єктів – державних службовців, суддів, прокурорів, адвокатів тощо, коли йдеться про дисциплінарну відповідальність за вчинки, з погляду етики несумісні з певною посадою чи родом діяльності, вчинені поза межами служби або відповідної діяльності.

При вчиненні дисциплінарних проступків вина у багатьох випадках виражається у формі необережності. Це означає, що особа усвідомлювала протиправність своєї поведінки і передбачала її шкідливі наслідки (матеріального, організаційного, психологічного чи іншого характеру), але легковажно розраховувала на їх відвернення, або не передбачала таких наслідків, хоча повинна була їх передбачити. Н.С. Панова зазначає, що жоден із визначених у Законі «Про державну службу» складів дисциплінарних проступків не передбачає форми вини державного службовця, хоча це питання є надзвичайно важливим для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності. Тим більше, що у ряді випадків має бути встановлено конкретну форму вини: вияв неповаги державного службовця до держави і до державних символів може вчинятися тільки навмисно, однак п. 3 ч. 2 ст. 65 Закону не передбачає такого положення⁷¹.

При цьому саме за ознакою форми вини дисциплінарний проступок іноді відрізняється від злочину.

⁷¹ Панова Н.С. Концепт державної адміністративної служби України. Дис.... доктора юрид. наук. Одеса, 2021. С. 425.

Наприклад, умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням службових чи професійних обов'язків, тягне кримінальну відповідальність згідно зі ст. 145 КК; таке саме необережне діяння може розглядатися як дисциплінарний проступок.

2.4. Особливості підстав дисциплінарної відповідальності публічних посадовців

- *Вчинення адміністративного або кримінального правопорушення як підстава дисциплінарної відповідальності.*
- *Проблема широкої регламентації питань дисциплінарної відповідальності підзаконними актами.*

Однією із особливостей підстав дисциплінарної відповідальності публічних посадовців є те, що матеріальною підставою дисциплінарної відповідальності може бути **вчинення адміністративного або кримінального правопорушення**. [Подібне є неможливим, коли ми говоримо про інші, крім дисциплінарної, види юридичної відповідальності. В принципі вчинення якого-небудь дисциплінарного або адміністративного проступку не може стати матеріальною підставою кримінальної відповідальності⁷²].

Йдеться, зокрема, про такі випадки:

1) військовослужбовці та деякі інші особи за більшість адміністративних правопорушень несуть відповідальність за дисциплінарними статутами, тобто – дисциплінарну відповідальність (частини 1 і 3 ст. 15 і ст. 235-1 КУпАП). Трансформація ж адміністративної відповідальності військовослужбовців у дисциплінарну виключає компетенцію органів і посадових осіб, уповноважених розглядати і вирішувати адміністративні справи стосовно цієї категорії громадян;⁷³

⁷² На жаль, фактично у КК України принаймні один такий випадок є: ст. 391 КК України передбачає кримінальну відповідальність за дисциплінарний за своєю суттю проступок – вчинену повторно злісну непокору законним вимогам адміністрації установи виконання покарань особою, яка відбуває покарання у виді обмеження волі або у виді позбавлення волі.

⁷³ Шапаренко С.О. Відповідальність військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу ОВС за скоєння адміністративних проступків та порядок її реалізації : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 ; Донецький юридичний ін-т Луганського держ. ун-ту внутрішніх справ. Донецьк, 2007. 226 с. С. 196.

2) інші особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну, у випадках, прямо передбачених ними, несуть за вчинення адміністративних правопорушень дисциплінарну відповідальність (ч. 2 ст. 15 КУпАП).

З цього випливає, нібито, на відміну від усіх інших осіб, на яких поширюється дія Закону «Про запобігання корупції», неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції, вчинене особою начальницького складу ДКВС, є дисциплінарним, а не адміністративним правопорушенням, передбаченим у ст. 172-6 КУпАП. Адже дія ДСОВС поширюється на осіб рядового і начальницького складу ДКВС.

Насправді ж стикаємося з ситуацією колізії.

Питання про це вже поставало в практиці КСУ. Але він в ухвалі від 21 грудня 2017 року № 13-у/2017 про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення, частини другої статті 45 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України», зазначив, що стверджуючи про невідповідність положень ч. 1 ст. 15 Кодексу, ч. 2 ст. 45 Статуту конституційній вимозі рівності перед законом та принципу заборони дискримінації, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини наводить приписи Конституції України та законів України, посилається на рішення КСУ та ЄСПЛ. Однак лише наведення змісту положень законів, цитування приписів Конституції України, юридичних позицій КСУ та рішень ЄСПЛ не є обґрунтуванням неконституційності оспорюваних положень Кодексу та Статуту;

3) військовослужбовці, військовозобов'язані чи резервісти під час проходження зборів, які вчинили будь-яке з кримінальних правопорушень, передбачених статтями 402–435 КК України, можуть бути звільнені судом від кримінальної відповідальності із застосуванням до них заходів, передба-

чених ДСЗСУ, тобто заходів дисциплінарної відповідальності (ч. 4 ст. 401 КК). Водночас, на відміну від ст. 15 КУпАП, у ч. 4 ст. 401 КК України відсутній імператив – йдеться лише про «можливість» застосування дисциплінарного стягнення до осіб, звільнених від кримінальної відповідальності з підстав, передбачених статтями 45–48 КК.

* * *

Науковцями висловлювалась думка, що основними фактичними підставами дисциплінарної відповідальності є вчинення: 1) дисциплінарного проступку; 2) адміністративного проступку, за яке згідно з КУпАП передбачена можливість притягнення до відповідальності за Дисциплінарним статутом; 3) корупційного діяння; 4) вчинку, що порочить особу як державного службовця чи дискредитує державний орган, у якому він працює⁷⁴.

На наш погляд, такий підхід неприйнятний. Фактичною підставою дисциплінарної відповідальності є вчинення тільки дисциплінарного проступку. Інша справа, що дисциплінарним проступком визнається вчинення певною особою за певних обставин діяння, яке визнається адміністративним або корупційним чи пов'язаним з корупцією правопорушенням, або порушенням етичних правил чи іншим порушенням, що порочить особу як державного службовця чи дискредитує державний орган, у якому вона працює. Важливим є існування нормативних підстав для визнання відповідного діяння дисциплінарним проступком.

* * *

Існує ще одна проблема підстав дисциплінарної відповідальності публічних посадовців, пов'язана з тим, що наразі діють зо два десятки підзаконних актів, якими визначаються підстави та/або порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності. До підзаконних та інших актів, які всупереч вимогам Конституції України, тією чи іншою мірою регламентують питання дисциплінарної відповідальності, належать:

⁷⁴ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. Дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 16.

- Положення про дисципліну працівників залізничного транспорту України (постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 1993 року № 55);
- Положення про дисципліну працівників гірничих підприємств (постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 294);
- Порядок здійснення дисциплінарного провадження стосовно міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників, керівників місцевих органів виконавчої влади та їх заступників, на яких не поширюється законодавство про державну службу (постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1087);
- Порядок здійснення дисциплінарного провадження (постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1039);
- Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату (постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року № 923);
- Порядок проведення військової підготовки студентів вищих навчальних закладів за програмою підготовки офіцерів запасу (постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2012 року № 48);
- Регламент Конституційного Суду України (постанова КСУ від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018);
- Положення про патронатну службу судді Конституційного суду України (постанова КСУ від 16 липня 2019 року № 25-п/2019);
- Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 року № 893);
- Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 року № 893);
- Положення про повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень (наказ МВС 25 березня 2019 року №209);
- Положення про Дисциплінарну комісію приватних виконавців (наказ Міністерства юстиції України від 27 листопада 2017 року № 3791/5);
- Положення про Дисциплінарну комісію арбітражних керуючих (наказ Міністерства юстиції України від 25 вересня 2019 року № 2993/5);
- Положення про патронатну службу Офісу Генерального прокурора (наказ Генерального прокурора від 16 січня 2020 року № 28);
- Положення про Дисциплінарну комісію Національного антикорупцій-

ного бюро України (наказ НАБУ від 14 липня 2020 року № 77);

– Положення про Дисциплінарну комісію Державного бюро розслідувань (наказ ДБР від 6 січня 2021 року № 7);

– Положення про дисциплінарну комісію Бюро економічної безпеки України (наказ БЕБУ від 24 січня 2022 року № 15);

– Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя (рішення ВРП від 18 травня 2017 року № 1172/0/15-17);

– Регламент Вищої ради правосуддя (рішення ВРП від 24 січня 2017 року № 52/0/15-17);

– Положення про Дисциплінарну комісію стосовно Голови Служби судової охорони, його заступників, осіб, які виконують їх обов'язки (рішення ВРП від 15 серпня 2023 року № 822/0/15-23);

– Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (рішення ВККСУ від 19 жовтня 2023 року № 119/зп-23);

– Положення про помічника судді (рішення Ради суддів України 18.05.2018 № 21).

Відповідно до ч. 1 ст. 64 Закону «Про Національний банк України» система дисциплінарних стягнень службовців Національного банку визначається Правлінням Національного банку з урахуванням законодавства про працю. Хоча відповідної постанови Правління НБУ у відкритому просторі немає, саме по собі це положення Закону також слід визнати таким, що не відповідає вимогам Конституції України. Нонсенсом є і те, що до складу Правління НБУ входять заступники Голови НБУ, які також є службовцями НБУ, – тож виходить, що вони самі для себе мають визначити систему дисциплінарних стягнень.

Зазначене суперечить правовим принципам законності та юридичної визначеності, а також прямим вимогам п. 22 ч. 1 ст. 92 Основного Закону України, згідно з якими діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України.

Відповідно до підпункту 1 пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про відповідальність юридичних осіб №7-рп від 30 травня 2001 року, діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них не можуть бути предметом регулювання підзаконними нормативно-правовими актами.

Суддя Конституційного Суду України В.Д. Вознюк в окремій думці до Рішення цього Суду у справі про Дисциплінарний статут прокуратури

України від 22 червня 2004 року, правильно зазначив, що Статут є «... належним нормативно-правовим актом щодо визначення порядку заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників прокуратури». Суддя Конституційного Суду України П.Б. Євграфов в окремій думці по цій же справі підкреслив, що «... Статут, затверджений Постановою Верховної Ради України як нормативно-правовий акт, за формою не є законом, хоча у ньому закріплено положення з питань організації і діяльності прокуратури, які відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України визначаються виключно законами України. Отже, в цьому контексті Статут має бути визнаний таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) повністю...»⁷⁵. Проте, Дисциплінарний статут прокуратури України був чинним ще більше десяти років – до 15 грудня 2015 року.

2.5. Види дисциплінарних корупційних правопорушень

- 
- *Наявність ознак корупції як одна з ознак корупційного правопорушення.*
 - *Форми прояву корупції та ознаки кожної з цих форм*
 - *Малозначне діяння у кримінально- та адміністративно-правовому розумінні як вид дисциплінарного корупційного правопорушення.*
 - *Щодо переліку видів дисциплінарних корупційних правопорушень..*

У побуті корупцією іноді називають і непотизм чи фаворитизм, і вимагання «добровільних» внесків на користь медичних або освітніх закладів, і винесення незаконних судових рішень, і рейдерство, і незаконний внесок на користь політичної партії... Проте, говорячи про юридичну відповідальність за корупцію, треба керуватися визначеннями, які містять закони.

Поняття корупційного правопорушення визначено у ст. 1 Закону «Про запобігання корупції». Його ознаки однакові як для кримінального, так і для дисциплінарного правопорушення. Ними є те, що:

⁷⁵ Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2004 року в справі № 1-25/2004 (Справа про Дисциплінарний статут прокуратури) // Вісник Конституційного Суду України. 2004. № 3. С.15.

- 1) таке правопорушення містить ознаки корупції;
- 2) воно вчинене певним суб'єктом – особою, зазначеною в ст. 3 Закону⁷⁶;
- 3) за нього законом встановлено юридичну відповідальність певного виду – кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову.

Якщо друга і третя з цих ознак майже не потребують пояснень, то для відповіді на питання про те, чи містить діяння ознаки корупції, слід розкласти поняття «корупція», яке міститься в ст. 1 Закону «Про запобігання корупції». Застосування цього наукового методу дає можливість установити наявність трьох форм корупції та ознак кожної з них (див. Табл. 4)⁷⁷.

Таблиця 4. Форми корупції та їхні ознаки

Форми корупції	Ознаки корупції		
	Діяння	Неправомірна вигода	Суб'єкт
1	Використання службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.	Неправомірна вигода як предмет чи мета діяння.	Спеціальний – особа, зазначена у ст. 3 Закону.
2	Прийняття неправомірної вигоди або прийняття її обіцянки/пропозиції для себе чи інших осіб.	Неправомірна вигода як предмет (у разі прийняття) або мета (у разі обіцянки чи пропозиції).	
3	Обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам.	Неправомірна вигода як засіб схилення до протиправного використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.	Будь-яка деліктоздатна особа.

⁷⁶ Тут ми бачимо логічну помилку законодавця. Суб'єктом обіцянки, пропозиції чи давання неправомірної вигоди може бути будь-яка деліктоздатна (у кримінально-правовому, дисциплінарно-правовому і цивільно-правовому розумінні) особа, у т.ч. така, яка не є особою, зазначеною у ст. 3 Закону. Тож було би правильним із визначення корупційного правопорушення виключити другу ознаку.

⁷⁷ Отже, тільки перша і друга запропоновані законодавцем форми корупції є корупцією в класичному розумінні цього поняття – як використання певною особою свого службового становища і пов'язаних з ним можливостей для незаконного збагачення.

У КК України відповідальність за ці діяння, які у ст. 45 цього Кодексу визнаються кримінальними правопорушеннями, передбачена у статтях 191, 410, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 та деяких інших, де йдеться, з незначними нюансами, про: зловживання службовим становищем чи службовими повноваженнями з метою одержання неправомірної вигоди; її фактичне одержання шляхом привласнення, розтрата чи зловживання службовим становищем; її фактичне одержання службовою особою чи іншим спеціальним суб'єктом від іншої особи або її надання службовій особі чи іншому спеціальному суб'єкту.

Фактично будь-яке з цих діянь за певних обставин може становити не кримінальне, а дисциплінарне правопорушення.

Тут треба мати на увазі два важливих моменти.

Перший. Кількість суб'єктів корупції є різною залежно від її форми. У першій формі корупції дієвою особою є лише *один суб'єкт* (той, що використовує свої службові повноваження чи пов'язані з ними можливості). Для другої й третьої форм обов'язковою є наявність принаймні двох контрагентів (один – дає, обіцяє, пропонує, другий – бере, приймає обіцянку, пропозицію, просить чи вимагає) і можливою є присутність (співучасть) третіх і четвертих осіб; вони є двома сторонами одного і того ж явища. Однак «хабарника» не обвинувачують у змові з «хабародавцем», а останнього – у співучасті з першим⁷⁸.

Другий. У КК України не визначається розмір неправомірної вигоди у випадках, коли вона має майновий характер і її розмір може бути обчислено. З цього випливає, на перший погляд, ніби, наприклад, заволодіння службовою особою державним чи комунальним майном у *будь-якому розмірі* шляхом привласнення, розтрата або зловживання службовим становищем, а так само одержання неправомірної вигоди у *будь-якому розмірі* є кримінальним правопорушенням.

Проте, в окремих випадках мінімальний розмір кримінальної караності визначається в інших законах, зокрема у КУпАП.

Крім того, КК України містить поняття малозначного діяння: не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти

⁷⁸ Пояснювальна записка до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією. – П. 32.

істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Якщо проаналізувати всі статті КК України, в яких визначається істотний розмір майнової шкоди, то можна побачити, що він є різним і перевищує нмдг: «у двадцять і більше разів» (ст. 246), «в сто і більше разів» (статті 182, 364) або «у двісті п'ятдесят і більше разів» (статті 248, 254, 425). Виходячи з принципу пропорційності, елементом якого є *ultima ratio* і відштовхуючись від мінімального такого розміру, можна прийти до висновку, що спричинення майнової шкоди в розмірі 20 нмдг (станом на 1 січня 2024 року це $1514 \times 20 = 30\,280$ грн.) або менше не є суспільно небезпечним діянням.

З іншого боку, суспільна небезпечність незаконної порубки лісу, передбаченої ч. 1 ст. 246 КК України (максимальне покарання – до 3 років позбавлення волі), є нижчою за суспільну небезпечність корупційного злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України – заволодіння службовою особою шляхом привласнення, розтрата або зловживання службовим становищем державним чи комунальним майном (максимальне покарання – до 5 років позбавлення волі). Тому розмір істотної шкоди у ст. 191 КК України може бути і дещо нижчим за 20 нмдг.

Верховний суд України⁷⁹ з приводу встановлення малозначності зазначив, що «вона полягає в обов'язковій сукупності трьох умов:

1) формальна наявність у вчиненому діянні ознак складу злочину, передбаченого КК, тобто всіх тих передбачених у законі об'єктивних і суб'єктивних ознак, що у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК України характеризують певний склад злочину. Діяння, яке не містить хоча б однієї ознаки складу злочину, не може визнаватись малозначним. Якщо істотність матеріальної (майнової чи фізичної) шкоди визначена безпосередньо в КК України шляхом закріплення конкретного розміру шкоди, яка має бути завдана при вчиненні відповідного злочину, то недосягнення цього рівня шкоди свідчить про відсутність у діях особи кримінальної протиправності, що унеможливорює звернення до ч. 2 ст. 11 КК України;

2) малозначне діяння не становить суспільної небезпеки, яка є типовою для певного злочину. Це виражається у тому, що воно не заподіює взагалі шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству чи державі, або заподіює їм явно незначну (мізерну) шкоду;

⁷⁹ Постанова Верховного суду України від 24 грудня 2015 року у справі №5-221кц15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55253289>

3) малозначне діяння не повинно бути суб'єктивно спрямоване на заподіяння істотної шкоди. Якщо існує невідповідність між фактично вчиненим малозначним діянням і умислом, спрямованим на заподіяння істотної шкоди, має наставати кримінальна відповідальність за замах на той злочин, який особа бажала вчинити.

Поняття істотної шкоди у контексті ч. 2 ст. 11 КК України носить оціночний характер, його зміст визначається оцінкою правозастосовними органами всіх конкретних обставин справи. Про оціночний характер шкоди можна говорити лише у випадку, коли законодавець у відповідних статтях (частинах статей) Особливої частини КК України використовує загальні оціночні поняття: «тяжкі наслідки», «інші тяжкі наслідки» (відносно визначені правові норми).

Якщо істотність шкоди знаходить своє чітке відображення у визначенні об'єктивних ознак того чи іншого складу злочину, тобто характер шкоди є фіксованим і не може оцінюватись на розсуд правозастосувача (абсолютно визначені правові норми), то застосування кримінально-правової норми про малозначність виключається.

На встановлення малозначності діяння жодні інші фактори, крім вказаних вище обов'язкових умов, не впливають. Відповідно, посткримінальна поведінка порушника кримінально-правової заборони, характеристика його особи, ступінь реалізації злочинного умислу, інші обставини, що відповідно до закону є правовими підставами для пом'якшення покарання або звільнення від кримінальної відповідальності, значення в контексті встановлення наявності чи відсутності малозначності діяння за ч. 2 ст. 11 КК України не мають...

Значення ч. 2 ст. 11 КК України полягає в тому, що вона, підкреслюючи важливість такої матеріальної ознаки злочину, як його суттєва суспільна небезпечність, виключає злочин у випадках, коли вчинене діяння лише формально містить ознаки, передбачені в певній статті Особливої частини КК України. Положення про малозначність діяння може розцінюватися як законодавчо закріплений засіб подолання колізії між формальною (кримінальна протиправність) і матеріальною (суспільна небезпека) ознаками злочину».

Власне, Верховний Суд України погодився з нашою позицією, давно описаною у Науково-практичному коментарі до КК України⁸⁰.

У контексті заволодіння службовою особою шляхом привласнення, розтрати або зловживання службовим становищем державним чи комунальним майном слід згадати також ст. 51 КУпАП, в якій зазначено, що викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 нмдг (станом на 1 січня 2024 року це становить $1514 : 5 = 302,80$ грн).

Відтак, у разі заволодіння службовою особою державним чи комунальним майном **мізерною** можна визначити шкоду, яка є меншою за 302,80 грн. Таке діяння дійсно може тягнути за собою не кримінальну, а дисциплінарну і додаткову до неї матеріальну або цивільну відповідальність.

Приблизно таким же – меншим за 302,80 грн – може бути розмір мізерного предмету неправомірної вигоди й у випадках хабарництва. Адже останнє як прояв корупції за своєю суспільною небезпекою (шкідливістю) є приблизно рівним із заволодінням службовою особою державним чи комунальним майном (максимальне покарання за ч. 2 ст. 191 КК України – від 1 до 5 років, а за ч. 1 ст. 368 КК України – від 2 до 4 років позбавлення волі). Тут слід згадати, що ст. 23 Закону «Про запобігання корупції» дозволяє приймати подарунки, вартість яких на день прийняття одноразово не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб (станом на 1 січня 2024 року це $3\,028 \times 2 = 6\,058$ грн), але категорично забороняє одержувати їх у зв'язку із здійсненням діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, – у цьому випадку подарунок трансформується у неправомірну вигоду (хабар). Тож неправомірну вигоду (хабар) і подарунок не треба плутати.

Нарешті, у випадках, коли заволодіння службовою особою державним чи комунальним майном не відбувається, але має місце зловживання службовим становищем, дисциплінарна відповідальність має наставати у всіх випадках, коли спричинена майнова шкода дорівнює або є меншою за 100 нмдг, як це впливає з примітки до ст. 364 КК України (станом на 1 січня 2024 року це становить $1514 \times 100 = 151\,400$ грн).

⁸⁰ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 8 вид. Харків: Фактор, 2011. С. 57-59.

Таким чином, **дисциплінарним корупційним правопорушенням** слід визнавати правопорушення:

- 1) яке містить ознаки корупції (див. Табл. 4 і пояснення до неї);
- 2) за яке законом встановлено дисциплінарну відповідальність.

Перелік конкретних видів таких правопорушень наведено у підрозділі 3.2 цієї книги.

2.6. Види дисциплінарних правопорушень, пов'язаних з корупцією

- 
- *Визначення поняття дисциплінарного правопорушення, пов'язаного з корупцією.*
 - *Малозначні адміністративні правопорушення як можливі види дисциплінарних правопорушень, пов'язаних з корупцією.*
 - *Порушення вимог, заборон та обмежень, встановлених Законом «Про запобігання корупції», які можуть бути кваліфіковані як дисциплінарні правопорушення, пов'язані з корупцією.*

Як впливає зі ст. 1 Закону «Про запобігання корупції», специфічними ознаками **«дисциплінарного правопорушення, пов'язаного з корупцією»**, є те, що:

- 1) воно не містить ознак корупції;
- 2) воно порушує встановлені Законом «Про запобігання корупції» (але не іншим законом) вимоги, заборони та обмеження;
- 3) воно вчинене особою, зазначеною в ст. 3 цього Закону;
- 4) за нього законом встановлено дисциплінарну відповідальність.

Наведеним ознакам відповідають, зокрема, адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4–172-9 КАП. Але чи можуть такі адміністративні правопорушення за певних умов розглядатися як дисциплінарне?

В науковій літературі висловлювалась думка, що до дисциплінарної відповідальності за порушення передбачених Законом «Про запобігання корупції» обмежень особу може бути притягнуто у разі не поглинення цих порушень нормами кримінального та адміністративного деліктного законодавства, тобто у разі, якщо не встановлено відповідальність за певні обмеження, передбачені

відповідним законом⁸¹.

Притягнення особи до кримінальної чи адміністративної відповідальності за такі правопорушення у передбачених законом випадках може супроводжуватися і притягненням її до дисциплінарної відповідальності. Проте, не виключається, що пов'язане з корупцією кримінальне або адміністративне правопорушення за певних умов може розглядатися і виключно як дисциплінарне. Наприклад, у випадках, коли згідно зі ст. 22 КУпАП вчинене адміністративне правопорушення є малозначним і порушника звільнено від адміністративної відповідальності, або у випадках, коли межа кримінальної чи адміністративної караності прямо визначена в законі.

Так, **дисциплінарними проступками** можуть бути визнані:

1) як малозначні з причини відносної нетривалості порушення:

- порушення встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю або підприємницькою діяльністю;
- порушення встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;
- несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані;

2) як малозначні з причини мізерності вартості подарунка – порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;

3) подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування – з тієї причини, що розмір недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму менше ніж 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (див. примітку до ст. 172-6 КУпАП).

Водночас сумнівною, згідно з існуючим правовим регулюванням⁸², є мож-

⁸¹ Відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. Є. О. Алісов, В. В. Мартиновський, В. Я. Настюк, О. М. Шевчук. Х. : Юрайт, 2017. С. 78.

⁸² В перспективі відповідні статті щодо правопорушень, пов'язаних з корупцією, із КУпАП слід вилучити і застосовувати за їх вчинення до відповідних публічних посадовців дисциплінарну відповідальність у виді фінансових стягнень та звільнення з посади.

ливість визнання дисциплінарним, а не адміністративним правопорушенням, наприклад, таких конкретно визначених у КУпАП діянь, як:

- неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів;
- вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів;
- незаконне використання особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень;
- невиконання передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення.

Вивчення Закону «Про запобігання корупції» показує, що до **інших порушень вимог, заборон та обмежень, встановлених цим Законом, які можуть бути кваліфіковані як дисциплінарні правопорушення, пов'язані з корупцією**, можна віднести **порушення**:

- заборони втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших осіб в діяльність НАЗК з виконання покладених на нього обов'язків (ч. 4 ст. 9);

- заборони вносити зміни до державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії без проведення їх громадського обговорення та погодження з НАЗК (ч. 4 ст. 18-1);

- вимоги щодо прийняття антикорупційної програми та її погодження з НАЗК (ст. 19);

- заборони вимагати, просити подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб (ст. 23);

- обов'язку особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, невідкладно: відмовитися від пропозиції та письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (ч. 1 ст. 24);

- обов'язку особи, на яку поширюються обмеження щодо використання

службового становища та щодо одержання подарунків, та яка виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації (ч. 2 ст. 24);

- заборони особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, які здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності певних юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців, укладати трудові договори (контракти) з ними протягом року з дня припинення відповідної діяльності (п. 1 ч. 1 ст. 26);

- заборони цим же особам протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах, в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності (п. 3 ч. 1 ст. 26);

- обов'язку особи, яка претендує на зайняття посади, зазначеної у п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, повідомити керівництво органу, на посаду в якому вона претендує, про працюючих у цьому органі близьких їй осіб (ч. 1 ст. 27);

- обмежень щодо перебування у прямому підпорядкуванні близьких осіб, які не усунені у встановлений законом строк (ч. 2 ст. 27);

- обов'язку особи, зазначеної у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону: вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – НАЗК чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно; вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 28);

- обов'язку безпосереднього керівника або керівника органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, вжити передбачені цим Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи (ч. 4 ст. 28);

– обов'язку особи, зазначеної у п. 1, підпункті "а" п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, призначеної (обраної) на посаду, в одноденний термін після передачі в управління належних їй підприємств та корпоративних прав письмово повідомити про це НАЗК із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору (ч. 5 ст. 36);

– обов'язку осіб, зазначених у пункті 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, що встановлюються цим Законом, неухильно додержуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими (ст. 38);

– обов'язку осіб, зазначених у пункті 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, представляючи державу чи територіальну громаду, діяти виключно в їх інтересах (ст. 39);

– обов'язку осіб, зазначених у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків (ст. 40);

– обов'язку осіб, зазначених у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, діяти неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання (ст. 41);

– обов'язку осіб, зазначених у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускати зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності (ст. 42); –

обов'язку осіб, зазначених у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, не розголошувати і не використовувати в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом (ст. 43);

– обов'язку осіб, зазначених у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, утримуватися від виконання рішень чи доручень керівництва, які суперечать закону (ст. 44);

– обов’язку посадових, службових осіб державних органів, посадових осіб органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов’язаного з корупцією правопорушення чи одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних органів, юридичних осіб, їх структурних підрозділів, або юридичних осіб, зазначених у ч. 2 ст. 62 цього Закону, у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно, протягом 24 годин, письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб’єкт у сфері протидії корупції (ч. 6 ст. 53);

– заборони створювати перешкоди викривачу, його близьким особам у подальшому здійсненні ними їх трудової, професійної, господарської, громадської, наукової або іншої діяльності, проходженні ними служби чи навчання, вживати будь-яких дискримінаційних заходів у зв’язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (ч. 3 ст. 53-4);

– заборони розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти (ч. 1 ст. 53-5);

– заборони державним органам, органам місцевого самоврядування одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги (ст. 54);

– вимог щодо організації проведення спеціальної перевірки (статті 56-58);

– заборони особам, зазначеним у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, а також особам, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов’язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов’язків у юридичних особах приватного права, відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом, та надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону (ч. 1 ст. 60);

– обов’язку посадових та службових осіб юридичних осіб, інших осіб, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах: не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень,

пов'язаних з діяльністю юридичної особи; утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи; невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи, про випадки вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими особами, та про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів (ч. 3 ст. 61);

- обов'язку особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми (Уповноваженого юридичної особи, зазначеної у ч. 2 ст. 62 цього Закону) у разі виникнення обставин несумісності у дводенний строк з дня виникнення таких обставин повідомити про це керівника юридичної особи з одночасним поданням заяви про розірвання трудового договору за власною ініціативою (ч. 4 ст. 64);

- обов'язку щодо проведення службового розслідування з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконанню вимог цього Закону в інший спосіб (ч. 3 ст. 65);

- вимог щодо скасування нормативно-правового акта, рішення, виданого (прийнятого) з порушенням вимог цього Закону, органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, а також щодо надсилання до НАЗК протягом трьох робочих днів копії прийнятого рішення про скасування або одержаного для виконання рішення суду про визнання незаконними відповідних актів або рішень (ст. 67).

Крім того, можна виділити порушення, суб'єктами яких є лише працівники НАЗК. Але і вони є правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, виходячи з ознак таких правопорушень у ст. 1 Закону «Про запобігання корупції» (зокрема ознаки «порушення встановлених цим Законом вимог та заборон»):

- порушення заборони використання НАЗК в партійних, групових чи приватних інтересах, заборони діяльності політичних партій в НАЗК (ч. 3 ст. 9);

- порушення обов'язку негайно повідомити Голову НАЗК та підрозділ внутрішнього контролю НАЗК про протиправні дії чи бездіяльність іншого працівника НАЗК працівником НАЗК, якому стала відома така інформація (ч. 4 ст. 17-1);

– вчинення уповноваженою особою НАЗК дії або бездіяльності, що порушує гарантії незалежності суддів або суддів КСУ (ч. 7 ст. 52-2).

2.7. Види дисциплінарних правопорушень, суміжних з корупційними та пов'язаними з корупцією

- 
- *Академічне правопорушення як різновид недоброочесності і відповідальність за нього.*
 - *Вимоги до кандидатів на посади суддів і суддів Конституційного суду України з числа науковців, зокрема щодо їхньої доброочесності.*
 - *Професійна відповідальність аудиторів і нотаріусів як квазі-дисциплінарна відповідальність.*
 - *Щодо відповідальності народних депутатів України, депутатів місцевих рад та виборних осіб місцевого самоврядування за порушення правил етичної поведінки.*

Новітнім різновидом дисциплінарної відповідальності, суміжним із дисциплінарною відповідальністю за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, слід визнати так звану **академічну відповідальність**, що передбачена Законом «Про освіту» від 5 вересня 2017 року (ст. 42) і Законом «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року (ст. 43). Відповідно, можна говорити і про **академічні правопорушення – порушення академічної доброочесності**.

До речі, у проекті Закону «Про академічну доброочесність» (реєстраційний №10392 від 08.01.2024)⁸³ зазначено (статті 19 і 21), що заходами реагування на порушення академічної доброочесності є, серед іншого, притягнення до академічної та/або дисциплінарної відповідальності і що академічна відповідальність – це особливий захід забезпечення академічної доброочесності, що полягає у застосуванні до особи, яка вчинила порушення академічної доброочесності, санкцій, визначених цим Законом та/або внутрішніми актами закладу освіти, наукової установи.

Її суб'єктами можуть бути виключно учасники навчального процесу, а під-

⁸³ Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>

ставою – тільки вчинення проступку, що має назву «академічна недоброчесність».

Відповідно до Закону «Про освіту» від 5 вересня 2017 року (ст. 42), **порушенням академічної доброчесності** вважаються, серед іншого:

- ✓ *хабарництво* – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- ✓ *вплив* у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання;
- ✓ *обман* – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу (формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування).

Закон «Про фахову передвищу освіту» від 6 червня 2019 року (ст. 26) визначає такі види порушень академічної доброчесності у закладі фахової передвищої освіти, як несанкціонована співпраця, академічне шахрайство і необ'єктивне оцінювання.

За порушення академічної доброчесності до педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти згідно із Законом «Про освіту» можуть бути застосовані, зокрема, санкції у виді позбавлення права займати визначені законом посади і позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії, а згідно із Законом «Про фахову передвищу освіту» – позбавлення на строк від одного до п'яти років права брати участь у певній діяльності, недопуск до проходження сертифікації строком на три роки, позбавлення сертифіката, недопущення до участі у конкурсі на посаду керівника закладу. До здобувачів освіти ці закони передбачають різноманітні стягнення аж до відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту).

Згадати окремо про академічну відповідальність важливо, зокрема, у контексті положень законів «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Конституційний суд України», якими встановлюються **вимоги до кандидатів на відповідні посади з числа науковців, зокрема щодо їхньої доброчесності**. Так:

– на посаду судді може бути призначений громадянин України, який є, зокрема, доброчесним (ч. 1 ст. 69 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– суддею апеляційного суду може бути особа, яка, зокрема, має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років (п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– суддею Верховного Суду може бути особа, яка, зокрема, має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років (п. 2 ч. 1 ст. 38 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– кандидат на посаду судді відповідає критерію доброчесності, якщо відсутні обґрунтовані сумніви у його незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності, сумлінності, у дотриманні ним етичних норм, у його бездоганній поведінці у професійній діяльності та особистому житті, а також щодо законності джерел походження його майна, відповідності рівня життя кандидата на посаду судді або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата на посаду судді його попередньому статусу (ч. 2 ст. 69 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– членами Громадської ради доброчесності можуть бути, зокрема, науковці-правники, які відповідають критерію доброчесності (ч. 3 ст. 87 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– на посаду судді ВАКС громадянин України може бути призначений, якщо він, зокрема, має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років (п. 2 ч. 2 ст. 7 Закону «Про Вищий антикорупційний суд»);

– до складу ВРП входять два члени, яких обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ (ч. 1 ст. 5 Закону «Про Вищу раду правосуддя»);

– членами Етичної ради можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, відповідають критеріям професійної етики та доброчесності, мають досвід роботи не менше п'ятнадцяти років із здійснення судочинства або адвокатської чи прокурорської діяльності, або наукової діяльності у галузі права (ч. 2 ст. 9-1 Закону «Про Вищу раду правосуддя»);

– кандидат на посаду судді Конституційного Суду може вважатися таким, що відповідає критерію високих моральних якостей, лише якщо він є доброчесним (п. 1 ч. 3 ст. 10-8 Закону «Про Конституційний суд України»).

Академічна доброчесність є свідченням доброчесності кандидата на відповідну посаду загалом.

Немає сумнівів у тому, що дисциплінарною відповідальністю є так звана **професійна відповідальність аудитора та/або суб'єкта аудиторської діяльності**, що передбачена Законом «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ст. 42 та ін.). Адже фактичною підставою притягнення до неї є вчинення «професійного проступку», який по суті є дисциплінарним проступком: невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; недотримання вимог незалежності суб'єкта аудиторської діяльності; ухилення від проведення перевірки з контролю якості аудиторських послуг; невиконання аудитором вимоги щодо проходження безперервного професійного навчання тощо.

Те саме стосується і нотаріусів. Їхня передбачена Законом «Про нотаріат» відповідальність є квазі-дисциплінарною, оскільки згідно із Законом вона не називається дисциплінарною. При цьому усі її ознаки відповідають ознакам саме дисциплінарної відповідальності і за змістом вона мало чим відрізняється від дисциплінарної відповідальності, наприклад, адвокатів, приватних виконавців, судових експертів та арбітражних керуючих.

В перспективі дуже специфічним різновидом дисциплінарної відповідальності, зокрема за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, може стати **відповідальність народних депутатів України, депутатів місцевих рад та виборних осіб місцевого самоврядування за порушення ними правил етичної поведінки**.

Проте, з огляду на їхній специфічний статус осіб, які займають політичні посади та потребу у незалежності, яка вимагає відсутності інструментів тиску на політика, відповідальність повинна обмежуватися санкціями у виді догани, відсторонення від участі у засіданнях комітетів (комісій), пленарних засіданнях тощо.

У цьому зв'язку слід згадати, що Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки у підрозділі 2.3.4 визначає таку проблему: «На законодавчому рівні не закріплено стандарти етичної поведінки народних депутатів

України, депутатів місцевих рад та виборних осіб місцевого самоврядування; існуючі правила етичної поведінки не реалізуються належним чином у зв'язку з невиконанням керівниками повноважень щодо притягнення винних у порушенні таких правил до відповідальності».

Очікуються такі стратегічні результати виконання Антикорупційної стратегії в цій частині: на законодавчому рівні закріплено правила етичної поведінки народних депутатів України, депутатів місцевих рад та виборних осіб місцевого самоврядування із запровадженням механізмів притягнення до відповідальності за їх порушення; народні депутати України, депутати місцевих рад та виборні особи місцевого самоврядування обізнані з правилами етичної поведінки; забезпечено запровадження заходів відповідальності керівників⁸⁴ за відсутність передбаченого законом реагування на виявлені факти грубого порушення антикорупційного законодавства; забезпечено моніторинг ефективності заходів притягнення до відповідальності народних депутатів України, депутатів місцевих рад та виборних осіб місцевого самоврядування за порушення правил етичної поведінки.

30 грудня 2022 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правил етичної поведінки народних депутатів України (Етичного кодексу)» (реєстр. № 8327).

Ним пропонується внести зміни до законів «Про статус народного депутата України», «Про комітети Верховної Ради України» і Регламенту Верховної Ради України такого змісту:

– народний депутат підписує зобов'язання виконувати принципи та правила депутатської етики після прийняття присяги на вірність Україні; норми депутатської етики поширюються на поведінку народного депутата у публічному просторі, включно з поведінкою під час здійснення ним повноважень народного депутата та на публічні виступи, вислови у засобах масової інформації, мережі Інтернет; ці норми не поширюються на поведінку народного депутата у його приватному житті;

– принципами депутатської етики є доброчесність, гідність, відповідальність, відкритість для суспільства, лідерство, повага до права, повага до Верховної Ради України, інклюзивність, патріотизм, професіоналізм;

⁸⁴ Тут варто згадати, що у багатьох, якщо не більшості, політиків немає керівників. Насамперед це стосується депутатів ради усіх рівнів.

– детальні правила депутатської етики зобов'язують народного депутата: приймати рішення, керуючись виключно інтересами Українського народу; розсудливо та ощадливо, виключно за цільовим призначенням, використовувати майно та кошти, які виділяються для здійснення депутатських повноважень; не розголошувати інформацію з обмеженим доступом і не використовувати інформацію для отримання своєї чи близьких осіб особистої вигоди; не використовувати свої повноваження, мандат та статус з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб; не звертатися з депутатськими запитами та зверненнями з питань, які не мають суспільного інтересу; не здійснювати вплив на рішення інших народних депутатів, посадових осіб щодо працевлаштування своїх близьких осіб; повідомляти про наявність конфлікту інтересів; запобігати насильству та дискримінації; дотримуватися правил взаємодії з колегами та виборцями;

– відповідальність за порушення норм депутатської етики має індивідуальний характер;

– порушення норм депутатської етики народним депутатом тягне за собою винесення попередження народному депутату про порушення норм депутатської етики та надання рекомендацій про дотримання норм депутатської етики. Такі попередження виносяться та рекомендації надаються Комітетом, до предмета відання якого віднесено питання контролю за дотриманням дисципліни та норм депутатської етики;

– повторне порушення норм депутатської етики протягом року тягне за собою попередження, яке оголошується Головуючим під час засідання Верховної Ради України;

– повторне порушення норм депутатської етики народним депутатом, що двічі протягом року порушував норми депутатської етики, тягне за собою покладення обов'язку прослухати навчальний курс з дотримання норм депутатської етики. На час прослуховування курсу з дотримання норм депутатської етики народний депутат позбавляється права брати участь у пленарних засіданнях Верховної Ради (до п'яти пленарних засідань);

– повторне порушення норм депутатської етики народним депутатом, що більше двох разів протягом року порушував норми депутатської етики, тягне за собою позбавлення права народного депутата брати участь у засіданнях Верховної Ради, засіданнях комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій на строк до одного місяця, або позбавлення

виплат, пов'язаних з виконанням депутатських повноважень, за період від одного до двох календарних місяців;

– Комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого віднесено питання контролю за дотриманням дисципліни та норм депутатської етики, уповноважений, зокрема: розглядати скарги щодо порушення норм депутатської етики; приймати рішення щодо порушення норм депутатської етики; оприлюднювати інформацію про порушення норм депутатської етики на сайті Верховної Ради України;

– скарга щодо порушення норм депутатської етики може бути подана у строк до 60 днів з дати порушення: народним депутатом України; групою народних депутатів України; працівником Апарату Верховної Ради України; працівником патронатної служби Верховної Ради України;

– законом визначається процедура розгляду скарги, прийняття рішення та його оскарження.

Подібна відповідальність членів парламентів існує в інших країнах. Наприклад, голова колишньої партії влади Польщі "Право і справедливість" Ярослав Качинський 16 січня 2024 року отримав догану від комітету з питань етики Сейму. Це найвища санкція, яку комітет може застосувати до депутата (утім, вона може бути скасована президією Сейму)⁸⁵.

У Рекомендаціях Ради Європи стосовно формування політики у сфері публічної етики на місцевому рівні, підготовлених Центром експертизи доброго врядування Ради Європи в рамках Програми «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні» на запит НАЗК⁸⁶, вказано на брак єдиної правозастосовної практики реагування на порушення в органах місцевого самоврядування та застосування санкцій. Також зазначено, що, наприклад, Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» не передбачає жодного механізму нагляду та виконання правил – це залишається на розсуд та бажання місцевих рад, а Загальні правила етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, затв. наказом

⁸⁵ Качинському знову оголосили догану за образу Туска. Європейська правда, 16 січня 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/16/7177584/>

⁸⁶ Рекомендації стосовно формування політики у сфері публічної етики на місцевому рівні. URL: https://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2024/01/PAD_Public-ethics-at-local-level-in-Ukraine_CEGPAD202313_UKR.pdf

Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року № 158, доручають керівникам органів місцевого самоврядування або їхніх структурних підрозділів вживати заходів для припинення порушень цих Загальних правил, не передбачаючи жодного механізму нагляду та примусу.

При цьому опитування, проведені Центром експертизи доброго врядування Ради Європи, показали, що лише у 47% органах місцевого самоврядування передбачено у їх власних внутрішніх документах можливість застосування відповідних заходів. 70% тих органів місцевого самоврядування, в яких передбачено такі заходи, вказали, що вони носять дисциплінарний характер, 14,9%, – що вони не знають, до якої категорії належать такі заходи, 7,8% вживають до депутатів, що вчиняють відповідні порушення, цивільно-правові заходи, 4,1% – політичні, а 2,7% – фінансові.

Зарубіжний досвід показує численні приклади кодексів поведінки чи кодексів етики, прийнятих на національному рівні, які застосовуються до виборних членів національних парламентів.

Проте, існує лише кілька прикладів таких кодексів для місцевих/регіональних посадових осіб або виборних представників:

– «Сім принципів публічного життя» (або Принципи Нолана) 1995 року, після яких у 2007 році Департамент у справах громад та місцевого самоврядування Великобританії ухвалив типовий кодекс поведінки для місцевих влад;

– в Англії Закон про місцеве самоврядування (2011) визначає, що ради повинні прийняти кодекс поведінки, що поширюється на публічних представників та інших залучених осіб;

– у Шотландії з травня 2003 року діє Кодекс поведінки для депутатів усіх 32 місцевих влади Шотландії. У 2003 році парламент Шотландії затвердив Типовий кодекс поведінки для членів публічних органів, після публічних консультацій у 2013 році цей кодекс оновлено;

– Асоціація місцевого самоврядування Сполученого Королівства, яка включає 315 із 317 рад в Англії, зокрема ради районів, округів, метрополії та унітарних утворень, у 2020 році прийняла Типовий кодекс поведінки депутата. Він представляє шаблон для прийняття радами в цілому та/або з місцевими поправками. Усі ради повинні мати кодекс поведінки. Кодекс

визначає загальні принципи поведінки депутата ради, стандарти поведінки та його застосування. Асоціація місцевого самоврядування проводить щорічний перегляд Кодексу, щоб переконатися, що він відповідає меті; вона може запропонувати підтримку та навчання радам і депутатам щодо застосування Кодексу;

– Рада міста Бад-Фьослау (Австрія) прийняла кодекс поведінки на основі засад кодексу державної канцелярії. Кодекс поведінки визначає їхні обов'язки (такі як неупередженість, запобігання корупції, щодо подарунків тощо), а також те, яких заходів вони мають вживати у ситуації конфлікту інтересів, зобов'язання звітувати про супутню діяльність тощо;

– декілька інших країн прийняли кодекси поведінки на місцевому рівні (іноді їх помилково називають «кодексами етики»). У Чорногорії та Республіці Сербській Боснії і Герцеговини кодекси встановлюють стандарти поведінки для місцевих публічних посадовців.

Але цим кодексам часто бракує ефективного механізму моніторингу і чітких санкцій. І це не випадково, адже політик має бути незалежним, а оцінку його діяльності дають переважно виборці.

Водночас у висновках Рекомендацій зазначено, що такі санкції за порушення правил поведінки мають бути встановлені і бути ефективними, пропорційними та переконливими. Як часто зазначає GRECO, механізм правозастосування не повинен просто покладатися на відповідальність у формі «розголосу та ганьби» як найефективнішу санкцію. Необхідно передбачити набір санкцій у випадках порушення правил, забезпечивши можливість застосування на практиці санкцій, пропорційних порушенню. Цей набір має доповнювати інші види санкції (адміністративні, кримінальні тощо). При цьому в Європі існує національне законодавство, яке дозволяє дострокове припинення виборного мандата шляхом відкликання виборцями – в швейцарських кантонах, Хорватії, Німеччині, Польщі, Румунії та Словаччині.

Санкції мають бути стримуючими, щоб гарантувати, що порушення правил поведінки не повторюватимуться. Необхідно забезпечити відповідне реагування на кожне порушення правил поведінки. Прозорість виявлених порушень і застосованих санкцій має вирішальне значення для ефективності правозастосування.

Наприклад, санкції, які застосовуються за порушення Кодексу поведінки відповідно до Закону про місцеве самоврядування 2000 року в Уельсі, включають відсторонення члена відповідного органу влади на термін до 12 місяців, позбавлення його/її права бути або стати членом/членкинею цього органу влади або будь-якого іншого органу, до якого застосовується Кодекс протягом максимум 5 років, або осуд (офіційний запис про суворе та публічне несхвалення з боку відповідного органу, зроблений інституцією, що приймає рішення про санкцію).

Подібним чином у Шотландії санкціями за порушення Кодексу поведінки радників є осуд, відсторонення або дискваліфікація.

2.8. Поєднання дисциплінарної відповідальності публічних посадовців з іншими видами юридичної відповідальності

- 
- *Поєднання дисциплінарної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності – звичайна світова практика.*
 - *Приклади поєднання дисциплінарної відповідальності з адміністративною, кримінальною, матеріальною і цивільно-правовою.*
 - *Щодо відкриття дисциплінарних проваджень лише у 10% випадків вчинення кримінальних та адміністративних корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень.*
 - *Випадки, за яких закон виключає можливість поєднання дисциплінарної та кримінальної чи адміністративної відповідальності.*

Можливість поєднання дисциплінарної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності є звичайною світовою практикою.

Стаття 30 Конвенції ООН проти корупції («Переслідування, винесення судового рішення та санкції») передбачає обов'язок застосування кримінальних санкцій, які враховують ступінь небезпеки відповідного злочину, визначеного цією Конвенцією, і спеціально зазначає, що це жодним чином

не перешкоджає здійсненню компетентними органами дисциплінарних повноважень щодо державних службовців. Те саме передбачає Конвенція Ради Європейського Союзу про боротьбу з корупцією від 26 травня 1997 року (ст. 5): *Кожна держава-член вживає всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб активна і пасивна корупція були карані за допомогою ефективних, пропорційних і стримуючих заходів кримінальної відповідальності, але без шкоди для здійснення дисциплінарних повноважень компетентними органами стосовно державних службовців або службовців Співтовариства. При визначенні міри відповідальності національні кримінальні суди можуть враховувати дисциплінарні заходи впливу, вже накладені на цю особу за ту саму дію.*

Згідно з Федеральним дисциплінарним статутом Німеччини (§14)⁸⁷, особа може бути притягнута до дисциплінарної відповідальності за тими самими фактами, якщо у кримінальному чи штрафному провадженні на неї накладено стягнення чи застосовано адміністративний захід або якщо кримінальне переслідування припинено (зокрема, у зв'язку з тим, що прокуратура у справі про кримінальний проступок тимчасово відмовилась від публічного обвинувачення з покладанням на обвинуваченого обов'язків відшкодувати шкоду, сплатити певну суму на користь благодійної організації чи в державний бюджет тощо)

Вище вже згадувалось про можливість поєднання кримінальної, адміністративної, цивільної та матеріальної відповідальності з дисциплінарною відповідальністю і про те, що це стосується, у більшості випадків, публічних посадовців.

Наприклад, у ч. 2 ст. 5 ДСОВС прямо вказано: «Особи рядового і начальницького складу, яких в установленому законодавством порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або матеріальної відповідальності, водночас можуть нести і дисциплінарну відповідальність згідно з цим Статутом».

Частина 3 ст. 11 ДСНПУ передбачає: «Поліцейських, яких в установленому порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або

⁸⁷ Bundesdisziplinargesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdgi/BJNR151010001.html>

цивільно-правової відповідальності, одночасно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності згідно з цим Статутом».

Закон «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей» (ст. 5) встановлює, що збитки, завдані працівниками підприємству, установі, організації, у випадках, передбачених цим Законом, відшкодовуються незалежно від притягнення винних осіб до кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності.

У проєкті Закону № 5294 від 22.03.2021, яким пропонується затвердити Дисциплінарний статут пенітенціарної системи (статті 10 і 11), зазначається, що особи рядового і начальницького складу органів і установ пенітенціарної системи, яких у встановленому законодавством порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або матеріальної відповідальності, водночас можуть нести і дисциплінарну відповідальність згідно з цим Статутом. Якщо вчинений дисциплінарний проступок має ознаки адміністративного чи кримінального правопорушення, керівник зобов'язаний одночасно з накладенням на особу рядового або начальницького складу органів і установ пенітенціарної системи дисциплінарного стягнення подати відповідні матеріали до органу, уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення, або до органу досудового розслідування.

Поєднання дисциплінарної та матеріальної відповідальності працівника є можливим і відповідно до ст. 130 КЗпП.

Крім того, існує Закон «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі» від 3 жовтня 2019 року (ст. 3). Згідно з ним умовами притягнення до матеріальної відповідальності є: 1) наявність шкоди; 2) протиправна поведінка особи у зв'язку з невиконанням чи неналежним виконанням нею обов'язків військової служби або службових обов'язків; 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою особи і завданою шкодою; 4) вина особи в завданні шкоди. При цьому притягнення особи до матеріальної відповідальності за завдану шкоду не звільняє її від дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності, встановленої законами України.

Щодо поєднання дисциплінарної та цивільної відповідальності.

Прикладом є ч. 2 ст. 130 КПК України, згідно з якою держава, відшкодувавши шкоду, завдану слідчим, прокурором, застосовує право зворотної вимоги до цих осіб у разі встановлення в їхніх діях складу дисциплінарного проступку незалежно від впливу строків застосування та дії дисциплінарного стягнення.

Інший приклад – положення щодо цивільно-правової відповідальності за майнову шкоду, завдану неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи (параграф 1 глави 82 Цивільного кодексу України); багато інших законів за такі рішення, дії чи бездіяльність передбачають дисциплінарну відповідальність.

Щодо поєднання дисциплінарної та кримінальної чи адміністративної відповідальності. Відповідно до ч. 2 ст. 9 КУпАП «Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені *цим Кодексом*, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності». Подібного правила не існує в законодавстві про дисциплінарні проступки. Тому виходить, що одне і те саме діяння (або їх ідеальна сукупність) може бути водночас кваліфіковане, наприклад, і як кримінальне або адміністративне правопорушення, і як дисциплінарний проступок. Це дозволяє у визначених законом випадках використовувати дисциплінарну відповідальність як додаткову (акцесорну) до кримінальної чи адміністративної, тобто поєднувати кримінальні (адміністративні) та дисциплінарні санкції. Тому теза А.М. Медведєва щодо «недоцільності накладення на особу одночасно двох стягнень у випадку кумуляції адміністративних і дисциплінарних правопорушень»,⁸⁸ має поширюватися лише на ті випадки, коли відповідно до КУпАП (ст. 15) і дисциплінарних статутів певні особи за вчинення адміністративних правопорушень несуть дисциплінарну відповідальність.

Кілька прикладів.

Колишнього голову Верховного Суду 11 березня 2024 року рішенням Київського апеляційного суду остаточно визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, і призначено стягнення у виді штрафу розміром 2550 гривень із конфіскацією подарунка

⁸⁸ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 4.

вартістю 906 600 грн (у вигляді оренди квартири в Печерському районі Києва площею 133 м² за ціною 1 тис грн в місяць, тобто суттєво нижчою від мінімальної ринкової вартості оренди житла)⁸⁹. Його має бути звільнено з посади судді в порядку дисциплінарного стягнення, передбаченого п. 15 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів» – визнання судді винним у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Відповідно до ст. 172-7 КУпАП, неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів або вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів тягне за собою адміністративну відповідальність. Водночас згідно з п. 4-1 ч. 1 ст. 41 КУпАП трудовий договір з ініціативи роботодавця може бути розірваний за наявності у працівника реального конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований іншим способом, передбачений Законом «Про запобігання корупції».

Чимало законів передбачають дисциплінарну відповідальність за розголошення інформації, довіреної публічному посадовцю. Водночас за подібні діяння КУпАП передбачає адміністративну відповідальність (ст. 172-8 – «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень», ст. 163-9 «Незаконне використання інсайдерської інформації», ст. 185-11 – «Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист»), а КК України – кримінальну відповідальність (ст. 132 – «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби», ст. 145 – «Незаконне розголошення лікарської таємниці», ч. 2 ст. 168 – «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)», ст. 232-1 – «Незаконне використання інсайдерської інформації», ст. 328 – «Розголошення державної таємниці», ст. 330 – «Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни», ст. 381 – «Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист», ч. 2 ст. 387 – «Розголошення даних оперативно-розшукової

⁸⁹ Екссцільника Верховного Суду Князева остаточно визнали винним у справі про квартиру за тисячу гривень. URL: <https://hromadske.ua/posts/eksochilnika-verhovnogo-sudu-knyazyeva-ostatochno-viznali-vinnim-u-spravi-pro-kvartiru-za-tisyachu-grn>

діяльності, досудового розслідування», ст. 422 – «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості» тощо).

Існують ситуації, коли створені в законодавстві колізії ніби виключають одночасне застосування кримінальної та дисциплінарної відповідальності: діяння, описане в двох різних законах майже одними і тими ж словами, в одному випадку передбачає кримінальну, а в іншому – дисциплінарну відповідальність. Насправді ж ці два види відповідальності не виключають одна одну, за винятком випадків, коли йдеться про застосування одночасно покарання у виді виправних робіт і звільнення з роботи.

Так, ч. 1 ст. 191, ч. 1 ст. 206-2, ч. 1 ст. 210, ч. 3 ст. 368-3, ч. 3 ст. 368-4 КК України передбачають можливість застосування покарання у виді виправних робіт (згідно зі ст. 57 КК України це покарання відбувається за місцем роботи засудженого і його змістом є відрахування в доход держави від десяти до двадцяти відсотків суми заробітку), але п. 2 ч. 1 ст. 41 КЗпП вимагає розірвання трудового договору з працівником, який безпосередньо обслуговує грошові або товарні цінності, якщо його дії дають підстави для втрати довіри до нього. Немає сумніву, що підстави для втрати довіри до працівника існують, коли він привласнює чи розтрачає чуже майно, яке було ввірене йому чи перебувало в її віданні, або, будучи службовою особою, здійснює нецільове використання бюджетних коштів, або одержує неправомірну вигоду за вчинення дій чи бездіяльність з використанням своїх повноважень.

Певну двозначність містить і положення п. 5 ч. 1 ст. 43 Закону «Про прокуратуру», згідно з яким вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у непідкупності органів прокуратури, розглядається як дисциплінарний проступок і тягне за собою дисциплінарне стягнення.

З цього положення можна зробити хибний висновок, ніби за прийняття пропозиції неправомірної вигоди, її одержання, прохання чи вимагання або за одержання незаконного подарунка прокурори несуть дисциплінарну відповідальність замість кримінальної або адміністративної. Проте, згідно з п. 2 примітки до ст. 368 КК, прокурори прямо визнаються службовими особа-

ми, які займають відповідальне становище, і тому за прийняття пропозиції неправомірної вигоди, її одержання, прохання чи вимагання несуть відповідальність за ч. 2 або 3 ст. 368 КК, а згідно з приміткою до ст. 172-5 КУпАП прокурори є суб'єктами відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Насправді це ніяк не може виключати одночасного звільнення з посади в органах прокуратури, незалежно від того, чи застосував суд у своєму вирокі (постанові) покарання (стягнення) у виді позбавлення права обіймати відповідні посади.

* * *

Чинна редакція ч. 2 ст. 65-1 Закону «Про запобігання корупції» визначає, що особа, яка вже була притягнута до кримінальної чи адміністративної відповідальності за корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення, притягається й до дисциплінарної відповідальності.

Водночас аналіз статистики⁹⁰, інформації, що міститься у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, а також матеріалів узагальнення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції у державних органах, показує, що на практиці дисциплінарні провадження відкриваються не більше ніж у 10% випадків вчинення таких правопорушень⁹¹.

Так, у 2019–2021 роках судами України визнано винними із накладенням стягнення у виді штрафу 15 108 осіб (без додаткового стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; у разі накладення додаткового стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю дисциплінарне провадження не відкривається – у цьому випадку особа підлягає звільненню з посади поза процедурою притягнення до дисциплінарної

⁹⁰ Аналіз загальнодержавної статистики притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією. URL:

https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21

⁹¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо надсилання копій судових рішень у справах про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43795>

відповідальності)⁹². Крім того, судами були закриті справи за ст. 22 КУпАП – щодо 2 025 осіб і за ст. 38 КУпАП – щодо 4435 осіб. З огляду на вимоги ч. 2 ст. 65-1 Закону всі ці особи (разом 21 568) мали би бути обов’язково притягнутими також до дисциплінарної відповідальності. Утім, аналіз даних Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення, свідчить, що за аналогічний період (за датою видання роботодавцем наказу) притягнуто до дисциплінарної відповідальності лише 691 особу.

У 2022 році до зазначеного Реєстру внесено 2853 записи щодо притягнення осіб до кримінальної (1195) та адміністративної (1538) відповідальності у зв’язку з вчиненням корупційного або пов’язаного з корупцією правопорушення, тоді як записів про притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності до Реєстру внесено лише 120⁹³.

Однією з причин, що зумовлюють невиконання вимог ч. 2 ст. 65-1 Закону, є те, що безпосередні керівники та суб’єкти призначення не притягають до дисциплінарної відповідальності осіб, щодо яких набрали законної сили зазначені рішення судів, зокрема через відсутність дієвого механізму інформування про їхнє існування чи набрання ними законної сили.

У ч. 7 ст. 285 КУпАП передбачено, що постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, пов’язане з корупцією, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, державному чи виборному органу, власнику юридичної особи або уповноваженому ним органу для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом, а також усунення причин та умов, що сприяли вчиненню цього правопорушення. Однак співвідношення кількості постанов про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, пов’язане з корупцією, та кількості осіб, притягнутих протягом того

⁹² Судова влада України. Форма № 1-п «Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення» (2019–2021 роки) Державної судової адміністрації України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

⁹³ Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2022 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zvit-2022/>

самого відрізка часу до дисциплінарної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, вказує, що відповідне положення не працює належним чином. Однією з причин є те, що чинна редакція частини сьомої статті 285 КУпАП встановлює занадто короткі строки для виконання відповідного обов'язку працівниками суду.

Водночас у КПК України взагалі відсутні подібні положення.

Наразі підстави та процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності суб'єктів, на яких поширюються вимоги Закону «Про запобігання корупції», визначаються понад тридцятьма різними за концептуальними підходами, юридичною силою, формою та змістом нормативно-правовими актами. Щодо більшості суб'єктів, на яких поширюються вимоги цього Закону, відкриття дисциплінарного провадження уповноважені ініціювати безпосередні керівники чи суб'єкти призначення. Наприклад, відповідно до ст. 68 Закону «Про державну службу» дисциплінарне провадження щодо державних службовців порушується шляхом видання відповідного наказу суб'єктом призначення.

Але щодо окремих категорій публічних посадовців законодавство передбачає іншу процедуру відкриття дисциплінарного провадження, зокрема:

1) щодо судді – дисциплінарне провадження розпочинається після отримання дисциплінарної скарги, поданої відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів», або за ініціативою Дисциплінарної палати ВРП чи ВККСУ у випадках, визначених законом (ч. 2 ст. 42 Закону «Про Вищу раду правосуддя»);

2) щодо судді КСУ – у разі надходження до КСУ звернення про вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, КСУ на спеціальному пленарному засіданні ухвалює постанову про розгляд цього звернення постійною комісією з питань регламенту та етики Суду (§ 13 глави 1 розділу I Регламенту Конституційного Суду України);

3) щодо осіб, суб'єктом призначення яких є ВРП, – дисциплінарне провадження порушується за рішенням ВРП (пункт 23-2.1 Регламенту Вищої ради правосуддя);

4) щодо міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників, керівників місцевих органів виконавчої влади, їх заступників – Прем'єр-міністр України надає доручення порушити

дисциплінарне провадження (підпункти 12, 13 ч. 1 ст. 42 Закону «Про Кабінет Міністрів України», п. 2 Порядку здійснення дисциплінарного провадження стосовно міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників, керівників місцевих органів виконавчої влади та їх заступників, на яких не поширюється законодавство про державну службу, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1087).

Отже, у випадках, коли законодавством визначено іншого суб'єкта, уповноваженого порушувати (розпочинати, відкривати) дисциплінарне провадження щодо особи, ніж безпосередній керівник чи суб'єкт призначення, доцільно направляти копію судового рішення у справі про корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення до органу або посадової особи, який (яка) наділений(-а) відповідними повноваженнями, а не до місця роботи особи, щодо якої розглядалась справа⁹⁴.

* * *

Водночас поєднання дисциплінарної та кримінальної чи адміністративної відповідальності наразі є неможливим, коли закон прямо виключає це.

Наприклад, згідно із Законом «Про державну службу» (ч. 2 ст. 65) перевищення службових повноважень є дисциплінарним проступком лише у разі, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення.

Закони «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (ст. 22) і «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (ст. 25), визначають, що розголошення відомостей про заходи безпеки особами, які прийняли рішення про забезпечення заходів безпеки, або особами, які їх здійснюють, тягне за собою дисциплінарну, а у випадках, коли розголошення таких відомостей спричинило тяжкі наслідки, – кримінальну відповідальність.

⁹⁴ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо надсилання копій судових рішень у справах про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43795>

2.9. Особливості дисциплінарних стягнень, що застосовуються до публічних посадовців. Порядок їх накладення і зняття (погашення)

- Спеціальні види дисциплінарних стягнень щодо публічних посадовців.
- Щодо стягнень фінансового характеру: зарубіжний досвід.
- Спеціальні види дисциплінарних стягнень щодо осіб, прирівнюваних до публічних посадовців.
- Щодо порядку накладення і зняття (погашення) стягнень.

Як вже зазначалось, однією з особливостей дисциплінарної відповідальності публічних посадовців є те, що до них застосовуються спеціальні види дисциплінарних стягнень, крім передбачених КЗпП догани та звільнення. Це впливає як з особливостей правового статусу цих осіб (зокрема, наявності в них певної посади, військового чи спеціального звання), так і з того факту, що вони несуть відповідальність за порушення не лише трудової (службової) дисципліни, а й антикорупційного законодавства і правил професійної етики.

Аналіз законодавства показує, що зазначених спеціальних видів дисциплінарних стягнень щодо публічних посадовців досить багато (Табл. 5).

Таблиця 5. Спеціальні види дисциплінарних стягнень щодо публічних посадовців

Характер стягнення	Вид стягнення	Суб'єкт, до якого стягнення застосовується
Стягнення психологічного характеру	усне зауваження	особи рядового і начальницького складу ОВС
	зауваження	державні службовці, службовці місцевого самоврядування, військовослужбовці, поліцейські, особи рядового і начальницького складу ОВС, особи рядового і начальницького складу СЦЗ

Стягнення психологічного характеру	попередження	судді
	сувора догана	службовці місцевого самоврядування, військовослужбовці, поліцейські, особи рядового і начальницького складу ОВС, особи рядового і начальницького складу СЦЗ
Стягнення психологічно-фінансового характеру	догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу протягом одного місяця	судді
	сувора догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу протягом трьох місяців	судді
Стягнення рейтингово-фінансового характеру	подання про тимчасове відсторонення від виконання службових повноважень з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу та обов'язковим направленням для проходження курсу підвищення кваліфікації	судді
Стягнення рейтингового характеру	заборона на строк до одного року на переведення до державного органу (прокуратури) вищого рівня чи на призначення на вищу посаду	прокурори
	пониження в посаді	військовослужбовці
	пониження у військовому званні з переведенням на нижчу посаду	військовослужбовці

	пониження у військовому/спеціальному званні на один ступінь	військовослужбовці, поліцейські, особи рядового і начальницького складу ОВС, особи рядового і начальницького складу СЦЗ
	подання про переведення до державного органу (суду) нижчого рівня	судді
Стягнення виняткового характеру	попередження про неповну службову відповідність	державні службовці, військовослужбовці, поліцейські, особи рядового і начальницького складу ОВС, особи рядового і начальницького складу СЦЗ

Очевидно, що зауваження і попередження за своїм змістом не відрізняються. А ось такі види стягнень, як догана і сувора догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу протягом одного чи кількох місяців, а також тимчасове відсторонення від виконання службових повноважень з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу та обов'язковим направленням для проходження курсу підвищення кваліфікації могли б застосовуватися в Україні не лише до суддів, а й до прокурорів, державних службовців, службовців місцевого самоврядування, військово-службовців, поліцейських тощо.

У контексті стягнень фінансового характеру згадаємо зарубіжний досвід.

Так, за законодавством деяких інших держав (Додаток 3) до публічних посадовців (та й звичайних працівників) застосовуються такі види стягнень:

- штраф (ФРН, Іспанія, Велика Британія, Швейцарія), зокрема у розмірі до 10-кратного заробітку (Естонія) або від половини місячного окладу до 5 місячних окладів (Австрія);
- зниження заробітної плати, а щодо службовців, які вийшли у відставку – зменшення пенсії чи анулювання пенсії (ФРН);
- зменшення основного окладу до 25% на строк до 6 місяців (Польща)

- або до 30% на строк до 6 місяців (Естонія), або від 5 до 30% строком до одного року (Азербайджан);
- переведення на роботу тієї ж класифікації, однак з нижчим посадовим окладом (Азербайджан);
- переведення на нижчу державну посаду на термін від 6 до 12 місяців з відповідним зменшенням оплати (Молдова);
- зниження розміру заробітної плати від 5% до 10% протягом 1-3 місяців, пониження в посаді на період 6-12 місяців з відповідним зменшенням заробітної плати (Румунія);
- тимчасове зупинення зростання суми заробітної плати до 6 років (Іспанія) або зупинення права на підвищення оплати праці на строк від одного до двох років (Молдова);
- відрахування із заробітної плати (Велика Британія);
- позбавлення пільг на проїзд, тимчасове відсторонення від роботи зі зниженням посадового окладу, позбавлення посадового окладу, зниження посадового окладу, позбавлення чи зниження чергового підвищення посадового окладу (Швейцарія);
- призупинення дії договору зі втратою права на винагороду (Франція);
- тимчасове або постійне пониження в розмірі оплати праці (США).

Звісно, що тяжкість дисциплінарних стягнень має відповідати характеру дисциплінарного проступку, що обумовлений насамперед формою вини і способом вчинення, та серйозності (значимості) наслідків – майнового, організаційного, соціально-політичного, психологічного чи іншого характеру, якщо вони спричинені.

Крім наведених у Таблиці 5, є ще два дуже специфічних види стягнень, які застосовуються лише до військовослужбовців строкової служби та курсантів ЗСУ, курсантів вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку поліцейських, курсантів і слухачів навчальних закладів СЦЗ: позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи з корабля на берег і призначення поза чергою в наряд на службу.

З особливостей правового статусу і з того факту, що вони несуть відповідальність за порушення правил професійної етики та антикорупційного законодавства, впливають і спеціальні види дисциплінарних стягнень щодо осіб, прирівняних до публічних посадовців (Табл. 6).

**Таблиця 6. Спеціальні види дисциплінарних
стягнень щодо осіб, прирівняних до публічних посадовців**

Характер стягнення	Вид стягнення	Суб'єкт, до якого стягнення застосовується
Стягнення психологічного характеру	попередження	адвокати, аудитори, експерти, приватні виконавці, арбітражні керуючі
	догана	приватні виконавці, арбітражні керуючі
Стягнення рейтингового характеру	тимчасове зупинення права на заняття діяльністю	адвокати, нотаріуси, аудитори, експерти, приватні виконавці, арбітражні керуючі
	заборона підписувати звіти	аудитори
Стягнення фінансового характеру	штраф	аудитори
Стягнення виняткового характеру	позбавлення права на заняття діяльністю / скасування реєстрації / позбавлення кваліфікації / припинення діяльності	адвокати, нотаріуси, аудитори, експерти, приватні виконавці, арбітражні керуючі

З цього переліку видно, що види стягнень, що застосовуються до представників вільних професій, які надають публічні послуги, є у цілому уніфікованими. Проте, штраф може застосовуватися лише до аудиторів. Питання щодо порядку накладення і зняття (погашення) стягнень відображене у Додатках 4 і 5.

2.10. Припинення публічної служби – наслідок звільнення з посади

- *Припинення публічної служби як наслідок дисциплінарного стягнення.*
- *Звільнення з посади з можливістю залишення на службі.*

Чи є припинення публічної служби особи видом дисциплінарного стягнення чи його наслідком? Розглянемо це питання на прикладі Закону «Про

державну службу». У його статтях 65 і 66 наведено перелік діянь, які є дисциплінарними проступками, та види дисциплінарних стягнень, серед яких звільнення з посади державної служби. Останнє визначено як винятковий вид дисциплінарного стягнення і може бути застосоване лише у разі вчинення дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 1, 3, 7, 9-11, 13, 14 ч. 2 ст. 65 – йдеться, зокрема, про порушення Присяги державного службовця, перевищення службових повноважень, використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб, неповідомлення про виникнення відносин прямої підпорядкованості між з близькими особами або про вчинення повторно протягом року прогулу.

Водночас у статтях 83 і 87 цього Закону вказано, що державна служба припиняється у разі вчинення державним службовцем дисциплінарного проступку, який передбачає звільнення.

Крім того, пункти 3, 4-1, 5 і 7 ч. 1 ст. 84 Закону визначають й інші підстави для припинення державної служби, які вказують на можливе порушення державним службовцем антикорупційного законодавства, але прямо не вказані як дисциплінарні проступки, пов'язані з корупцією. Це, зокрема:

- набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення державного службовця до адміністративної відповідальності за пов'язане з корупцією правопорушення, яким на особу накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- набрання законної сили рішенням суду щодо такого державного службовця про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;

- наявність відносин прямої підпорядкованості близьких осіб у випадку, передбаченому ст. 32 цього Закону (йдеться про заборону призначення на посаду державної служби особи, яка буде прямо підпорядкована близькій особі або якій будуть прямо підпорядковані близькі особи);

- наявність у державного службовця реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб.

Таким чином, звільнення з посади державної служби є дисциплінарним стягненням, яке обов'язково тягне за собою припинення державної служби.

Логіка полягає у тому, що державний службовець не може залишатися на державній службі, не маючи посади. У ч. 2 ст. 1 Закону «Про державну службу» вказано: державний службовець – це громадянин України, який *займає посаду* державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби.

Аналогічно розглядається це питання і в Законі «Про прокуратуру» та деяких інших відповідних законах.

Проте, ДСНПУ (ч. 3 ст. 13) – щодо поліцейських і ДСОВС (ст. 12) – щодо осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ розрізняють звільнення з посади та звільнення зі служби в поліції (з органів внутрішніх справ).

Тут слід нагадати, що ці два статuti, згідно з їхніми преамбулами, поширюються також на інших публічних посадовців:

- ДСНПУ – на осіб, які мають спеціальні звання БЕБУ, співробітників Служби судової охорони та осіб рядового і начальницького складу ДБР;
- ДСОВС – на осіб начальницького складу НАБУ, осіб рядового і начальницького складу ДКВС та податкової міліції (якої наразі вже не існує).

Відтак, у випадку звільнення з посади поліцейських та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, а також осіб, які мають спеціальні звання БЕБУ, співробітників Служби судової охорони, осіб рядового і начальницького складу ДБР, осіб начальницького складу НАБУ, осіб рядового і начальницького складу ДКВС – вони можуть продовжити службу на нижчій посаді. Фактично у разі звільнення з посади йдеться про можливість залишення на службі, але на нижчій посаді. Іншими словами, це стягнення можна прирівняти до стягнення у виді пониження в посаді, яке передбачене у ст. 48 ДСЗСУ. Тому у випадках притягнення до дисциплінарної відповідальності за корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення таке стягнення може розглядатися як непропорційне та неефективне.

2.11. Додаткові заходи дисциплінарної відповідальності публічних посадовців

- *Наслідки вчинення дисциплінарного проступку – це не лише дисциплінарне стягнення.*
- *Приклади додаткових наслідків застосування дисциплінарного стягнення та пропозиції*

Юридична відповідальність є складовою правового статусу державного службовця, а тому може впливати на порядок проходження державної служби (можливості отримання заохочень, наприклад, премій тощо) і бути підставою припинення державної служби⁹⁵.

Тож наслідками вчинення дисциплінарного проступку є не лише дисциплінарне стягнення. Крім останніх, законодавство передбачає й інші, додаткові (акцесорні) заходи дисциплінарної відповідальності.

Так, згідно із ч. 6 ст. 39 Закону «Про державну службу» протягом строку застосування дисциплінарного стягнення черговий ранг державному службовцю не присвоюється, згідно з ДСОВС (ст. 19) особа рядового або начальницького складу, яка має дисциплінарне стягнення, не може бути призначена на вищу посаду, а згідно з ДССЦЗ (п. 65) такій особі також не може бути присвоєно і чергове спеціальне звання.

Відповідно до ст. 3 Закону «Про відпустки» у разі звільнення за порушення трудової дисципліни виключається можливість надання працівнику невикористаної відпустки з наступним звільненням.

Закон «Про військовий обов'язок і військову службу» (ч. 10 ст. 25) передбачає, що курсанти в разі дострокового розірвання контракту через недисциплінованість відшкодовують Міністерству оборони України та іншим центральним органам виконавчої влади, яким підпорядковані ці заклади освіти, витрати, пов'язані з їх утриманням у закладі фахової передвищої військової освіти, вищому військовому навчальному закладі, військовому навчальному підрозділі закладу вищої освіти, відповідно до порядку та умов, встановлених Кабінетом Міністрів України.

⁹⁵ Гришук А.Б. Загальнотеоретичні аспекти відповідальності державних службовців. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 71. С. 236.

Житловий кодекс України (статті 44, 114 і 132) до цього часу передбачає такі додаткові наслідки порушення трудової дисципліни і застосування стягнення, як: перенесення на один рік черговості на одержання жилих приміщень громадянинові, який перебуває на обліку потребуючих поліпшення житлових умов за місцем роботи (у разі систематичного порушення трудової дисципліни або розкрадання чужого майна, за що до нього застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського впливу); виселення з наданням іншого жилого приміщення робітників і службовців разом з проживаючими з ними особами, що припинили трудові відносини з підприємствами, установами, організаціями найважливіших галузей народного господарства, які надали жиле приміщення, в разі звільнення за порушення трудової дисципліни; виселення з гуртожитків працівників без надання іншого жилого приміщення в разі звільнення за порушення трудової дисципліни.

Ці та інші додаткові заходи дисциплінарної відповідальності потребують окремого вивчення, класифікації, відмежування за конкретними ознаками від стягнень, обґрунтування та у разі необхідності їх залишення – більш чіткого і системного закріплення в законодавстві. Детальні пропозиції з цього питання викладено у підрозділі 3.3 цієї книги.

2.12. Внесення інформації про дисциплінарний проступок до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

- 
- *Всі корупціонери підлягають реєстрації.*
 - *Статистичні дані щодо кількості осіб, засуджених за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, зокрема з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.*
 - *Статистичні дані щодо кількості осіб, звільнених з посади в порядку дисциплінарної відповідальності.*

Відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за корупційні

та пов'язані з корупцією правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (далі – Реєстр корупціонерів), що формує та веде НАЗК. Внесені до нього дані є відкритими для цілодобового безоплатного доступу.

У випадку притягнення до дисциплінарної відповідальності підставою для внесення відомостей до Реєстру корупціонерів є розпорядчий документ про притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Як правило, внесені до Реєстру корупціонерів відомості не підлягають вилученню. Однак, у Положенні про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, затв. рішенням НАЗК від 9 лютого 2018 року № 166, передбачено низку винятків. Так, відомості можуть бути вилучені з Реєстру на підставі розпорядчого документа або судового рішення про скасування розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення, або заяви особи, яка з 24 лютого 2022 року до припинення чи скасування воєнного стану брала безпосередню участь в обороні та захисті України від військової агресії Російської Федерації.

* * *

За даними статистики прокуратури⁹⁶ і судової статистики⁹⁷, у 2022 році, порівняно з попередніми роками, кількість облікованих корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень зменшилась у 1,5 рази, а кількість кримінальних правопорушень, матеріали кримінального провадження щодо яких направлені до суду з обвинувальним актом, – у 2 рази. У 2023 році ця тенденція у цілому збереглась.

Засуджено у 2022 році за ці кримінальні правопорушення – 1 324 осіб, з яких: за ст. 369 КК України (пропозиція чи надання неправомірної вигоди) – 851, частинами 2–5 ст. 191 КК України (привласнення, розтрата майна чи заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) – 124, ст. 369-2 КК України (зловживання впливом) – 87, ст. 366-3 КК України (неподання декларації) – 76, ст. 368 КК України (прийняття пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовою особою) – 65. Разом вони становлять 96,7% осіб,

⁹⁶ Офіс Генерального прокурора. Статистика. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

⁹⁷ Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

засуджених за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення.

У 2023 році ситуація мало змінилась. Засуджено за ці кримінальні правопорушення – 1 616 осіб, з яких: за ст. 369 КК України – 1 239, частинами 2–5 ст. 191 КК України – 139, ст. 369-2 КК України – 129, ст. 366-3 КК України – 17, ст. 368 КК України – 92. Разом це 97,1% осіб, засуджених за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення. засуджених за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення.

У 2022 році щодо 385 осіб, а у 2023 році щодо 344 осіб, які притягувались до такі правопорушення, кримінальне провадження закрито, у більшості випадків – через закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або закінчення строку досудового розслідування.

Серед осіб, засуджених у 2022 році за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, до штрафу засуджено – 72,7% (у 2023 році – 86,8%), до громадських робіт – 5,6% (у 2023 році – 0,9%), а до позбавлення волі – 4,1% (у 2023 році – 4,3%).

Додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у 2022 році застосовано до 239 осіб, а у 2023 році – до 220 осіб, засуджених за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, що становить, відповідно, 18,0% і 13,6%.

Відкритих статистичних даних щодо кількості осіб, які були звільнені з посад в порядку дисциплінарної відповідальності, немає. Лише на сторінці Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення⁹⁸, можна з'ясувати, що протягом 2022 року до Реєстру у зв'язку з дисциплінарними правопорушеннями включено 114 осіб, а протягом 2023 року – 289 осіб. Це явно менше, ніж осіб, засуджених за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, до яких мало бути застосовано, але не застосовано покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Особливо яскравими є статистичні дані щодо злочинів, передбачених ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем», та засуджених за них осіб. Протягом 2011–2021 років кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею не зменшувалась, навіть попри зменшення кількості населення і декларування державою нещадної боротьби з корупцією (Табл.

⁹⁸ URL: <https://corruptinfo.nazk.gov.ua/>

7). Судова ж статистика, навпаки, показує значне зменшення, починаючи з 2016 року, кількості засуджених за ці злочини з одночасним відносним збільшенням кількості виправданих та осіб, матеріали кримінального провадження щодо яких закрито – аж до того, що кількість виправданих перевищила кількість засуджених (Табл. 8).

**Таблиця 7. Кількість зареєстрованих злочинів,
передбачених ст. 364 КК України (2011–2023)**

Рік	Кількість злочинів
2011	4 114
2012	1 829
2013	3 810
2014	2 567
2015	3 078
2016	3 360
2017	3 995
2018	3 589
2019	4 371
2020	4 060
2021	3 955
2022	2 214
2023	1 256

**Таблиця 8. Кількість осіб, засуджених
та виправданих за ст. 364 КК України (2011–2023)**

Рік	Кількість засуджених	Кількість виправданих	Кількість осіб, провадження щодо яких закрито
2011	757	4	499
2012	543	8	370
2013	317	14	115
2014	133	11	137
2015	114	6	64

2016	22	9	46
2017	16	8	26
2018	5	2	43
2019	2	2	42
2020	6	3	58
2021	4	5	48
2022	3	4	57
2023	5	1	77

Що ж до кількості осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, то за даними судової статистики⁹⁹, засуджено за відповідними статтями КУпАП у 2022 році 1 354 особи, а в 2023 році 937 осіб, зокрема за:

ст. 172-4 (порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності) – у 2022 році – 8, у 2023 році – 29;

ст. 172-5 (порушення обмежень щодо одержання дарунка) – у 2022 році – 4, у 2023 році – 0;

ст. 172-6 (порушення вимог фінансового контролю) – у 2022 році – 1038, у 2023 році – 19;

ст. 172-7 (порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів) – у 2022 році – 304, у 2023 році – 882;

ст. 172-8 (незаконне використання інформації) – у 2022 році – 0, у 2023 році – 7;

ст. 172-9 КУпАП (невжиття заходів щодо протидії корупції) – у 2022-2023 роках – 0.

Усіх цих осіб засуджено до штрафу. Загальна сума стягненого із засуджених осіб штрафу у 2022 році – 2 239 574 грн (в середньому одна засуджена особа сплатила 1 654 грн), а в 2023 році – 3 527 818 грн (в середньому одна засуджена особа сплатила 3 765 грн).

Із них позбавлені права обіймати певні посади у 2022 році – 3 особи (0,2%), а у 2023 році – 2 (0,2%).

Наведені цифри коментарів не потребують.

⁹⁹ Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

Розділ 3.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

ПРО ДИСЦИПЛІНАРНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

ПРАВОПОРУШЕННЯ

3.1. Щодо суб'єктів дисциплінарної відповідальності

1. У підрозділі 2.2 цієї книги показано, що стосовно 40 категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування (публічних посадовців, зокрема і тих, що займають політичні посади), дисциплінарної відповідальності не існує. Йдеться про десятки тисяч публічних посадовців, щодо яких неможливо реалізувати положення статей 1, 65-1 Закону «Про запобігання корупції» в частині притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Звільнення таких осіб з посади не може вважатися звільненням в порядку дисциплінарного стягнення і, відповідно, не повинно відображатися в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та спричиняти інші відповідні наслідки правового характеру (наприклад, заборона бути призначеною на посади в інших органах державної влади, членом наглядової ради ДП і КП, брати участь в конкурсах на посади в будь-яких державних органах).

Проте, стосовно деяких категорій зазначених осіб у майбутньому дисциплінарна відповідальність насправді може бути запроваджена. Зокрема, може бути передбачено законом, що:

- Президент України звільняє з посади особу, яка призначається його указом (розпорядженням), у разі вчинення нею корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією (наприклад, на підставі подання НАЗК), незалежно від того, чи застосовано до неї покарання або чи накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- дисциплінарні скарги на Генерального прокурора розглядає і приймає рішення щодо притягнення їх до дисциплінарної відповідальності (крім

звільнення з посади) Вища рада правосуддя за спеціальною процедурою; вона ж вносить подання суб'єкту призначення про звільнення з посади Генерального прокурора;

– члени Рахункової палати, Центральної виборчої комісії, Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей, інших державних колегіальних органів несуть дисциплінарну відповідальність в порядку, подібному до того, що встановлений для членів ВРП, членів ВККСУ та суддів КСУ.

Що ж до виборних представників, то питання їх відповідальності слід почати вирішувати з прийняття Кодексів етичної поведінки і завершити прийняттям закону, який у майбутньому, з розвитком демократії, дозволив би здійснювати дострокове припинення виборного мандата шляхом відкликання виборцями, як це наразі передбачено законодавством Швейцарії, Хорватії, Німеччині, Польщі, Румунії та Словаччині.

2. У підрозділі 2.2 цієї книги показано, що на 15 категорій (а це кілька тисяч) публічних посадовців не поширюється дія ані Закону «Про державну службу», ані дисциплінарних статутів та інших відповідних законів – вони **несуть відповідальність за дисциплінарні проступки згідно з КЗпП**. Проте, положення КЗпП щодо дисциплінарної відповідальності (зокрема обмеженість підстав дисциплінарної відповідальності) не відповідають специфічному правовому статусу цих посадовців.

З огляду на правовий статус зазначених осіб та можливість вчинення ними корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, у КЗпП недостатньо одного лише положення (п. 8 ст. 40) щодо розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця за вчинення за місцем роботи викрадання майна роботодавця. Кодекс необхідно доповнити також положеннями щодо розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця за вчинення таких правопорушень:

1) використання свого становища, службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей в неправомірних особистих інтересах чи інтересах інших осіб;

2) прийняття пропозиції, обіцянки, одержання неправомірної вигоди або

її прохання чи вимагання за вчинення або не вчинення в інтересах іншої особи будь-якої дії з використанням свого становища, службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей;

3) привласнення або розтрату чужого майна з використанням свого становища, службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей;

4) вчинення іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, незалежно від того, чи застосовано до працівника покарання або чи накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Ці положення могли би також застосовуватися і до деяких категорій осіб, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, зокрема:

- керівників і заступників керівників державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій, заходи дисциплінарної відповідальності до яких застосовує Кабінет Міністрів України (ч. 1 ст. 24 Закону «Про Кабінет Міністрів України»);

- керівників підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління міністерства і рішення щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності яких приймає міністр (п. 12-1 ч. 1 ст. 8 Закону «Про центральні органи виконавчої влади», статті 73-1, 78-1 Господарського кодексу України);

- голів та членів лікарсько-консультативних і медико-соціальних експертних комісій;

- голів, їх заступників, членів та секретарів позаштатних постійно діючих військово-лікарських і лікарсько-льотних комісій.

3. Закон «Про державну службу», інші відповідні закони не поширюються на осіб, які займають посади патронатної служби, а Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» визначає, що на радника, консультанта, помічника, керівника патронатної служби не поширюється відповідальність службовців місцевого самоврядування.

У Законі «Про статус народного депутата України» (ст. 34) питання дисциплінарної відповідальності помічника-консультанта народного депутата України не регламентовані, як і в Законі «Про судоустрій і статус суддів» –

питання дисциплінарної відповідальності помічника судді, а в інших законах – інших осіб, які займають посади патронатної служби¹⁰⁰.

Загалом правовий статус цих осіб визначається переважно підзаконними актами або актами органів професійного самоврядування – Положенням про помічника-консультанта народного депутата України (постанова Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 року № 379/95-ВР), Положенням про консультанта депутатської групи (фракції) Верховної Ради України (постанова Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 року № 378/95-ВР), Положенням про патронатну службу судді Конституційного суду України (постанова КСУ від 16 липня 2019 року № 25-п/2019), Положенням про помічника судді (рішення Ради суддів України 18.05.2018 № 21), Положенням про патронатну службу Офісу Генерального прокурора (наказ Генерального прокурора від 16 січня 2020 року № 28).

Положення Закону «Про запобігання корупції», згідно з якими помічники суддів та інші особи, які займають посади патронатної служби, визнавались особами, уповноваженими на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, згідно із Законом № 140-IX від 2 жовтня 2019 року виключено.

Виходячи із зазначеного, у КЗпП (ст. 147-1 та ін.) необхідно визначити особливості суб'єктів і порядку притягнення осіб, які займають посади патронатної служби, до дисциплінарної відповідальності. Водночас слід поновити попередню редакцію підпункту «ї» пункту 1 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції» і віднести зазначених осіб до публічних посадовців, оскільки, через наближеність цих осіб до керівників вищих і центральних органів державної влади, керівників органів місцевого самоврядування, їх вплив на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування є вельми відчутним.

4. Існують також можливості притягнення до дисциплінарної відповідальності й осіб, що згідно із Законом «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, – **членів конкурсних, аудиторських комісій, комітетів, рад**, перелічених у підрозділі 2.2 цієї книги.

Як відомо, до складу такої комісії, комітету чи ради може входити грома-

¹⁰⁰ Під час рецензування цієї праці В. Тимошук зазначив, що варто розрізняти політичну патронатну службу (яка існує при політиках) і професійну (яка існує, зокрема, при суддях). Друга цілком може функціонувати у межах правил публічної служби.

дянин України, постійним місцем роботи якого є державний орган, державна, комунальна або приватна установа, організація, підприємство. Тому у разі вчинення такою особою, під час виконання нею обов'язків у складі відповідної комісії, комітету чи ради, корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, незалежно від того, чи застосовано до неї покарання або накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, вона має бути притягнута до дисциплінарної відповідальності суб'єктом її делегування до комісії, комітету, ради або іншим відповідним суб'єктом за поданням комісії, комітету, ради (наприклад, суддя – член Етичної ради – дисциплінарним органом ВРП за поданням Етичної ради, викладач університету – член Конкурсної комісії з відбору на посаду Голови НАЗК – дисциплінарним органом університету за поданням Конкурсної комісії). Водночас така особа має бути позбавлена права у подальшому бути делегованою до цієї та аналогічних комісій, комітетів, рад.

5. Згідно із положеннями ДСНПУ і ДСОВС у випадку **звільнення з посади працівників деяких правоохоронних органів** – поліцейських та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, осіб, які мають спеціальні звання БЕБУ, співробітників Служби судової охорони, осіб рядового і начальницького складу ДБР, осіб начальницького складу НАБУ, осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України вони можуть продовжити службу на нижчій посаді.

Оскільки це стягнення можна прирівняти до стягнення у виді пониження в посаді, то у випадках притягнення до дисциплінарної відповідальності за корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення воно може розглядатися як непропорційне та неефективне і застосовуватися не повинно.

6. Правовий статус осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді, інші особи, визначені законом), є однаковим і в частині дотримання певних (у цілому аналогічних) правил етичної поведінки, і в частині відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Тому доцільно було б усі положення щодо дисциплінарної відповідальності цих осіб уніфікувати і викласти в Дисциплінарному кодексі осіб, які надають публічні послуги. У разі наявності особливостей відповідальності тих чи інших вказаних осіб їх можна відобразити в Кодексі саме як особливості.

3.2. Щодо підстав дисциплінарної відповідальності

1. Як випливає з аналізу чинного законодавства (Додаток 2 до цієї книги), наразі **дисциплінарна відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення є надзвичайно обмеженою** – її передбачено лише щодо деяких публічних посадовців у загальному виді або за окремі порушення:

- перебування всупереч вимогам Закону «Про запобігання корупції» у прямому підпорядкуванні близької особи (п. 4 ст. 41 КЗпП);

- наявність у працівника реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом «Про запобігання корупції» (п. 4-1 ст. 41 КЗпП);

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом) (п. 7 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

- неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції (п. 9 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

- зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством (п. 10 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

- визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом (п. 15 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

- порушення членом ВККСУ вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції (п. 4 ч. 2 ст. 96 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– істотне порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції (п. 5 ч. 1 ст. 24 Закону «Про Вищу раду правосуддя»); – порушення встановленого законом порядку подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 4 ч. 1 ст. 43 Закону «Про прокуратуру»);

– порушення встановленого законом порядку і строків подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 3 ч. 4 ст. 28 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України»).

2. Як правило, порушення вимог антикорупційного законодавства не визнається дисциплінарним правопорушенням.

Існують лише окремі винятки. Так, згідно з п. 4 ч. 2 ст. 96 Закону «Про судоустрій і статус суддів» підставою для звільнення члена ВККСУ з посади є порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції. Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 24 Закону «Про Вищу раду правосуддя», підставою для звільнення члена ВРП з посади є істотне порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції (до речі, слово «істотне» слід виключити – як таке, що містить оціночну ознаку і суперечить принципам юридичної визначеності та рівності всіх перед законом).

Подібні положення щодо дисциплінарної відповідальності за порушення вимог Закону «Про запобігання корупції» мали би бути передбачені й іншими законами, що визначають правовий статус публічних посадовців – «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про Конституційний суд України», а також відповідними дисциплінарними статутами.

Водночас слід визначити максимально конкретний перелік дисциплінарних корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. Це прямо випливає із ст. 1 Закону «Про запобігання корупції», де містяться визначення корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією. Згідно з цими визначеннями діяння не може визнаватися відповідним правопорушенням, якщо за нього законом не встановлено юридичну відповідальність певного виду – кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову.

А щоби не повторювати однакові склади проступків в багатьох законах, усі їх доцільно було б визначити в єдиному Дисциплінарному кодексі (статуті) публічних посадовців, подібному до Федерального дисциплінарного статуту

3. Перелік дисциплінарних корупційних правопорушень, який можна було б визначити у Дисциплінарному кодексі публічних службовців, виходячи з положень підрозділу 2.5 цієї книги, міг би мати такий вигляд.

1) викрадення чужого майна або незаконне заволодіння таким майном чи правом на таке майно, вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, прирівняною до них особою або службовою особою юридичної особи приватного права з використанням своїх повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 нмдг;

2) прохання, вимагання, одержання неправомірної вигоди, розмір якої на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 нмдг, або прийняття пропозиції (обіцянки) такої вигоди, вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, прирівняною до них особою або службовою особою юридичної особи приватного права;

3) вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, незаконне:

- надання майна, що перебуває в державній чи комунальній власності, в користування (оренду, лізинг) іншій особі або сприяння такому наданню,

- одержання кредиту, субсидії, субвенції, дотації, пільги чи сприяння іншій особі в їх одержанні,

- звільнення себе чи іншої особи від обов'язкового платежу, кредитного зобов'язання або погашення заборгованості чи зменшення його (її), або сприяння такому звільненню чи зменшенню,

- встановлення чи збільшення собі або іншій особі надбавки, доплати, премії, винагороди, іншої заохочувальної, компенсаційної чи гарантійної виплати, чи сприяння такому встановленню чи збільшенню,

- надання переваги іншій особі у здійсненні нею господарської діяльності,

- передача іншій особі чужого приватного майна, що знаходиться у віданні цієї публічної службової особи (перебуває під арештом, заставою, митним контролем, є неприйнятною спадщиною, безхазяйним майном тощо), або сприяння такій передачі,

- якщо такими діями спричинено майнову шкоду, розмір якої є меншим за 100 нмдг;

4) вчинення особою, уповноваженою на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, пов'язаного з корупцією адміністративного правопорушення, якщо у зв'язку з цим щодо неї винесено судове рішення, яке набрало законної сили, або провадження закрито у зв'язку з закінченням строку накладення стягнення;

5) вчинення особою, уповноваженою на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, корупційного або пов'язаного з корупцією кримінального правопорушення, якщо у зв'язку з цим щодо неї винесено обвинувальний вирок, який набрав законної сили, або набрала законної сили постанова про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

4. Приблизний **перелік дисциплінарних правопорушень, пов'язаних з корупцією**, який можна було б визначити у Дисциплінарному кодексі публічних службовців, як це обґрунтовано у підрозділі 2.6 цієї книги, міг би передбачати вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування (а в окремих випадках – і прирівняною до них особою), порушень встановлених Законом «Про запобігання корупції» вимог, заборон та обмежень, а саме:

- нетривале порушення обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю або підприємницькою діяльністю;

- нетривале порушення обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;

- відносно несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- відносно несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані;

- порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунка мізерності вартості;

- подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якщо розмір таких відомостей щодо об'єкта декларування, що має вартість, відрізняються від достовірних на суму менше ніж 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;

- порушення заборони втручання державних органів, органів місцевого

самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших осіб в діяльність НАЗК з виконання покладених на нього обов'язків;

- порушення заборони вносити зміни до державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії без проведення їх громадського обговорення та погодження з НАЗК;

- порушення вимоги щодо прийняття антикорупційної програми та її погодження з НАЗК;

- порушення заборони вимагати, просити подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб;

- порушення обов'язку у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, невідкладно відмовитися від пропозиції та письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;

- порушення обов'язку особи, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, та яка виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації;

- порушення заборони особам, які здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності певних юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців, укладати трудові договори (контракти) з ними протягом року з дня припинення відповідної діяльності;

- порушення заборони цим же особам протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах, в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності;

- порушення обов'язку особи, яка претендує на зайняття посади, зазначеної у п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, повідомити керівництво органу, на посаду в якому вона претендує, про працюючих у цьому органі близьких їй осіб;

- порушення обмежень щодо перебування у прямому підпорядкуванні близьких осіб, які не усунені у встановлений законом строк;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону: вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – НАЗК чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно; вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів;

– порушення обов’язку безпосереднього керівника або керівника органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, вжити передбачені цим Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у п. 1, підпункті "а" п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, призначеної (обраної) на посаду, в одинденний термін після передачі в управління належних їй підприємств та корпоративних прав письмово повідомити про це НАЗК із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пункті 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, що встановлюються цим Законом, неухильно додержуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливою у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пункті 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, представляючи державу чи територіальну громаду, діяти виключно в їх інтересах;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, діяти неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, особисті погляди чи переконання;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов’язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускати зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, не розголошувати і не використовувати інформацію з обмеженим доступом, що стала їй відома у зв’язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов’язків, крім випадків, встановлених законом;

– порушення обов’язку особи, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, утримуватися від виконання незаконних рішень чи доручень керівництва;

– порушення обов’язку посадових, службових осіб державних органів, посадових осіб органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов’язаного з корупцією правопорушення чи одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних органів, юридичних осіб, їх структурних підрозділів, або юридичних осіб, зазначених у ч. 2 ст. 62 цього Закону, у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно, протягом 24 годин, письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб’єкт у сфері протидії корупції;

– порушення заборони створювати перешкоди викривачу, його близьким особам у подальшому здійсненні ними їх трудової або іншої діяльності, проходженні ними служби чи навчання, вживати дискримінаційних заходів у зв’язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону;

– порушення заборони розкривати дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, та особам, діянь яких стосуються повідомлені ним факти;

– порушення заборони державним органам, органам місцевого самоврядування одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги;

- порушення вимог щодо організації проведення спеціальної перевірки;
- порушення заборони особам, зазначеним у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, та особам, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права, відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом, та надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону;

- порушення обов'язку посадових та службових осіб юридичних осіб, інших осіб, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах: не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю юридичної особи; утримуватися від поведінки, яка може бути розцінена як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи; невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи, про випадки вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими особами, та про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;

- порушення обов'язку особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми (Уповноваженого юридичної особи, зазначеної у ч. 2 ст. 62 цього Закону) у разі виникнення обставин несумісності у дводенний строк з дня виникнення таких обставин повідомити про це керівника юридичної особи з одночасним поданням заяви про розірвання трудового договору за власною ініціативою;

- порушення обов'язку щодо проведення службового розслідування з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконанню вимог цього Закону в інший спосіб;

- порушення вимог щодо скасування нормативно-правового акта, рішення, виданого (прийнятого) з порушенням вимог цього Закону, органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповід-

них актів, рішень, та щодо надсилання до НАЗК протягом трьох робочих днів копії прийнятого рішення про скасування або одержаного для виконання рішення суду про визнання незаконними відповідних актів або рішень.

5. Існують **колізії в законах** щодо питання дисциплінарної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Так, у ст. 15 КУпАП визначено, що військовослужбовці, військово-зобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами, але за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, – адміністративну відповідальність на загальних підставах. З цього положення не випливає, що ці особи за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, не можуть нести дисциплінарну відповідальність. Але, всупереч цьому, у ст. 45 ДСЗСУ вказано, що за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, військовослужбовці несуть відповідальність згідно з КУпАП. Дійсно, згідно з КУпАП також, але не тільки: відповідно до ст. 1 Закону «Про запобігання корупції» будь-які публічні посадовці, зокрема і військовослужбовці, за ці правопорушення притягуються і до дисциплінарної, і до адміністративної, і до кримінальної відповідальності. Тому положення ст. 45 ДСЗСУ слід уточнити.

6. На відміну від адміністративної та кримінальної відповідальності, які у більшості випадків, згідно з принципом *non bis in idem*, не поєднуються, **дисциплінарна відповідальність поєднується як з кримінальною, так і з адміністративною відповідальністю**, і притягнення особи до одного з цих двох видів відповідальності не виключає можливості, а в деяких випадках – необхідності притягнення її також і до дисциплінарної відповідальності, зокрема у виді звільнення з посади чи зі служби.

Виходячи з цього, мають бути виключені слова:

– «якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення» – з п. 7 ч. 2 ст. 65 Закону «Про державну службу» та пунктів 7 і 9 ч. 3 ст. 57 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування»;

– «якщо такі дії не містять складу кримінального або адміністративного правопорушення» – з п. 14 ч. 2 ст. 65 Закону «Про державну службу» та п. 14 ч. 3 ст. 57 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування»;

– «якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального

проступку» – з п. 11 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»;

– «якщо таке перевищення не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення» – з п. 3 ч. 4 ст. 25 Закону «Про Державне бюро розслідувань» та п. 3 ч. 4 ст. 36 Закону «Про Бюро економічної безпеки України».

В перспективі ж відповідні статті щодо правопорушень, пов'язаних з корупцією, із КУпАП слід вилучити і застосовувати за їх вчинення до відповідних публічних посадовців дисциплінарну відповідальність у виді фінансових стягнень та звільнення з посади. Суб'єктами адміністративних правопорушень згідно з КУпАП мають бути виключно фізичні, але не посадові, та юридичні особи.

7. Як це передбачено проектом Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо надсилення копій судових рішень у справах про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення» (реєстр. № 11060 від 04.03.2024), з метою не уникнення дисциплінарної відповідальності осіб, притягнутих до адміністративної та кримінальної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, необхідно визначити **механізм повідомлення суб'єктів притягнення до дисциплінарної відповідальності:**

– у ст. 256 КУпАП – що «у протоколі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, також зазначається офіційна електронна адреса органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи чи організації, в якому (якій) працює (проходить службу) особа, яка притягається до адміністративної відповідальності»;

– у ст. 285 КУпАП – що «постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, не пізніше двадцяти робочих днів з дня набрання нею законної сили надсилається електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку керівнику органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи чи організації, державному чи виборному органу, власнику юридичної особи або уповноваженому ним органу, в якому (якій) працює (проходить службу) особа, стосовно якої така постанова ухвалена, для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом, а також усунення

причин та умов, що сприяли вчиненню такого правопорушення. У разі коли зазначений керівник не уповноважений порушувати (розпочинати, відкривати) дисциплінарне провадження щодо відповідної особи, копія постанови надсилається органу чи посадовій особі, до компетенції якого (якої) віднесене таке повноваження»;

– у ст. 376 КПК України – що «копія судового рішення (вироку, ухвали про закриття кримінального провадження) у справі про корупційне кримінальне правопорушення або кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, не пізніше двадцяти робочих днів з дня набрання ним законної сили надсилається електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку керівнику органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи чи організації, в якому (якій) працює (проходить службу) особа, стосовно якої таке судове рішення було ухвалено, для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності. У разі коли такий керівник не уповноважений порушувати (розпочинати, відкривати) дисциплінарне провадження щодо відповідної особи, копія судового рішення (вироку, ухвали про закриття кримінального провадження) надсилається органу чи посадовій особі, до компетенції якого (якої) віднесене таке повноваження».

8. У деяких законах як дисциплінарний проступок визначено **порушення публічним посадовцем присяги**. Це, зокрема, закони «Про державну службу» і «Про службу в органах місцевого самоврядування», а також «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Проте, такий проступок частково охоплює інші відповідні проступки, а частково є неконкретним, оскільки його визначення спирається майже виключно на оціночні ознаки (див. Табл. 2 в підрозділі 1.4 цієї книги). В інших законах такої помилки не допущено.

Тому згадку про зазначений вид дисциплінарного проступку із законів «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування» і «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» слід виключити.

9. Схожою є проблема визначення як окремого виду дисциплінарного проступку **порушення публічним посадовцем правил етичної поведінки**. Цей проступок також може охоплювати собою інші проступки (див. Табл. 3 в підрозділі 2.3 цієї книги). Тому зміст порушень правил етичної поведінки

як окремого виду дисциплінарного проступку слід конкретизувати і визначити так, щоби він не охоплював собою порушення вимог, зокрема: неухильно додержуватися закону; щодо політичної нейтральності; діяти неупереджено; сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов'язки; не допускати зловживань тощо.

Зазначена конкретизація має позитивно вплинути і на юридичну визначеність повноважень НАЗК щодо здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки в діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування (п. 6-1 ч. 1 ст. 11 Закону «Про запобігання корупції»), внесення ним приписів про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки та притягнення винних осіб до відповідальності (п. 5-3 ч. 1 і ч. 6 ст. 12 цього ж Закону).

Відповідно, положення п. 3 ч. 1 ст. 106 і п. 3 ч. 9 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів» в частині «допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу» – слід описати більш конкретно, узгодивши ці положення, зокрема, з Бангалорськими принципами поведінки суддів та іншими відповідними стандартами. Слід також усунути суперечність між пунктами 3 і 12 ч. 1 ст. 106 цього Закону, адже в обох цих пунктах йдеться про порушення схожих правил етичної поведінки.

Крім того, зважаючи на близькість правових статусів судді і прокурора, в Законі «Про прокуратуру» слід передбачити дисциплінарні проступки, подібні до тих, що визначені у пунктах 2–12, 14, 15, 16 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів».

Зазначене стосується і певних суб'єктів, які не належать до публічних посадовців, але надають публічні послуги (крім аудиторів і судових експертів). Так, порушення правил етики як вид дисциплінарного проступку передбачено у ст. 34 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо адвокатів), ст. 12 Закону «Про нотаріат» (щодо нотаріусів), ст. 38 Закону «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (щодо приватних виконавців), ст. 19 Кодексу України з процедур банкрутства (щодо арбітражних керуючих). І в цих випадках склади таких

порушень «накладаються» на інші, такі як розголошення професійної таємниці або одержання неправомірної вигоди.

10. Як і в новому Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» (п. 3 ч. 5 ст. 58), в Законі «Про державну службу» (ч. 5 ст. 66) дисциплінарний проступок у виді **порушення правил етичної поведінки слід визначити як можливу підставу звільнення з посади**. Адже порушення правил етичної поведінки може мати систематичний або настільки серйозний характер, що це явно не дає підстав залишити державного службовця на службі.

11. Відповідно до п. 3 ч. 6 ст. 126 Конституції України, однією з підстав для звільнення судді є вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді. Аналогічне положення міститься і в ч. 8 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів». При цьому у семи пунктах ч. 9 цієї статті ніби визначається, які саме діяння судді вважаються істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді.

Проте, зазначені сім пунктів сформульовані з **масштабним використанням оціночних ознак**: «поведінка, що порочить звання судді», «поведінка, що підриває авторитет правосуддя», «дотримання інших етичних норм та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду», «недобросовісна поведінка», «інше грубе порушення закону», «підриває суспільну довіру до суду». Такий підхід не відповідає вимогам доступності, достатньої чіткості, однозначності та передбачуваності, не дає особі можливість заздалегідь знати, які діяння є дисциплінарними проступками, тобто суперечить принципу юридичної визначеності. Зважаючи також на все ще недостатньо прозору і суперечливу практику ВРП та судову практику, використання в законі таких ознак може сприяти зловживанням в діяльності дисциплінарних органів та судів. Тому зміст цих положень треба конкретизувати.

Так само із Закону «Про прокуратуру» слід виключити або суттєво уточнити у ньому такі підстави дисциплінарної відповідальності, як «вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів про-

куратури», «систематичне», «грубе порушення правил прокурорської етики».

У цьому зв'язку слід нагадати, що судова практика може формуватися тривалий час, а суди під час тлумачення відповідних ознак роблять помилки.

Наприклад, згідно з Постановою Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 815/171/17, помилковим визнано висновок суду першої інстанції, що для встановлення факту *систематичного* порушення правил адвокатської етики необхідна наявність *повторного* протягом року вчинення дисциплінарного проступку, і встановлено, що повторне (ст. 31 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») протягом року вчинення дисциплінарного проступку є самостійною підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності, а систематичне (ст. 32 цього ж Закону) порушення правил адвокатської етики представляє собою скоєння протягом відповідного періоду декілька порушень¹⁰¹.

12. Не в усіх випадках в законах конкретно визначено підстави дисциплінарної відповідальності публічних посадовців; часто вони визначаються загальною фразою, як-от «порушення службової дисципліни», «порушення трудової дисципліни», «порушення встановленого порядку відбування покарання», «недисциплінованість». У тих же випадках, коли застосовано казуальний підхід, законодавець часто не переймається точністю і ясністю закону про дисциплінарну відповідальність, внаслідок чого з'являються суперечливі і малозрозумілі підстави дисциплінарної відповідальності, як-от «грубе порушення», «дії, що порочать звання» або «вияв неповаги до держави». Проте, точне визначення підстави дисциплінарної відповідальності є, поряд із встановленими законом строками, належною процедурою тощо, однією з правових гарантій її обґрунтованої реалізації.

Особливо це стосується випадків, коли за вчинені проступки передбачена можливість звільнення працівника з роботи (служби, посади).

Зазначене стосується і підстав відповідальності осіб, що надають публічні послуги.

Усі оціночні ознаки із законів, що визначають підстави дисциплінарної відповідальності, потрібно вилучити і виписати склади дисциплінарних правопорушень відповідно до **принципу юридичної визначеності**.

¹⁰¹ URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_21_11_2018_roku_u_spravi_815_171_17/

13. Описана у підрозділі 2.4 **проблема існування підзаконних актів, якими визначаються підстави та/або порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності**, є свідченням недооцінки дисциплінарної відповідальності як такої, що може суттєво обмежити права і свободи людини, серйозно зачепити її законні інтереси.

Такий підхід до регламентування дисциплінарної відповідальності суперечить правовим принципам законності та юридичної визначеності, а також прямим вимогам п. 22 ч. 1 ст. 92 Основного Закону України, згідно з якими діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються *виключно* законами України.

Визначені не законом, як того вимагає Конституція України, а підзаконними актами дисциплінарні правопорушення, які вчинюються багатьма суб'єктами відповідних правових відносин, не створюють підстав дисциплінарної відповідальності. Тому ці акти належить скасувати і відповідні положення визначити в законі.

3.3. Щодо стягнень за дисциплінарні проступки

1. Недостатньо визначити в законі, що дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності або що під час обрання виду дисциплінарного стягнення враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа, ступінь вини, наявність інших дисциплінарних стягнень та інші обставини.

Для того, щоби принцип пропорційності реально діяв, необхідно визначити безпосередньо в законі, які стягнення можуть або не можуть застосовуватися за ті або інші дисциплінарні проступки. Тобто встановити **градацію (відповідність) між дисциплінарними проступками, ступенем їхньої тяжкості та стягненнями**, які можуть бути накладені у разі їх вчинення.

Зразками для такого визначення можуть бути положення:

а) частини 4 і 5 ст. 58 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування», згідно з якими у разі вчинення проступків, передбачених певними пунктами ч. 3 ст. 57 цього Закону, службовцю місцевого самоврядування може бути оголошено лише те чи інше стягнення;

б) частини 3–5, 9 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів», згідно

з якими у разі вчинення проступків, передбачених певними пунктами ч. 1 ст. 106 цього Закону, судді не може бути оголошено те чи інше стягнення;

в) ч. 1 ст. 12 ДСНПУ, згідно з якими виділяються незначні дисциплінарні проступки і передбачається, які саме проступки не можуть належати до незначних;

г) проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту» (реєстр. № 3751 від 26.06.2020), яким пропонується поділити дисциплінарні проступки залежно від ступеня їхньої тяжкості на грубі та незначні (п. 57) та виокремити такий вид порушення службової дисципліни, як порушення вимог Закону «Про запобігання корупції» (п. 59).

До речі, за законодавством Іспанії те, яке саме стягнення застосовується, залежить від того, до якої з трьох груп дисциплінарних проступків належить конкретне порушення: 1) дуже грубі; 2) грубі; 3) незначні¹⁰² (детальніше – у Додатку 3).

Відповідно, всі дисциплінарні проступки, залежно від формальної ознаки – можливість застосування за їх вчинення найтяжчого стягнення у виді звільнення з посади – слід поділити на *нетяжкі* і *тяжкі*, при цьому до останніх може бути віднесено і систематичне вчинення певних нетяжких проступків (але не всіх; наприклад, систематичне запізнення на службу саме по собі, як правило, не повинне створювати підставу для звільнення з посади).

До *тяжких* порушень слід віднести найбільш серйозні порушення етики публічного посадовця та вимог дисципліни, зокрема:

– вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу, територіальних громад та їхньої символіки, місцевого самоврядування; перевищення посадових повноважень; використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; неповідомлення керівника служби про виникнення відносин прямого підпорядкування між службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення (ч. 2 ст. 65 Закону «Про державну службу», ч. 3 ст. 57 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування»);

– допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває

¹⁰² Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. С. 308-309.

авторитет правосуддя; розголошення суддею таємниці, що охороняється законом; неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя; неповідомлення Ради суддів України про реальний конфлікт інтересів судді; втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди; допущення суддею недоброчесної поведінки; подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних відомостей; декларування завідомо недостовірних тверджень у декларації доброчесності судді (ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

- розголошення таємниці, що охороняється законом; незаконне втручання прокурора у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів (ч. 1 ст. 43 Закону «Про прокуратуру»);

- незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, що стала відома працівнику у зв'язку з виконанням ним своїх повноважень; перевищення своїх повноважень; негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника; використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб (ч. 4 ст. 25 Закону «Про Державне бюро розслідувань»).

Серед тяжких дисциплінарних проступків можуть бути виділені *особливо тяжкі* – ті, у разі вчинення яких публічного посадовця не «може бути звільнено» (як зазначено, наприклад, у ч. 5 ст. 66 Закону «Про державну службу» або ч. 5 ст. 58 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування»), а він безумовно підлягає звільненню. Особливо тяжкими дисциплінарними проступками можуть бути визнані, наприклад:

- вчинення корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення, за яке передбачена кримінальна або адміністративна відповідальність;

- вияв явної неповаги до держави, державного символу України, Українського народу;

- подання під час вступу на службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на службу, або неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби;

- неповідомлення керівника служби про виникнення відносин прямого підпорядкування між посадовцем та близькою особою у 15-денний строк з дня їх виникнення;

– порушення суддею обов’язку підтвердити законність джерела походження майна;

– вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов’язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді;

– вчинення умисного або тяжкого чи особливо тяжкого необережного кримінального правопорушення, у зв’язку з чим щодо особи набрав чинності обвинувальний вирок суду.

2. Зміст кожного виду стягнення слід точно визначити в законі – за прикладом того, як визначено зміст стягнень у КУпАП або зміст покарань у КК України. Прикладом також можуть бути положення законодавства ФРН, Великої Британії і США (див. Додаток 3).

3. Дисциплінарна відповідальність за проступки, вчинені під час проходження публічної служби, має «доганяти» колишнього посадовця і **після його звільнення зі служби**, зокрема виходу у відставку (на пенсію), – в межах строку давності накладення дисциплінарного стягнення. Подібно до того, як це діє у ФРН, до такого посадовця можуть застосовуватися стягнення у виді зменшення пенсії чи анулювання пенсії (щодо судді – пенсії або щомісячного довічного грошового утримання); додатковим наслідком мала би бути заборона таким особам брати участь в органах самоврядування (суддівського, прокурорського тощо), конкурсних та дисциплінарних комісіях тощо.

4. У законодавстві слід уніфікувати **додаткові наслідки** притягнення публічних посадовців до дисциплінарної відповідальності, які не є стягненням. Це можуть бути:

- незастосування в період дії стягнення заохочення;
- нездійснення просування по службі;
- не присвоєння чергового рангу, звання тощо.

Щодо осіб, які вчинили корупційні та пов’язані з корупцією дисциплінарні правопорушення і були звільнені зі служби, такими додатковими наслідками мають бути:

- виключення можливості надання невикористаної відпустки з наступним звільненням (це вже передбачено у ст. 3 Закону «Про відпустки»);

– заборона бути призначеною на посади в інших органах державної влади, зокрема на посади судді, прокурора, слідчого, поліцейського;

– заборона бути призначеною членом наглядової ради ДП і КП;

– заборона брати участь в конкурсах на посади в будь-яких державних органах; – заборона включати особу до списків присяжних (як і щодо осіб, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення, що вже передбачено п. 5 ч. 2 ст. 65 Закону «Про судоустрій і статус суддів»);

– примусове виселення зі службового житла;

– втрата права на спеціальну пенсію. Такий захід також передбачений деякими чинними законами – щодо прокурорів (ч. 12 ст. 86 Закону «Про прокуратуру»), військовослужбовців і деяких інших осіб (ч. 2 ст. 5 Закону «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»), народних депутатів України (ч. 12 ст. 20 Закону «Про статус народного депутата України»), працівників дипломатичної служби (ч. 5 ст. 40 Закону «Про дипломатичну службу»). У цих випадках пенсія призначається на загальних підставах, установлених Законом «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування».

Очевидно, що в законодавстві усі ці наслідки слід поширити на всіх публічних посадовців з метою забезпечення принципу рівності перед законом.

3.4. Щодо виключення дисциплінарної відповідальності та її ненастання

1. У законодавстві необхідно уніфіковано визначити **підстави та умови виключення дисциплінарної відповідальності**, такі як:

1) втрата чинності законом, який передбачав дисциплінарну відповідальність (втрата діянням шкідливості);

2) малозначність дисциплінарного проступку. Особливо ретельно слід визначити умови малозначності корупційних та пов’язаних з корупцією дисциплінарних проступків, передбачивши в законі, що звільнення особи від відповідальності через малозначність вчиненого нею кримінального чи адміністративного правопорушення не означає автоматично, що і відповідне дисциплінарне правопорушення також є малозначним;

3) обставини, що виключають юридичний склад дисциплінарного проступку;

4) обставини, що виключають протиправність діяння за формальної наявності події і складу дисциплінарного проступку.

2. Має існувати уніфікований підхід щодо визначення в законі **підстав ненастання дисциплінарної відповідальності** через:

1) смерть особи, щодо якої було розпочато дисциплінарне провадження;
2) наявність по тому самому факту щодо особи, яка притягається до дисциплінарної відповідальності, рішення компетентного органу (посадової особи) про накладення дисциплінарного стягнення або про закриття справи про дисциплінарний проступок;

3) закінчення певного строку від дня вчинення дисциплінарного проступку. При цьому не повинно бути такого, що для одних суб'єктів такий строк становить 6 місяців, а для інших – 7 років;

4) закінчення певного строку від дня виявлення дисциплінарного проступку. Цей строк не повинен бути надто коротким (наприклад, не повинен становити лише один місяць). Також мають бути однаковими підходи щодо не включення у цей строк часу тимчасової непрацездатності, перебування у відпустці чи відрядженні, часу здійснення відповідного дисциплінарного провадження (проведення службового розслідування), перебування особи під вартою та/або її відсутності на службі без поважних причин.

3.5. Щодо суб'єктів та процедур притягнення до дисциплінарної відповідальності

1. Проведений аналіз показав значні лакуни в законах, які регламентують **процедури притягнення публічних посадовців до дисциплінарної відповідальності** (Додаток 5). Багато з цих законів, наприклад, не визначають порядок ініціювання і здійснення дисциплінарного провадження, порядок виконання прийнятого рішення, погашення чи зняття стягнення або наслідки застосування стягнення, не вказують на необхідність оформлення дисциплінарної справи тощо, а особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану визначені лише у ДСНПУ.

У законах «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Конституційний суд України» практично не визначено порядок дисциплі-

нарного провадження, відповідно, щодо членів ВККСУ, членів ВРП і суддів КСУ. Крім того, ці закони передбачають поєднання суб'єкта розслідування і суб'єкта прийняття рішення, навіть не вимагаючи від доповідача утриматися від голосування під час прийняття рішення. Вкрай неповно порядок дисциплінарного провадження щодо зазначених осіб врегульовано у п. 17 Регламенту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, п. 3.4 Регламенту Вищої ради правосуддя і § 13 Регламенту Конституційного Суду України. Але ці регламенти не є законами, у той час, як порядок розслідування є елементом системи відповідальності, про яку йдеться у п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України («Виключно законами України визначаються... діяння, які є... дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них») і мають бути визначені безпосередньо в законі.

Загалом в усіх відповідних законах має бути передбачено:

- осіб, які мають право на звернення з дисциплінарною скаргою щодо публічного посадовця;
- суб'єктів, уповноважених здійснювати дисциплінарне провадження, і суб'єктів, уповноважених накладати стягнення. Ці два види суб'єктів, як правило, не повинні збігатися. Винятком можуть бути випадки, коли, наприклад, стягнення накладається на військовослужбовця за нетяжкий проступок відразу після його очевидного вчинення. Має бути встановлено заборону здійснювати дисциплінарне провадження особам, які є підлеглими того посадовця, чие правопорушення підлягає розслідуванню, співучасникам правопорушення та особам, зацікавленим у наслідках розслідування;
- порядок здійснення дисциплінарного провадження, розгляду результатів і прийняття рішення;
- вимоги до оформлення дисциплінарної справи;
- строк і порядок оскарження рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності або про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності, строк і порядок розгляду скарги;
- строк і порядок виконання прийнятого рішення;
- наслідки застосування стягнення, порядок погашення і зняття стягнення;
- особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану.

2. У разі запровадження поділу проступків на нетяжкі і тяжкі (див. підрозділ 3.3 цієї книги) законом мають бути передбачені і відповідні **процедури дисци-**

плінарного провадження – зазвичай прості, а якщо може бути призначено стягнення у виді звільнення з посади, більш складні, а також різні суб'єкти притягнення до дисциплінарної відповідальності.

У військових формуваннях за певними військовими командирами (начальниками) слід залишити повноваження одноосібно застосовувати до підлеглих військовослужбовців стягнення за нетяжкі дисциплінарні проступки. Якщо ж йдеться про тяжкі проступки, то розглядати їх має постійно діюча військова дисциплінарна комісія (військовий дисциплінарний суд), а право застосовувати стягнення має бути надано лише тим військовим командирам (начальникам), які уповноважені призначати таких військовослужбовців на посаду. Військові дисциплінарні комісії (суди) слід створити на рівні бригад і передбачити простий, але такий, що гарантує дотримання основних прав винуватих осіб, порядок розгляду справ про дисциплінарні проступки. У разі можливості застосування до військовослужбовця найбільш суворих стягнень (пониження в посаді чи військовому званні або звільнення з військової служби через службову невідповідність) він повинен мати право на захист.

3. Модель дисциплінарного провадження буде ефективною лише за умови **чіткого розподілу повноважень** між тими, хто здійснює дисциплінарне провадження, і тими, хто приймає рішення.

Тому, наприклад, ВРП не може одночасно здійснювати розслідування дисциплінарних проступків і виносити рішення. Служба дисциплінарних інспекторів має бути створена якнайшвидше, вона потребує організаційної автономії та функціональної незалежності, насамперед від ВРП. Для цього має бути передбачено відповідний порядок призначення дисциплінарних інспекторів на посади та звільнення їх з посад, гарантії невтручання.

Крім того, Службі дисциплінарних інспекторів слід надати повноваження щодо оскарження рішення ВРП до Верховного Суду. Для цього потрібно змінити модель дисциплінарних проваджень з адміністративної з елементами змагальності, яка діє сьогодні, на змагальну, у якій дисциплінарний інспектор виконував би функцію публічного обвинувача, діючи в інтересах суспільства – з правом оскаржувати рішення дисциплінарного органу у разі їх незаконності чи необґрунтованості. Наразі дисциплінарний орган може не надати скаргнику права на оскарження (згідно з ч. 1 ст. 51 Закону «Про Вищу раду правосуддя», скаргник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплі-

нарній справі до ВРП за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження), а суддя, щодо якого приймається рішення, не зацікавлений його оскаржувати, якщо рішення його повністю або у цілому задовольняє. Зміна моделі дисциплінарного провадження дозволила б запобігти зловживанням з боку дисциплінарного органу.

Аналогічну модель слід запровадити і у відповідному органі, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів.

4. Подібно до законів «Про державну службу», «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», в усіх інших законах, які регламентують дисциплінарну відповідальність публічних посадовців, слід встановити правила щодо **ініціювання дисциплінарного провадження**, згідно з якими:

- право на звернення із дисциплінарною скаргою щодо публічного посадовця має будь-яка особа. При цьому, звісно, саме керівник чи дисциплінарний орган має вирішувати, чи починати провадження. Сама по собі наявність скарги не має означати обов'язковість дисциплінарного провадження;

- дисциплінарна скарга подається у письмовій формі та повинна містити певний обсяг відомостей; рекомендований зразок скарги має міститися на вебсайтах держаних органів, державних та комунальних установ, організацій, підприємств;

- не допускається зловживання правом ініціювання питання щодо дисциплінарної відповідальності, використання такого права як засобу тиску на публічного посадовця у зв'язку зі здійсненням ним його повноважень;

- дисциплінарну справу не може бути порушено за скаргою, що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку, за анонімними заявами та повідомленнями;

- керівник, який в установленому законом порядку не вжив заходів для притягнення підпорядкованого йому службовця до дисциплінарної відповідальності за вчинений дисциплінарний проступок, не подав матеріали про вчинення ним адміністративного проступку, корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, кримінального правопорушення до органу, уповноваженого розглядати справи про такі правопорушення, несе передбачену законом відповідальність.

Аналогічні правила, крім останнього, мають бути передбачені і в законах, що регламентують питання дисциплінарної відповідальності адвокатів, нотаріусів, аудиторів, експертів, приватних виконавців, арбітражних керуючих.

5. Порядок здійснення дисциплінарного провадження наразі по різному визначається близько двадцятьма різними нормативно-правовими актами, серед яких чимало підзаконних. При цьому ступінь деталізації цього порядку значно відрізняється: якщо КЗпП обмежується одним положенням про взяття у порушника письмових пояснень, то Закон «Про Вищу раду правосуддя» присвячує цим питанням окрему главу – дев'ять статей, що містять понад 70 положень.

Порядок здійснення дисциплінарного провадження має бути уніфікованим і включати, зокрема:

- порядок і строки здійснення попередньої перевірки дисциплінарної скарги, з визначенням підстав для повернення дисциплінарної скарги та підстав для відмови у відкритті дисциплінарної справи;
- порядок відкриття дисциплінарної справи;
- повноваження учасників дисциплінарної справи, зокрема щодо способів встановлення наявності чи відсутності в рішеннях, діях, бездіяльності посадовця складу дисциплінарного проступку;
- положення щодо підстав та умов, за яких особа, щодо якої здійснюється дисциплінарне провадження, відсторонюється від виконання посадових обов'язків на час розслідування;
- гарантії прав посадовця під час здійснення щодо нього дисциплінарного провадження, зокрема гарантії права на захист у випадку, якщо можливим є застосування найбільш суворих стягнень (пониження в посаді або звільнення з посади);
- строк здійснення дисциплінарного провадження і можливість його продовження;
- порядок підготовки дисциплінарної справи до розгляду;
- строк і порядок прийняття рішення про накладення дисциплінарного стягнення або про закриття провадження; порядок оголошення стягнення в наказі (розпорядженні) і повідомлення посадовцю під розписку.

6. Повинна бути забезпечена **відкритість дисциплінарної практики**:

- усі рішення дисциплінарних органів щодо притягнення публічних посадовців до дисциплінарної відповідальності або про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності мають своєчасно оприлюднюватися;
- дисциплінарний розгляд справ, за загальним правилом, бути відкритим,

а щодо суддів, прокурорів, слідчих та інших посадових осіб органів правопорядку, діяльність яких повинна перебувати під особливо уважним громадським контролем і моніторингом, – транслюватися в режимі реального часу (крім випадків, визначених законом).

7. У випадках вчинення публічним посадовцем корупційного чи пов'язаного з корупцією дисциплінарного правопорушення закон має передбачати **обов'язкове завершення дисциплінарного провадження**, зокрема незалежно від того, що публічний посадовець, щодо якого воно здійснюється, подав заяву про відставку після відкриття щодо нього дисциплінарної справи, або звільнення його зі служби з інших підстав.

8. Статтею 6 Закону «Про прокуратуру» передбачено, що Генеральний прокурор щороку подає до Верховної Ради України звіт про діяльність прокуратури, який повинен містити інформацію, зокрема, про кількість рішень про наявність дисциплінарних проступків прокурорів та про накладені (застосовані) дисциплінарні стягнення. Аналогічні звіти щодо працівників НАБУ, ДБР і НАЗК мають містити звіти про діяльність НАБУ (ст. 26 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України»), ДБР (ст. 23 Закону «Про Державне бюро розслідувань») і НАЗК (ст. 14 Закону «Про запобігання корупції»).

Проте, закони «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Конституційний суд України», «Про Бюро економічної безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», відповідні дисциплінарні статuti з цього приводу мовчать.

НАЗК відповідної статистики також не веде, на сайті НАЗК можна знайти інформацію з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, лише про те, що у 2015 році до дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення притягнуто 7 осіб, у 2016 – 122, у 2017 – 352, у 2018 – 404, у 2019 – 372, у 2020 – 107, у 2021 – 199, у 2022 – 113 осіб, у 2023 році – 289 осіб. Проте, категорії цих осіб, державні та інші органи, установи, підприємства, організації, де ці особи працювали на час вчинення правопорушення, види вчинених ними проступків та інші відомості – не для загального доступу.

Тому необхідно передбачити в законі обов'язок всіх державних органів,

установ, підприємств, організацій щороку публікувати на вебсайті та подавати до державного органу статистики знеособлену, але **повну інформацію щодо притягнення публічних посадовців до дисциплінарної відповідальності**, а саме про:

- кількість зареєстрованих дисциплінарних правопорушень працівників;
- категорію кожного з цих працівників, місце роботи, посаду на час вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- спосіб його вчинення;
- вид застосованих дисциплінарного стягнення і додаткових наслідків.

Державний орган статистики має зводити та публікувати ці дані для загального відома, як це робиться на сайті судової влади щодо кримінальних та адміністративних правопорушень. Відповідні дані можуть вивчатися, аналізуватися у порівнянні з інформацією з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, яка містить відомості про відповідних осіб, яку НАЗК зобов'язане відкрити для безоплатного цілодобового доступу згідно із ч. 3 ст. 59 Закону «Про запобігання корупції».

ДОДАТОК 1. Суб'єкти дисциплінарної відповідальності
(три таблиці)

Таблиця 1. Юридичні підстави дисциплінарної відповідальності суб'єктів, на яких поширюється дія Закону «Про запобігання корупції»

Суб'єкт	Можливість притягнення до дисциплінарної відповідальності та її юридичні підстави
1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:	
а) Президент України,	—
Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник,	—
Прем'єр-міністр України,	—
Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри,	КЗпП (дія Закону «Про державну службу» не поширюється на членів Кабінету Міністрів України (п. 3 ч. 3 ст. 3 Закону «Про державну службу»). Прем'єр-міністр України надає доручення щодо порушення дисциплінарного провадження стосовно міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників. Застосовує до таких осіб дисциплінарні стягнення (п. 12 ч. 1 ст. 42 Закону «Про Кабінет Міністрів України»). Члени Кабінету Міністрів України за вчинення корупційних правопорушень або порушення вимог до поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави (заборона використання службового становища

	в особистих цілях, запобігання конфлікту інтересів тощо), звільняються Верховною Радою України в порядку, визначеному ч. 1 ст. 18 цього Закону (ч. 4 ст. 45 Закону «Про Кабінет Міністрів України»). Член Кабінету Міністрів України (крім Прем'єр-міністра України) може бути звільнений з посади Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України (стосовно Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України таке подання вноситься за згодою Президента України), у тому числі у разі... наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб (ч. 1 ст. 18 Закону «Про Кабінет Міністрів України»).
заступники міністрів,	КЗпП (дія Закону «Про державну службу» не поширюється на перших заступників та заступників міністрів (п. 3 ч. 3 ст. 3 Закону «Про державну службу»). Міністр порушує питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників міністра та державного секретаря міністерства (п. 15 ч. 1 ст. 8 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).
інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять	Закон «Про державну службу». Міністр порушує перед Кабінетом

до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники,	Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника центрального органу виконавчої влади та його заступників (п. 13 ч. 2 ст. 18 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).
Голова Служби безпеки України,	—
Генеральний прокурор,	—
Голова Національного банку України,	—
його перший заступник та заступник,	КЗпП (дія Закону «Про державну службу» не поширюється на службовців Національного банку України – п. 3 ч. 3 ст. 3 Закону «Про державну службу»).
	Система дисциплінарних стягнень службовців Національного банку визначається (?) Правлінням Національного банку з урахуванням законодавства про працю (ч. 1 ст. 64 Закону «Про Національний банк України»).
Голова та інші члени Рахункової палати,	Члени Рахункової палати за свої протиправні дії чи бездіяльність несуть (?) дисциплінарну відповідальність (ч. 3 ст. 32 Закону «Про Рахункову палату»). Проте, жодним законом не передбачені підстави такої відповідальності та порядок притягнення до неї, а головне – не визначено суб'єкт притягнення до такої відповідальності.
Уповноважений Верховної Ради України з прав людини,	—

Уповноважений із захисту державної мови,	КЗпП. Міністр порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника центрального органу виконавчої влади та його заступників (п. 13 ч. 2 ст. 18 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).
Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим,	—
Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;	—
б) народні депутати України,	—
депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим,	—
депутати місцевих рад,	—
сільські, селищні, міські голови;	—
в) державні службовці,	Міністр ініціює питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів апарату центрального органу виконавчої влади, його територіальних органів та їх заступників (п. 14 ч. 2 ст. 18 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).
	Державний секретар міністерства приймає рішення щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців апарату міністерства, працівників апарату міністерства (п. 8–9 ч. 4 ст. 10 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).

	Керівник центрального органу виконавчої влади вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців та працівників апарату центрального органу виконавчої влади, керівників територіальних органів центрального органу виконавчої влади, присвоює їм ранги державних службовців (якщо інше не передбачено законом) (п. 22 ч. 4 ст. 19 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»). Секретар Рахункової палати накладає дисциплінарні стягнення на посадових осіб апарату Рахункової палати (п. 6 ч. 2 ст. 22 Закону «Про Рахункову палату»).
посадові особи місцевого самоврядування;	Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 2 травня 2023 р. (Розділ VIII). Закон набирає чинності через шість місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні.
г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів військових в.н.з., курсантів в.н.з., які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;	ДСЗСУ. Дія цього Статуту поширюється на військовослужбовців всіх утворених відповідно до законів України військових формувань та органів спеціального призначення з правоохоронними функціями [Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служба зовнішньої розвідки

	України, Служба безпеки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна спеціальна служба транспорту, Управління державної охорони України].
особовий склад штатних військово-лікарських комісій;	ДСЗСУ або КЗпП. Штатні ВЛК є військово-медичними установами. До них належать Центральна військово-лікарська комісія і ВЛК регіону. Штатні ВЛК комплектуються лікарями із клінічною підготовкою за однією з лікарських спеціальностей, з досвідом роботи у військових частинах та закладах охорони здоров'я (установах) (п. 22 Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затв. наказом Міністра оборони України від 14.08.2008 р. № 402).
г) судді,	Закон «Про судоустрій і статус суддів» (розділ VI та ін.), Закон «Про Вищу раду правосуддя». Рекомендація СМ/Рес(2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 р.
судді Конституційного Суду України,	Закон «Про Конституційний суд України» (п. 3 ч. 1 ст. 21), Регламент Конституційного суду України (§ 13).

Голова, заступник Голови, члени,	Закон «Про Вищу раду правосуддя» (ст. 24).
інспектори Вищої ради правосуддя,	Закон «Про державну службу».
керівник служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя та його заступник,	Закон «Про державну службу», Закон «Про Вищу раду правосуддя» (ст. 29-2).
посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя,	Закон «Про державну службу» (п. 7 ч. 2 ст. 3). До повноважень Голови ВРП належать застосування до працівників секретаріату заходів дисциплінарного впливу (п. 6 ч. 5 ст. 22 Закону «Про Вищу раду правосуддя»).
Голова, заступник Голови, члени,	Закон «Про судоустрій і статус судів» (ст. 96).
інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України,	КЗпП. Положення про інспектора Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, затв. Рішенням ВККСУ від 7.04.2017 р. (Інспектори не є державними службовцями. Закон «Про судоустрій і статус суддів» – ч. 5 ст. 103).
посадові особи секретаріату цієї Комісії,	Закон «Про державну службу» (п. 7 ч. 2 ст. 3).
посадові особи Державної судової адміністрації України,	Закон «Про державну службу».
присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);	—
д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби,	ДСОВС. Дія цього Статуту поширюється на осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України.
особи начальницького складу служби	ДССЦЗ

цивільного захисту,	
Державного бюро розслідувань,	На осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань поширюється ДСНПУ з урахуванням особливостей, визначених цим Законом (ч. 6 ст. 14 Закону «Про Державне бюро розслідувань»). Дія цього Статуту поширюється на осіб рядового і начальницького складу ДБР (преамбула ДСНПУ).
Національного антикорупційного бюро України,	ДСОВС. Дія цього Статуту поширюється на осіб начальницького складу НАБУ. Міністр порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника центрального органу виконавчої влади та його заступників (п. 13 ч. 2 ст. 18 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).
особи, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України;	На осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, поширюється ДСНПУ з урахуванням особливостей, визначених цим Законом (ч. 5 ст. 19 Закону «Про Бюро економічної безпеки»).
	Дія цього Статуту поширюється на осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України (преамбула ДСНПУ).
е) посадові та службові особи (крім військовослужбовців):	

органів прокуратури,	Закон «Про прокуратуру» (статті 8-1, 43–50 та ін.). Закон «Про Вищу раду правосуддя». Закон «Про державну службу» (п. 4 ч. 2 ст. 3).
Служби безпеки України,	КЗпП
Державного бюро розслідувань,	КЗпП
Національного антикорупційного бюро України,	КЗпП
Бюро економічної безпеки України,	КЗпП
дипломатичної служби,	Закон «Про державну службу» (п. 6 ч. 2 ст. 3). Закон «Про дипломатичну службу» (ч. 10 ст. 25, п. 6 ч. 2 ст. 28). Міністр закордонних справ України порушує питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників Міністра закордонних справ, Державного секретаря Міністерства закордонних справ України, Надзвичайних і Повноважних Послів України, Надзвичайних і Повноважних Послів України з резиденцією в Києві, Постійних представників України при міжнародних організаціях, Представників України при міжнародних організаціях, Глав Місій України при міжнародних організаціях (ч. 7 ст. 10 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).
державної лісової охорони,	КЗпП
державної охорони природно-заповідного фонду,	КЗпП

центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;	Закон «Про державну службу» Податковий кодекс України (статті 41, 21.2). Митний кодекс України (ч. 1 ст. 30).
є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;	КЗпП. Міністр порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника центрального органу виконавчої влади та його заступників (п. 13 ч. 2 ст. 18 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»).
ж) члени Центральної виборчої комісії;	
з) поліцейські;	ДСНПУ. Закон «Про Національну поліцію» (ст. 28).
и) посадові та службові особи інших державних органів	Закон «Про державну службу» або КЗпП
у тому числі Фонду соціального страхування України та Пенсійного фонду,	Закон «Про державну службу» або КЗпП
органів влади Автономної Республіки Крим;	Закон «Про державну службу» або КЗпП
і) члени державних колегіальних органів,	—
у тому числі уповноважені з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;	Ці особи можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності на загальних підставах, передбачених законодавством про працю та про державну службу, а також звільнені з посади в разі грубого порушення службових обов'язків (ст. 18 Закону «Про Антимонопольний комітет України»).

ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники,	—
уповноважені, прес-секретар Президента України;	—
й) Секретар Ради національної безпеки і оборони України,	—
його помічники, радники,	—
помічники, радники Президента України (крім осіб, посади яких належать до патронатної служби та які обіймають їх на громадських засадах);	—
к) члени правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду;	—
2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:	
а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у п. 1 ч. 1 цієї статті,	КЗпП. Кабінет Міністрів України, застосовує до керівників і заступників керівників державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій заходи дисциплінарної відповідальності (ч. 1 ст. 24 Закону «Про Кабінет Міністрів України»). Міністр ініціює питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників підприємств

	установ, організацій, що належать до сфери управління міністерства (п. 12-1 ч. 1 ст. 8 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»). Господарський кодекс України (статті 73-1, 78-1).
члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України),	—
особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;	—
члени Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, які не є особами, зазначеними у п. 1 ч. 1 цієї статті, посадові особи та інспектори Інспекції із забезпечення якості Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, члени Ради Аудиторської палати України, посадові особи Аудиторської палати України та працівники комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України та комітетів з контролю якості аудиторських послуг професійних організацій аудиторів та бухгалтерів,	—

Голова, заступники Голови, інші члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, крім обраних з числа здобувачів вищої освіти та представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців,	—
посадові особи секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;	КЗпП.
б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги:	
аудитори,	Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (статті 42–45).
нотаріуси,	Закон «Про нотаріат» (ст. 12, п. 8-1 ст. 30).
приватні виконавці,	Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (статті 34–42).
оцінювачі,	КЗпП
а також експерти,	Закон «Про судову експертизу» (ст. 14).
арбітражні керуючі,	Кодекс України з процедур банкрутства (статті 19–23).
незалежні посередники, члени трудового арбітражу,	Закон «Про державну службу» або КЗпП.
третейські судді під час виконання ними цих функцій,	—
інші особи, визначені законом;	
в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних	—

закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону "Про державну службу", Закону "Про службу в органах місцевого самоврядування", інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону "Про судоустрій і статус суддів", і при цьому не є особами, зазначеними у п. 1, підпункті "а" п. 2 ч. 1 цієї статті;	
г) особи, визнані такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами) відповідно до Закону "Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)";	—
г) голови та члени лікарсько-консультативних і медико-соціальних експертних комісій,	КЗпП.
голови, їх заступники, члени та секретарі позаштатних постійно діючих військово-лікарських і лікарсько-льотних комісій, які при цьому не є особами, зазначеними у п. 1 ч. 1 цієї статті;	КЗпП.

<i>3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також</i>	КЗпП.
<i>інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом;</i>	КЗпП.
<i>4) кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом.</i>	—

Існують й інші публічні посадовці та прирівняні до них особи, про яких прямо не згадано у ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції». Наведемо їх перелік в Табл. 2.

Таблиця 2. Юридичні підстави дисциплінарної відповідальності суб'єктів, не згаданих у Законі «Про запобігання корупції»

Суб'єкт	Можливість притягнення до дисциплінарної відповідальності та її юридичні підстави
Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України та його заступники, та Голова Фонду державного	КЗпП. Ці органи є центральними органами виконавчої влади. Тому їхні керівники притягуються до дисциплінарної відповідальності в порядку, передбаченому для

майна України та його заступники, Голова Українського інституту національної пам'яті.	керівників державних агентств, служб, інспекцій та інших центральних органів виконавчої влади.
Голови місцевих державних адміністрацій, їх перші заступники та заступники.	КЗпП. Відповідно до Закону «Про місцеві державні адміністрації» (ч. 5 ст. 33), за наявності підстав, передбачених законодавством, голови обласних державних адміністрацій порушують питання перед Кабінетом Міністрів України про притягнення до дисциплінарної відповідальності голів районних державних адміністрацій. Обласні державні адміністрації є місцевими органами виконавчої влади (ст. 1 Закону «Про місцеві державні адміністрації»). Тому на їх голів поширюється положення п. 12 ч. 1 ст. 42 Закону «Про Кабінет Міністрів України»: Прем'єр-міністр України надає доручення щодо порушення дисциплінарного провадження стосовно керівників місцевих органів виконавчої влади, їх заступників.
Перший заступник, заступник Голови Антимонопольного комітету України, державний уповноважений Антимонопольного комітету України.	КЗпП. Згідно зі ст. 18 Закону «Про Антимонопольний комітет України» ці особи можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності на загальних підставах, передбачених законодавством про працю та про державну службу, а також звільнені з посади в разі грубого порушення ними службових обов'язків.
Співробітники Служби судової охорони.	На них поширюється дія ДСНПУ з урахуванням особливостей, визначених Законом «Про судоустрій і статус судів» (ч. 4 ст. 163 цього Закону), Законом «Про державну службу» або КЗпП.

Працівники патронатних служб (зокрема, секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, членів Кабінету Міністрів України), помічники-консультанти народних депутатів України, помічники та наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, помічники суддів.	КЗпП. Закон «Про статус народного депутата України» (ст. 34) і Положення про помічника-консультанта народного депутата України, затв. постановою Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 р. № 379/95-ВР (питання дисциплінарної відповідальності не регламентовані). Положення про консультанта депутатської групи (фракції) Верховної Ради України, затв. постановою Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 р. № 378/95-ВР (питання дисциплінарної відповідальності не регламентовані). Положення про патронатну службу судді Конституційного суду України, затв. постановою КСУ від 16 липня 2019 р. № 25-п/2019 (пункти 20, 25, 26). Положення про помічника судді, затв. Рішенням Ради суддів України 18.05.2018 № 21 (пункти 15-17, 25). Положення про патронатну службу Офісу Генерального прокурора, затв. наказом Генерального прокурора від 16 січня 2020 р. № 28 (п. 7.4).
--	--

У ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції» також прямо не згадано про деяких осіб з недостатньо визначеним правовим статусом, можливість притягнення яких до дисциплінарної відповідальності є сумнівною через відсутність визначених в законодавстві підстав і порядку та щодо яких не визначений суб'єкт притягнення до такої відповідальності (Табл. 3) – як і в ситуації з членами Рахункової палати, про що згадано вище в Табл. 1.

**Таблиця 3. Суб'єкти, не згадані у Законі «Про запобігання корупції»,
юридичні підстави та порядок дисциплінарної відповідальності яких не
визначено**

Суб'єкт	Законодавство щодо правового статусу
<i>Члени таких державних колегіальних органів:</i>	
Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення	Закон «Про медіа».
Національна комісія зі стандартів державної мови	Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної».
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку	Закон про комісію з однойменною назвою.
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	Закон «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків».
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	Закон про комісію з однойменною назвою.
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації	Закон «Про електронні комунікації» і Положення про Національну комісію з однойменною назвою, затв. Указом Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1067/2011.
Правління (заступники Голови) Національного банку України	Закон «Про Національний банк України».
Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів	Закон «Про прокуратуру» (ст. 73).
Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей	Закон «Про державне регулювання діяльності щодо організації та

	проведення азартних ігор») і постанова КМУ від 23 вересня 2020 р. № 891 «Про Комісію з регулювання азартних ігор та лотерей»).
Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення	Закон «Про медіа».
Колегія Служби безпеки України	Відповідно до ст. 14 Закону «Про Службу безпеки України» до складу колегії, крім Голови Служби безпеки України та його заступників, входять <i>інші особи</i> , призначені Президентом України.
Окремі публічні посадовці:	
Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим та його заступники	Закон «Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим».
Представник Президента України у Верховній Раді України	Положення про Представника Президента України у Верховній Раді України, затв. Указом Президента України від 15 лютого 2008 р. № 133/2008.
Представник Президента України у Кабінеті Міністрів України	Положення про Представника Президента України у Кабінеті Міністрів України, затв. Указом Президента України від 15 лютого 2008 р. № 132/2008.
Представник Президента України у Конституційному Суді України	Положення про Представника Президента України у Конституційному Суді України, затв. Указом Президента України від 27 липня 2007 р. № 667/2007.
Керівник Державного управління справами та його заступники	Положення про Державне управління справами, затв. Указом

	Президента України від 17 грудня 2002 р. № 1180/2002.
Голова Національної служби посередництва і примирення та його заступники	Положення про Національну службу посередництва і примирення, затв. Указом Президента України від 17 листопада 1998 р. № 1258/98.
Голова Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю	Положення про Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю, затв. Указом Президента України від 5 березня 2007 р. № 180/2007.
Уповноважений Президента України у справах кримськотатарського народу	Положення про Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу, затв. Указом Президента України від 3 листопада 2014 р. № 841/2014.
Спеціальний уповноважений Президента України з питань реалізації міжнародних безпекових гарантій та розвитку сил оборони України; радники – уповноважені Президента України	Положення про Офіс Президента України, затв. Указом Президента України від 25 червня 2019 р. № 436/2019
Керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю	Положення про Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю, затв. Указом Президента України від 26 лютого 2007 р. № 144/2007.
Постійний представник Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України	Положення про Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України, затв. постановою Кабінету Міністрів України у редакції від 21 листопада 2007 р. № 1334.

Керівник Дослідницької служби Верховної Ради України	Регламент Верховної Ради України (ч. 6 ст. 7).
Староста	Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 54-1).
<i>Члени таких конкурсних, аудиторських комісій, комітетів, рад, які не є публічними посадовцями, але прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування:</i>	
Етична рада	Закон «Про Вищу раду правосуддя» (ст. 9-1).
Комісія з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України	Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» (ст. 26).
Комісія з питань вищого корпусу державної служби	Закон «Про державну службу» (ст. 14).
Комісія з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя	Закон «Про Вищу раду правосуддя» (ст. 29).
Конкурсна комісія з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Національного антикорупційного бюро України	Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» (ст. 7).
Комісія з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	Закон «Про прокуратуру» (ст. 8-1).
Комісія з проведення незалежної оцінки ефективності діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції	Закон «Про запобігання корупції» (ст. 14).
Конкурсна комісія з відбору на посаду Голови Національного агентства з питань запобігання корупції	Закон «Про запобігання корупції» (ст. 6).
Конкурсна комісія з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань	Закон «Про Державне бюро розслідувань» (ст. 11).

Конкурсна комісія з добору кандидатів на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України	Закон «Про судоустрій і статус суддів» (статті 95–95-1).
Дорадча група експертів	Закон «Про Конституційний суд України» (ст. 10-2).
Громадська рада міжнародних експертів	Закон «Про Вищий антикорупційний суд» (ст. 8).
Конкурсна комісія з організації та проведення конкурсу на посаду заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, першого заступника та заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	Закон «Про прокуратуру» (ст. 29-1).
Конкурсна комісія з відбору кандидата на посаду Голови Національного агентства	Закон «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (ст. 5).
Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка	Положення про комітет з однойменною назвою, затв. Указом Президента України від 4 жовтня 2010 р. № 932/2010.).

ДОДАТОК 2.

Підстави дисциплінарної відповідальності публічних посадовців і прирівняних до них осіб, а також санкції за дисциплінарні проступки
(дві таблиці)

Таблиця 1. Фактичні і юридичні підстави загальної дисциплінарної відповідальності працівників, а також санкції згідно з КЗпП

Фактичні підстави дисциплінарної відповідальності	Санкції і юридичні підстави ¹⁰³
Корупційні (суміжені з корупційними) та пов'язані з корупцією правопорушення	
Вчинення за місцем роботи викрадання (у т.ч. дрібного) майна роботодавця, встановленого вироком суду, що набрав законної сили, чи постановою органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення.	Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця (п. 8 ст. 40).
Винні дії працівника, який безпосередньо обслуговує грошові або товарні цінності, які дають підстави для втрати довіри до нього з боку роботодавця.	Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця (пункти 2, 4, 4-1 ст. 41).
Перебування всупереч вимогам Закону «Про запобігання корупції» у прямому підпорядкуванні близької особи.	
Наявність у працівника реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом «Про запобігання корупції».	
Інші правопорушення	
Систематичне невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового	Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця (пункт 3,

¹⁰³ Законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників й інші дисциплінарні стягнення (ст. 147 КЗпП).

розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення.	4, 7, 12 ст. 40).
Прогоул (у т.ч. відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин.	
Поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного чи токсичного сп'яніння.	
Вчинення працівником мобінгу (цькування), встановленого судовим рішенням, що набрало законної сили.	
Одноразове грубе порушення трудових обов'язків керівником підприємства, установи, організації (філіалу, представництва, відділення та іншого відокремленого підрозділу), його заступниками, головним бухгалтером, його заступниками, службовими особами податкових та митних органів, яким присвоєно спеціальні звання, і службовими особами центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах державного фінансового контролю та контролю за цінами.	Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця (пункти 1, 1-1, 1-2, 3 ст. 41).
Винні дії керівника підприємства, установи, організації, внаслідок чого заробітна плата виплачувалася несвоєчасно або в розмірах, нижчих від встановленого законом розміру мінімальної заробітної плати.	
Вчинення керівником підприємства, установи, організації мобінгу (цькування) незалежно від форм прояву та/або невжиття заходів щодо його припинення, встановленого судовим рішенням, що набрало законної сили.	
Вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням цієї роботи.	

Відмова працівника від виконання роботи у базові дні та години.	Догана або звільнення (статті 21-1, 139, 140, 147, 252-8) ¹⁰⁴ .
Нечесна або несумлінна праця.	
Несвоєчасне або неточне виконання розпорядження роботодавця.	
Недодержання трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці.	
Недбайливе ставлення до майна роботодавця, з яким укладено трудовий договір.	
Порушення трудової дисципліни, несумлінне виконання трудових обов'язків.	
Порушення службовою особою обов'язків роботодавця перед бригадою.	

Таблиця 2. Фактичні і юридичні підстави дисциплінарної відповідальності публічних посадовців та прирівняних до них осіб, а також санкції згідно із законами України

Юридичні підстави¹⁰⁵	Фактичні підстави дисциплінарної відповідальності	Санкції
Закон «Про державну службу» (ч. 2 ст. 65, статті 66, 87). Загальні правила етичної	Стаття 65. 2. Дисциплінарними проступками є: 1) порушення Присяги державного службовця; 2) порушення правил етичної поведінки державних службовців;	Стаття 66. 1. До державних службовців застосовується один із таких видів дисциплінарного стягнення: 1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну

¹⁰⁴ Притягнення до дисциплінарної відповідальності та звільнення працівників, які є членами виборних профспілкових органів, допускається лише за попередньою згодою виборного органу, членами якого вони є. Це положення в частині особливостей притягнення до дисциплінарної відповідальності та звільнення не поширюються на прокурорів, поліцейських, працівників СБУ, ДБР, НАБУ, БЕБ та органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового та митного законодавства (ст. 41 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»).

¹⁰⁵ Станом на 12.01.2024.

поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби у редакції від 28 квітня 2021 р. № 72-21.	3) вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; 4) дії, що шкодять авторитету державної служби; 5) невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень; 6) недотримання правил внутрішнього службового розпорядку; 7) перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 8) невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця; 9) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; 9¹) порушення вимог Закону України "Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну	4) звільнення з посади державної служби. 2. У разі допущення державним службовцем дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 6 частини другої статті 65 цього Закону, суб'єкт призначення або керівник державної служби може обмежитися зауваженням. 3. У разі допущення державним службовцем дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 4, 5, 12 та 15 частини другої статті 65 цього Закону, суб'єктом призначення або керівником державної служби такому державному службовцю може бути оголошено догану. 4. У разі допущення державним службовцем дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 2 та 8 частини другої статті 65 цього Закону, а також вчинення систематично (повторно протягом року) дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 4 та 5 частини другої статті 65 цього Закону, суб'єкт призначення або керівник державної служби може попередити такого дер-
---	--	--

	вагу в суспільному житті (олігархів)" у частині подання, дотримання строків подання декларації про контакти державним службовцем, який займає посаду державної служби категорії "А" або "Б"; 10) подання під час вступу на державну службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на державну службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби; 11) неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення; 12) прогул державного службовця (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин; 13) поява державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; 14) прийняття державним службовцем необґрунтованого рі-	ного службовця про неповну службову відповідність. 5. Звільнення з посади державної служби є винятковим видом дисциплінарного стягнення і може бути застосоване лише у разі вчинення дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 1, 3, 7, 9-11, 13, 14 частини другої статті 65 цього Закону, а також вчинення систематично (повторно протягом року) дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 12 частини другої статті 65 цього Закону. 7. За кожний дисциплінарний проступок до державного службовця може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення. Стаття 84. 1. Підставами для припинення державної служби за ініціативою суб'єкта призначення є вчинення державним службовцем дисциплінарного проступку, який передбачає звільнення.
--	---	--

	шення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу кримінального або адміністративного правопорушення; 15) прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановках Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу¹⁰⁶.	
Закон «Про дипломатичну службу» (ч. 2 ст. 28).	Стаття 28. 2. Дипломатична служба припиняється з таких підстав: 6) одноразове грубе порушення посадових обов'язків посадовою особою дипломатичної служби, що завдало шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією.	На посадових осіб дипломатичної служби поширюється дія Закону «Про державну службу».

¹⁰⁶ Низку дисциплінарних проступків сформульовано так, що вони за змістом повторюють (а іноді поглинають) один одного і досить складно здійснити їх чітке розмежування. Це стосується порушення правил етичної поведінки, яке охоплює за змістом пункти 1, 2, 4, 6 ст. 65 Закону «Про державну службу» і, водночас, тільки п. 2 має назву «Порушення правил етичної поведінки державних службовців». При цьому за дисциплінарні проступки, передбачені у названих пунктах, передбачаються різні дисциплінарні стягнення (ст. 66 Закону), які для державного службовця тягнуть за собою різні юридичні наслідки. Панова Н.С. Концепт державної адміністративної служби України. Дис.... доктора юрид. наук. Одеса, 2021. С. 424.

Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ч. 3 ст. 57, статті 58, 75). Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби у редакції від 28 квітня 2021 р. № 72-21.	Стаття 57. 3. Дисциплінарними проступками є: 1) порушення Присяги, якщо відповідна дія або бездіяльність не передбачена пунктами 2-15 цієї частини; 2) порушення правил етичної поведінки службовців місцевого самоврядування; 3) вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу, територіальних громад та їхньої символіки, місцевого самоврядування; 4) дії, що шкодять авторитету служби в органах місцевого самоврядування; 5) невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, розпоряджень (наказів) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень; 6) недотримання правил внутрішнього службового розпорядку, крім дій або бездіяльності, визначених пунктом 2 цієї частини; 7) перевищення службових повноважень, якщо воно не	Стаття 58. 1. До службовця місцевого самоврядування може бути застосовано один із таких видів дисциплінарного стягнення: 1) зауваження; 2) догана; 3) сувора догана; 4) звільнення з посади. 2. Керівник служби може оголосити службовцю місцевого самоврядування зауваження у разі вчинення таким службовцем дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 2, 4-6 частини третьої статті 57 цього Закону. 3. Керівник служби може оголосити службовцю місцевого самоврядування догану в разі вчинення таким службовцем дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 4-7, 9, 12 і 15 частини третьої статті 57 цього Закону. 4. Керівник служби може оголосити службовцю місцевого самоврядування сувору догану в разі вчинення таким службовцем дисциплінарних проступків, передбачених: 1) пунктами 2 і 8 частини третьої статті 57 цього Закону;
---	--	--

	містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 8) невиконання вимог щодо політичної неупередженості службовця місцевого самоврядування; 9) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 10) подання під час вступу на службу в органи місцевого самоврядування недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на службу в органах місцевого самоврядування, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби; 11) неповідомлення керівника служби про виникнення відносин прямого підпорядкування між службовцем місцевого самоврядування та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення; 12) прогул службовця місце-	2) пунктами 4 і 5 частини третьої статті 57 цього Закону – протягом року після оголошення такому службовцю догани, якщо вона не була знята в установленому порядку. 5. Службовця місцевого самоврядування може бути звільнено з посади в разі вчинення дисциплінарних проступків, передбачених: 1) пунктами 1, 3, 10, 11, 13 частини третьої статті 57 цього Закону; 2) пунктами 6, 7, 9, 12, 15 частини третьої статті 57 цього Закону – протягом року після оголошення такому службовцю догани, якщо вона не була знята в установленому порядку; 3) пунктами 2, 4, 5, 8 частини третьої статті 57 цього Закону – протягом року після оголошення такому службовцю суворої догани, якщо вона не була знята в установленому порядку. 6. Керівник служби може оголосити службовцю місцевого самоврядування сувору догану звільнити його з посади у разі вчинення таким службовцем дисциплінарного,
--	---	--

	вого самоврядування (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин; 13) поява службовця місцевого самоврядування на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; 14) вчинення дії, бездіяльності, прийняття службовцем місцевого самоврядування рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне використання цього майна або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу кримінального або адміністративного правопорушення; 15) прийняття службовцем місцевого самоврядування рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановах Верховного Суду, щодо якого судом постановлено окрему ухвалу.	проступку, передбаченого пунктом 14 частини третьої статті 57 цього Закону. 7. Дисциплінарне стягнення має відповідати тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку та ступеню вини службовця місцевого самоврядування. 8. За кожний дисциплінарний проступок на службовця місцевого самоврядування може бути накладено лише одне дисциплінарне стягнення. Стаття 75. 1. Службовця місцевого самоврядування може бути звільнено з посади за ініціативою керівника служби у разі вчинення службовцем місцевого самоврядування дисциплінарного проступку, що передбачає звільнення з посади.
--	---	---

Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 1 ст. 106, статті 109, 115). Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013.	Стаття 106. 1. Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав: 1) умисне або внаслідок небалості: а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду; б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу; г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом,	Стаття 109. 1. До суддів може застосовуватися дисциплінарне стягнення у виді: 1) попередження; 2) догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; 3) суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня; 6) подання про звільнення
--	--	---

	змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; д) порушення правил щодо відводу (самовідводу); 2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень; 3) допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, про- яв неповаги до інших суддів,	судді з посади. 2. Під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності. 3. Дисциплінарне стягнення, визначене пунктом 1 частини першої цієї статті, не застосовується у разі вчинення суддею проступків, визначених пунктами 16-19 частини першої статті 106 цього Закону. Дисциплінарні стягнення, визначені пунктами 1-3 частини першої цієї статті, не застосовуються у разі вчинення суддею проступків, визначених пунктами 3, 10-12, 14, 15 частини першої статті 106 цього Закону. 4. Дисциплінарне стягнення, визначене пунктом 5 частини
--	--	--

	адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу; 4) умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків; 5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні; 6) неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено	першої цієї статті, не застосовується до судді вищого спеціалізованого суду. Також у порядку застосування дисциплінарного стягнення, передбаченого пунктом 5 частини першої цієї статті, не допускається переведення судді до вищого спеціалізованого суду. 5. Дисциплінарне стягнення, визначене пунктом 4 частини першої цієї статті, може застосовуватися до судді виключно у разі вчинення проступків, визначених пунктами 1, 2, 4 та 5 частини першої статті 106 цього Закону. 6. У разі ухвалення рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення, що не дозволяє судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, суддя тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя у цьому суді з дня ухвалення рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення. 7. За наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді має бути застосовано більш суворе дисциплінарне стягнення.
--	--	---

	процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок; 7) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом); 8) втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями; 9) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції; 10) зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством; 11) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами	8. Дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення судді з посади застосовується у разі: 1) вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 2) порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. 9. Істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, може бути визнаний, зокрема, будь-який з таких фактів: 1) суддя допустив поведінку, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, у тому числі в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших етичних норм та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду;
--	--	---

	матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку; 12) допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; не підтвердження суддею законності джерела походження майна; 13) ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації; 14) непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження	першої цієї статті, не застосовується до судді вищого спеціалізованого суду. Також у порядку застосування дисциплінарного стягнення, передбаченого пунктом 5 частини першої цієї статті, не допускається переведення судді до вищого спеціалізованого суду. 5. Дисциплінарне стягнення, визначене пунктом 4 частини першої цієї статті, може застосовуватися до судді виключно у разі вчинення проступків, визначених пунктами 1, 2, 4 та 5 частини першої статті 106 цього Закону. 6. У разі ухвалення рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення, що не дозволяє судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, суддя тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя у цьому суді з дня ухвалення рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення. 7. За наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді має бути застосовано більш суворе дисциплінарне стягнення.
--	--	---

	щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або не підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання; 14-1) непроходження суддею початкової підготовки, передбаченої статтею 89 цього Закону; 15) визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом; 16) неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом; 17) подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей; 18) неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом;	8. Дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення судді з посади застосовується у разі: 1) вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 2) порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. 9. Істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, може бути визнаний, зокрема, будь-який з таких фактів: 1) суддя допустив поведінку, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, у тому числі в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших етичних норм та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду;
--	--	---

	19) декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді.	2) суддя вчинив дисциплінарний проступок, маючи непогашене дисциплінарне стягнення (крім попередження чи догани), або має два непогашених дисциплінарних стягнення; 3) встановлено факт недоброчесної поведінки судді, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї, законність джерел яких підтверджена; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим ним та членами його сім'ї майну і доходам; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди; 4) суддю визнано судом винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією; 5) суддя не виконав вимоги рішення органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, ухваленого на підставі пункту 4 частини першої цієї статті, або за результатами
--	--	--

		кваліфікаційного оцінювання, призначеного відповідно до пункту 4 частини першої цієї статті, суддя не підтвердив здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді; б) суддя умісно не подав декларацію доброчесності чи декларацію родинних зв'язків у встановлені строки або умісно задекларував недостовірні (в тому числі неповні) твердження у декларації доброчесності; 7) суддя допустив інше грубе порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду. 10. Рішення про внесення ВРП подання про звільнення судді з підстави, визначеної пунктом 2 частини восьмої цієї статті, може бути ухвалено, у разі якщо на вимогу органу, що здійснює дисциплінарне провадження, суддя не підтвердив законність джерела походження майна. 11. Дисциплінарне стягнення до судді застосовується не пізніше трьох років із дня вчинення проступку без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебу-
--	--	---

		вання судді у відпустці чи здійснення відповідного дисциплінарного провадження. 12. У разі якщо рішенням ЄСПЛ встановлені факти, які можуть бути підставою для застосування дисциплінарного стягнення до судді, зазначений строк обраховується з дня набуття таким рішенням ЄСПЛ статусу остаточного. 13. Інформація про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності оприлюднюється на офіційному веб-сайті ВРП та на веб-сайті суду, в якому працює суддя. Ця інформація повинна містити дані про суддю, якого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, про накладене дисциплінарне стягнення та копію рішення органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, про накладення такого стягнення. Відповідно до пункту 3 частини шостої статті 126 Конституції України вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або
--	--	---

		виявило його невідповідність займаній посаді, є підставою для звільнення судді з посади. Стаття 115. 2. Факти, що свідчать про вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, мають бути встановлені ВРП (її відповідним органом).
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (ст. 56).		Звільнення судді з посади за особливими обставинами.
Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 2 ст. 96).	Стаття 96. 2. Підставами для звільнення члена ВККСУ з посади є: 4) порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції; 5) неучасть у роботі Комісії протягом одного календарного місяця поспіль без поважних причин або неодноразова (тричі і більше) відмова без поважних причин від голосування з питань, що розглядаються; 6) грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним із статусом члена	Крім звільнення члена ВККСУ з посади, інших дисциплінарних стягнень закон не передбачає.

	ВККСУ або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя і судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена ВККСУ.	
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (ч. 1 ст. 24).	Стаття 24. 1. Підставами для звільнення члена ВРП з посади є: 3) грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом члена ВРП або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя та судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена ВРП; 4) виявлення обґрунтованості наявних обставин щодо його невідповідності вимогам, визначеним у статті 6 цього Закону (йдеться про вимоги щодо несумісності посад та видів діяльності, вчинення правопорушення, пов'язаного	Крім звільнення члена ВРП з посади, інших дисциплінарних стягнень закон не передбачає.

	з корупцією тощо); 5) істотне порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції; 6) систематична неучасть у роботі ВРП чи органу ВРП, до складу якого він входить.	
Закон «Про Конституційний суд України» (частини 3 і 4 ст. 11, ч. 1 ст. 21).	Стаття 21. 1. Підставами для звільнення судді Конституційного Суду з посади є: 2) порушення вимог щодо несумісності; 3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді Конституційного Суду або виявило його невідповідність займаній посаді.	Крім звільнення судді КСУ з посади, інших дисциплінарних стягнень закон не передбачає.
Закон «Про прокуратуру» (ч. 1 ст. 43, ст. 49, ч. 2 ст. 61). Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською	Стаття 43. 1. Прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав: 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків; 2) необґрунтоване зволікання з розглядом звернення; 3) розголошення таємниці, що охороняється законом, яка	Стаття 49. На прокурора можуть бути накладені такі дисциплінарні стягнення: 1) догана; 2) заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора);

конференцією прокурорів 27.04.2017.	стала відомою прокуророві під час виконання повноважень; 4) порушення встановленого законом порядку подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 5) вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури; 6) систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики; 7) порушення правил внутрішнього службового розпорядку; 8) втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи	3) звільнення з посади в органах прокуратури. 2. Прокурор протягом одного року з дня накладення на нього дисциплінарного стягнення вважається таким, який притягувався до дисциплінарної відповідальності, крім випадків, передбачених частиною третьою цієї статті. 3. До закінчення річного строку прокурор, який не допустив порушення законодавства та сумлінно й професійно здійснював свої службові обов'язки, може бути визнаний таким, який не притягувався до дисциплінарної відповідальності, на підставі клопотання керівника відповідного органу прокуратури, однак не раніш як: 1) через шість місяців із дня накладення дисциплінарного стягнення, передбаченого пунктом 1 частини першої цієї статті; 2) після закінчення половини строку, визначеного у разі накладення дисциплінарного стягнення, передбаченого пунктом 2 частини першої цієї статті; 4. За результатами дисциплі-
--	---	--

	кримінального правопорушення; 9) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості.	дисциплінарного провадження може бути прийнято рішення про неможливість подальшого перебування особи на посаді прокурора (крім Генерального прокурора) у разі: 1) якщо дисциплінарний проступок, вчинений прокурором, має характер грубого порушення; 2) якщо прокурор вчинив дисциплінарний проступок, перебуваючи у статусі прокурора, який притягувався до дисциплінарної відповідальності. 5. У разі якщо за результатами дисциплінарного провадження щодо прокурора встановлено обставини, які свідчать про порушення прокурором вимог щодо несумісності, передбачених статтею 18 цього Закону, Генеральний прокурор або його заступник ініціює перед Вищою радою правосуддя розгляд відповідного питання. 6. У разі якщо відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, за результатами дисциплінарного провадження стосовно прокурора, який обіймає адміністративну посаду, встановив
--	---	--

		встановив неналежне виконання ним посадових обов'язків, установлених для відповідної адміністративної посади, орган, що здійснює дисциплінарне провадження, у випадках, коли призначення на таку посаду відповідно до цього Закону здійснюється за рекомендацією Ради прокурорів України, ініціює перед Радою прокурорів України розгляд питання про внесення рекомендації щодо звільнення прокурора з адміністративної посади. Стаття 61. 2. Повноваження прокурора, крім Генерального прокурора, у зв'язку з рішенням відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, про неможливість подальшого перебування особи на посаді прокурора припиняються: 1) з дня, наступного за днем завершення строку на оскарження цього рішення, – якщо рішення не було оскаржено; 2) з дня, наступного за днем завершення строку на оскарження цього рішення, – якщо рішення не буде оскаржено;
--	--	--

		2) з дня, наступного за днем набуття статусу остаточного рішенням органу, до якого було оскаржено рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, – якщо рішення було оскаржено, але скарга відхилена.
Закон «Про Державне бюро розслідувань» (ч. 4 ст. 25). Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, затверджені наказом ДБР від 16.01.2021 №30.	Стаття 25. 4. Підставами для притягнення працівника Державного бюро розслідувань до дисциплінарної відповідальності є: 1) невиконання чи неналежне виконання обов'язків; 2) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, що стала відома працівнику у зв'язку з виконанням ним своїх повноважень; 3) перевищення своїх повноважень, якщо таке перевищення не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 4) публічне висловлювання, що є порушенням презумпції невинуватості; 5) негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника; 6) порушення правил профе-	На осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань поширюється дія Дисциплінарного статуту Національної поліції України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом (ч. 6 ст. 14 Закону «Про Державне бюро розслідувань»).

	сійної етики; 7) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб; 8) інші підстави, передбачені Законом "Про державну службу" для працівників ДБР, які є державними службовцями, Дисциплінарним статутом Національної поліції України для працівників ДБР, які є особами рядового і начальницького складу, та КЗпП.	
Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» (ч. 4 ст. 28). Кодекс професійної етики працівників Національного антикорупційного бюро України, затверджений наказом НАБУ від 1 вересня 2016 року № 242.	Стаття 28. 4. Підстави для притягнення працівника НАБУ до дисциплінарної відповідальності: 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків; 2) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, яка стала відомою працівнику у зв'язку з виконанням його повноважень; 3) порушення встановленого законом порядку і строків подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 4) публічне висловлювання,	На осіб начальницького складу НАБУ поширюється дія Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України.

	яке є порушенням презумпції невинуватості; 5) негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника; 6) інші підстави, передбачені Законом України "Про державну службу" для працівників Національного бюро, які є державними службовцями, або Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України для працівників Національного бюро, які є особами начальницького складу.	
Закон «Про Бюро економічної безпеки України» (ч. 4 ст. 36, ч. 1 ст. 38). Правила професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України, затверджені наказом БЕБ від 30 червня 2022 року № 129.	Стаття 38. 1. За невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків працівники Бюро економічної безпеки України несуть дисциплінарну відповідальність згідно із законом. Стаття 36. 4. Підставами для притягнення осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, до дисциплінарної відповідальності є: 1) невиконання чи неналежне виконання обов'язків; 2) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, що стала їм відома	На осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, поширюється дія Дисциплінарного статуту Національної поліції України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом (ч. 5 ст. 19 Закону «Про Бюро економічної безпеки»).

	у зв'язку з виконанням ними своїх повноважень; 3) перевищення повноважень, якщо таке перевищення не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 4) публічне висловлювання, що є порушенням презумпції невинуватості; 5) негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника; 6) порушення правил професійної етики; 7) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб; 8) інші підстави, передбачені Дисциплінарним статутом Національної поліції України для осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, та Кодексом законів про працю України.	
Закон «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	Стаття 16. Особа рядового і начальницького складу, працівник кримінально-виконавчої служби, який виявив жорстоке ставлення до засуджених і осіб,	На осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України поширюється дія Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України.

(частини 2 і 3 ст. 16).	узятих під варту, або вчинив дії, що принижують їхню людську гідність, підлягає звільненню зі служби (роботи), якщо до нього постановлено обвинувальний вирок суду, який набрав законної сили, або якщо протягом року за такі ж дії до нього вже було застосовано дисциплінарне стягнення.	
Закон «Про запобігання корупції» (ч. 7 ст. 52-2)	Стаття 52-2. 7. Уповноважена особа НАЗК, яка вчинила дії або допустила бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів, суддів Конституційного Суду України, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.	На уповноважених осіб НАЗК поширюється дія Закону «Про державну службу».
ДСЗСУ (статті 45, 48).	45. У разі невиконання (неналежного виконання) військовослужбовцем своїх службових обов'язків порушення військовослужбовцем військової дисципліни або громадського порядку командир повинен за необхідності – накладати дисциплінарне стягнення. За вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за цим	48. На військовослужбовців можуть бути накладені такі дисциплінарні стягнення: а) зауваження; б) догана; в) сувора догана; г) позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи з корабля на берег (стосовно військовослужбовців строкової військової служби та курсантів вищих військових навчальних

	Статутом, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. За вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, військовослужбовці несуть відповідальність згідно з КУпАП.	закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти); г) попередження про неповну службову відповідність (крім осіб рядового складу строкової військової служби); д) пониження в посаді; е) пониження у військовому званні на один ступінь (стосовно осіб сержантського (старшинського) та офіцерського складу); є) пониження у військовому званні з переведенням на нижчу посаду (стосовно військовослужбовців сержантського (старшинського) складу); ж) звільнення з військової служби через службову невідповідність (крім осіб, які проходять строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, а також військовозобов'язаних під час проходження навчальних (перевірочних) і спеціальних зборів та резервістів під час проходження підготовки та зборів).
--	--	--

ДСНПУ (ч. 1 ст. 12, статті 13, 29).	Стаття 12. 1. Дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції. Стаття 29. 2. Дисциплінарні проступки такі, як перебування поліцейського на службі у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння, а також залишення місця несення служби без поважних причин, не можуть бути віднесені до незначних дисциплінарних проступків.	Стаття 13. 1. Дисциплінарне стягнення є засобом підтримання службової дисципліни, що застосовується за вчинення дисциплінарного проступку з метою виховання поліцейського, який його вчинив, для безумовного дотримання службової дисципліни, а також з метою запобігання вчиненню нових дисциплінарних проступків. 2. Дисциплінарне стягнення має індивідуальний характер та не застосовується до поліцейського, вина якого у вчиненні дисциплінарного проступку не встановлена у визначеному порядку або який діяв у стані крайньої необхідності чи необхідної оборони. 3. До поліцейських можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) сувора догана; 4) попередження про неповну службову відповідність; 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь; 6) звільнення з посади; 7) звільнення із служби
Закон «Про Національну поліцію» (ч. 2 ст. 28).	Стаття 28. 2. Поліцейські, які відповідно до цього Закону мають доступ до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС та інших інформаційно-комунікаційних систем (інформаційних ресурсів), несуть	

	персональну дисциплінарну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.	в поліції. До курсантів (слухачів), які проходять навчання у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють
Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 р. № 893, п. 5 розділу II).	5. Для проведення службових розслідувань щодо реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань відомостей про скоєне поліцейським кримінальне правопорушення, повідомлення поліцейському про підозру в учиненні ним кримінального правопорушення, або скоєння діяння, що містить ознаки дисциплінарного проступку та призвело до: – загибелі або травмування (поранення) поліцейського під час здійснення службових повноважень, – самогубства або спроби самогубства поліцейського, – порушення поліцейським вимог законодавства у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, що призвело до скоєння дорожньо-транспортної пригоди, унаслідок якої загинув(ли) чи отримав(ли) тілесні ушкодження поліцейський(і) чи інші особи,	підготовку поліцейських, крім видів дисциплінарних стягнень, визначених цією статтею, застосовується дисциплінарне стягнення у виді призначення поза чергою в наряд – до п'яти нарядів. Застосування до поліцейського інших видів дисциплінарних стягнень, не передбачених цим Статутом, забороняється.

	а також – порушення порядку і правил застосування поліцейським поліцейських заходів примусу, що призвело до загибелі або поранення поліцейського чи загибелі іншої особи, – до складу дисциплінарних комісій включаються працівники уповноваженого підрозділу з моніторингу якості проведення службових розслідувань, а де такі підрозділи відсутні – підрозділи моніторингу або внутрішніх розслідувань Національної поліції України.	
ДСОВС (статті 2, 12).	Стаття 2. Дисциплінарний проступок – невиконання чи неналежне виконання особою рядового або начальницького складу службової дисципліни.	Стаття 12. На осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ за порушення службової дисципліни можуть накладатися такі види дисциплінарних стягнень: 1) усне зауваження; 2) зауваження; 3) догана; 4) сувора догана; 5) попередження про неповну посадову відповідність; 6) звільнення з посади; 7) пониження в спеціальному званні на один ступінь; 8) звільнення з органів внутрішніх справ.

ДССЦЗ (пункти 58–59, 67, 68–71).	58. Грубим дисциплінарним проступком вважається факт грубого порушення службової дисципліни, а саме: – невихід на службу без поважних причин; – порушення встановленого керівником органу чи підрозділу цивільного захисту розпорядку дня; – вживання алкогольних напоїв чи наркотичних засобів у службовий час, прибуття на службу в нетверезому стані чи стані наркотичного сп'яніння; – порушення статутних правил несення служби; – втрата службового посвідчення, службових документів; – невиконання наказів та розпоряджень начальників, що призвело до неготовності до дій за призначенням та зриву виконання покладених на орган чи підрозділ цивільного захисту завдань; – порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів, що призвело до псування або втрати закріпленого майна, обладнання та техніки, інших матеріальних збитків, та техніки, інших матеріальних збитків, а також завдало шкоди	68. На осіб рядового і начальницького складу за порушення службової дисципліни можуть накладатися такі види дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) сувора догана; 4) попередження про неповну службу відповідність; 5) звільнення зі служби у зв'язку із вчиненням проступку, не сумісного з подальшим проходженням служби цивільного захисту, у зв'язку з систематичним невиконанням умов контракту чи через службу невідповідність. 69. На осіб начальницького складу за порушення службової дисципліни, крім зазначених у пункті 68 цього Статуту, можуть накладатися дисциплінарні стягнення у вигляді: 1) звільнення з посади; 2) пониження у спеціальному званні на один ступінь. 70. На курсантів і слухачів навчальних закладів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, можуть накладатися
---	---	---

	а також – порушення порядку і правил застосування поліцейським поліцейських заходів примусу, що призвело до загибелі або поранення поліцейського чи загибелі іншої особи, – до складу дисциплінарних комісій включаються працівники уповноваженого підрозділу з моніторингу якості проведення службових розслідувань, а де такі підрозділи відсутні – підрозділи моніторингу або внутрішніх розслідувань Національної поліції України.	
ДСОВС (статті 2, 12).	Стаття 2. Дисциплінарний проступок – невиконання чи неналежне виконання особою рядового або начальницького складу службової дисципліни.	Стаття 12. На осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ за порушення службової дисципліни можуть накладатися такі види дисциплінарних стягнень: 1) усне зауваження; 2) зауваження; 3) догана; 4) сувора догана; 5) попередження про неповну посадову відповідність; 6) звільнення з посади; 7) пониження в спеціальному званні на один ступінь; 8) звільнення з органів внутрішніх справ.

ДССЦЗ (пункти 58–59, 67, 68–71).	58. Грубим дисциплінарним проступком вважається факт грубого порушення службової дисципліни, а саме: – невихід на службу без поважних причин; – порушення встановленого керівником органу чи підрозділу цивільного захисту розпорядку дня; – вживання алкогольних напоїв чи наркотичних засобів у службовий час, прибуття на службу в нетверезому стані чи стані наркотичного сп'яніння; – порушення статутних правил несення служби; – втрата службового посвідчення, службових документів; – невиконання наказів та розпоряджень начальників, що призвело до неготовності до дій за призначенням та зриву виконання покладених на орган чи підрозділ цивільного захисту завдань; – порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів, що призвело до псування або втрати закріпленого майна, обладнання та техніки, інших матеріальних збитків, та техніки, інших матеріальних збитків, а також завдало шкоди	68. На осіб рядового і начальницького складу за порушення службової дисципліни можуть накладатися такі види дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) сувора догана; 4) попередження про неповну службу відповідність; 5) звільнення зі служби у зв'язку із вчиненням проступку, не сумісного з подальшим проходженням служби цивільного захисту, у зв'язку з систематичним невиконанням умов контракту чи через службу невідповідність. 69. На осіб начальницького складу за порушення службової дисципліни, крім зазначених у пункті 68 цього Статуту, можуть накладатися дисциплінарні стягнення у вигляді: 1) звільнення з посади; 2) пониження у спеціальному званні на один ступінь. 70. На курсантів і слухачів навчальних закладів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, можуть накладатися
---	---	---

	здоров'ю особовому складу органу чи підрозділу цивільного захисту або іншим особам; – самовільне відлучення курсантів (слухачів) з розташування навчального закладу; – невиконання індивідуальних планів роботи науковим, науково-педагогічним, педагогічним складом, ад'юнктами, докторантами; – вчинення інших дій чи бездіяльність, що полягає в порушенні службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні службових обов'язків, які підривають авторитет органів та підрозділів цивільного захисту, а також не сумісні з подальшим проходженням служби цивільного захисту. 59. До діянь, що є порушеннями службової дисципліни, також належать: – порушення вимог законодавства з питань діяльності органів і підрозділів цивільного захисту; – брутальне або зневажливе ставлення до громадян, приниження їх честі та гідності під час виконання службових обов'язків; – приховування або недосто-	такі види дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) суворого догана; 4) позбавлення чергового звільнення з розташування навчального закладу (підрозділу); 5) позачергове призначення в наряд на службу (за винятком призначення до складу варти або черговим підрозділу). 71. Дисциплінарні стягнення у вигляді звільнення з посади, пониження у спеціальному званні на один ступінь, звільнення зі служби у зв'язку із вчиненням проступку, не сумісного з подальшим проходженням служби цивільного захисту, у зв'язку з систематичним невиконанням умов контракту чи через службову невідповідність не застосовуються до осіб начальницького складу, призначення на посади яких та присвоєння спеціальних звань яким здійснюються Президентом України.
--	--	--

ДССЦЗ (пункти 58–59, 67, 68–71).	вірне надання відомостей про себе, що мають значення для проходження служби (зміна місця проживання, притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності); – інші діяння, визнані порушеннями службової дисципліни законом та цим Статутом. 67. Начальники, які не вжили заходів для притягнення підлеглих до відповідальності за вчинені ними дисциплінарні правопорушення, а також не подали матеріали про вчинення особами рядового і начальницького складу адміністративних чи кримінальних правопорушень до органу, уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення, чи до органу досудового розслідування, у випадках, передбачених пунктом 66 цього Статуту, несуть відповідальність згідно з цим Статутом та законом.	
Податковий кодекс України (статті 21.2.1, 21.2.2).	Стаття 21.2.1. Повторне протягом останніх дванадцяти місяців прийняття неправомірного рішення, яким визначаються податкові (грошові) зобов'язання платників податків, посадовою	На посадових (службових) осіб контролюючого органу поширюється дія Закону «Про державну службу».

	(службовою) особою контролюючого органу, яка прийняла таке рішення, є підставою для застосування до такої посадової (службової) особи дисциплінарного стягнення. Стаття 21.2.2. Незаконна відмова у наданні індивідуальної податкової консультації є підставою для застосування до винної посадової (службової) особи контролюючого органу дисциплінарного стягнення.	
Закон «Про політичні партії в Україні» (ст. 22).	Стаття 22. Притягаються до дисциплінарної відповідальності посадові особи, причетні до: 1) створення, організації діяльності та участі в діяльності незареєстрованих політичних партій; 2) обмеження в правах чи переслідування громадян у зв'язку з належністю чи неналежністю до політичних партій; 3) необґрунтованої відмови в реєстрації політичної партії; 4) надання політичній партії будь-яких переваг чи обмеження передбачених законом прав політичної партії та її членів; 5) порушення закону при використанні символіки політичної	На відповідних посадових осіб поширюється дія Закону «Про державну службу» або іншого закону залежно від конкретного статусу цих осіб.

	партії; 6) заподіяння матеріальної чи моральної шкоди політичній партії; 7) утворення воєнізованих формувань; 8) участі у діяльності забороненої політичної партії	
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч. 2 ст. 34, статті 31, 32, 35, ч. 2 ст. 60). Правила адвокатської етики, затверджені з'їздом адвокатів України 9.06.2017.	Стаття 34. 2. Дисциплінарним проступком адвоката є: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.	Стаття 35. 1. За вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України. Стаття 31. 1. Право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється у разі накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською

		діяльністю. 2. Накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі: 1) повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку; 2) порушення адвокатом вимог щодо несумісності; 3) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики. Стаття 32. 1. Право на заняття адвокатською діяльністю припиняється шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у разі накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю. 2. Накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі: 1) порушення присяги адвоката України;
--	--	--

		2) розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб; 3) заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили; 4) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України. Стаття 60. До адвоката іноземної держави, включеного до Єдиного реєстру адвокатів України, можуть бути застосовані дисциплінарні стягнення виключно у вигляді попередження або виключення з Єдиного реєстру адвокатів України.
Закон «Про нотаріат» (статті 12, 29-1, 30). Правила професійної етики	Стаття 12. Свідectво про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути <i>анульовано</i> у випадках: – неодноразового порушення нотаріусом законодавства або	Підстави зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса. Підстави припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса. Анулювання свідectва про

нотаріусів України, затверджені наказом Міністерства юстиції України 07.06.2021 № 2039/5.	грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, при вчиненні нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду; – порушення нотаріусом вимог, передбачених ч. 4 ст. 3 (заборона використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб), ч. 1 ст. 8 (заборона порушувати нотаріальну таємницю) та ст. 9 (заборона вчиняти нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), на ім'я і від імені працівників цієї нотаріальної контори, працівників, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом) цього Закону; – знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;	право на заняття нотаріальною діяльністю (свідectво може бути анульовано Міністерством юстиції України за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, його територіальних органів, або за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Нотаріальної палати України).
--	--	--

	– неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України; – неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики. Стаття 29-1. Нотаріальна діяльність приватного нотаріуса тимчасово зупиняється на час дії таких обставин: – якщо приватний нотаріус при вчиненні нотаріальних дій неодноразово порушував правила нотаріального діловодства, – до закінчення строку проходження підвищення кваліфікації (не більше двох тижнів); – у разі необґрунтованої відмови приватного нотаріуса від надання Міністерству юстиції України, його територіальному органу в порядку, передбаченому цим Законом, документів для перевірки організації нотаріальної діяльності та виконання правил нотаріального діловодства – до усунення цієї обставини; – у разі ненадання інформації приватним нотаріусом органам та особам, зазначеним	
--	--	--

нотаріусів України, затверджені наказом Міністерства юстиції України 07.06.2021 № 2039/5.	у частинах п'ятій – восьмій, десятій статті 8 цього Закону, – до усунення цієї обставини. Стаття 30. Підставами припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса є: – анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; – неусунення приватним нотаріусом без поважних причин порушень, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 29¹ цього Закону; – призначення приватного нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності; – невиконання приватним нотаріусом наказу Міністерства юстиції України або його територіального органу про зупинення його нотаріальної діяльності, за винятком випадків оскарження приватним нотаріусом такого наказу.	
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (частини 4,	Стаття 42. 4. Підставою для притягнення аудитора та/або суб'єкта аудиторської діяльності до професійної відповідальності є вчинення ними професійного проступку.	Стаття 42. 6. За вчинення професійного проступку до аудитора та суб'єкта аудиторської діяльності може застосовуватися одне з таких стягнень: 1) попередження, що вимагає

5, 6, 8 ст. 42).	5. Професійним проступком аудитора або суб'єкта аудиторської діяльності є: 1) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 2) недотримання вимог незалежності суб'єкта аудиторської діяльності; 3) порушення міжнародних стандартів аудиту; 4) ухилення суб'єктів аудиторської діяльності від проведення перевірки з контролю якості аудиторських послуг або інших перевірок, зокрема недопуск до перевірки з контролю якості інспектора (інспекторів) або відсутність керівника та/або інших працівників суб'єкта аудиторської діяльності без поважних причин за адресою, інформація про яку міститься в Реєстрі, у визначений для проведення перевірки строк, або ненадання (надання не в повному обсязі) інформації та/або документів (доступу до робочих документів), які стосуються перевірки або вчинення інших дій, що унеможливають проведення перевірки з контролю якості аудиторських послуг;	від аудитора та суб'єкта аудиторської діяльності, відповідального за порушення, припинення неприйнятної поведінки або усунення порушення та утримання від будь-яких подібних повторних дій; 2) зупинення права на надання послуг з обов'язкового аудиту фінансової звітності або обов'язкового аудиту фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, на строк від одного місяця до трьох років; 3) заборона аудитору підписувати аудиторські звіти за результатами обов'язкового аудиту фінансової звітності (консолідованої фінансової звітності, комбінованої фінансової звітності) на строк від одного місяця до трьох років; 4) накладення штрафу на аудитора або суб'єкта аудиторської діяльності; 5) видалення реєстрової інформації про аудитора або суб'єкта аудиторської діяльності з Реєстру та скасування його реєстрації. 8. На суб'єкта аудиторської діяльності накладається штраф у розмірі:
-------------------------	--	--

	4⁻¹) невиконання рекомендацій, наданих за результатами проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг; 5) порушення вимог цього Закону щодо повноти, достовірності та своєчасності подання інформації про аудитора та суб'єкта аудиторської діяльності для внесення до Реєстру; 5⁻¹) порушення вимог цього Закону щодо оприлюднення звіту про прозорість або оприлюднення недостовірної інформації у звіті про прозорість, щодо подання інформації до органів нагляду відповідно до статті 36 цього Закону та/або Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю відповідно до статті 38 цього Закону; 5-2) невиконання аудитором вимоги щодо проходження безперервного професійного навчання або неподання відповідної інформації для внесення до Реєстру; 6) порушення інших обов'язків, визначених цим Законом.	1) до 30 відсотків суми винагороди за договором про надання аудиторських послуг у разі укладення договору без належного забезпечення виконання вимог та обмежень, встановлених пунктом 4 частини першої статті 23, статтями 26, 27 та статтею 30 цього Закону; 2) до 10 відсотків суми винагороди за договором про надання аудиторських послуг у разі надання послуг з обов'язкового аудиту фінансової звітності без чинного договору страхування цивільно-правової відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами, який провадить обов'язковий аудит.
Закон «Про судову експертизу» (ст. 14).	Стаття 14. Судовий експерт може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку.	За вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого цим Законом, до судового експерта може бути застосований один із таких видів дисциплінарних

	Дисциплінарним проступком є: 1) самостійне збирання матеріалів, що підлягають дослідженню, а також самостійний вибір вихідних даних для проведення судової експертизи; 2) проведення судової експертизи судовим експертом, який є працівником державної спеціалізованої установи, без письмового доручення його керівника у разі призначення (замовлення) проведення судової експертизи державній спеціалізованій установі; 3) передоручення проведення судової експертизи іншій особі з порушенням встановленого законодавством порядку; 4) порушення без поважних причин вимог законодавства щодо строків проведення судової експертизи; 5) вирішення питань, що виходять за межі кваліфікації судового експерта за відповідною експертною спеціальністю, у тому числі питань права; 6) невиконання судовим експертом, який не є працівником державної спеціалізованої установи, вимог законодавства	стягнень: – попередження; – тимчасове, строком до одного року, зупинення строку дії документа, що підтверджує наявність кваліфікації судового експерта за відповідною експертною спеціальністю; – позбавлення кваліфікації судового експерта за відповідною експертною спеціальністю.
--	--	--

	щодо організації робочого місця судового експерта; 7) ухилення судового експерта, який не є працівником державної спеціалізованої установи, від проведення перевірки його діяльності та/або перешкоджання ним проведенню такої перевірки; 8) порушення порядку зберігання та поводження з об'єктами дослідження, матеріалами справи (провадження), що призвело або може призвести до їх втрати або пошкодження; 9) застосування руйнівних методів дослідження з порушенням встановленого законодавством порядку; 10) неповідомлення у встановленому законодавством порядку держателю державного Реєстру атестованих судових експертів відомостей щодо настання обставин, які підлягають внесенню до такого реєстру за повідомленням судового експерта; 11) порушення вимог законодавства щодо оформлення висновку судового експерта; 12) невиконання або неналежає виконання судовим експертом без поважних причин	
--	---	--

	покладених на нього обов'язків, що стало підставою для постановлення судом окремої ухвали, в якій порушено питання щодо дисциплінарної відповідальності судового експерта.	
Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (ч. 2 ст. 38, ст. 41, ч. 1 ст. 42, ч. 1 ст. 44). Кодекс професійної етики приватних виконавців України, затверджений рішенням З'їзду приватних виконавців України № 7 від 26.10.2021	Стаття 38. 2. Дисциплінарним проступком приватного виконавця є: 1) факт зайняття діяльністю, несумісною з діяльністю приватного виконавця; 2) порушення правил професійної етики приватного виконавця; 3) розголошення професійної таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 4) невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків; 5) невиконання статуту Асоціації приватних виконавців України, рішень Ради приватних виконавців України та з'їзду приватних виконавців України.	Стаття 41. 1. За вчинення дисциплінарного проступку до приватного виконавця може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) догана; 3) зупинення діяльності приватного виконавця на строк до шести місяців; 4) припинення діяльності приватного виконавця. Стаття 42. 1. Діяльність приватного виконавця зупиняється у разі застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення діяльності приватного виконавця — на строк, визначений у рішенні Дисциплінарної комісії про застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення. Стаття 44 1. Діяльність приватного

		виконавця припиняється шляхом позбавлення права на здійснення діяльності приватного виконавця у разі застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення у вигляді припинення діяльності приватного виконавця.
Кодекс України з процедур банкрутства (частини 1 і 2 ст. 19, статті 23, 26, 29). Кодекс професійної етики арбітражного керуючого, затверджений З'їздом арбітражних керуючих України 20.11.2019.	Стаття 19. 1. Підставою для притягнення арбітражного керуючого до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку. 2. Дисциплінарним проступком є: 1) факт зайняття діяльністю, несумісною з діяльністю арбітражного керуючого; 2) порушення правил професійної етики арбітражного керуючого; 3) невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків; 4) невиконання статуту та рішень саморегулювальної організації арбітражних керуючих.	Стаття 23. 1. Дисциплінарні стягнення, що застосовуються до арбітражного керуючого: 1) попередження; 2) догана; 3) тимчасове зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого; 4) позбавлення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого. 2. Під час визначення виду дисциплінарного стягнення враховуються ступінь вини арбітражного керуючого, тяжкість вчиненого ним дисциплінарного проступку, а також те, чи застосовувалися раніше до арбітражного керуючого дисциплінарні стягнення. Стаття 26. 1. Підставою для припинення діяльності арбітражного керуючого є застосування

		дисциплінарного стягнення у виді позбавлення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого. Стаття 29. 1. Право на здійснення діяльності арбітражного керуючого тимчасово зупиняється на час дії таких обставин у разі застосування до арбітражного керуючого дисциплінарного стягнення у виді тимчасового зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого – на строк, визначений у рішенні дисциплінарної комісії про застосування дисциплінарного стягнення.
--	--	---

* * *

Крім того, на розгляді Верховної Ради України перебувають проєкти законів, якими пропонується визначити склади дисциплінарних проступків деяких категорій публічних службовців.

Наприклад, проєктом Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників Національного агентства» (реєстр. №10451 від 31.01.2024) пропонується визначити, що підставами для притягнення працівників АРМА до дисциплінарної відповідальності є:

- 1) умисне або внаслідок недбалості порушення встановленого порядку визначення управителя активом;
- 2) порушення встановленого порядку перевірки ефективності управління арештованими активами, переданими Національному агентству в управління;

3) нереагування або порушення встановленого порядку реагування на отриману інформацію та/або встановлені факти неналежного управління активами чи спроб відчуження активів управителем;

4) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, що стала відома працівнику у зв'язку з виконанням ним своїх повноважень;

5) інші підстави, передбачені Законом України «Про державну службу» для працівників Національного агентства, які є державними службовцями та Кодексом законів про працю України.

Проектом Закону № 5294 від 22.03.2021 пропонується затвердити Дисциплінарний статут пенітенціарної системи, у ч. 2 ст. 11 якого передбачено, що дисциплінарний проступком є:

1) порушення Присяги;

2) порушення законів та інших нормативно-правових актів, які визначають повноваження осіб рядового і начальницького складу органів і установ пенітенціарної системи, невиконання наказів керівників та службових обов'язків, у тому числі, що призвело до надзвичайних подій та/або запровадження режиму особливих умов в органах та установах пенітенціарної системи;

3) невихід на службу без поважних причин;

4) порушення встановленого керівником органу чи установи пенітенціарної системи розпорядку дня;

5) вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів у службовий час або прибуття на службу у стані алкогольного, наркотичного та іншого сп'яніння;

6) втрата службового посвідчення, службових документів, вогнепальної зброї, спеціальних засобів;

7) порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів, що призвело до псування або втрати закріпленого майна, обладнання та техніки, інших збитків, а також завдало шкоди здоров'ю персоналу органу чи установи пенітенціарної системи або іншим особам;

8) самовільне відлучення курсантів з розташування закладу освіти;

9) порушення прав людини, приниження її честі та гідності під час виконання службових обов'язків;

10) приховування або недостовірне надання відомостей про себе та своїх близьких родичів та членів сім'ї, що мають значення для проходження служби (притягнення до кримінальної відповідальності).

Як видно з цих законодавчих пропозицій, в них не згадується про корупційні дисциплінарні проступки та дисциплінарні проступки пов'язані з корупцією. У цьому контексті від них вигідно відрізняється проєкт Закону «Про внесення змін до України «Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту» (реєстр. № 3751 від 26.06.2020): ним прямо пропонується поділити дисциплінарні проступки залежно від ступеня їхньої тяжкості на грубі та незначні (п. 57), а також виокремити такий вид порушення службової дисципліни, як порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» (п. 59).

ДОДАТОК 3.

Види дисциплінарних проступків і стягнень за них за законодавством деяких інших держав

Таблиця 1. Види дисциплінарних проступків і стягнень за них
за законодавством деяких інших держав¹⁰⁷

Держава	Види дисциплінарних стягнень
ФРН ¹⁰⁸	Щодо державних службовців: догана; <i>штраф</i> ¹⁰⁹ ; зниження <i>заробітної плати</i> ; зниження рейтингу (пониження в посаді) та позбавлення статусу державної служби (звільнення з посади). Щодо державних службовців, які вийшли у відставку: <i>зменшення пенсії та анулювання пенсії</i> .
Польща	Зауваження; догана; позбавлення можливості підвищення службового ступеня на строк до 2 років; <i>зменшення основного окладу до 25% на строк до 6 місяців</i> ; пониження у посаді; заборона участі в конкурсі на вищу посаду до двох років; заборона зайняття вищих посад на строк від 2 до 5 років; звільнення з посади.
Естонія	Догана; <i>зменшення основного окладу до 30% на строк до шести місяців</i> ; <i>штраф у розмірі до 10-кратного заробітку чиновника</i> ; звільнення зі служби.

¹⁰⁷ Досвід зарубіжних законодавців щодо визначення дисциплінарних стягнень для державних службовців як основної категорії публічних службовців вивчений фахівцями: Неселевська А.А. Зарубіжний досвід правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців та напрями його імплементації в Україні / А.А. Неселевська // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 68-73; Подорожній А.Ю. Зарубіжний досвід правового регулювання притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 4, том 2, 2018. С. 40-44; Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019; Долгих Н. Юридична відповідальність державних службовців в Україні та державах-членах Європейського Союзу // Актуальні проблеми державного управління. 2020. № 1 (81). С. 102-106; Губанов О.О. Процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні та Німеччині: порівняльний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2016, № 10. С. 97-101.

¹⁰⁸ Bundesdisziplinargesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdgg/BJNR151010001.html>

¹⁰⁹ В таблиці виділені курсивом, щоби показати їх поширеність, стягнення фінансового характеру.

Румунія	Попередження, догана, зниження розміру <i>заробітної плати від 5% до 10% протягом 1-3 місяців</i> , зупинення права на просування по службі на період 1-3 роки, <i>пониження в посаді на період 6-12 місяців з відповідним зменшенням заробітної плати</i> , звільнення з посади.
Литва	Попередження; догана; сувора догана; звільнення зі служби. При цьому звільнення зі служби. може бути застосоване лише за вичерпний перелік проступків: діяльність, несумісна з публічною службою; отримання незаконного доходу або привілеїв; відсутність на роботі один чи кілька днів без поважної причини; поява на роботі в робочі години у стані сп'яніння, що ображає людську гідність або дискредитує авторитет державної чи муніципальної інституції; інші випадки, прямо передбачені законами.
Азербайджан	<i>Догана, скорочення посадового окладу від 5 до 30% строком до 1 року, переведення на роботу, що відноситься до тієї ж класифікації, однак з більш низьким посадовим окладом, переведення на посаду нижчої класифікації, пониження кваліфікаційного розряду на один щабель, звільнення з державної служби.</i>
Молдова	Попередження, догана, сувора догана, зупинення права на просування на посаді протягом одного року, зупинення права на підвищення оплати праці на строк від одного до двох років, переведення на нижчу державну посаду на термін від 6 до 12 місяців з відповідним зменшенням оплати, звільнення з державної посади.
Іспанія	Звільнення за вчинення дисциплінарного проступку; звільнення без права обіймати аналогічні посади; <i>тимчасове зупинення зростання суми заробітної плати до 6 років</i> ; примусове переведення на інше місце роботи; штраф; інші передбачені законом заходи.
Велика Британія	Попередження; догана; сувора догана; штраф чи відрахування із заробітної плати; пониження у посаді; переміщення працівника з одного структурного підрозділу до іншого або

	або з однієї роботи на іншу; звільнення. Щодо державних службовців – на підставі Кодексу честі служби Корони: пониження в посаді; переведення на іншу роботу; тимчасове відсторонення від виконання обов’язків; звільнення з посади.
Австрія	Догана; <i>штраф у розмірі половини місячного окладу; штраф у розмірі від одного до 5 місячних окладів</i>; звільнення. Виплата штрафу можлива частинами.
Швейцарія	Догана; <i>штраф до 500 франків; позбавлення пільг на проїзд; тимчасове відсторонення від роботи зі зниженням посадового окладу; позбавлення посадового окладу</i>; переведення на іншу посаду в дисциплінарному порядку; пониження у посаді; <i>зниження посадового окладу; позбавлення чи зниження чергового підвищення посадового окладу; переведення на тимчасову роботу; відсторонення від займаної посади</i>. Останнє з названих стягнень може застосовуватися одночасно з будь-яким іншим. Переведення на тимчасову роботу і відсторонення від займаної посади вважаються виключними заходами і застосовуються тільки за серйозні або систематичні порушення дисципліни.
Норвегія	Пониження в посаді; звільнення.
Франція	Попередження; <i>призупинення дії договору зі втратою права на винагороду</i>; зміна обов’язків; звільнення. Штрафи не можуть бути встановлені (це результат зусиль багатьох соціалістичних урядів Франції). Щодо державних службовців – чотири групи санкцій: а) попередження; догана; б) видалення із списку просування по службі (може бути застосоване в якості додаткового дисциплінарного стягнення); тимчасове відсторонення від виконання посадових функцій на період до п’ятнадцяти діб; переведення у інший відділ, орган влади; в) пониження в посаді; тимчасове відсторонення від виконання посадових функцій на період від трьох місяців до двох років; г) звільнення. Просування державного службовця по службі не здійснюється протягом

	строку застосування до нього дисциплінарного стягнення.
США ¹¹⁰	Письмова догана; тимчасове пониження у класі та/або в розмірі оплати праці; постійне пониження у класі та/або в розмірі оплати праці; відсторонення на період від 1 до 14 днів та не більше 30 днів на один календарний рік; звільнення. До держслужбовців можуть застосовуватись також альтернативні санкції (зйомка порушника в соціальній рекламі про шкоду агресивної поведінки, нечемності, вживання спиртного тощо).

Звернемо увагу, що в законодавстві зарубіжних держав часто розкривається точний зміст кожного виду стягнення.

Так, Федеральний дисциплінарний статут Німеччини від 9 липня 2001 року (§§6-11)¹¹¹ визначає, що догана являє собою письмову догану за певну поведінку співробітника, при цьому несхвальні висловлювання (зауваження), не виражені прямо як догана, не є дисциплінарними заходами. Штраф може бути накладений у розмірі до місячної заробітної плати чи окладу державного службовця, а якщо державний службовець не має посадової або стажерської зарплати, – до 500 євро. Зниженням заробітної плати є часткове зменшення щомісячної заробітної плати державного службовця не більше ніж на 1/5 протягом максимум трьох років. Зниженням рейтингу є переведення державного службовця на посаду тієї ж кар'єри з меншим основним окладом, при цьому державний службовець втрачає всі права, пов'язані зі своєю попередньою посадою, включаючи відповідну зарплату та право використовувати колишнє офіційне звання, і може бути підвищений на посаді не раніше, ніж через п'ять років. Звільнення з посади, яке застосовується за серйозне порушення трудових обов'язків, означає втрату довіри роботодавця або широкої громадськості і передбачає позбавлення права на заробітну плату та пенсії, права користуватися своїм посадовим званням, званнями, присвоєними у зв'язку з посадою,

¹¹⁰ Electronic Code of Federal Regulations (e-CFR). 29 CFR § 1400.735-60 – Disciplinary actions. URL: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/29/1400.735-60>.

¹¹¹ Bundesdisziplinargesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdgg/BJNR151010001.html>

та носити формений одяг; звільнена особа не може бути знову призначена на посаду державного службовця. Зменшення пенсії є часткове зменшення щомісячної пенсії державного службовця, що вийшов на пенсію, максимум на 1/5 протягом максимум трьох років.

У Великій Британії попередження не потребує від роботодавця посилення на положення законодавства і застосовується на основі локальних актів. Відмінність між доганою і суворою доганою полягає у тому, що остання являє собою фінальне попередження про майбутнє звільнення у разі небажання працівника змінити своє ставлення до трудових обов'язків. Штраф та відрахування із зарплати застосовуються тільки у випадках, коли це прямо передбачено трудовим договором. Пониження в посаді є свідченням втрати довіри роботодавця до кваліфікації та професійних здібностей працівника.

У США визначається, що: 1) письмова догана повинна: бути передана в письмовій формі і підписаною посадовою особою, яка наклала цю санкцію; містити докладне обґрунтування причин догани, викладених так, щоб будь-яка розумна людина могла зрозуміти ці причини; містити заяву про те, що копія догани буде направлена у відділ кадрів; містити поради державному службовцю про те, як він може оскаржити цю санкцію; містити контакти особи в державному органі, яка може проконсультувати держслужбовця з приводу такого стягнення; 2) пониження у класі та/або в розмірі оплати праці може бути тимчасовим (коли є очевидним факт, що державний службовець після такого стягнення виправиться) або постійним (коли стає очевидним факт, що держслужбовець не в змозі адекватно виконувати покладені на нього обов'язки позиції, проте зможе добре виконувати менш відповідальну роботу); 3) відсторонення на період від 1 до 14 днів та не більше 30 днів на один календарний рік застосовується у випадках, коли дії працівника призвели до зниження ефективності служби, що встановлюється шляхом врахування до чотирьох підтверджених безпосереднім начальником випадків некоректної поведінки держслужбовця за календарний рік¹¹².

¹¹² Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. С. 380.

Зарубіжний досвід також показує, що відповідно до принципу пропорційності, чим серйознішим є дисциплінарний проступок, тим не лише суворішим є стягнення за нього, а й тим детальніше визначеною є дисциплінарна процедура і вищим (чи більш спеціальним) – суб'єкт призначення стягнення. При цьому певною мірою процедура залежить і від того, хто є суб'єктом проступку.

Наприклад, у Великій Британії рішення у дисциплінарній справі приймає посадова особа рангом вища, ніж зацікавлена особа, яка бере участь у дисциплінарному провадженні, при цьому стосовно постійних секретарів, керівників департаментів і відділів рішення приймає керівник державної служби.

У Німеччині догану оголошує безпосередній керівник, а інші стягнення застосовуються за рішенням спеціальних палат з дисциплінарних питань. Так само в Австрії – у разі вчинення значного порушення керівник надсилає дисциплінарний звіт до дисциплінарної комісії та дисциплінарного адвоката¹¹³.

Власне, гарним зразком можуть бути й окремі акти вітчизняного законодавства. Наприклад, згідно з ДСЗ СУ, командири (начальники) мають різний рівень прав щодо накладання дисциплінарних стягнень на підлеглих військовослужбовців: командири (начальники) нижче командира бригади (полку, корабля 1 рангу) не можуть застосовувати стягнення у виді пониження в посаді, пониження у військовому званні та звільнення з військової служби через службову невідповідність, але при цьому командир бригади (полку, корабля 1 рангу) не має права застосувати ці стягнення до підлеглого військовослужбовця у званні полковника і вище.

Цікавим є досвід Іспанії щодо **класифікації дисциплінарних проступків**.

На підставі ст. 95 Закону «Основний звід правил про публічних службовців» від 12 квітня 2007 року всі дисциплінарні проступки поділяються на три групи:

¹¹³ Неселевська А.А. Зарубіжний досвід правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців та напрями його імплементації в Україні / А. А. Неселевська // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 68-73.

1. Дуже грубі дисциплінарні проступки. До таких проступків державних службовців належать: 1) невиконання обов'язків з дотримання Конституції та відповідних статутів автономних територій та іспанських міст Сеута і Мелілья при здійсненні державної служби; 2) вчинення будь-яких дій, які є такими, що дискримінують будь-кого за ознакою расового чи етнічного походження, релігії чи переконань, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації, мови, переконань, місця народження, статі чи за іншими дискримінаційними показниками та обставинами особистого чи соціального характеру, а також вчинення дій, які можуть бути оцінені в якості переслідування за ознакою расового чи етнічного походження, релігійної приналежності чи переконань, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації, а також переслідування морального, сексуального характеру та за ознакою статі; 3) відмова від виконання службових повноважень; 4) вчинення правочину, який є завідомо незаконним і таким, що завдає шкоди органу влади або громадянам; 5) опублікування або неправомірне використання документації або інформації, що стали відомими державному службовцю у зв'язку з його професійною діяльністю; 6) розголошення інформації, яка призначена для службового користування або є державною таємницею; 7) порушення основних функцій, які покладені на такого службовця; 8) порушення принципу неупередженості шляхом використання державним службовцем своїх повноважень, використання свого впливу в будь-яких виборчих процесах; 9) відкрита 309 непокора наказам чи вказівкам керівника, за винятком випадків, у яких наказ чи указ керівника є незаконним; 10) використання своїх повноважень для одержання будь-якої неправомірної переваги для себе або для іншої особи; 11) перешкоджання здійсненню громадських свобод і прав профспілок; 12) проведення заходів, спрямованих на обмеження вільного здійснення права на страйк; 13) невиконання зобов'язання у разі страйку; 14) порушення вимог щодо несумісності, коли це призвело до порушення принципу несумісності; 15) необґрунтована відмова в участі у Комісії з розслідування Генеральних кортесів (Cortes Generales) і в Законодавчих зборах Автономних Співтовариств (Comunida des Autónomas); 16) здійснення дій, спрямованих на переслідування на робочому місці; 17) порушення трудового законодавства.

2. Грубі дисциплінарні проступки. Ці проступки визначаються Генеральними кортесами або законодавчою владою відповідного Автономного Співтовариства, або колективними договорами з урахуванням наступних обставин:

1) міри тяжкості порушення; 2) тяжкості шкоди, заподіяної державним інтересам, майну державних органів і громадян; 3) міри дискредитації державного органу.

3. Незначні дисциплінарні проступки. До таких проступків відносяться всі інші порушення дисципліни та дії щодо завдання матеріальної шкоди, які не належать до двох вищезазначених груп дисциплінарних проступків. Слід зауважити, що відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону «Основний звіт правил про публічних службовців» від 12 квітня 2007 року найбільш суворі вимоги висуваються до керівників державних органів і департаментів. Вони підлягають оцінці з урахуванням критеріїв ефективності та результативності. Зважаючи на рівень виконання цілей, що були поставлені перед таким керівником, може бути порушене питання про притягнення його до юридичної відповідальності¹¹⁴.

Не менш цікавим є досвід США щодо етичних правил для державних службовців.

Так, у 1990 році Указом Президента Дж. Буша схвалені «Принципи етики поведінки посадових осіб і службовців державного апарату». Встановлено такі правила:

1) державна служба є «службою суспільної довіри», що вимагає від службовця ставити прихильність до норм Конституції, законів та до етичних принципів вище особистих і приватних інтересів;

2) службовець державних установ не може мати фінансових інтересів, здатних зашкодити сумлінному виконанню ним службового обов'язку;

3) держслужбовець не має права брати участь у фінансових операціях з використанням службової інформації, яка не підлягає розголошенню, або допускати використання такого роду інформації для просування чийхось приватних інтересів;

4) державний службовець не може вимагати або приймати будь-яких подарунків або інших видів винагороди, що мають грошову вартість (крім випадків, обумовлених у законі) від будь-якої особи чи організації, які бажають отримати сприяння в тому чи іншому питанні чи мають ділові відносини або ведуть діяльність, що підпадає під юрисдикцію відомства, де працює даний

¹¹⁴ Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. С. 308-309.

службовець, або на чийсь інтереси може істотно вплинути виконання чи невиконання ним своїх посадових обов'язків;

5) держслужбовець не повинен брати на себе несанкціоновані зобов'язання або обіцянки, що припускають покладання відповідальності за їх виконання на урядову установу;

6) забороняється використовувати службове приміщення для отримання особистої вигоди;

7) при виконанні службових обов'язків держслужбовець діє на позапартійній основі;

8) державний службовець зобов'язаний охороняти державну власність і не допускати використання її в будь-якій іншій діяльності, що не передбачена службовими приписами;

9) держслужбовець не має права виконувати трудові функції в інших організаціях або займатись іншими видами трудової діяльності чи пошуком роботи, якщо це перешкоджає виконанню ним службових обов'язків;

10) державний службовець зобов'язаний інформувати відповідні структури про виявлені ним факти розтрат, обману, зловживань і корупції в державних організаціях;

11) держслужбовець повинен сумлінно виконувати обов'язки, покладені на нього законом як на громадянина країни (наприклад, сплачувати федеральні і місцеві податки);

12) держслужбовець зобов'язаний суворо дотримуватися всіх законів та правил, що спрямовані на забезпечення рівних прав усіх громадян США¹¹⁵.

Особливу увагу слід звернути на те, що більшість вимог (пункти 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10) мають антикорупційний зміст.

Вивчення зарубіжного досвіду дозволило українським науковцям запропонувати шляхи вдосконалення законодавства у сфері дисциплінарної відповідальності державних службовців: 1) прийняття єдиного дисциплінарного статуту державних службовців; 2) розширення переліку дисциплінарних стягнень за рахунок обмежень матеріального характеру; 3) поширення дисциплі-

¹¹⁵ Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. С. 318-319.

наркої відповідальності на осіб, які раніше перебували на державні службі та скоїли правопорушення під час служби, що завдало шкоди авторитету державної служби; 4) створення незалежних дисциплінарних судів для забезпечення об'єктивності розгляду дисциплінарних справ¹¹⁶.

¹¹⁶ Губанов О.О. Процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні та Німеччині: порівняльний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2016, № 10. С. 97-101.

ДОДАТОК 4.

Підстави виключення дисциплінарної відповідальності та її ненастання згідно із законами України (дві таблиці)

Таблиця 1. Підстави виключення дисциплінарної відповідальності

Закон	Виключення дисциплінарної відповідальності
КЗпП (ст. 32)	Працівник, який повідомив про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, не може бути звільнений чи змушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з таким повідомленням або підданий іншим негативним заходам впливу, або загрозі таких заходів впливу. Аналогічне положення – у ст. 87-1 ДСЗСУ та інших законах.
Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 2 ст. 106)	Скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.
Закон «Про Конституційний суд України» (ст. 24).	Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Судом рішень та надання ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.
Закон «Про прокуратуру» (ч. 3 ст. 43).	Виправдання особи або закриття стосовно неї судом кримінального провадження не може бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, який здійснював процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та/або підтримання державного обвинувачення у цьому провадженні, крім випадків умисного порушення ним вимог законо-

	давства чи неналежного виконання службових обов'язків.
Закон «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. 14).	Особа рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби, яка повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України "Про запобігання корупції", вчинених іншими особами, не може бути звільнена зі служби чи змушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з таким повідомленням або піддана іншим негативним заходам впливу, або загрози таких заходів впливу.
ДСЗСУ (ст. 5).	Стосовно кожного випадку правопорушення командир зобов'язаний прийняти рішення щодо необхідності притягнення винного до відповідальності залежно від обставин скоєння правопорушення, ступеня вини, попередньої поведінки порушника та розміру завданих державі та іншим особам збитків, а також з урахуванням бойового імунітету, визначеного Законом України "Про оборону України".
ДСЗСУ (ст. 87-1).	Військовослужбовець, який повідомив про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України "Про запобігання корупції", вчинених іншими особами, не може бути звільнений зі служби чи змушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з таким повідомленням або підданий іншим негативним заходам впливу, або загрози таких заходів впливу. Викривачі корупції користуються також іншими правами та гарантіями захисту, встановленими Законом України "Про запобігання корупції".
ДСНПУ (ст. 13)	Дисциплінарне стягнення не застосовується до поліцейського, який діяв у стані крайньої необхідності

	чи необхідної оборони.
Закон «Про Національну поліцію» (ст. 19).	У разі вчинення протиправних діянь поліцейські не несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону, а також з урахуванням бойового імунітету, визначеного Законом України "Про оборону України".
ДСОВС (ст. 5).	Особи рядового і начальницького складу не несуть дисциплінарної відповідальності в разі, якщо шкода завдана правомірними діями внаслідок сумлінного виконання наказу начальника або виправданого за конкретних умов службового ризику. Сумлінність у виконанні наказу характеризується його правомірністю, точністю та своєчасністю ¹¹⁷ .
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч. 7 ст. 22).	Адвокат не несе дисциплінарної відповідальності за подання до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію або держателю Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань інформації про кінцевого бенефіціарного власника або структуру власності юридичної особи, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, а також за інші дії, якщо адвокат діяв у межах Закону "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення".

¹¹⁷ Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. Дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. С. 16.

Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч. 8 ст. 22).	Адвокат не несе дисциплінарної відповідальності за надання податковому органу інформації та документів про траст, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо адвокат діяв у межах виконання вимог статті 44-2 Податкового кодексу України.
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч. 3 ст. 34).	Не є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності винесення судом або іншим органом рішення не на користь його клієнта, скасування або зміна судового рішення або рішення іншого органу, винесеного у справі, в якій адвокат здійснював захист, представництво або надавав інші види правничої допомоги, якщо при цьому не було вчинено дисциплінарного проступку.
Закон «Про нотаріат» (ст. 8).	Нотаріус не несе дисциплінарної відповідальності за подання до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію або держателю Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань інформації про кінцевого бенефіціарного власника або структуру власності юридичної особи, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, а також за інші дії, якщо нотаріус діяв у межах "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення".

Закон «Про нотаріат» (ст. 27).	Нотаріус не несе відповідальності у разі, якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії: – подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії; – подала недійсні та/або підроблені документи; – не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа.
Кодекс України з процедур банкрутства (Прикінцеві та Перехідні положення).	Арбітражний керуючий не несе дисциплінарної відповідальності за невчинення дій, якщо їх вчинення та невиконання обов'язків, передбачених цим Кодексом: – унеможливлено вимогами карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, за умови повідомлення арбітражним керуючим про це комітету кредиторів (у справі про банкрутство юридичної особи – боржника), кредиторів (у справі про неплатоспроможність фізичної особи – боржника), а також кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника; – було унеможливлено у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням або місцем проживання чи перебування боржника, кредитора, місцезнаходженням майна боржника, місцезнаходженням офісу або місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого, що зумовлювало існування загроз для життя і здоров'я.

Таблиця 2. Підстави ненастання дисциплінарної відповідальності

Закон	Ненастання дисциплінарної відповідальності
КЗпП (ст. 148).	Дисциплінарне стягнення застосовується роботодавцем безпосередньо за виявленням проступку, але не пізніше одного місяця з дня його виявлення, не рахуючи часу звільнення працівника від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебування його у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців з дня вчинення проступку.
КЗпП (ст. 152).	Роботодавець має право замість накладання дисциплінарного стягнення передати питання про порушення трудової дисципліни на розгляд трудового колективу або його органу.
Закон «Про державну службу» (ч. 5 ст. 74).	Дисциплінарне стягнення до державного службовця застосовується не пізніше шести місяців з дня виявлення дисциплінарного проступку, без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебування у відпустці, а також не застосовується, якщо минув один рік після його вчинення.
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ч. 4 ст. 57).	Службовець місцевого самоврядування не може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, якщо минуло шість місяців з дня, коли керівник служби дізнався або мав дізнатися про вчинення дисциплінарного проступку, не враховуючи час тимчасової непрацездатності службовця місцевого самоврядування чи перебування його у відпустці або у відрядженні, або якщо минув один рік після вчинення такого дисциплінарного проступку або постановлення відповідної окремої ухвали суду.
Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 11 ст. 109).	Дисциплінарне стягнення до судді застосовується не пізніше трьох років із дня вчинення проступку без урахування часу тимчасової непрацездатності або пе-

	ребування судді у відпустці чи здійснення відповідного дисциплінарного провадження.
Закон «Про прокуратуру» (ч. 4 ст. 48).	Рішення про накладення на прокурора дисциплінарного стягнення або рішення про неможливість подальшого перебування особи на посаді прокурора може бути прийнято не пізніше ніж через рік із дня вчинення проступку без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебування прокурора у відпустці.
ДСЗСУ (ст. 87).	Дисциплінарне стягнення має бути накладене не пізніше ніж за 10 діб від дня, коли командирові (начальникові) стало відомо про правопорушення, а у разі провадження службового розслідування – протягом місяця від дня його закінчення, не враховуючи часу перебування військовослужбовця на лікуванні або у відпустці. Під час накладення дисциплінарного стягнення командир не має права принижувати гідність підлеглого. Дисциплінарне стягнення не може бути накладено після шести місяців з дня виявлення правопорушення. До зазначеного строку не зараховується час проведення службового розслідування, перебування військовослужбовця на лікуванні, у відпустці, під вартою, а також час відсутності на службі без поважних причин.
ДСНПУ (ст. 21).	Дисциплінарне стягнення застосовується не пізніше одного місяця з дня виявлення дисциплінарного проступку і не пізніше шести місяців з дня його вчинення шляхом видання дисциплінарного наказу. У разі проведення службового розслідування за фактом вчинення дисциплінарного проступку днем його виявлення вважається день затвердження висновку за результатами службового розслідування. Перебування поліцейського на лікарняному (у період тимчасової непрацездатності) чи у відпустці не пере

	шкоджає застосуванню до нього дисциплінарного стягнення.
ДСОВС (ст. 16).	Дисциплінарне стягнення накладається у строк до одного місяця з дня, коли про проступок стало відомо начальнику. У разі проведення за фактом учинення проступку службового розслідування, кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення на осіб рядового і начальницького складу дисциплінарне стягнення може бути накладено не пізніше одного місяця з дня закінчення службового розслідування, кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення, не враховуючи періоду тимчасової непрацездатності або перебування у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладено, якщо з дня вчинення проступку минуло більше півроку. У цей період не включається строк проведення службового розслідування або кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення.
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч. 2 ст. 35).	Адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ч. 7 ст. 42).	Аудитор або суб'єкт аудиторської діяльності може притягуватися до професійної відповідальності протягом семи років з дня вчинення професійного проступку.
Закон «Про судову експертизу» (ст. 14).	Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше трьох років з дня вчинення проступку.
ДССЦЗ (п. 60).	У разі вчинення незначного порушення службової дисципліни особою рядового або начальницького складу начальник може обмежитись усним попередженням її щодо необхідності дотримання службової

	дисципліни, вказати на відповідні недоліки, а в разі неналежного виконання після цього особою рядового або начальницького складу своїх службових обов'язків – накласти на неї дисциплінарне стягнення.
Кодекс України з процедур банкрутства (ч. 4 ст. 21).	Рішення про застосування дисциплінарного стягнення приймається дисциплінарною комісією протягом двох місяців з дня виявлення дисциплінарного проступку, але не пізніше одного року з дня його вчинення.

ДОДАТОК 5

Суб'єкти та процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності, що передбачені законами України

Таблиця 1. Суб'єкти та процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності, що передбачені законами України

Закон	Суб'єкти та процедури
<i>1. Суб'єкти, які можуть ініціювати притягнення до дисциплінарної відповідальності</i>	
Закон «Про державну службу» (ст. 63).	Стаття 63. Обов'язки керівника державної служби щодо забезпечення службової дисципліни 3. Безпосередній керівник державного службовця має право вносити клопотання керівнику державної служби про притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку. 4. Керівник державної служби, який в установленому цим Законом порядку не вжив заходів для притягнення підпорядкованого йому державного службовця до дисциплінарної відповідальності за вчинений дисциплінарний проступок, а також не подав матеріали про вчинення державним службовцем адміністративного проступку, корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, кримінального правопорушення до органу, уповноваженого розглядати справи про такі правопорушення, несе відповідальність згідно із законом.
Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 107).	Стаття 107. Звернення з дисциплінарною скаргою щодо судді 1. Право на звернення із скаргою щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарною скаргою) має будь-яка особа. Громадяни здійснюють зазначене право особисто або через адвоката,

	юридичні особи – через адвоката, органи державної влади та органи місцевого самоврядування – через своїх керівників або представників. 2. Дисциплінарна скарга подається у письмовій формі та повинна містити такі відомості... 3. Вища рада правосуддя затверджує та розміщує на офіційному веб-порталі судової влади зразок дисциплінарної скарги. 4. Не допускається зловживання правом звернення до органу, уповноваженого здійснювати дисциплінарне провадження, у тому числі ініціювання питання відповідальності судді без достатніх підстав, використання такого права, як засобу тиску на суддю у зв'язку зі здійсненням ним правосуддя. 6. Дисциплінарну справу щодо судді не може бути порушено за скаргою, що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку судді, а також за анонімними заявами та повідомленнями. 7. У разі наявності обставин, що спричиняють виникнення сумнівів у існуванні або достовірності підпису особи, яка подала дисциплінарну скаргу, відповідний орган Вищої ради правосуддя має право запросити таку особу для підтвердження скарги.
Закон «Про Кабінет міністрів України» (ст. 42).	Прем'єр-міністр України надає доручення щодо порушення дисциплінарного провадження стосовно міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників, керівників місцевих органів виконавчої влади, їх заступників.
Закон «Про центральні органи виконавчої влади» (ст. 8).	Міністр як керівник міністерства порушує в установленому порядку питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників міністра та державного секретаря міністерства.

Закон «Про центральні органи виконавчої влади» (ч. 2 ст. 18).	Міністр порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника центрального органу виконавчої влади та його заступників, ініціює питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів апарату центрального органу виконавчої влади, його територіальних органів та їх заступників, керівників підприємств, установ, організацій, що належать до сфери його управління.
Закон «Про прокуратуру» (ч. 2 ст. 45, ч. 2 ст. 8-1).	Право на звернення до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, із дисциплінарною скаргою про вчинення прокурором дисциплінарного проступку має кожен, кому відомі такі факти. Рекомендований зразок дисциплінарної скарги розміщується на вебсайті Офісу Генерального прокурора.
ДСНПУ (ст. 14).	Адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ч. 7 ст. 42).	Підставою для призначення службового розслідування є заяви, скарги та повідомлення громадян, посадових осіб, інших поліцейських, медіа (далі – повідомлення), рапорти про вчинення порушення, що має ознаки дисциплінарного проступку, або безпосереднє виявлення ознак такого проступку посадовою особою поліції, за наявності достатніх даних, що вказують на ознаки дисциплінарного проступку. У разі надходження до органу поліції матеріалів про вчинення поліцейським адміністративного правопорушення, що складені в порядку, визначеному КУпАП, службове розслідування не призначається, а рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності приймається на підставі зазначених матеріалів.

Порядок здійснення дисциплінарного провадження (постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1039, п. 3).	Рішення про порушення дисциплінарного провадження приймає: 1) міністр – стосовно державного секретаря відповідного міністерства; 2) суб'єкт призначення – стосовно інших державних службовців.
ДСОВС (ст. 8).	Начальник зобов'язаний в разі вчинення підлеглим порушення службової дисципліни за необхідності накласти на винного дисциплінарне стягнення або порушити клопотання про накладення стягнення старшим прямим начальником.
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст. 36).	Стаття 36. Ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката 1. Право на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки. 2. Не допускається зловживання правом на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав, і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності. Дисциплінарну справу стосовно адвоката не може бути порушено за заявою (скаргою), що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката, а також за анонімною заявою (скаргою).
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ст. 40).	Інспекція із забезпечення якості готує подання Раді Аудиторської палати України про порушення дисциплінарних справ за результатами перевірок з контролю якості аудиторських послуг та/або інших перевірок. У разі вчинення суб'єктом аудиторської діяльності професійного проступку, визначеного статтею 42 цього

	Закону, Інспекція направляє до Ради нагляду подання про порушення дисциплінарної справи. У разі вчинення суб'єктом аудиторської діяльності професійного проступку, визначеного статтею 42 цього Закону, комітет з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України або професійної організації аудиторів та бухгалтерів направляє до Ради Аудиторської палати України подання про порушення дисциплінарної справи.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ст. 45).	Порядок дисциплінарного провадження та прийняття рішень. Право на звернення до Ради нагляду та/або Аудиторської палати України із заявою (скаргою) щодо дій аудитора та/або суб'єкта аудиторської діяльності, яка може бути підставою для професійної відповідальності, має кожен, кому відомі факти таких дій.
Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (статті 34, 35, 54).	У разі виявлення під час здійснення перевірок ознак дисциплінарного проступку приватного виконавця Міністерство юстиції України вносить вмотивоване подання до Дисциплінарної комісії про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності. Рада приватних виконавців України зобов'язана протягом 30 робочих днів з дня отримання пояснень приватного виконавця або часу, коли такі пояснення мали бути отримані, у разі їх ненадання розглянути надані матеріали на предмет наявності ознак дисциплінарного проступку та вирішити питання щодо внесення до Дисциплінарної комісії приватних виконавців подання про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності.
Кодекс України з процедур банкрутства (частини 5, 8 ст. 20).	У разі виявлення під час перевірки діяльності арбітражного керуючого порушень норм законодавства державний орган з питань банкрутства може прийняти

	рішення про тимчасове зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого та передати матеріали на розгляд дисциплінарної комісії для застосування до порушника дисциплінарного стягнення. Саморегулівна організація арбітражних керуючих зобов'язана протягом 10 робочих днів з дня отримання пояснень арбітражного керуючого, з часу, коли такі пояснення мали бути отримані, у разі їх ненадання розглянути надані матеріали на предмет наявності ознак дисциплінарного проступку та вирішити питання щодо внесення до дисциплінарної комісії подання про притягнення арбітражного керуючого до дисциплінарної відповідальності.
2. Суб'єкти, уповноважені здійснювати дисциплінарне провадження	
Закон «Про державну службу» (ст. 68).	Стаття 68. Суб'єкти, уповноважені порушувати дисциплінарні провадження та застосовувати дисциплінарні стягнення 1. Дисциплінарне провадження порушується шляхом видання відповідного наказу (розпорядження): міністром – стосовно державного секретаря відповідного міністерства; суб'єктом призначення – стосовно інших державних службовців. Стаття 69. Дисциплінарна комісія з розгляду дисциплінарних справ та її повноваження 1. Для здійснення дисциплінарного провадження з метою визначення ступеня вини, характеру і тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку утворюється дисциплінарна комісія з розгляду дисциплінарних справ (дисциплінарна комісія). 2. Дисциплінарною комісією стосовно державних службовців, які займають посади державної служби категорії "А", є Комісія. Дисциплінарну комісію стосовно державних службовців, які займають посади державної служби категорії "Б" та здійснюють повно-

	важення керівників державної служби в державних органах, а також їх заступників, утворює суб'єкт призначення. Дисциплінарну комісію стосовно інших державних службовців, які займають посади державної служби категорій "Б" і "В", утворює керівник державної служби у кожному державному органі.
Порядок здійснення дисциплінарного провадження (постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1039, пункти 7–12).	Формування дисциплінарної комісії та її склад.
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ст. 60).	Стаття 60. Відкриття дисциплінарного провадження 1. Керівник служби за наявності достатніх даних, що вказують на ознаки дисциплінарного проступку службовця місцевого самоврядування, повинен відкрити дисциплінарне провадження шляхом видання відповідного розпорядження (наказу) та витребувати у службовця письмове пояснення.
Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 108).	Стаття 108. Орган, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді 1. Дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному Законом України "Про Вищу раду правосуддя", з урахуванням вимог цього Закону.
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (статті 29-1–29-4).	Стаття 29⁻². Дисциплінарний інспектор 5. Дисциплінарний інспектор: 1) проводить попередню перевірку дисциплінарної скарги та матеріалів, переданих йому за результатами автоматизованого розподілу справ.
Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної	Комісія здійснює дисциплінарне провадження щодо державних службовців, які займають посади державної служби категорії «А» в системі правосуддя.

служби в системі правосуддя ВРП від 18 травня 2017 р. № 1172/0/15-17).	Комітет з дисциплінарних проваджень.
Закон «Про прокуратуру» (статті 44, 73–74, 76–79, ч. 2 ст. 8-1).	Стаття 44. Орган, що здійснює дисциплінарне провадження 1. Дисциплінарне провадження здійснюється відповідним органом. Стаття 73. Статус відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження 1. Органом, що здійснює дисциплінарне провадження, є Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, яка... вирішує питання щодо дисциплінарної відповідальності прокурорів, переведення та звільнення прокурорів з посади. Стаття 77. Повноваження відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження 1. Відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження: 4) розглядає дисциплінарні скарги про вчинення прокурором дисциплінарного проступку та здійснює дисциплінарне провадження. Стаття 8-1. Спеціалізована антикорупційна прокуратура 2. Після отримання підрозділом внутрішнього контролю Спеціалізованої антикорупційної прокуратури дисциплінарної скарги про вчинення прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури дисциплінарного проступку зобов'язаний протягом 20 робочих днів здійснити попередній розгляд обставин, викладених у дисциплінарній скарзі, та за наявності підстав - провести службове розслідування. За результатами попереднього розгляду обставин, викладених у дисциплінарній скарзі, матеріали службо-

	вого розслідування (у разі його проведення) разом із пропозиціями щодо відкриття дисциплінарного провадження чи з відмовою у його відкритті надсилається до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження.
Регламент Конституційного Суду України (постанова КСУ від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018, § 13).	Постійна комісія з питань регламенту та етики Суду у строк, визначений Судом, готує висновок.
Закон «Про Бюро економічної безпеки України» (ч. 2 ст. 34, ст. 36). Положення про дисциплінарну комісію Бюро економічної безпеки України (наказ БЕБУ від 24 січня 2022 р. № 15, розділи I-III).	Стаття 36. Дисциплінарна комісія Бюро економічної безпеки України 1. Для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, утворюється дисциплінарна комісія у складі семи осіб. 2. Дисциплінарна комісія на підставі службового розслідування складає висновок про наявність чи відсутність у діях працівника Бюро економічної безпеки України дисциплінарного проступку та підстав для його притягнення до дисциплінарної відповідальності з визначенням рекомендованого виду дисциплінарного стягнення.
Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» (ч. 1 ст. 8, ч. 1 ст. 28, ч. 3 ст. 31)	Для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до працівників Національного бюро утворюється Дисциплінарна комісія. Склад та положення про Дисциплінарну комісію Національного бюро затверджуються Директором Національного бюро.
Закон «Про Державне бюро розслідувань» (ч. 1 ст. 12, ст. 25, ч. 3 ст. 28).	Дисциплінарна комісія Державного бюро розслідувань. Рада громадського контролю при Державному бюро розслідувань обирає з її членів трьох представників, які входять до складу Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань.

ДСЗСУ (ст. 85).	Службове розслідування призначається письмовим наказом командира (начальника), який прийняв рішення притягти військовослужбовця до дисциплінарної відповідальності. Воно може бути проведено особисто командиром (начальником), доручено військовослужбовцю офіцерського складу, а в разі вчинення правопорушення військовослужбовцем рядового, сержантського (старшинського) складу – також військовослужбовцю сержантського (старшинського) складу. Заборонено проводити службове розслідування особам, які є підлеглими військовослужбовця, чиє правопорушення підлягає розслідуванню, а також особам – співучасникам правопорушення або зацікавленим у наслідках розслідування. Розслідування проводиться за участю безпосереднього начальника військовослужбовця, який вчинив дисциплінарне правопорушення.
ДСНПУ (ст. 15). Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 року № 893).	Стаття 15. Дисциплінарні комісії 1. Проведення службових розслідувань за фактом порушення поліцейським службової дисципліни здійснюють дисциплінарні комісії. 2. Дисциплінарні комісії формуються з поліцейських та працівників поліції, які мають відповідні знання та досвід, необхідні для ефективного проведення службового розслідування. 3. До складу дисциплінарних комісій можуть також включатися представники громадськості, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет. 4. Забороняється включення до складу дисциплінарної комісії осіб, які є підлеглими поліцейського, стосовно якого призначено службове розслідування, осіб, які сприяли вчиненню або приховуванню дисциплінарного проступку, та осіб, зацікавлених у результатах розслідування. У разі виникнення таких обставин член

	дисциплінарної комісії зобов'язаний негайно письмово повідомити про це керівнику, який призначив службове розслідування. 5. Кожна посадова особа поліції відповідно до своїх повноважень зобов'язана сприяти проведенню службового розслідування. 6. Посадові особи, які перешкоджають діям дисциплінарної комісії, притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законодавством. 9. Уповноважений член дисциплінарної комісії, що проводить службове розслідування, має право...
Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 р. № 893, розділ III).	Повноваження уповноваженого керівника та осіб, які беруть участь у проведенні службового розслідування.
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст. 50).	Стаття 50. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури 5. До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури належать: 4) здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвокатів.
Закон «Про нотаріат» (ст. 10). Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату (постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923, п. 4)	Вища кваліфікаційна комісія нотаріату та порядок її роботи. 4. Комісія відповідно до покладених на неї завдань... розглядає подання Мін'юсту, територіальних органів Мін'юсту, Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ч. 3 ст. 15, ст. 16).	Стаття 15. Організація суспільного нагляду за аудиторською діяльністю 5. Аудиторській палаті України, за умови що її організаційна структура унеможливило виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів або втручання її органів управління у виконання делегованих повноважень, що може вплинути на об'єктивність або неупередженість рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, делегуються такі повноваження: 4) здійснення дисциплінарних проваджень щодо суб'єктів аудиторської діяльності, які здійснюють обов'язковий аудит фінансової звітності, крім суб'єктів аудиторської діяльності, які здійснюють аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, та аудиторів, крім випадків, визначених цим Законом.
Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (ст. 39). Положення про Дисциплінарну комісію приватних виконавців (наказ Міністерства юстиції України від 27 листопада 2017 р. № 3791/5).	Стаття 39. Дисциплінарна комісія приватних виконавців 6. Дисциплінарна комісія: 1) розглядає подання Міністерства юстиції України, Ради приватних виконавців України про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності.
Кодекс України з процедур банкрутства (ч. 3 ст. 21, ч. 4 ст. 22).	Стаття 22. Дисциплінарна комісія 1. Дисциплінарна комісія утворюється у встановленому державним органом з питань банкрутства порядку для розгляду питань щодо притягнення арбітражних

Положення про Дисциплінарну комісію арбітражних керуючих (наказ Міністерства юстиції України від 25 вересня 2019 р. № 2993/5).	керуючих до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку. 4. Дисциплінарна комісія: розглядає подання державного органу з питань банкрутства, саморегулювальної організації арбітражних керуючих про притягнення арбітражного керуючого до дисциплінарної відповідальності; у разі надходження звернень фізичних і юридичних осіб щодо діяльності арбітражних керуючих направляє відповідні звернення на перевірку до державного органу з питань банкрутства чи саморегулювальної організації арбітражних керуючих.
3. Суб'єкти, уповноважені накладати стягнення	
КЗпП (ст. 147-1).	Стаття 147-1. Органи, правомочні застосовувати дисциплінарні стягнення Дисциплінарні стягнення застосовуються органом, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) даного працівника. На працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність згідно із статутами, положеннями та іншими актами законодавства про дисципліну, дисциплінарні стягнення можуть накладатися також органами, вищими у порядку підлеглості щодо органів, зазначених у частині першій цієї статті. Працівники, які займають виборні посади, можуть бути звільнені тільки за рішенням органу, який їх обрав, і лише з підстав, передбачених законодавством.
Закон «Про державну службу» (ст. 77).	Стаття 77. Рішення про накладення дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження 1. Рішення про накладення на державного службовця дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження приймає суб'єкт призначення.
Закон «Про службу в органах місцевого	Стаття 16. Повноваження керівника служби в органі місцевого самоврядування

	1. Керівник служби в органі місцевого самоврядування: 11) приймає рішення про притягнення до дисциплінарної та матеріальної відповідальності службовців місцевого самоврядування.
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (статті 3, 26, 30–35 та ін.).	Повноваження Вищої ради правосуддя. Структура та організація діяльності Вищої ради правосуддя. Здійснення повноважень Вищою радою правосуддя, її органами.
Регламент Конституційного Суду України (§ 13).	Якщо Суд визнає в діях Судді наявність істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді, Суд щонайменше двома третинами від його конституційного складу ухвалює рішення про звільнення Судді з посади.
Закон «Про прокуратуру» (статті 9, 11, 48).	Генеральний прокурор на підставі рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора приймає рішення про застосування до прокурора Офісу Генерального прокурора, прокурора обласної прокуратури дисциплінарного стягнення або про неможливість подальшого перебування такої особи на посаді прокурора. Керівник обласної прокуратури на підставі рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора приймає рішення про застосування до прокурора окружної прокуратури, прокурора-стажиста окружної прокуратури дисциплінарного стягнення або про неможливість подальшого перебування його на посаді прокурора. Рішення відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, у дисциплінарному провадженні стосовно прокурора.
Закон «Про Державне	Директор Державного бюро розслідувань накладає

бюро розслідувань» (ч. 1 ст. 12, ст. 25, ч. 3 ст. 28).	стягнення на працівників центрального апарату Державного бюро розслідувань на підставі рішення Дисциплінарної комісії.
Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» (ч. 1 ст. 8, ч. 1 ст. 28, ч. 3 ст. 31)	Директор Національного бюро вирішує питання про накладення згідно з рішенням Дисциплінарної комісії Національного бюро дисциплінарних стягнень на працівників Національного бюро.
Закон «Про Бюро економічної безпеки України» (ч. 1 ст. 17, ч. 2 ст. 18, ч. 2 ст. 34, ст. 36).	На підставі рішення дисциплінарної комісії стягнення до осіб, які мають спеціальні звання центрального апарату Бюро економічної безпеки України, керівника територіального управління Бюро економічної безпеки України та його заступників застосовує Директор Бюро економічної безпеки України, до осіб, які мають спеціальні звання територіального управління, – керівник відповідного територіального управління Бюро економічної безпеки України.
ДСЗСУ (ст. 49–82).	Права командирів (начальників) накладати дисциплінарні стягнення на підлеглих військовослужбовців.
ДСНПУ (ст. 20). Закон «Про Національну поліцію» (ч. 1 ст. 22).	Повноваження керівників щодо застосування дисциплінарних стягнень.
Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 р. № 893, розділи III, V).	Повноваження уповноваженого керівника та осіб, які беруть участь у проведенні службового розслідування. Прийняття рішення за результатами службового розслідування.
Положення про повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умо-	Ректор ЗВО МВС уповноважений застосовувати дисциплінарні стягнення, передбачені статтею 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України: 1) до поліцейських, щодо яких він є безпосереднім

вами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень (наказ МВС 25 березня 2019 р. №209).	та прямим керівником (начальником); 2) до поліцейських, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання; 3) до поліцейських, які проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції.
ДСОВС (ст. 13).	Права начальників щодо накладання дисциплінарних стягнень.
ДССЦЗ (пункти 72–74).	Права начальника щодо накладення дисциплінарних стягнень.
Закон «Про нотаріат» (ст. 10).	Вища кваліфікаційна комісія нотаріату та порядок її роботи.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ч. 9 ст. 15, ст. 16).	Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю має право накладати стягнення на аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності. Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю забезпечує здійснення нагляду і несе відповідальність за нагляд за дисциплінарними провадженнями щодо аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, які здійснюють обов'язковий аудит фінансової звітності.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ч. 3 ст. 15).	До повноважень Ради нагляду належать прийняття рішень про застосування стягнень до аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності. Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю забезпечує здійснення нагляду і несе відповідальність за нагляд за застосуванням стягнень.
Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (статті 39, 53).	Дисциплінарна комісія приватних виконавців. З'їзд приватних виконавців України призначає чотирьох членів Дисциплінарної комісії.

Кодекс України з процедур банкрутства (ч. 3 ст. 21).	Державний орган з питань банкрутства за поданням дисциплінарної комісії застосовує до арбітражних керуючих дисциплінарні стягнення.
4. Порядок здійснення дисциплінарного провадження	
КЗпП (статті 149, 252).	Стаття 149. Порядок застосування дисциплінарних стягнень До застосування дисциплінарного стягнення роботодавець повинен зажадати від порушника трудової дисципліни письмові пояснення. Стягнення оголошується в наказі (розпорядженні) і повідомляється працівникові під розписку. Стаття 252. Гарантії для працівників підприємств, установ, організацій, обраних до профспілкових органів Притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників, які є членами виборних профспілкових органів, допускається лише за попередньою згодою виборного профспілкового органу, членами якого вони є.
Закон «Про державну службу» (статті 71, 74).	Порядок здійснення дисциплінарного провадження затверджується Кабінетом Міністрів України. Гарантії прав державних службовців під час застосування дисциплінарного стягнення.
Порядок здійснення дисциплінарного провадження (постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1039, пункти 13–23).	Повноваження дисциплінарної комісії. Основні засади роботи дисциплінарної комісії.
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» (п. 4 ч. 1 ст. 2, статті 61, 63).	Дисциплінарне провадження – сукупність процедурних дій з формування, розгляду дисциплінарної справи (виявлення наявності чи відсутності в рішеннях, діях, бездіяльності службовця місцевого самоврядування дисциплінарного проступку, обставин його вчинення)

	та прийняття рішення про накладення відповідного дисциплінарного стягнення або закриття провадження. Стаття 61. Дисциплінарна комісія та її повноваження Стаття 63. Гарантії прав службовців місцевого самоврядування під час здійснення дисциплінарного провадження
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (статті 42–48).	Дисциплінарне провадження щодо суддів: - попередня перевірка дисциплінарної скарги; - підстави для повернення дисциплінарної скарги - підстави для відмови у відкритті дисциплінарної справи - відкриття дисциплінарної справи - учасники дисциплінарної справи - підготовка дисциплінарної справи до розгляду.
Регламент Вищої ради правосуддя (рішення ВРП від 24.01.2017 № 52/0/15-17, глава 13, пункти 13-1–13-27).	13.2. Дисциплінарне провадження включає: а) попередню перевірку дисциплінарної скарги, вивчення матеріалів для встановлення ознак вчинення суддею дисциплінарного проступку, ухвалення рішення про залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги, відмову у відкритті дисциплінарної справи або відкриття дисциплінарної справи; б) підготовку дисциплінарної справи до розгляду, розгляд дисциплінарної справи та ухвалення рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності; в) розгляд скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.
Регламент Вищої ради правосуддя (глава 26, пункти 26.1–26.18). Положення про Дис-	26.2. Дисциплінарне провадження стосовно Голови Служби судової охорони, його заступників, осіб, які виконують їх обов'язки, здійснюється відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

циплінарну комісію стосовно Голови Служби судової охорони, його заступників, осіб, які виконують їх обов'язки (рішення ВРП від 15 серпня 2023 р. № 822/0/15-23)	з урахуванням особливостей, визначених Положенням про Дисциплінарну комісію стосовно Голови Служби судової охорони, його заступників, осіб, які виконують їх обов'язки.
Закон «Про прокуратуру» (статті 45, 46).	Дисциплінарне провадження щодо прокурора. Відкриття дисциплінарного провадження та проведення перевірки дисциплінарної скарги.
Регламент Конституційного Суду України (§ 13).	§ 13. Звільнення судді з посади у разі вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді.
Положення про дисциплінарну комісію Бюро економічної безпеки України (наказ Бюро економічної безпеки України 24 січня 2022 року № 15, розділи III–IV).	Повноваження та порядок роботи дисциплінарної комісії. Службове розслідування.
ДСЗСУ (ст. 83–92).	Порядок накладення дисциплінарних стягнень.
ДСНПУ (статті 14, 16, 18, 19).	Службове розслідування. Строки проведення службового розслідування. Забезпечення поліцейському права на захист. Порядок застосування дисциплінарних стягнень.
Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ)	Призначення службового розслідування. Проведення службового розслідування дисциплінарною комісією.

МВС України від 7 листопада 2018 р. № 893, розділи I і IV).	
ДСОВС (статті 14, 15).	Порядок накладання дисциплінарних стягнень. Порядок накладання дисциплінарних стягнень в особливих випадках.
ДССЦЗ (пункти 75–85).	Службове розслідування.
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (статті 37–40).	Стадії дисциплінарного провадження. Перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката. Порушення дисциплінарної справи. Розгляд дисциплінарної справи.
Закон «Про нотаріат» (ст. 10).	Вища кваліфікаційна комісія нотаріату та порядок її роботи.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (статті 42, 45).	Дисциплінарні заходи, що застосовуються до аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності. Порядок дисциплінарного провадження та прийняття рішень.
Закон «Про судову експертизу» (ст. 14).	Порядок розгляду питань щодо дисциплінарної відповідальності судових експертів відповідно до цього Закону визначається в межах повноважень міністерствами та іншими державними органами, що здійснюють організаційно-управлінські функції щодо діяльності державних спеціалізованих установ та судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ.
Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (ст. 40).	Розгляд питань про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності.
5. Відсторонення від виконання посадових обов'язків на час розслідування	

Закон «Про державну службу» (ст. 72).	Відсторонення державного службовця від виконання посадових обов’язків.
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ст. 62).	Відсторонення службовця місцевого самоврядування від виконання посадових обов’язків.
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (статті 62–69).	Суддю може бути тимчасово відсторонено від здійснення правосуддя за рішенням Вищої ради правосуддя в порядку застосування дисциплінарного стягнення.
Регламент Вищої ради правосуддя (глава 20, пункти 20.1–20.2, 21.9–21.19).	Суддю може бути тимчасово відсторонено від здійснення правосуддя за рішенням Ради у порядку застосування дисциплінарного стягнення. Суддя також тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя з дня ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади. У такому випадку відсторонення здійснюється автоматично без ухвалення Радою окремого рішення.
Закон «Про прокуратуру» (ст. 64).	Повноваження прокурора зупиняються в разі відсторонення від посади під час дисциплінарного провадження стосовно нього – до звільнення з посади прокурора, скасування рішення про відсторонення від посади під час дисциплінарного провадження стосовно нього, закриття цього дисциплінарного провадження або накладення за його вчинення дисциплінарного стягнення.
ДСНПУ (ст. 17).	Відсторонення від виконання службових обов’язків (посади).
Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 р.	Відсторонення поліцейського від виконання службових обов’язків (посади).

№ 893, Розділ II).	
ДСОВС (ст. 17).	Відсторонення від виконання службових обов'язків.
ДССЦЗ (пункти 75–85).	Службове розслідування.
ДССЦЗ (п. 61).	У разі вчинення грубого порушення службової дисципліни прямі начальники у випадках, які не допускають зволікання, можуть усувати осіб рядового і начальницького складу від виконання службових обов'язків.
6. Дисциплінарна справа	
Закон «Про державну службу» (статті 73, 67, 75, 76).	Дисциплінарна справа. Обставини, що пом'якшують або обтяжують дисциплінарну відповідальність. Пояснення державного службовця. Право на ознайомлення з матеріалами дисциплінарної справи.
Порядок здійснення дисциплінарного провадження (постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1039, пункти 24–30).	Формування дисциплінарної справи.
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ст. 64).	Дисциплінарна справа.
ДСНПУ (ст. 19).	Висновок за результатами службового розслідування.
Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 р. № 893, розділ IV).	Оформлення матеріалів службового розслідування.

7. Розгляд результатів провадження і прийняття рішення	
КЗпП (ст. 149).	Стаття 149. Порядок застосування дисциплінарних стягнень Стягнення оголошується в наказі (розпорядженні).
Закон «Про державну службу» (ст. 77).	Рішення про накладення дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження.
Порядок здійснення дисциплінарного провадження (постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1039, пункти 24–36).	Прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи.
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» (статті 59, 65).	Визначення дисциплінарного стягнення. Рішення про накладення дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження.
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (статті 49–50).	Розгляд дисциплінарної справи. Рішення у дисциплінарній справі.
Регламент Вищої ради правосуддя (глава 13, пункти 13.28–13.44, глава 18, пункти 18.1–18.9).	Дисциплінарне провадження щодо судді: - розгляд дисциплінарної справи - рішення у дисциплінарній справі. Звільнення судді з посади за особливих обставин.
Закон «Про Кабінет міністрів України» (ст. 20).	Кабінет Міністрів України приймає відповідно до закону рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності: а) керівників центральних органів виконавчої влади та їх заступників; б) голів місцевих державних адміністрацій (крім звільнення їх з посади); в) інших посадових осіб, які призначаються на посаду Кабінетом Міністрів України.
Закон «Про Кабінет міністрів України» (ст. 24).	Кабінет Міністрів України застосовує заходи дисциплінарної відповідальності до керівників і заступників керівників державних господарських об'єднань,

	підприємств, установ та організацій.
Закон «Про Кабінет міністрів України» (ст. 42).	Прем'єр-міністр України застосовує дисциплінарні стягнення до міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників.
Закон «Про центральні органи виконавчої влади» (ст. 8).	Міністр як керівник міністерства звільняє з посади, приймає рішення щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління міністерства.
Закон «Про центральні органи виконавчої влади» (ст. 10).	Державний секретар міністерства звільняє з посад державних службовців апарату міністерства, приймає рішення щодо їх притягнення до дисциплінарної відповідальності, звільняє з роботи працівників апарату міністерства, приймає рішення щодо їх притягнення до дисциплінарної відповідальності.
Закон «Про центральні органи виконавчої влади» (ч. 6 ст. 10).	Міністр закордонних справ України притягує до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників Міністра закордонних справ, Державного секретаря Міністерства закордонних справ України, Надзвичайних і Повноважних Послів України, Надзвичайних і Повноважних Послів України з резиденцією в Києві, Постійних представників України при міжнародних організаціях, Представників України при міжнародних організаціях, Глав Місій України при міжнародних організаціях.
Закон «Про прокуратуру» (статті 47, 48).	Розгляд висновку про наявність чи відсутність дисциплінарного проступку прокурора. Рішення відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, у дисциплінарному провадженні стосовно прокурора.
ДСЗСУ (ст. 86).	Якщо вину військовослужбовця повністю доведено, командир, який призначив службове розслідування, приймає рішення про притягнення військовослужбовця

	до дисциплінарної відповідальності та визначає вид дисциплінарного стягнення.
ДСНПУ (ст. 19).	Порядок застосування дисциплінарних стягнень.
Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 р. № 893, розділ V).	Прийняття рішення за результатами службового розслідування.
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст. 41).	Порядок зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса. Порядок припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ст. 45).	Порядок дисциплінарного провадження та прийняття рішень.
ДССЦЗ (пункти 86–92).	Порядок накладення дисциплінарних стягнень.
Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (ст. 41).	Рішення Дисциплінарної комісії про задоволення відповідного подання Міністерства юстиції України чи Ради приватних виконавців України та застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення вводиться в дію наказом Міністерства юстиції України.
8. Оскарження і перегляд прийнятого рішення	
КЗпП (ст. 150).	Стаття 150. Оскарження дисциплінарного стягнення Дисциплінарне стягнення може бути оскаржене працівником у порядку, встановленому чинним законодавством (глава XV цього Кодексу).
Закон «Про державну службу» (ст. 78).	Оскарження рішення про накладення дисциплінарного стягнення.
Закон «Про службу	Оскарження рішення про накладення дисциплінарного

в органах місцевого самоврядування» (ст. 66).	стягнення.
Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 110).	Оскарження рішення у дисциплінарній справі стосовно судді.
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (статті 51–52, 56).	Розгляд скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді. Оскарження рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати. Оскарження рішення Вищої ради правосуддя про звільнення судді з посади.
Регламент Вищої ради правосуддя (глава 14, пункти 14-1–14-13).	Розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді.
Регламент Вищої ради правосуддя (глава 15, пункти 15-1–15-13).	Розгляд скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора.
Закон «Про прокуратуру» (ст. 50).	Оскарження рішення, прийнятого за результатами дисциплінарного провадження.
Закон «Про Вищу раду правосуддя» (статті 51–54).	Розгляд скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора. Оскарження рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора.
ЦПК України (статті 19, 28, 177).	Стаття 19. Справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів 1. Суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з... трудових... правовідносин, правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

	4. Спростене позовне провадження призначене для розгляду:... 2) справ, що виникають з трудових відносин. Стаття 28. Підсудність справ за вибором позивача 1. Позови... що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача. Стаття 177. Документи, що додаються до позовної заяви 1. Позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб. 2. Правила цієї статті щодо подання копій документів не поширюються на позови, що виникають з трудових правовідносин.
КАСУ (ст. 266).	Особливості провадження у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (правила цієї статті поширюються на розгляд адміністративних справ щодо законності дій чи бездіяльності, актів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, а також рішень Вищої ради правосуддя, ухвалених за результатами розгляду скарг на рішення її Дисциплінарних палат).
Закон «Про Бюро економічної безпеки України» (ч. 3 ст. 36).	Рішення керівника територіального управління Бюро економічної безпеки України про застосування дисциплінарного стягнення може бути оскаржено до Директора Бюро економічної безпеки України або безпосередньо до суду. Рішення Директора Бюро економічної безпеки України про застосування дисциплінарного стягнення може бути оскаржено безпосередньо до суду.
ДСЗСУ (ст. 88).	Військовослужбовець, який вважає, що не вчинив правопорушення, має право протягом місяця з часу накладення дисциплінарного стягнення подати скаргу старшому командирові або звернутися до суду

	у визначений законом строк.
ДСНПУ (ст. 24).	Оскарження дисциплінарних стягнень.
ДСОВС (статті 20, 21).	Оскарження дисциплінарних стягнень. Порядок подання та розгляду скарг. Строки оскарження дисциплінарних стягнень.
Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (статті 42, 52).	Оскарження рішення у дисциплінарній справі. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури.
Закон «Про нотаріат» (ст. 10).	Рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату може бути оскаржено до суду.
Закон «Про судову експертизу» (ст. 14).	Дисциплінарне стягнення може бути оскаржене в судовому порядку.
ДССЦЗ (пункти 93–94).	Оскарження дисциплінарного стягнення.
Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (ч. 5 ст. 41).	Рішення про застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення, введене в дію наказом Міністерства юстиції України, може бути оскаржено до суду.
9. Виконання прийнятого рішення	
ДСЗСУ (статті 96–102).	96. Дисциплінарне стягнення виконується, як правило, негайно, а у виняткових випадках – не пізніше ніж за три місяці від дня його накладення. Після закінчення зазначеного строку стягнення не виконується, а лише заноситься до службової картки військовослужбовця. До зазначеного строку не зараховується час перебування військовослужбовця на лікуванні та у відпустці. Особи, з вини яких не було виконане стягнення, несуть дисциплінарну відповідальність. У разі подання скарги старшому начальникові виконання дисциплінарного стягнення не зупиняється

	до надходження від нього розпорядження про скасування цього стягнення"; 97. Про накладені дисциплінарні стягнення військовослужбовцям може бути оголошено особисто, у письмовому наказі (розпорядженні), на нараді чи перед строем військовослужбовців, які мають військові звання (обіймають посади) не нижче за військове звання (посаду) військовослужбовця, який вчинив правопорушення. Оголошувати про дисциплінарні стягнення командирам у присутності підлеглих заборонено. 98. Під час оголошення дисциплінарного стягнення до відома військовослужбовця доводять, в чому полягає порушення ним військової дисципліни чи громадського порядку. 100. Пониження в посаді військовослужбовців, пониження у військових званнях здійснюються за наказом того командира, якому надано право призначати на ці посади та присвоювати військові звання. 101. Забороняється зривання погонів, зрізання нашивок та інші дії, що принижують гідність військовослужбовців. Під час оголошення стягнення про пониження у військовому званні військовослужбовцю надається час для заміни відповідних знаків розрізнення. 102. Дисциплінарне стягнення у вигляді попередження про неповну службову відповідність застосовується один раз за час перебування військовослужбовця на штатній посаді і накладається наказом посадової особи, якій цим Статутом надано таке право. Кандидатура військовослужбовця, на якого накладено дисциплінарне стягнення у вигляді попередження про неповну службову відповідність, не подається протягом строку дії дисциплінарного стягнення до присвоєння
--	--

	чергового військового звання. Якщо протягом шести місяців після накладення такого стягнення військовослужбовець не виправив своєї поведінки і вчинив правопорушення, приймається рішення про переміщення військовослужбовця на нижчу посаду або звільнення з військової служби. Подання необхідних документів здійснюється в установленому порядку.
ДСЗСУ (статті 105–109).	104. Безпосередні командири зобов'язані доповідати по команді про заохочення та дисциплінарні стягнення... 105. Облік заохочень та дисциплінарних стягнень ведеться в усіх підрозділах (від роти і вище) та військових частинах. 106. Усі заохочення та дисциплінарні стягнення, передбачені цим Статутом, у тому числі і заохочення, оголошені командиром усьому особовому складу підрозділу (команди), військової частини, заносяться у тижневий строк до службової картки військовослужбовця (додаток 3 до Статуту). У разі зняття дисциплінарного стягнення у службовій картці військовослужбовця в розділі "Стягнення" робиться запис – коли й ким стягнення знято. Якщо накладені на військовослужбовця такі дисциплінарні стягнення, як зауваження, догана і сувора догана, після закінчення року після їх накладення не були зняті і він не вчинив за цей час іншого правопорушення, за яке був притягнутий до дисциплінарної відповідальності, у відповідній графі розділу "Стягнення" робиться запис про зняття стягнення у зв'язку із закінченням строку.
ДСНПУ (статті 22, 25).	Стаття 22. Виконання дисциплінарних стягнень 1. Дисциплінарне стягнення виконується негайно, але не пізніше місяця з дня його застосування, не враховуючи часу перебування поліцейського у відпустці,

	відрядженні або на лікарняному (у період тимчасової непрацездатності). Після закінчення зазначеного строку дисциплінарне стягнення не виконується. 2. Наказ про застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення виконується шляхом його оголошення в органі (підрозділі) поліції та особистого ознайомлення поліцейського з ним. У разі відмови особи від ознайомлення з наказом про це складається акт. 3. Дисциплінарні стягнення у виді звільнення з посади, пониження у спеціальному званні на один ступінь та звільнення із служби в поліції виконуються (реалізуються) шляхом видання наказу по особовому складу. 4. Дисциплінарні стягнення у виді звільнення з посади та звільнення із служби в поліції, застосовані до поліцейського, який перебуває у відпустці чи на лікарняному (у період тимчасової непрацездатності), виконуються (реалізуються) після його прибуття до місця проходження служби. 5. За відсутності на службі без поважних причин поліцейського, до якого застосовано дисциплінарне стягнення у виді звільнення з посади чи звільнення із служби в поліції, таке дисциплінарне стягнення виконується, а витяги з наказів про застосування та виконання дисциплінарного стягнення надсилаються рекомендованим листом з повідомленням на адресу місця проживання поліцейського, що зазначена в його особовій справі. У такому разі днем ознайомлення поліцейського із зазначеними наказами є дата, зазначена в поштовому повідомленні про вручення їх поліцейському, до якого застосовано дисциплінарне стягнення, або повнолітньому члену сім'ї такого поліцейського. 6. У разі якщо поліцейський, до якого застосовано дисциплінарне стягнення, відмовляється від отримання
--	---

	витягів з наказів про застосування та виконання дисциплінарного стягнення, днем отримання витягів з наказів є день проставлення в поштовому повідомленні відмітки про відмову в їх отриманні чи повернення поштового відправлення з позначкою про невручення. 7. Поліцейський, до якого застосовано дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь, зобов'язаний протягом семи календарних днів з дня ознайомлення з наказом здійснити заміну знаків розрізнення на однострої та службового посвідчення. Під час виконання зазначеного дисциплінарного стягнення забороняється зривання погонів, а також будь-які інші дії, що принижують гідність поліцейського. 8. Дисциплінарне стягнення у виді призначення поза чергою в наряд виконується шляхом несення служби в наряді позачергово в будь-який день тижня. 9. Поліцейський, з вини якого не виконано дисциплінарне стягнення, несе відповідальність згідно з цим Статутом. Стаття 25. Облік заохочень та дисциплінарних стягнень 1. Заохочення та дисциплінарні стягнення, застосовані до поліцейських, підлягають обліку, інформація про їх застосування вноситься до особових справ.
Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України (наказ МВС України від 7 листопада 2018 р. № 893, розділ VI).	Облік та узагальнення результатів службових розслідувань.
ДСОВС (статті 6, 18).	Облік дисциплінарних стягнень. Виконання дисциплінарних стягнень.

ДССЦЗ (пункти 95–108).	Порядок виконання дисциплінарних стягнень. Облік дисциплінарних стягнень.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ч. 8 ст. 42).	Рішення Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю або Аудиторської палати України про застосування стягнення у вигляді накладення штрафу за вчинення професійного проступку, зазначеного у цій статті, є виконавчим документом та набирає законної сили з дня його прийняття. У разі невиконання такого рішення у визначений Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю або Аудиторською палатою України строк воно передається Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю або Аудиторською палатою України до органів державної виконавчої служби для примусового виконання.
10. Наслідки застосування стягнення. «Стан караності»	
КЗпП (ст. 151).	Якщо протягом року з дня накладення дисциплінарного стягнення працівника не буде піддано новому дисциплінарному стягненню, то він вважається таким, що не мав дисциплінарного стягнення. Якщо працівник не допустив нового порушення трудової дисципліни і до того ж проявив себе як сумлінний працівник, то стягнення може бути зняте до закінчення одного року. Протягом строку дії дисциплінарного стягнення заходи заохочення до працівника не застосовуються.
Закон «Про державну службу» (статті 79, 39, 40, 53).	Зняття дисциплінарного стягнення. Негативні наслідки застосування дисциплінарного стягнення (нездійснення просування по службі, не присвоєння чергового рангу, звання тощо, незастосування заохочення).
Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування»	Зняття дисциплінарного стягнення. Негативні наслідки застосування дисциплінарного стягнення (нездійснення просування по службі, не присвоєння чергового рангу, звання тощо, незастосування).

	заохочення).
Закон «Про судоустрій і статус судів» (ч. 1 ст. 110).	Суддя вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення, якщо: 1) протягом шести місяців з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді попередження його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку; 2) протягом одного року з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді догани його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку; 3) протягом вісімнадцяти місяців з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді суворої догани його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку; 4) протягом двох років з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку, а також за умови успішного проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшого підтвердження здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами кваліфікаційного оцінювання; 5) протягом трьох років з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді подання про переведення судді до суду нижчого рівня суддю не буде піддано новому дисциплінарному стягненню

	та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку; однак суддя не може бути повернутий на посаду до попереднього суду лише в результаті такого погашення.
Закон «Про прокуратуру» (ч. 12 ст. 86).	Особи, звільнені з роботи в порядку дисциплінарного стягнення з позбавленням класного чину або позбавлені класного чину за вироком суду, втрачають право на пенсійне забезпечення за вислугою років.
ДСЗСУ (ст. 106).	У разі зняття дисциплінарного стягнення у службовій картці військовослужбовця в розділі "Стягнення" робиться запис – коли й ким стягнення знято. Якщо накладені на військовослужбовця такі дисциплінарні стягнення, як зауваження, догана і сувора догана, після закінчення року після їх накладення не були зняті і він не вчинив за цей час іншого правопорушення, за яке був притягнутий до дисциплінарної відповідальності, у відповідній графі розділу "Стягнення" робиться запис про зняття стягнення у зв'язку із закінченням строку.
ДСНПУ (ст. 10).	Поліцейський, який має дисциплінарне стягнення, може заохочуватися лише шляхом дострокового зняття дисциплінарного стягнення, але не раніше ніж через три місяці з дня видання наказу про застосування дисциплінарного стягнення, крім випадків заохочення такого поліцейського державними нагородами. Дострокове зняття дисциплінарного стягнення застосовується у разі, якщо воно виконало свою виховну функцію, а поліцейський своїм ставленням до служби і поведінкою довів своє виправлення. Одноразово може бути знято лише одне дисциплінарне стягнення.
ДСНПУ (ст. 23).	Строк дії дисциплінарних стягнень та наслідки їх застосування.
Закон «Про Національну поліцію»	Поліцейський, переміщений з вищої посади на посаду, нижчу ніж та, яку він займав, у подальшому просу-

(ч. 4 ст. 65, ст. 82).	просувається по службі з дотриманням вимог, визначених цим Законом, а звільнений з посади в дисциплінарному порядку, – після зняття дисциплінарного стягнення. Чергові спеціальні звання поліції присвоюються після закінчення строку вислуги в попередньому званні, якщо інше не визначено цим Законом, за умови відсутності незнятих дисциплінарних стягнень.
ДСОВС (статті 18, 19).	Зняття дисциплінарних стягнень. Правові наслідки накладання дисциплінарних стягнень (особа рядового або начальницького складу, на яку накладено дисциплінарне стягнення, не може бути призначена на вищу посаду доти, поки це стягнення не буде знято).
ДССЦЗ (п. 65).	Особі рядового і начальницького складу, яка має не зняте в установленому порядку дисциплінарне стягнення, не може бути присвоєно чергове спеціальне звання, вона не може бути призначена на вищу посаду до закінчення строку дії дисциплінарного стягнення або до його зняття відповідно до цього Статуту.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ч. 7 ст. 42).	Якщо аудитор або суб'єкт аудиторської діяльності, якого було притягнуто до професійної відповідальності, протягом двох років з дня прийняття рішення не вчинив нового професійного проступку, такий аудитор або суб'єкт аудиторської діяльності вважається таким, що не має стягнень за вчинення професійного проступку. За рішенням Ради нагляду зазначений строк може бути скорочений.
Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (ст. 44).	Оприлюднення інформації про застосовані стягнення.
Кодекс України з процедур банкрутства	Про застосування до арбітражного керуючого дисциплінарного стягнення вноситься запис до Єдиного

(ч. 2 ст. 18, ч. 5 ст. 21).	реєстру арбітражних керуючих України.
<i>11. Особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану</i>	
ДСНПУ (статті 26–31).	Проведення службового розслідування в період дії воєнного стану. Відібрання пояснень під час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану. Відсторонення поліцейського від виконання службових обов’язків (посади) на час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану. Особливості застосування дисциплінарних стягнень у період дії воєнного стану. Особливості доведення до поліцейського наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності. Оскарження дисциплінарного стягнення, застосованого у період дії воєнного стану.

**ДОДАТОК 6. Закони Королівства Бельгія і Польщі
щодо етики та дисциплінарної відповідальності поліцейських¹¹⁸**

**Кодекс етики співробітників поліції
Королівства Бельгія
2006 року**

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Дотримання цього кодексу не може спричинити жодних санкцій.

Стаття 2

Для надання рекомендацій щодо застосування, тлумачення та оцінки цього етичного кодексу засновується Комісія з етики. Комісія надає рекомендації з власної ініціативи або на запит до неї з боку міністра внутрішніх справ. Вона пропонує коригування, які вважає за доречне.

Головування у цій комісії здійснює член адміністративно-технічного секретаріату міністра внутрішніх справ.

Комісія складається з двох представників федеральної поліції, двох представників місцевої поліції та по одному представнику від кожної організації, що представляє персонал поліції. При необхідності комісії можуть допомогти експерти в галузі етики.

РОЗДІЛ 2. РОБОТА ПОЛІЦІЇ

А. ПРИНЦИПИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ

Стаття 3

Співробітники поліції зобов'язані поважати та забезпечувати дотримання прав та основних свобод людини.

Співробітники поліції завжди і за будь-яких обставин роблять свій внесок у захист людей і надають допомогу, на яку вони можуть розраховувати, а також, коли того вимагають обставини, забезпечують дотримання закону та підтримують громадський порядок. Вони також сприяють захисту права власності.

¹¹⁸ Перекладено українською з текстів у збірнику: Статус полиции: международные стандарты и зарубежное законодательство / Под общ. ред. Е. А. Крапивина. К.: Москаленко А. М., 2021. 604 с.

Виконуючи свої адміністративні чи судові поліцейські завдання, співробітники поліції забезпечують дотримання та роблять свій внесок у захист прав і свобод людини, а також у демократичний розвиток суспільства.

Для виконання своїх завдань вони мають право застосовувати примусові заходи на підставах і в порядку, встановлених законом.

Кожна дія співробітників поліції має бути усвідомлена та враховувати обставини, що склалися.

Співробітники поліції виконують свої завдання під керівництвом відповідальних органів, призначених для цієї мети законом або відповідно до нього.

Окрім обов'язку надавати всім поліцейські послуги, співробітники поліції також приділяють особливу увагу потребам уразливих груп суспільства.

Застосування вищезазначених принципів та всіх інших положень кодексу загалом вимагає, щоб співробітники поліції використовували наступний Статут цінностей поліції: • поважати та працювати над дотриманням індивідуальних прав, свобод та гідності кожної людини, зокрема шляхом завжди продуманого та суворо необхідного обмеженого використання юридичного примусу; • виявляти лояльність до демократичних інституцій; • бути чесним і неупередженим і поважати стандарти, яких необхідно дотримуватися; • мати почуття відповідальності; • надихати та демонструвати сервісне ставлення, яке характеризується: доступністю; якісною роботою; пошуком рішень у межах своєї компетенції; оптимальним використанням ресурсів; забезпеченням єдиної діяльності поліції. • сприяти внутрішнім відносинам, заснованим на взаємній повазі та вдячності; • сприяти добробуту на роботі.

В. ОБОВ'ЯЗКИ

В1. Підпорядкування

Стаття 4

У межах кожної поліцейської служби один співробітник поліції підпорядковується іншому наступному порядку: 1. з урахуванням займаної посади, тобто всім співробітників, які призначаються на службу, яка входить у його обов'язки у організаційній структурі; 2. на підставі дорученого йому завдання, тобто для всіх співробітників, яким було доручено співпрацювати у виконанні цього завдання, але в його межах; 3. на основі звання або у випадку того ж звання виступи років, тобто для всіх співробітників поліції, але без втручання у виконання службових обов'язків або виконання завдання. Повноваження завжди здійснюються на підставах, що впливають із правових, нормативних

чи договірних положень або з постійних чи тимчасових наказів.

Під час виконання своїх обов'язків співробітники поліції перебувають під винятковим керівництвом начальства тієї поліцейської служби, до якої належать ці поліцейські, за винятком випадків, коли співробітнику поліції іншого підрозділу поліції доручено керувати рішенням судової влади на підставі явно вираженої згоди уряду чи законодавчого становища.

Стаття 5

Керівник поліції здійснює свою діяльність у тому стилі, який адаптований до завдання, обставин виконання цього завдання, а також до професійної компетентності, особистої зрілості та мотивації співробітників поліції.

Керівник поліції заохочує співпрацю та гарантує, що конкуренція між співробітниками поліції або між службами поліції, яка сама по собі є позитивною, ніколи не погіршує якість роботи та не призводить до суперництва.

Стаття 6

Керівник поліції інформує своїх співробітників про спільні та спеціальні цілі їх роботи.

Він залучає їх у своє керівництво та пропонує їм достатню свободу дій для розумної співпраці.

Керівник поліції шанобливо та справедливо ставиться до своїх співробітників.

Він вселяє в них впевненість, виявляє до них необхідний інтерес, стежить за їхніми правами та ставиться з повагою як до людей, з якими він має виконати спільне завдання в одній команді.

Він також виконує зразкову функцію під час виконання своїх обов'язків.

Стаття 7

Накази керівника поліції завжди спрямовані на виконання завдань поліцейськими та належне функціонування служб поліції.

Накази мають бути законними, своєчасними та пропорційними до мети, яку керівник поліції бажає досягти за допомогою наказу. Віддаючи накази, керівник повинен враховувати обставини, за яких вони мають виконуватися.

Керівник несе відповідальність за накази, що віддаються їм, і за будь-який розумно передбачуваний спосіб їх виконання.

З цією метою він повинен надати будь-які подальші пояснення, необхідні для правильного виконання наказу, без необґрунтованого обмеження необхідної свободи дій своїх працівників.

Начальник відповідає за нагляд за правильним виконанням відданих їм на-

казів. Керівник поліції регулярно та ефективно виконує свої обов'язки щодо нагляду за виконанням наказом.

Він робить це для того, щоб забезпечити належне виконання завдань, добре знати своїх співробітників та оптимізувати їхню роботу.

Він повідомляє про результати такого нагляду.

Стаття 8

Керівник поліції відповідає за сприяння розвитку компетенції своїх співробітників та просуванню цінностей серед поліцейських.

Зокрема, керівник повинен гарантувати передачу, поширення та застосування нових концепцій роботи поліції, а також інформувати про законодавчі та нормативні зміни.

Стаття 9

Керівнику поліції забороняється дискримінація щодо своїх співробітників.

Він формулює об'єктивне та доречне обґрунтування будь-яких відмінностей у зверненні між підлеглими йому співробітниками поліції.

Стаття 10

Керівник поліції забезпечує повагу до гідності поліцейських.

Він активно сприяє запобіганню, виявленню та вирішенню конфліктів між людьми або між службами поліції та сприяє створенню гармонійної та конструктивної робочої атмосфери.

Він також активно сприяє реалізації заходів, які вживає уряд для боротьби з насильством, знущаннями та сексуальними домаганнями на роботі, незалежно від того, чи виходять вони від керівника чи співробітника поліції.

Не втручаючись у їхнє особисте життя більше, ніж це необхідно, він надає допомогу співробітникам поліції, які стикаються з професійними, соціальними або сімейними проблемами, що впливають на роботу, або співробітникам, які зазнають інтенсивних стресових ситуацій.

При необхідності направляє їх за допомогою до компетентної служби.

Стаття 11

Робота керівника поліції полягає в тому, щоб допомагати поліцейському у забезпеченні добробуту на роботі.

З цією метою він робить свій внесок у розробку та реалізацію політики щодо забезпечення такого благополуччя.

В2. ЗАГАЛЬНІ ОBOB'ЯЗКИ

Стаття 12

Під час виконання своїх обов'язків співробітники поліції завжди повинні надавати один одному взаємну допомогу та забезпечувати ефективну співпрацю.

Поліцейські сили в рамках юридичних і нормативних обмежень обмінюються інформацією і в тій мірі, якою вони зацікавлені, займаються питаннями, що не входять до їхньої юрисдикції, з таким самим ставленням і таким же прагненням, наче вони відбувалися в їхній власній юрисдикції.

Поліцейські повинні забезпечувати оптимальну співпрацю для забезпечення ефективності та результативності їх спільних дій, зокрема шляхом обміну інформацією та координації своїх дій.

Керівники поліції вживають необхідних заходів для заохочення цієї співпраці.

Стаття 13

Співробітники поліції заохочують один одного активно дотримуватись етичних стандартів.

Співробітники поліції, які стали свідками серйозного порушення правил етики, яке може завдати негайної чи непоправної шкоди, повинні вжити всіх необхідних заходів, щоб зупинити таке порушення.

У зв'язку з цим кожен співробітник поліції, який безпосередньо стає свідком злочинної чи небезпечної поведінки, незаконного насильства чи нелюдського чи принижує гідність поводження з боку свого колеги, докладає всіх зусиль, щоб зупинити це та повідомити наскільки це можливо компетентний орган про такі порушення.

Стаття 14

Професійні відносини між співробітниками ґрунтуються, серед іншого, на взаємній повазі, солідарності, командному дусі, самодисципліні, лояльності та справедливості.

Ці принципи здійснюються незалежно від посади, завдання, рівня, поточного статусу чи попереднього статусу співробітника поліції.

Так звана раса, колір шкіри, походження, національне походження, стать чи сексуальна орієнтація, сімейний стан, місце народження, вік, мова спілкування, релігійні чи світоглядні переконання, стан здоров'я, наявність інвалідності чи інші фізичні характеристики не повинні впливати на стосунки серед поліцейських.

Співробітники поліції повинні утримуватися від будь-яких проявів елітарності чи дискредитації будь-якої служби, кадрів, ступеня, посади конкретного поліцейського.

Співробітники поліції зобов'язані утримуватись від будь-яких актів насиль-

ства, домагань чи небажаної сексуальної поведінки на роботі (ст. 32bis Закону від 4 серпня 1996 року «Про благополуччя співробітників під час виконання ними своєї роботи»). Співробітники поліції мають право на гідне звернення.

Вони повинні утримуватися від будь-якої вербальної чи невербальної поведінки, яка могла б поставити під загрозу цю гідність.

ВЗ. ВИКОНАННЯ НАКАЗІВ, ІНСТРУКЦІЙ І ВКАЗІВОК

Стаття 15

Співробітники поліції зобов'язані шанувати авторитет своїх керівників.

Співробітник поліції відповідає за виконання наказів, відданих йому своїм керівником.

Він повинен виконувати ці накази правильно і вчасно, враховуючи всі вказівки, дані йому з цією метою.

Він перебирає всі ініціативи, необхідні виконання наказів.

За потреби він своєчасно просить керівника надати додаткові інструкції.

Він регулярно звітує перед керівником про виконання його наказів та надає йому будь-яку належну інформацію з цього приводу.

Стаття 16

Відмова підкорятися наказам свого начальства чи навмисне невиконання цих наказів є провиною.

Ця провина є серйозною, коли вона виникає за серйозних та невідкладних обставин у контексті підготовки або виконання доручення адміністративної чи судової поліції (ст. 8 Закону від 13 травня 1999 року «Про дисциплінарний статут поліції»). Однак, явно незаконний наказ не повинен бути виконаний (ст. 8 вищезгаданого Закону від 13 травня 1999 року). Співробітник, якому віддано незаконний наказ, повинен негайно повідомити про намір не виконувати його керівника поліції, який видав наказ, або свого безпосереднього керівника.

Стаття 17

Співробітники поліції вживають відповідних заходів для забезпечення належного виконання своїх обов'язків.

Вони роблять це з дотриманням правових та нормативних положень, а також у дусі наказів та вказівок свого керівника.

Однак у разі командних операцій вони уникають недоречних ініціатив, які можуть завдати шкоди однорідності вжитих заходів і таким чином поставити під загрозу безперервне виконання цих операцій.

С. ОСНОВОПОЛОЖНІ ЦІННОСТІ

С1. ДОСТУПНІСТЬ – НАДАННЯ ПОСЛУГ

Стаття 18

Співробітники повинні відповідати на будь-які дзвінки у зв'язку з наданням послуг та уникати всього, що могло б підірвати впевненість громадськості у їхній доступності.

Без шкоди для керівних принципів, сформульованих для цієї мети, і з урахуванням відповідної важливості інтересів, що захищаються, вони можуть відкласти менш термінове втручання на користь більш термінового.

Це може бути зроблено, якщо виправдано вимогами служби та за умови, що зацікавлені особи проінформовані про це.

У разі потреби вони повідомляють компетентні або спеціалізовані служби.

Стаття 19

Співробітники поліції не можуть залишати свої обов'язки без дозволу на це чи причин, передбачених законом.

Стаття 20

Співробітники демонструють свою готовність надавати очікувані від них послуги населенню, органам влади та іншим установам, з якими вони мають співпрацювати.

При цьому вони свідчать про свою особисту участь у просуванні спільних інтересів.

Оскільки це не применшує належного виконання їхньої місії, вони інформують населення про мотиви свого втручання.

Стаття 21

Доступність персоналу поліції характеризується, серед іншого, їхньою фізичною присутністю в місці, де має виконуватися завдання, а також їх доступністю для населення та органів влади.

Співробітник поліції характеризується готовністю вислуховувати, виявляти розуміння, серйозно ставитися до проблем тих, хто звертається до нього, та надавати їм поліцейські послуги.

С2. БЕЗПРИСТРАСНІСТЬ

Стаття 22

Співробітники повинні уникати будь-яких дій чи висловлювань, які можуть вплинути на презумпцію неупередженості.

Вони повинні виключати будь-яке свавілля у своїх діях, зокрема уникаючи

дій, які завдають шкоди їх неупередженості, на яку розраховують громадяни.

Стаття 23

Співробітники поліції, які особисто залучені до справи, в якій може бути поставлена під сумнів їхня неупередженість, не можуть вирішувати справу самостійно.

Вони закликають інших колег, за потреби через свого начальника, для виконання своїх службових обов'язків без шкоди для неупередженості.

Стаття 24

Співробітники поліції зобов'язані поважати гідність кожної людини, незалежно від причин чи обставин, які привели їх до контакту з цією людиною.

При виконанні своїх обов'язків вони повинні утримуватись від будь-якої форми дискримінації та від будь-якої форми пристрасті, незалежно від їхньої причини.

Зокрема, так званої раси, кольору шкіри, походження, національної приналежності, статі чи сексуальної орієнтації, громадянського стану, місця народження, мови, віку, релігійних чи світоглядних переконань, стану здоров'я, наявності інвалідності чи фізичних характеристик.

Стаття 25

Співробітники поліції повинні за будь-яких обставин утримуватися від публічного висловлювання своїх політичних переконань та від публічної участі у політичній діяльності. Щоб балотуватися на політичну посаду, вони мають отримати відставку або бути усунені від служби.

Під час виконання своїх обов'язків усі співробітники поліції зберігають суворий нейтралітет у своїх відносинах із представниками політичних сил.

С3. ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ ПОЛІЦІЇ

Стаття 26

Співробітники поліції повинні виключити будь-які зловживання у своїх діях. Співробітникам поліції забороняється навіть поза їхніми службовими обов'язками, але з цієї причини безпосередньо або через посередників вимагати, вимагати або приймати подарунки, винагороди або будь-які інші переваги щодо себе. Однак вони можуть приймати невеликі символічні подарунки, які вони подарували для роботи або для виконання своїх обов'язків.

Навіть поза межами своїх службових обов'язків співробітники поліції не використовують свої можливості, щоб уникнути відповідальності, якщо вони вчинили правопорушення.

Співробітники поліції не зловживають своїми повноваженнями, а також ресурсами та приміщеннями, прикріпленими до їхнього офісу.

Таким чином, вони не отримують вигоди для себе або третіх осіб.

Поліцейськими службами чи всередині них здійснюються акції солідарності, тільки якщо вони визнані урядом та за його підтримки.

Стаття 27

Відповідно до конкретних правил щодо цього працівники не використовують в особистих цілях такі засоби, як автомобілі, обладнання або програмне забезпечення, які поліцейська служба надає їм у розпорядження.

Зокрема, щодо засобів зв'язку, співробітники поліції обізнані про те, що можуть бути створені механізми контролю для запобігання їх неправомірному використанню, навіть з урахуванням того, що особисті повідомлення захищаються правилами конфіденційності.

Стаття 28

Співробітник поліції повинен уникати будь-яких дій, навіть поза службовими обов'язками, які можуть перешкодити виконанню службових обов'язків або суперечать гідності посади. Вони також повинні уникати будь-якої поведінки, яка могла б підірвати довіру суспільства до поліції.

С4. ЛОЯЛЬНІСТЬ

Стаття 29

Співробітники поліції повинні виявляти повагу до глави держави, іншої призначеної влади та урядових установ. Під час виконання своїх обов'язків співробітники поліції повинні виявляти повагу до міжнародних та національних демократичних інституцій, а також до їх символів.

Вони лояльно виконують свої обов'язки під керівництвом поліції та під керівництвом свого безпосереднього начальника.

При виконанні своїх обов'язків вони діють відповідно до законодавчих та нормативних положень, стратегії та керівних принципів, затверджених урядом.

Вони керуються міркуваннями законності, справедливості, доцільності та ефективності.

Стаття 30

Співробітники поліції формують свої поради, рекомендації, варіанти та звіти у точній, повній та конкретній формі.

Вони з ретельністю та почуттям обов'язку керуються принципами, затвер-

дженими урядом, від яких вони залежать, а також програмами та планами дій.

Стаття 31

Співробітник поліції, який вважає, що він не може погодитися з політикою, встановленою як лінію поведінки для служби, має право тактовно спробувати переконати своїх керівників у власній точці зору.

При цьому на нього не накладаються ні прямі, ні опосередковані санкції за висловлення власної думки.

Стаття 32

Співробітники поліції, вступаючи на службу, за власним бажанням беруть він свої обов'язки.

D. ПРАВО СПІВРОБІТНИКА ПОЛІЦІЇ НА ВИРАЖЕННЯ ДУМКИ

Стаття 33

Відповідно до п. 34, співробітник поліції має право вільно висловлювати свою думку щодо фактів, про які він або вона обізнана з посади. У межах, встановлених цим Законом, співробітник поліції може вільно висловлювати власну думку та публікувати матеріали. Здійснюючи право на висловлення власної думки, співробітник поліції зобов'язується: 1. не шкодити інтересам служби та гідності посади; 2. не завдавати шкоди владі, державним установам та третім особам; 3. надавати якомога повнішу та правильну інформацію та події та факти; 4. вказувати, що він говорить за дорученням керівника чи від імені, висловлюючи власну позицію, і чітко різницю між об'єктивними фактами і особистими мнениями. Перед тим, як взяти участь в інтерв'ю, співробітник поліції зобов'язаний проконсультуватися зі службою, яка відповідає за відносини зі ЗМІ, або зі своїм безпосереднім керівником.

Цей пункт застосовується без шкоди для положень статуту профспілок.

Стаття 34

При здійсненні свого права на свободу висловлення власної думки про факти, про які співробітнику поліції стало відомо під час виконання своїх обов'язків, він повинен дотримуватись етичних принципів діяльності поліції.

Зокрема, загальні та конкретні юридичні та нормативні вимоги щодо професійної таємниці та таємниці досудового розслідування. Співробітникам поліції заборонено, навіть після звільнення з посади, розкривати інформацію щодо питань безпеки країни, захисту громадського порядку, фінансових інтересів уряду, запобігання та покарання за скоєння кримінальних злочинів, а також щодо лікарської таємниці, прав та свобод людини, зокрема його приватного життя.

Ця заборона також поширюється на дані, які стосуються підготовки всіх рішень у поліцейській службі.

Стаття 35

Здійснення права на висловлення власної думки може сприяти приверненню уваги компетентної влади до необхідних коригувань політики діяльності або можливих недоліків адміністрування поліції або оптимізації комунікації між адміністрацією поліції та цивільним населенням.

На законодавчому рівні це право поширюється і право на захист, і навіть співбесіди, проведені під час атестації співробітників поліції.

Стаття 36

Співробітники поліції зобов'язані дотримуватись встановлених правил безпеки під час комунікації, передавати кореспонденцію та здійснювати документообіг через захищені канали зв'язку.

Стаття 37

Кожен співробітник поліції, від якого вимагається професійне сприяння у досудовому розслідуванні або судовому розгляді, зобов'язаний дотримуватись правил конфіденційності інформації. Без шкоди для загальної професійної таємниці право відступити від цього положення може бути надано Генеральному прокурору, державному прокурору, слідчому судді або будь-якому іншому органу влади, якщо це прямо передбачено законом.

Е. НАВЧАННЯ

Стаття 38

Співробітники поліції мають право на навчання та підвищення кваліфікації як у всіх аспектах, корисних для виконання службових обов'язків у поліції, так і з метою виконання вимог атестації, просування по службі та кар'єрного зростання. Співробітники поліції мають бути в курсі подій щодо питань, якими вони професійно займаються. Тому вони зобов'язані докладати всіх зусиль, щоб бути в курсі подій та розвивати свої знання та компетенцію у професійних галузях, у яких працюють.

Вони також зобов'язані підтримувати свою фізичну форму лише на рівні, необхідному належного виконання своїх функцій.

У міру своїх можливостей та з урахуванням своїх функцій співробітники поліції повинні сприяти розвитку професійних компетенцій своїх колег.

Ф. ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ. ПОВЕДІНКА

Стаття 39

Одяг, волосся та зовнішній вигляд співробітників поліції при виконанні ними своїх обов'язків мають бути охайними, не викликати провокації та не бути ексцентричними.

Винятком із цього правила є випадки, коли особливий характер їхньої діяльності чи особливі обставини виправдовують відхилення від правила.

Стаття 40

Співробітники поліції у форменому одязі повинні приділяти особливу увагу змісту у чистоті цього форменого одягу та всього обмундирування.

Співробітники поліції зобов'язані уникати змішування цивільного одягу з форменим одягом або його атрибутами.

У разі залучення співробітників поліції до спеціальних операцій необхідно досягати максимальної однорідності форменого одягу та спеціального спорядження.

Зокрема, мають враховуватись стандарти особистої безпеки.

Стаття 41

Співробітники поліції повинні бути свідомі у своїх діях та висловлюваннях і утримуватися від ненормативної лексики, зухвалості у словах та недоречних жестів.

Співробітники поліції ставляться до всіх чемно і тактовно.

Вони зобов'язані зберігати самовладання в різних ситуаціях і уникати будь-якої ворожої, агресивної, провокаційної, зневажливої або принижує гідність поведінки.

Співробітники поліції повинні утримуватися від утисків щодо себе та демонструвати прозорість, почуття міри, а також рішучість у виконанні своїх функцій.

Співробітники поліції мають бути взірцем поведінки, зокрема дотримуючись законів та постанов.

Стаття 42

Співробітники поліції зобов'язані належним чином дбати про матеріали, обладнання, транспортні засоби, приміщення та програмне забезпечення, які їм надаються.

Вони повинні запобігати ушкодженням та уникати непотрібних витрат і витрат.

Співробітники поліції вживають необхідних заходів для запобігання крадіжці, неправомірному використанню або пошкодженню матеріалів, обладнання, транспортних засобів та службової зброї.

Вони запобігають проникненню в приміщення поліції, а також втручання використання програмного забезпечення.

Стаття 43

Співробітники поліції зобов'язані уникати необдуманих ризиків, щоб не наражати третіх сторін, колег або самих себе на небезпеки, які не відповідають інтересам, зазіхання на які вони хочуть запобігти або захистити від них.

Стаття 44

Співробітникам поліції заборонено вживати алкоголь у виконанні службових обов'язків.

У виняткових випадках керівник поліції може під свою відповідальність зробити попередній відступ від цього правила, але не може бути й мови про зловживання ним.

Вони також стежать за тим, щоб під час служби співробітники поліції не були у нетверезому стані.

Без рецепта лікаря співробітники поліції не можуть вживати при виконанні службових обов'язків снодійні, наркотичні засоби, галюциногенні чи психотропні речовини.

Так само співробітники поліції не можуть з'являтися на робочому місці під впливом цих речовин.

Співробітники поліції, які несуть чергування, що мають явні ознаки алкогольного сп'яніння, при необхідності можуть бути перевірені дихання в порядку, встановленому законом.

Те саме стосується явних ознак вживання наркотичних засобів.

G. УМОВИ РОБОТИ

Стаття 45

Якими б не були їхні обов'язки, співробітники поліції повинні робити все можливе для забезпечення своєї безпеки та здоров'я та здоров'я інших зацікавлених осіб.

Для цього вони, зокрема, зобов'язані: • правильно використовувати як колективні, і індивідуальні засоби захисту; • стежити за справністю стану засобів захисту, крім випадків крайньої необхідності; • негайно проінформувати своїх керівників або внутрішню службу профілактики та захисту на робочому місці про будь-яку ситуацію, в якій вони обґрунтовано підозрюють, що вона становить серйозну та неминучу небезпеку для їхньої безпеки чи здоров'я, а також про будь-які виявлені недоліки в системі безпеки; • співпрацювати

зі своїми керівниками та внутрішньою службою профілактики та захисту при виконанні завдань чи зобов'язань, пов'язаних з благополуччям на роботі, як щодо внутрішнього, так і зовнішнього робочого середовища, а також безпеки робочого місця та умов праці; • бути уважними та обережними при керуванні транспортними засобами та звертати особливу увагу на поведінку зі зброєю; • сприяти підтримці порядку та гігієни на робочому місці; • поважати права некурців та забезпечувати їх дотримання.

Вищезазначені заходи повинні враховуватися у комплексній політиці профілактики та захисту, що розробляється в установі поліції, із залученням самих співробітників поліції, та затверджуватиметься відповідним нормативно-правовим актом.

РОЗДІЛ 3. ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ФУНКЦІЙ

А. ДОТРИМАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД, ГАРАНТОВАНИХ КОНСТИТУЦІЄЮ

Стаття 46

Співробітники поліції зобов'язані в усіх ситуаціях, зокрема тих, де обмежуються права і свободи, гарантовані Конституцією, заздалегідь перевіряти, чи є накази, що віддаються ними, і дії, які вони чинять, юридично обґрунтованими і чи відповідають умови їх застосування переслідуваній меті.

Співробітники поліції без належних підстав не мають права обмежувати права і свободи, гарантовані Конституцією, зокрема вчиняти незаконний або довільний арешт, а також позбавлення волі.

В. ДОТРИМАННЯ ПРОЦЕДУРИ

Стаття 47

Співробітники поліції дотримуються процесуальних норм, що містяться в Кримінально-процесуальному кодексі, інших правових та нормативних положеннях, а також у службових циркулярах та керівних вказівках прокурорів.

При цьому вони гарантують дотримання процесуальних гарантій, дозволяють компетентним суддям ефективно виконувати свої обов'язки та сприяють проведенню досудового розслідування та судового розгляду у кримінальних справах.

Це зобов'язання накладається, зокрема, у разі попереднього ув'язнення або коли використовуються спеціальні методи розслідування чи проактивний підхід до злочинних явищ.

С. НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ОРГАНИ ВЛАДИ

Стаття 48

Співробітники поліції надають інформацію компетентним судовим органам у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом та Законом «Про співробітників поліції, про інформацію та дані, необхідні для того, щоб ці органи могли керувати розслідуванням або ефективно проводити судові розслідування». Вони також надають інформацію іншим поліцейським службам, які потребують її для правильного виконання своїх обов'язків, а також різним міжнародним та національним органам влади, перелік яких визначено Законом «Про поліцейську службу» та іншими правовими положеннями.

Незалежно від умов, у яких співробітники поліції виконують свої обов'язки, вони повинні негайно та без будь-яких обмежень повідомляти компетентні адміністративні та/або судові органи про інформацію, яка важлива для діяльності адміністративної та/або судової поліції відповідно до керівних принципів діяльності поліції.

D. ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ

Стаття 49

Для виконання своїх обов'язків співробітники поліції мають право застосовувати заходи лише примусу відповідно до умов, встановлених законом.

При виконанні своїх завдань адміністративної або судової поліції будь-який поліцейський може, беручи до уваги ризики, які це спричиняє, використовувати силу для досягнення законної мети, яка не може бути досягнута в інший спосіб. Будь-яке застосування сили має бути розумним і пропорційним меті, що переслідується. Будь-якому застосуванню сили передують попередження, якщо це не зробить його неефективним. Співробітник поліції, якому законом дозволено вживати примусових заходів або чинності, повинен гарантувати, що:

- мета, з якою здійснюються такі дії, законна;
- ця мета не може бути досягнута менш насильницькими методами, такими як переконання чи діалог;
- використовувані засоби розумні і пропорційні меті і відповідним обставинам, що склалися.

Це означає, що необхідно використовувати найменш тяжкий та відповідний спосіб дій і що повинна існувати певна диференціація та градація способів застосування примусових заходів і сили.

З урахуванням вищезазначених принципів співробітники поліції можуть застосовувати вогнепальну зброю проти людей лише у таких випадках:

1. у разі законної оборони у розумінні ст. 416 та 417 Кримінального кодексу;

2. щодо:

- озброєних осіб або щодо транспортних засобів, у яких перебувають озброєні особи;
 - у разі скоєння злочину чи правопорушень у розумінні ст. 41 Кримінально-процесуального кодексу, пов'язаних із насильством;
 - якщо можна розумно припустити, що у цих осіб є готова до застосування вогнепальна зброя і що вони будуть застосовувати цю зброю проти людей;
3. якщо в разі крайньої необхідності співробітники поліції не можуть іншим чином захищати довірених ним осіб, посади, перевезення небезпечних вантажів або територію, що охороняється.

У цьому випадку вогнепальну зброю можна використовувати тільки відповідно до інструкцій та під відповідальність співробітника адміністративної поліції;

4. якщо в разі крайньої потреби поліцейські не можуть іншим чином захищати осіб, яких вони охороняють, у контексті виконання завдання судової поліції.

У цьому випадку вогнепальна зброя може використовуватися тільки відповідно до інструкцій та під відповідальність співробітника судової поліції. Застосування вогнепальної зброї, передбачене п. 2, 3 і 4, можливе лише після попередження гучним голосом або будь-якими іншими доступними засобами, включаючи запобіжний постріл, якщо це не зробило б таке використання неефективним.

Стаття 50

Коли співробітники поліції стикаються з фізичним насильством або реальною загрозою фізичного насильства проти них самих чи третіх осіб, вони мають право, але також і зобов'язані в рамках вимог законодавства використовувати найефективніші засоби захисту та діяти рішуче, щоб покласти край або запобігти насильству.

Оскільки співробітники поліції можуть у будь-який час зіткнутися з насильством або примушені до застосування сили, вони проходять відповідну фізичну та психологічну підготовку.

Проходження такої підготовки враховує специфіку їхньої служби чи доручених їм завдань.

Е. ПОВОДЖЕННЯ З ОСОБАМИ, СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ ЯКИХ ОБМЕЖЕНА

Стаття 51

Співробітники поліції несуть відповідальність за будь-яку особу, свобода пересування якої обмежена і яка знаходиться під їх контролем.

Вони вживають необхідних заходів для запобігання нещасним випадкам, втечам або змовам з третіми особами та здійснюють ефективне спостереження за особами, свобода пересування яких обмежена.

Співробітники поліції поважають гідність усіх осіб, які перебувають під їх контролем, і утримуються від нелюдського та принижуючого гідність поведіння або помсти.

Співробітники поліції надають необхідну медичну допомогу тим, хто перебуває під їх контролем.

Вони повинні надати першу допомогу без зволікання або отримати від відповідних компетентних служб.

Співробітники поліції надають особам, свобода пересування яких обмежена, доступ до санітарних вузлів, а також надають продукти харчування та напої згідно з відповідними наказами.

Стаття 52

Співробітники поліції, які відповідають за супровід та/або захист ув'язнених або осіб, позбавлених волі, стежать за тим, щоб під час їхнього конвоювання ні безпека, ні гідність цих осіб не були поставлені під загрозу.

Стаття 53

Співробітники поліції не можуть без необхідності наражати на арештованих, ув'язнених або затриманих осіб громадську цікавість.

Вони не можуть примушувати цих осіб давати відповіді на запитання журналістів або третіх осіб, які не мають відношення до справи, а також фотографувати їх, за винятком тих випадків, коли фотографування необхідне для ідентифікації осіб або для інших цілей, визначених компетентним судовим органом. За винятком сповіщення своїх родичів, співробітники поліції не можуть розкривати особу відповідних осіб без отримання згоди на це компетентного судового органу.

Ф. ПОВАГА ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ

Стаття 54

Співробітники поліції зобов'язані поважати право на приватне життя гро-

мадян та працівників у виконанні ними своїх обов'язків.

Вони уникають непотрібного вторгнення в робоче та побутове середовище осіб, щодо яких проводиться розслідування.

Співробітники поліції зобов'язані утримуватися від зайвої цікавості та необачності як при збиранні інформації особистого характеру, тобто стосовно ідентифікованої або особи, що ідентифікується, так і при використанні різних методів обробки персональних даних, будь то автоматична обробка чи ні.

Г. ЗБІР, УПРАВЛІННЯ І ОБРОБКА ДАНИХ

Стаття 55

Виконуючи покладені на них завдання, співробітники поліції можуть збирати та обробляти персональні дані, зокрема стосовно осіб, які мають інтерес для виконання завдань адміністративної поліції та виконання своїх завдань судовою поліцією. Ці персональні дані та пов'язана з ними інформація можуть бути передані іншим органам влади лише у порядку, встановленому законом. Збір, обробка та передача персональних даних та пов'язаної з ними інформацією відбувається відповідно до Закону від 8 грудня 1992 року «Про захист приватного життя щодо обробки персональних даних». Ці персональні дані та пов'язана з ними інформація повинні бути безпосередньо пов'язані з метою існування відповідної бази даних та обмежуватися вимогами, що впливають із цього. Поліцейські сили автоматично та безпосередньо передають персональні дані та інформацію, пов'язану з ними, до загальнонаціональної бази даних.

Стаття 56

Підрозділи поліції, які виконують аналітичні завдання, зобов'язані дотримуватися професійної таємниці.

Співробітники таких підрозділів заздалегідь повідомляються про такий обов'язок.

Вони повинні перевіряти актуальність, походження та правильність інформації.

Вони прагнуть оновлювати дані, виправляти неточні дані та видаляти дані, які застаріли чи отримані з порушенням закону.

Вони вживають необхідних запобіжних заходів для забезпечення безпеки зібраних персональних даних, зокрема для запобігання їх спотворенню, компрометації або передачі третім особам, які не мають дозволу на доступ до них.

Вони забезпечують регулярність передачі персональних даних.

Н. ІДЕНТИФІКАЦІЯ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Стаття 57

За винятком випадків, коли цього не дозволяють обставини, співробітники поліції, які виконують свої функції у цивільному, зобов'язані підтвердити свої повноваження за допомогою службового посвідчення, яке вони мають при собі. Те саме правило застосовується, коли співробітники поліції є у форменому одязі за місцем проживання людини. За будь-яких обставин співробітники поліції повинні подбати про те, щоб бути визнані такими як населенням, так і їхніми колегами.

З цією метою вони повинні носити свій формений одяг та обмундирування належним чином.

Якщо виникла ситуація, в якій висловлюється сумнів щодо їхньої приналежності до поліції, вони зобов'язані пред'явити своє службове посвідчення, навіть якщо вони перебувають у військовій формі, якщо тільки обставини не роблять це неможливим або доцільним.

Коли це дозволяють фактичні обставини, співробітник поліції має вжити необхідних заходів, щоб уникнути будь-якої можливої помилки під час обмеження прав та свобод людини.

Зокрема, це означає, що поліцейська служба або співробітник поліції своєчасно інформують місцеву владу та місцеву службу поліції про дії, заплановані або здійснювані в межах їхньої юрисдикції, за умови, що ця інформація не ставить під загрозу успіх цих дій.

Під час виконання своїх функцій в уніформі в громадському місці або при комунікації з людиною телефоном співробітники поліції повідомляють своє ім'я та звання, а також підрозділ, до якого вони належать, особливо коли про це запитує людина, з якою вони мають справу.

Відступ від цього правила можливий лише у випадку, якщо працівники поліції зайняті охороною громадського порядку і через це вчинити такі дії неможливо.

I. НЕВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ

Стаття 58

Агенти поліції¹¹⁹ не є співробітниками поліції, але мають обмежені поліцейські повноваження. Їм заборонено виконувати завдання адміністративної

¹¹⁹ В оригіналі "Agenten van politie" – агент поліції. За своїм функціоналом є чимось середнім між членом громадських формувань з охорони правопорядку та муніципальною поліцією.

чи судової поліції, крім повноважень, прямо наданих їм законом.

Зокрема, повноваження щодо дорожньої поліції та нагляд за дотриманням правил муніципальної поліції. В рамках цих повноважень вони можуть перевіряти особу будь-якої особи, яка вчинила правопорушення.

Стаття 59

Співробітники адміністративного та матеріально-технічного підрозділу поліції не здійснюють поліцейських повноважень, якщо це прямо не надано їм законом.

Ж. ПРІОРИТЕТИ І БАЛАНС

Стаття 60

При виявленні правопорушень співробітники поліції діють обачно, враховуючи інтереси громадського порядку під час їхнього припинення.

Під час своїх дій вони повинні враховувати фактичні обставини, зокрема об'єктивну та суб'єктивну серйозність злочину, вимоги безпеки чи будь-які інші завдання, які вони мають виконати у той самий час.

Стаття 61

Співробітники поліції виконують свої завдання відповідно до керівних принципів діяльності поліції та з урахуванням пріоритетів, визначених, зокрема, щодо національної безпеки та планів локальної безпеки.

К. ІНТЕРВ'ЮВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ

Стаття 62

Слідчі поліції приділяють якнайбільше уваги якості та достовірності даних, які отримують під час інтерв'ю, допитів та очних ставок.

Вони інформують осіб, які інтерв'юють, про їхні права відповідно до Кримінально-процесуального кодексу.

Слідчі поліції зобов'язані дотримуватися їхнього права зберігати мовчання і не примушувати до дачі свідчень щодо злочину, в якому вони підозрюються.

Їм заборонено використовувати насильство, тиск чи аморальні дії для отримання зізнань чи іншої інформації.

Л. ДОПОМОГА ПОТЕРПІЛИМ

Стаття 63

Співробітники поліції сприяють комунікації осіб, що звернулися до них, і спеціалізованих служб, якщо питання, з яким звертається особа, не входить до їх компетенції. Вони надають допомогу потерпілим від злочинів, зокрема надаючи їм необхідну інформацію.

Наприклад, про процедури відновлення їхніх прав та питання компенсації шкоди від злочину. Особливу увагу співробітники поліції мають приділяти якості першого контакту із потерпілим.

Перший контакт характеризується гнучким підходом, вислуховуванням, наданням уваги, розумінням і терпінням, а також наданням практичної допомоги, необхідної в обставинах, що склалися.

М. ВІДНОСИНИ ЗІ ЗМІ

Стаття 64

У відносинах із представниками засобів масової інформації співробітники поліції керуються керівними принципами поліцейської діяльності.

Обмеження взаємодії зі ЗМІ можливі лише в тих випадках, коли це потрібно для забезпечення дотримання громадського порядку, безпеки людей, збереження професійної таємниці або захисту приватного життя.

РОЗДІЛ 4. ІНШІ АСПЕКТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ЕТИКИ

А. ПРЕДСТАВНИЦТВО

Стаття 65

З урахуванням юридичних обмежень та дотримання відповідних нормативних положень співробітники поліції мають право представляти уряд щодо питань, що їх стосуються (Закон від 11 квітня 1994 року «Про відкритий уряд»).

В. ОЦІНЮВАННЯ

Стаття 66

Завданням оцінювання співробітника поліції є оцінка того, наскільки успішно він працював протягом певного періоду часу і чи справлявся він з поставленими перед ним завданнями.

Цей інструмент сприяє підвищенню ефективності та надає корисну інформацію для політики інтегрованих поліцейських служб.

Оцінювання проводиться у формі співбесіди та спонукає співробітників, незалежно від їхнього становища у службі, правильно застосовувати етичний кодекс.

Стаття 67

Особи, відповідальні за проведення оцінювання та покращення поведінки співробітників поліції, беруть до уваги елементи, характерні для кожного випадку, відповідно до принципів розумності та здорового глузду.

С. ПРОФСПІЛКИ

Стаття 68

Будь-який співробітник поліції має право вступати до профспілкової організації на свій вибір.

У рамках статусу професійної спілки співробітники мають низку профспілкових прав.

Компетентний орган гарантує здійснення цих прав.

Д. ПРОФЕСІЙНА НЕСУМІСНІСТЬ

Стаття 69

Без шкоди для несумісності, визначеної у спеціальних законах і указах, а також у застосовних перехідних положеннях, статус співробітника поліції несумісний з наступними допоміжними посадами, другорядними професіями або аналогічною діяльністю, навіть неоплачуваною, яка здійснюється або на приватному некомерційному підприємстві, асоціації, або спільно з приватними особами, а саме: 1. співробітник служби екстреної допомоги або водій машини швидкої допомоги; 2. керівництво чи викладання в акредитованій автошколі; 3. спеціальний констебль.

Співробітник поліції заздалегідь повідомляє про будь-яку діяльність, яка не згадується у ст. 134 Закону від 7 грудня 1998 року "Про організацію інтегрованої поліцейської служби, що складається з двох рівнів", яку він має намір виконувати.

Це повідомлення має бути або надіслано рекомендованим листом, або надіслано безпосередньо до компетентного органу за допомогою листа з підтвердженням отримання у відділ кадрів відповідних поліцейських сил.

... Виконання заявленої діяльності не повинно ставити під загрозу принципи та цінності, що містяться у цьому кодексі.

Стаття 70

Співробітникам адміністративного та матеріально-технічного підрозділів поліції забороняється прямо або через посередників займатися будь-якою діяльністю, яка може завдати шкоди виконанню їхніх обов'язків або применшити гідність їхньої посади.

Е. ЦИВІЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА І ЗБІР, МАЙНОВА КОМПЕНСАЦІЯ

Стаття 71

Працівники поліції різних підрозділів користуються правовим захистом від цивільної відповідальності з боку держави, якщо вони відповідають умовам, встановленим законом.

Стаття 72

Співробітники поліції мають право на юридичну допомогу за рахунок держави, якщо вони відповідають умовам, визначеним законом.

Стаття 73

Співробітники поліції мають право на майнову компенсацію від держави, якщо вони відповідають умовам, встановленим законом.

Ф. РОЗГЛЯД СКАРГ І ЗВЕРНЕНЬ ДО ПОЛІЦІЇ

Стаття 74

Співробітник поліції зобов'язаний підкорятися будь-якому виклику Постійного комітету з нагляду за поліцейськими службами або Генеральної інспекції поліції, федеральної поліції та місцевої поліції. Вони також підкоряються вимогам будь-якого виклику, адресованого ним парламентською комісією з розслідування. Вони також підпорядковуються вимогам будь-якого виклику судових органів чи осіб або служб, яким доручено внутрішній нагляд чи розгляд скарг.

Вони також відповідають на запити про інформацію від вищезгаданих органів влади.

Стаття 75

Співробітники поліції, які вважають себе жертвами насильства, знущань чи сексуальних домагань на роботі, можуть подати усну чи письмову скаргу конфіденційному консультанту або консультанту з профілактики, який спеціалізується на психосоціальних аспектах роботи та проблемах насильства, домагання на роботі.

Органи нагляду стежать за тим, щоб таких дій не відбувалося, і вживають усіх необхідних заходів для цього.

Г. ДИСЦИПЛІНАРНИЙ СТАТУТ

Стаття 76

Єдиний дисциплінарний статут, передбачений законом, застосовується до працівників поліції, поліцейських адміністративно-матеріально-технічних підрозділів, за винятком працівників, найнятих на підставі трудового договору. Дисциплінарне регулювання спрямоване на те, щоб гарантувати якісні послуги населенню та покращити роботу поліції.

Стаття 77

Застосування дисциплінарної процедури або вжиття заходів щодо працівників поліції, які працюють за контрактом, має для всіх учасників відповідати вимогам прозорості та можливості захисту своїх прав.

Крім того, повинні дотримуватися вимог спокою, коректності, неупередженості, обачності та принципу презумпції невинності.

Тягар доведення в такому виробництві лежить на уряді.

Стаття 78

З метою встановлення будь-яких дисциплінарних провин працівник поліції повинен сумлінно сприяти проведенню дисциплінарних проваджень, щодо яких він не є або не може бути об'єктом.

Також він повинен точно відповідати на поставлені йому питання.

На запит уряду він зобов'язаний передавати документи або предмети, які можуть бути корисними для виробництва.

Н. ЗАОХОЧЕННЯ

Статті 79-81.

Додаток 7¹²⁰

Закон Королівства Бельгія про дисциплінарний статут персоналу поліцейських служб 1999 року

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Цей Закон регулює положення, передбачені ст. 78 Конституції.

РОЗДІЛ II. СФЕРА ВИКОРИСТАННЯ

Стаття 2

Цей закон поширюється на персонал оперативного, адміністративного та логістичного складу служб поліції та Генеральної інспекції, зазначених у ст. 116 та 143 Закону від 7 грудня 1998 року «Про організацію інтегрованої

¹²⁰ Перекладено українською з текстів у збірнику: Статус полиции: международные стандарты и зарубежное законодательство / Под общ. ред. Е. А. Крапивина. К.: Москаленко А. М., 2021. 604 с.

поліцейської служби, структурованої на два рівні», за винятком осіб, які працюють за трудовим контрактом.

РОЗДІЛ ІІІ. ДИСЦИПЛІНАРНІ ПРОВИНИ

Стаття 3

Будь-яка дія або поведінка, навіть не при виконанні службових обов'язків, яка є порушенням професійних обов'язків або яка може ганьбити честь посади, є дисциплінарною провиною і може призвести до дисциплінарного стягнення.

РОЗДІЛ ІV. ДИСЦИПЛІНАРНІ СТЯГНЕННЯ

Стаття 4

Дисциплінарні стягнення за незначні порушення: 1. попередження; 2. догану.

Стаття 5

Дисциплінарні стягнення за тяжкі порушення: 1. віднімання від фінансового змісту; 2. тимчасове усунення обов'язків як дисциплінарна міра максимум три місяці; 3. переведення на нижчеоплачувану роботу; 4. обов'язкове звільнення; 5. звільнення.

Стаття 6

Король визначає порядок накладання дисциплінарних стягнень.

Стаття 7

У разі скоєння кількох дисциплінарних проступків однією особою проти нього може бути розпочато лише одне дисциплінарне провадження, в результаті якого може бути накладено лише одне дисциплінарне стягнення.

Якщо протягом дисциплінарного провадження ця особа буде звинувачена у скоєнні нової дисциплінарної провини, відкривається нове дисциплінарне провадження без зупинки вже відкритого провадження.

Якщо цей новий провина має зв'язок з попереднім, він розглядається протягом вже відкритого виробництва.

Стаття 8

Особи, які у серйозних та надзвичайних обставинах у рамках підготовки або виконання завдань адміністративної чи судової поліції відмовляються виконувати накази своїх керівників або свідомо утримуються від їх виконання, підлягають тяжким дисциплінарним стягненням.

Проте незаконний наказ не повинен виконуватися.

Стаття 9

Попередження – це офіційне попередження, яке дисциплінарний орган надсилає службовцю.

Стаття 10

Догана – це офіційне засудження, яке дисциплінарний орган спрямовує службовцю.

Стаття 11

Віднімання з грошового забезпечення застосовується максимум протягом двох місяців і не перевищує десять відсотків від сукупного місячного грошового забезпечення та становить не менше двох відсотків і не більше десяти відсотків сукупного місячного грошового забезпечення протягом місяця, протягом якого дисциплінарне стягнення було доведено до відома службовця.

Застосування цієї санкції не може мати для цього службовця жодного іншого матеріального наслідку, крім зазначеного у частині 1.

Це дисциплінарне стягнення може бути реалізовано шляхом виконання додаткових неоплачуваних послуг, які можуть бути йому запропоновані, та у разі його згоди.

При цьому відрахування у два відсотки грошового забезпечення, зазначене у ч. 1, відповідає трьом годинам роботи.

Стаття 12

Тимчасове усунення з посади як дисциплінарне стягнення ставить зацікавлену особу у тимчасове перебування поза штатом.

Тимчасове усунення з посади як дисциплінарне стягнення під час його тривалості тягне за собою втрату грошового забезпечення двадцять п'ять відсотків від сукупного грошового забезпечення.

Керівництво гарантує зацікавленій особі грошове забезпечення, сума якого дорівнює мінімальним засобам існування, як встановлено Законом від 7 серпня 1974 року, який встановлює право на мінімум засобів існування.

У разі роботи у неповний робочий день ця сума обмежена пропорційно до обсягу виконаної роботи.

Стаття 13

Зниження за шкалою грошового забезпечення означає надання службовцю грошового забезпечення, безпосередньо нижче за його норму, за збереження його вислуги років.

Через війну зниження фінансового забезпечення ця норма зберігається

для службовця протягом двох наступних років.

Якщо службовець, на якого накладено дане стягнення, перебуває на першій шкалі свого звання (або класу) у момент накладення стягнення, переведення на менш оплачувану роботу тягне за собою втрату права протягом двох наступних років на виплату проміжних надбавок та підвищення шкали грошового забезпечення, за збереження вислуги років.

Зниження у шкалі грошового змісту набирає чинності з першого числа наступного місяця після місяця, протягом якого це стягнення було доведено до відома заінтересованої особи.

Стаття 14

Виключено.

Стаття 15

Обов'язкове звільнення призводить до втрати статусу поліції.

Стаття 16

Звільнення призводить до втрати заінтересованою особою статусу службовця поліції та згодом при призначенні пенсії накладає значні обмеження.

РОЗДІЛ V. ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

ЧАСТИНА 1. КОМПЕТЕНТНІ ОРГАНИ

Стаття 17

Дисциплінарні органи складаються з ординарних дисциплінарних органів та вищих дисциплінарних органів.

Ординарний дисциплінарний орган застосовує незначні дисциплінарні стягнення.

Вищий дисциплінарний орган може застосовувати незначні та тяжкі дисциплінарні стягнення.

Стаття 18

До прийняття рішення ординарним дисциплінарним органом вищий дисциплінарний орган може витребувати або продовжити справу, яку розглядає.

Право витребування, передбачене ч. 1, має бути належним чином мотивоване і може здійснюватися лише тоді, коли: 1. ординарний дисциплінарний орган явно не має матеріальної можливості ухвалити рішення у розумні строки; 2. явно виявиться, що за своїм характером і тяжкістю дії, що становлять склад справи, можуть мати склад дисциплінарного проступку, що може призвести до тяжкого дисциплінарного стягнення.

Стаття 19

Ординарним дисциплінарним органом є: 1. щодо персоналу місцевої поліції: а) для базового та середнього керівного складу (допоміжного) та персоналу, крім рівня 1, – керівник корпусу; б) для офіцерського складу, керівника корпусу та персоналу рівня 1 – бургомістр або колегія поліції; 2. щодо персоналу федеральної поліції: а) для базового та середнього керівного складу (допоміжного) та персоналу, крім рівня 1, - керівник служби; б) для офіцерського складу та персоналу рівня 1 – генеральний директор; с) для генеральних директорів та генерального комісара – міністри внутрішніх справ та юстиції, які діють спільно з цією метою; 3. щодо персоналу Генеральної інспекції: а) для персоналу базового та середнього керівного складу та персоналу, крім 1 рівня, – генеральний інспектор; б) для генерального інспектора, керівного офіцерського складу та персоналу 1 рівня – міністри внутрішніх справ та юстиції, які діють спільно з цією метою; 4. щодо персоналу Секретаріату інтегрованої поліції, структурованої на два рівні: а) для персоналу, крім рівня А, та базового та середнього керівного складу – директор-керівник служби; б) для директора-керівника служби та іншого персоналу рівня А, а також керівного офіцерського складу – міністр внутрішніх справ.

Стаття 20

Вищим дисциплінарним органом є: 1. щодо персоналу місцевої поліції: а) для базового та середнього керівного складу (допоміжного), для офіцерів, не зазначених у пункті б, та всього персоналу адміністративного та логістичного складу – бургомістр або ж залежно від випадку колегія поліції.

Для офіцерів, не зазначених у пункті б, бургомістр або колегія поліції може вирішити на будь-якому етапі провадження відмовитися від справи на користь міністра внутрішніх справ; б) для вищих офіцерів та керівника корпусу – міністр внутрішніх справ; 2. щодо персоналу федеральної поліції: а) для базового та середнього керівного складу (допоміжного) та персоналу, крім рівня 1, – генеральний директор; б) для офіцерського складу та персоналу рівня 1 – міністр внутрішніх справ; с) для генеральних директорів та генерального комісара – міністри внутрішніх справ та юстиції, діють спільно з цією метою; 3. щодо персоналу Генеральної інспекції – міністри внутрішніх справ та юстиції, які діють спільно з цією метою; 4. щодо співробітників Секретаріату інтегрованої поліції, структурованої на два рівні, – міністр внутрішніх справ.

Стаття 21

За винятком службовців зв'язку, зазначених у ч. 4 ст. 105 Закону від 7 грудня 1998 року «Про організацію інтегрованої служби поліції, структурованої на два рівні», рішення про незначні дисциплінарні стягнення приймаються у разі, коли службовець поліції відряджений до іншого корпусу або служби дисциплінарним органом підрозділу або служби, до якої службовець відряджений.

Рішення про тяжкі дисциплінарні стягнення приймаються вищим дисциплінарним органом початкової служби на прохання служби, до якої відряджений відповідний службовець.

Стаття 22

У разі переведення або переходу з одного поліцейського корпусу в іншу або з однієї служби в іншу лише дисциплінарний орган нового корпусу або служби в залежності від випадку є компетентним для того, щоб розпочати або провести дисциплінарне провадження.

Стаття 23

Якщо службовець, щодо якого відкрито дисциплінарне провадження, був у момент вчинення дій членом Генеральної інспекції, то компетентними органами будуть дисциплінарні органи, зазначені у п. 3 ст. 19 та п. 3 ст. 20 цього Закону.

Стаття 24

У таких випадках для санкції у вигляді обов'язкового звільнення або звільнення необхідне узгодження міністра юстиції та його висновок у разі тяжких дисциплінарних стягнень: 1. коли дії були вчинені членами Генеральної дирекції судової поліції або територіальної судової дирекції, якщо єдиним найвищим дисциплінарним органом є міністр; 2. коли дії стосуються безпосередньо виконання завдання, що не стосуються завдань судової поліції, та належать до відповідальності міністра юстиції; 3. коли йдеться про покарання службовця, відповідального управління базою (банком) даних, передбаченої ст. 44-4 Закону "Про діяльність поліції". Коли вчинені дії стосуються безпосередньо виконання завдання судової поліції, тяжка дисциплінарна санкція може бути застосована лише після укладання королівського прокурора, якому на рівні округу службовець місцевої поліції чи територіальної дирекції, чи служби федеральної поліції територіально підпорядкований.

Щодо інших службовців федеральної поліції потрібен висновок федерального прокурора чи його заступника.

Висновки, зазначені у ч. 1 та 2, мають бути мотивовані та надані протягом двадцяти днів з дня відправлення пропозиції про стягнення (до відповідного

органу) та до прийняття рішення дисциплінарною радою.

Після цього періоду вважається, що відповідний орган не бажає надавати додатковий висновок.

Висновки, зазначені у ч. 1 та 2, повинні також бути додані до пропозиції про накладення тяжкого стягнення, що накладається вищим дисциплінарним органом.

ЧАСТИНА 2. ПРОЦЕДУРА

2.1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 25

Кожен службовець повинен чесно сприяти проведенню дисциплінарного провадження, в якому він не є чи не буде об'єктом розслідування.

Для констатації можливих дисциплінарних порушень службовець забезпечує співробітництво з діями з дисциплінарного провадження, в яких він не є і не може бути об'єктом розслідування, точно відповідає на поставлені йому питання та передає на вимогу органу документи та речі, корисні для встановлення обставин, навіть якщо вони перебувають у шафі або столі, якими вона користується на робочому місці.

Будь-який службовець, який перебуває на службі, який має явні ознаки алкогольного сп'яніння, підлягає за необхідності контролю за вмістом алкоголю в крові.

Король встановлює порядок здійснення контролю за алкоголем у крові.

Стаття 26

Коли дисциплінарний орган проінформують органи, зазначені у ч. 2 цієї статті, про факти, які можуть свідчити про склад дисциплінарної провини, він повинен перевірити, чи можуть ці факти спричинити відкриття дисциплінарного провадження, та повідомити компетентну особу з переліку: 1. внутрішніх справ та міністра юстиції; 2. губернатора провінції та бургомістра; 3. федерального прокурора та компетентного генерального прокурора, королівського прокурора або суддю-слідчого; 4. голову постійного комітету з контролю служб поліції; 5. генерального інспектора служб поліції; 6. будь-який вищий орган або функціональний керівник дисциплінарного органу; 7. функціонального керівника відрядженого службовця; 8. Інститут рівності жінок і чоловіків, якщо факти дають підстави підозрювати дискримінаційну поведінку чи інші дії, що суперечать законам та нормам щодо гендерної рівності.

Якщо ординарний дисциплінарний орган проінформує органи, зазначені у ч. 2, що він вважає, що факти не можуть призвести до дисциплінарного покарання, вони можуть передати справу вищому дисциплінарному органу.

Якщо Центр рівних можливостей та боротьби з расизмом повідомить Постійний комітет контролю служб поліції або Генеральну інспекцію служб федеральної поліції та місцевої поліції про факти, які можуть давати підстави говорити про дискримінаційне звернення відповідно до Закону від 30 липня 1981 року, спрямованого на боротьбу з деякими проявами расизму або ксенофобії, або Законом від 15 лютого 1993 року про створення Центру рівних можливостей та боротьби з расизмом, то голова Постійного комітету або генеральний інспектор, залежно від випадку, дає розпорядження про проведення розслідування цих фактів, інформує про це компетентний орган та звертається до дисциплінарного судового із такими фактами.

Якщо Постійному комітету або Генеральній інспекції передають факти, що свідчать про можливість дискримінаційної поведінки на підставі зазначених законів, голова Постійного комітету або генеральний інспектор, залежно від випадку, повідомляє про це Центр рівних можливостей та боротьби з расизмом, без конкретизації поліцейського, про який йдеться.

Він також інформує про хід справи відповідний дисциплінарний чи судовий орган.

Стаття 27

Якщо дисциплінарний орган або дисциплінарна комісія вважає, що існують серйозні підстави не передавати вищому органу провадження в рамках процедур, передбачених ст. 26, 32, 38 та ч. 3 ст. 49 цього Закону, то він може звернутися до Генеральної інспекції федеральної поліції та місцевої поліції.

Будь-яка суперечка щодо обґрунтованості зазначених серйозних підстав для звернення до Генеральної інспекції передається для ухвалення остаточного рішення міністру внутрішніх справ.

Стаття 28

Дисциплінарні органи, а також президенти, асесори та секретар дисциплінарного органу та їх заступники не можуть, зокрема, оприлюднити факти та документи, з якими вони познайомилися, перебуваючи у цій ролі.

Стаття 29

На кожному етапі процедури відповідний службовець може на свій вибір звернутися за допомогою або бути представленим одночасно адвокатом,

службовцем та уповноваженим членом профспілкової організації, які називаються нижче терміном «захисник». Жодне рішення про стягнення не може бути прийняте без попереднього інформування заінтересованої особи про його право бути заслуханим усно.

Зацікавлена особа та свідки заслуховуються компетентним дисциплінарним органом чи органом, призначеним ним.

Однак, дисциплінарний орган або залежно від випадку дисциплінарна комісія може дати розпорядження про особисту явку заінтересованої особи.

Стаття 30

Коли колегія поліції оголошує рішення про дисциплінарне стягнення, службовці, які постійно присутні протягом усіх слухань, не можуть брати участь в обговоренні та голосуванні за рішенням про дисциплінарне стягнення.

Стаття 31

Якщо дисциплінарна провина, висунута проти службовця, який відповідає за управління базою (банком) даних, передбачено ст. 44/4 Закону «Про діяльність поліції», то дисциплінарне провадження може бути розпочато лише з дозволу відповідного міністра та після попереднього погодження з органом контролю, передбаченим ст. 44/7 того ж закону.

2.2. ПРОЦЕДУРА В ОРДИНАРНОМУ ДИСЦИПЛІНАРНОМУ ОРГАНІ

Стаття 32

Ординарний дисциплінарний орган, який констатує або отримує інформацію про факти, які можуть мати склад дисциплінарного проступку, складає початковий звіт після надання розпорядження про початок провадження.

Якщо ординарний дисциплінарний орган вважає, що факти що неспроможні мати наслідком накладення дисциплінарного стягнення, він становить це протокол.

Це рішення доводиться до відома заінтересованої особи шляхом повідомлення, з підтвердженням вручення або направлення поштою рекомендованим листом.

Якщо ординарний дисциплінарний орган вважає, що дії можуть бути покарані незначним дисциплінарним стягненням, він починає дисциплінарне провадження.

Якщо ординарний дисциплінарний орган вважає, що дії можуть бути по-

карані тяжким дисциплінарним стягненням, він направляє вступний звіт, і навіть всі документи справи вищому дисциплінарному органу.

Водночас він повідомляє йому про дії, які можуть бути покарані, на його думку, важким дисциплінарним стягненням.

Стаття 33

Ординарний дисциплінарний орган, який вважає, що дії можуть призвести до незначного дисциплінарного стягнення, доводить до відома заінтересованої особи початковий звіт, або надіславши його з повідомленням про вручення, або надіславши рекомендованим листом поштою.

У початковому звіті зазначаються: 1. всі дії, у вчиненні яких особа звинувачується; 2. факт, що підготовлено дисциплінарну справу, передбачено незначне дисциплінарне стягнення та яке саме стягнення передбачає дисциплінарний орган; 3. право службовця поліції на представництво чи допомогу відповідно до ст. 29 цього Закону; 4. місце та термін, протягом якого можна ознайомитися з дисциплінарною справою; 5. право службовця поліції вимагати вислухати свідків чи надати документи; 6. право службовця поліції надавати пояснення.

Стаття 34

На прохання службовця поліції йому надається безкоштовна копія дисциплінарної справи.

Стаття 35

Відповідний службовець поліції або його захисник подає своє пояснення (письмове) протягом тридцяти днів з дня, що настає після отримання початкового звіту.

Якщо цього не сталося, то після цього терміну вважається, що службовець не бажає надавати пояснення.

Стаття 36

Ординарний дисциплінарний орган заслуховує у будь-який час за своєю ініціативою або на прохання відповідного службовця поліції або його захисника свідчення належних свідків, які він вважає за необхідне врахувати у справі.

Отримані свідчення після ознайомлення з дисциплінарною справою відповідним службовцем повідомляються йому у строк, визначений дисциплінарним органом, який не може бути меншим за п'ять робочих днів з дати отримання цих свідоцтв, щоб подати додаткові пояснення.

Стаття 37

На основі повної справи та пояснень ординарний дисциплінарний орган

надсилає рішення офіційним повідомленням з підтвердженням отримання або рекомендованим листом поштою відповідному службовцю поліції.

У такому рішенні може прийматися або не приймати рішення про дисциплінарне стягнення, або утримуватися звернення до вищого дисциплінарного органу, або ж накладатися незначне дисциплінарне стягнення.

Рішення надсилається відповідному службовцю поліції не пізніше ніж через п'ятнадцять днів після закінчення тридцятиденного строку, передбаченого ст. 35 цього Закону.

Якщо рішення не прийнято протягом п'ятнадцяти днів, передбачених ч. 1 (за потреби термін може бути продовжено згідно зі ст. 36), то вважається, що ординарний дисциплінарний орган відмовляється від притягнення до відповідальності за дії, в яких був звинувачений службовець поліції.

Рішення ординарного дисциплінарного органу, передбачене ч. 1, формально обґрунтовується та негайно доводиться до відома вищого дисциплінарного органу.

2.3. ПРОВАДЖЕННЯ У ВИЩОМУ ДИСЦИПЛІНАРНОМУ ОРГАНІ

Стаття 38

Вищий дисциплінарний орган, який виявляє або дізнається про дії, які можуть представляти дисциплінарний проступок або який витребує справу, складає початковий звіт після можливого проведення розслідування.

Коли вищий дисциплінарний орган бере участь безпосередньо у провадженні дії або витребує справу, він інформує про це ординарний дисциплінарний орган.

Ця інформація спричиняє припинення виробництва ординарним дисциплінарним органом.

Якщо вступний звіт уже передано, то орган може розпочати додаткове розслідування та доповнює у разі потреби початковий звіт.

Якщо вищий дисциплінарний орган вважає, що дії не можуть спричинити дисциплінарне стягнення, то це рішення обґрунтовується і доводиться до відома заінтересованої особи.

Якщо вищий дисциплінарний орган вважає, що дії можуть спричинити накладення незначного дисциплінарного стягнення, він сам або його уповноважений діє як ординарний дисциплінарний орган, коли це необхідно.

Якщо вищий дисциплінарний орган вважає, що дії можуть мати наслідком

накладення важкого дисциплінарного стягнення, він починає дисциплінарне провадження самостійно.

Стаття 38bis

Вищий дисциплінарний орган, який вважає, що дії можуть мати наслідком накладення важкого дисциплінарного стягнення, доводить до відома особи початковий звіт шляхом вручення зазначеного звіту з підтвердженням про отримання чи рекомендованим листом поштою.

У початковому звіті зазначаються: 1. всі дії, у яких обвинувачується службовець поліції; 2. факт, що дисциплінарна справа передбачає тяжке дисциплінарне стягнення та його вид; 3. право службовця поліції на представництво чи допомогу відповідно до ст. 29 цього Закону; 4. місце та термін, протягом якого можна ознайомитися з дисциплінарною справою; 5. право службовця поліції вимагати вислухати свідків чи надати документи; 6. право службовця поліції надавати пояснення.

Стаття 38ter

На прохання службовця поліції йому надається безкоштовна копія дисциплінарної справи або додаткові матеріали до справи.

Стаття 38quater

Відповідний службовець поліції або його захисник подає своє пояснення (письмове) протягом тридцяти днів з дня, що настає після отримання початкового звіту.

Якщо цього не сталося, то після цього терміну вважається, що службовець не бажає надавати пояснення.

Стаття 38quinquies

Вищий дисциплінарний орган заслуховує у будь-який час, за своєю ініціативою або на прохання відповідного службовця поліції або його захисника свідчення належних свідків, які він вважає за необхідне, враховуючи їхній зв'язок із справою.

Отримані свідчення після ознайомлення з дисциплінарною справою відповідного службовця повідомляються йому у строк, визначений дисциплінарним органом, який не може бути меншим за п'ять робочих днів від дати отримання цих свідоцтв, щоб подати додаткові пояснення.

Стаття 38

На підставі повної справи та пояснень вищий дисциплінарний орган надсилає рішення шляхом офіційного повідомлення з підтвердженням отримання

або рекомендованим листом поштою відповідному службовцю поліції.

У такому рішенні може прийматися або не приймати рішення про дисциплінарне стягнення, або ж накладатися тяжке дисциплінарне стягнення.

Рішення надсилається відповідному службовцю пізніше як за п'ятнадцять днів після закінчення тридцятиденного терміну, передбаченого ст. 38quater, і нагадує про право особи клопотати про повторний розгляд на пропозицію тяжкого дисциплінарного стягнення до дисциплінарного органу згідно зі ст. 51bis.

Якщо клопотання про повторний розгляд згідно зі ст. 51bis не подається, то вищий дисциплінарний орган підтверджує та повідомляє своє остаточне рішення, не відхиляючись від пропозиції про накладення тяжкого дисциплінарного стягнення шляхом надсилання рекомендованого листа поштою або повідомлення з підтвердженням отримання відповідним службовцем поліції.

Однак у випадках, передбачених ст. 24, вищий дисциплінарний орган може повідомляти про свою пропозицію щодо рішення, лише ознайомившись із висновками, передбаченими ч. 1 та 2 ст. 24, або не пізніше наступного дня після строку, за яким вважається, що відповідний орган не має наміру надавати додатковий висновок.

2.4. ПРОВАДЖЕННЯ У ДИСЦИПЛІНАРНІЙ РАДІ

Стаття 39

Дисциплінарна рада – це постійний орган на національному рівні, що складається з кількох франкомовних палат, однієї чи кількох нідерландомовних та однієї німецькомовної палат.

Міністр внутрішніх справ забезпечує покриття поточних видатків дисциплінарної ради.

Дисциплінарна рада приймає рішення щодо клопотання про повторний розгляд щодо пропозицій щодо накладення тяжкого дисциплінарного стягнення, прийнятих на підставі ч. 1 ст. 38 sexies.

Стаття 40

Кожна палата дисциплінарної ради складається з наступних членів:

1. президент-магістрат апеляційного суду чи суду першої інстанції; 2. асесор-службовець згідно зі ст. 2.

Асесор відноситься до тієї ж категорії, що й особа, справа якої розглядається, тобто або оперативний службовець, або адміністративний та логістичний службовець.

Якщо кілька осіб є працівниками різних служб, президент палати шляхом жеребкування призначить службовця; 3. асесор, призначений міністром внутрішніх справ, який є службовцем інтегрованої поліції, структурованої на рівні, чи членом секретаріату якогось із міністрів федерального уряду.

Магістрати та асесори мають, крім того, заступника, який відповідає умовам до дійсних членів.

Кожній палаті допомагає секретар, призначений міністром внутрішніх справ.

Якщо кількість поданих справ цього вимагає, король на пропозицію міністра внутрішніх справ та міністра юстиції може створювати додаткові палати.

На умовах, встановлених королем, асесор, передбачений п. 3 ч. 1, та його заступник отримують відшкодування витрат на проживання та проїзд, а також плату за присутність, суму якої він встановлює.

Стаття 41

Дійсні магістрати та їх заступники призначаються королем за поданням міністра внутрішніх справ та міністра юстиції.

Вони призначаються строком на п'ять років та з можливістю продовження строку повноважень.

Асесор, зазначений у п. 2 ч. 1 ст. 40, та його заступник призначаються строком на два роки (цей термін може бути продовжений один раз) міністром юстиції та міністром внутрішніх справ, що діють спільно з цією метою, із службовців, включених до подвійного списку, наданого генеральним комісаром щодо службовців федеральної поліції, постійної комісією місцевої поліції щодо службовців місцевої поліції та генеральним інспектором щодо службовців Генеральної інспекції.

Магістрати та асесори, призначені на заміну президентів чи членів, які померли чи подали у відставку, закінчують термін повноважень тих, кого вони замінюють.

За загальним поданням міністра внутрішніх справ та міністра юстиції король призначає президента дисциплінарної ради з діючих магістратів, зокрема він зобов'язаний стежити за єдністю судової практики.

Стаття 42

Дійсні магістрати франкомовної та нідерландомовної палат дисциплінарної ради здійснюють свої повноваження на повний робочий час.

Їхня праця оплачується заробітною платою, що дорівнює платі магістрату в момент його призначення відповідно до ст. 41, а також відповідним надбавкам

та пільгам.

На умовах, встановлених королем, магістрати німецькомовної палати та магістрати-заступники всіх палат мають право на жетони присутності, суму яких він визначає.

Дійсні магістрати та заступники також одержують відшкодування витрат на проживання та проїзд на умовах, встановлених королем.

Стаття 43

Дисциплінарна рада, яка засідає об'єднаними палатами на чолі з президентом дисциплінарної ради, приймає рішення про свій внутрішній регламент та подає його на затвердження міністрам внутрішніх справ та юстиції.

Стаття 44

Франкомовна палата розглядає всі справи, які мають бути розглянуті французькою; нідерландомовна палата – справи, які мають розглядатися нідерландською мовою, а німецькомовна – справи, які мають розглядатися німецькою мовою.

Стаття 45

Відповідний службовець викликається президентом палати, щоб постати перед дисциплінарною радою не пізніше ніж на шістдесятій день після звернення до дисциплінарної ради службовця поліції відповідно до ст. 51-2 цього Закону.

Копія повістки надсилається до Генеральної інспекції та дисциплінарного органу, рішення якого оскаржується.

У порядку денному вказуються: 1. всі дії, зазначені у початковому звіті; 2. місце, день і час слухання, яке може статися не раніше тридцятого дня після вручення повістки; 3. право

зацікавленої особи бути представленим адвокатом відповідно до ст. 29 цього Закону; 4. місце та термін, протягом якого можна ознайомитися з дисциплінарною справою; 5. право зацікавленої особи вимагати допиту свідків та надавати документи; 6. що, крім обставин непереборної сили, процедура у дисциплінарній раді, яка ведеться за відсутності зацікавленої особи або її захисника, є змагальною.

Початковий звіт додається до порядку денного.

На прохання службовець поліції одержує безкоштовну копію дисциплінарної справи або додаткові документи, що додаються до справи.

Стаття 46

У день, вказаний на порядку денному, службовець поліції прибуває до дисциплінарної ради.

Якщо службовець немає особисто і його особиста поява не передбачено, може бути представлений захисником.

Крім обставин непереборної сили, процедура у дисциплінарній раді за відсутності зацікавленої особи або її захисника є змагальною.

Дисциплінарна рада має право вирішувати, чи є відсутність унаслідок проблем зі здоров'ям обставиною непереборної сили.

Стаття 47

Засідання дисциплінарної ради є відкритими, якщо відповідний службовець поліції або її захисник вимагають цього на початку процедури.

Президент може відхилити його клопотання лише з міркувань моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, коли цього вимагають інтереси неповнолітніх, захисту приватного життя сторін чи свідків чи безпека осіб, або тією мірою, якою президент вважає абсолютно необхідним, коли публічність може становити збитки інтересам дисциплінарної процедури.

Стаття 48

На початку засідання вищий дисциплінарний орган або його уповноважена особа роблять усний звіт у дисциплінарній раді про дії, вчинені відповідним службовцем поліції.

Він також висловлює свою думку щодо кваліфікації дій як дисциплінарних провин та у разі потреби щодо запропонованого стягнення, якщо він не вважає за доцільне висловити це протягом наступних дебатів у дисциплінарній раді.

Стаття 49

Дисциплінарна рада за своєю ініціативою або за клопотанням відповідного службовця поліції або його захисника заслуховує корисні свідчення свідків, які він вважає за необхідне через їхній зв'язок із справою.

У будь-якому разі генеральний інспектор або його уповноважений представник заслуховується як експерт.

У кожний момент процесу палата може доручити вищому дисциплінарному органу чи його уповноваженому представнику розпочати чи дати доручення розпочати додаткове розслідування.

До закінчення розгляду справи у будь-який момент можуть бути надані нові документи чи нові дані.

Стаття 50

Службовець або його захисник заслуховуються протягом дебатів на захист.

Зокрема вони можуть відповісти на позицію вищого дисциплінарного органу або його уповноваженого.

Стаття 51

Президент має право припиняти розгляд справи та відкладати ухвалення рішення.

Стаття 51bis

Службовець поліції, щодо якого пропонується тяжке дисциплінарне стягнення, може подати клопотання про перегляд цієї пропозиції рекомендованим листом, адресованим дисциплінарній раді, протягом десяти днів після повідомлення, зазначеного у ч. 1 ст. 38 Сексії цього Закону.

Дисциплінарна рада надсилає копію вищому дисциплінарному органу.

Стаття 51ter

Процедура клопотання щодо повторного розгляду припиняє виконання рішення, оголошеного у порядку, передбаченому ч. 1 ст. 38 *sexies*.

Стаття 52

Дисциплінарна рада висловлює свою думку більшістю своїх членів.

Цей висновок (обґрунтований) містить: 1. викладу дій та звинувачення у них відповідного службовця поліції; 2. у відповідь питання, чи міститься у діях склад дисциплінарного проступку; 3. пропозиція відмовитися від накладення стягнення, пропозиція застосувати тяжке стягнення чи пропозицію накласти незначне стягнення.

Дисциплінарна рада може запропонувати іншу кваліфікацію дій на відміну від тієї, що викладена у початковому звіті, а також запропонувати інше стягнення на відміну від стягнення, запропонованого спочатку вищим дисциплінарним органом.

Стаття 53

Висновок дисциплінарної ради повідомляється протягом тридцяти днів після завершення процесу відповідного службовця та вищого дисциплінарного органу.

Якщо протягом зазначеного терміну не повідомляється жодного висновку, президент має негайно передати справу на рішення найвищому дисциплінарному органу.

Стаття 54

Якщо вищий дисциплінарний орган планує ухилитися від ув'язнення, він повинен вказати причини та донести їх до відома заінтересованої особи разом із передбаченим стягненням.

Останній може подати пояснення протягом десяти днів після отримання повідомлення, інакше він втратить це право.

Стаття 55

Вищий дисциплінарний орган повідомляє рекомендованим листом поштою або повідомленням з підтвердженням вручення відповідного службовця про своє рішення протягом тридцяти днів після надсилання висновку дисциплінарної ради відповідно до ст. 53 або після того, як він отримав останні письмові пояснення відповідно до ст. 54 цього Закону.

Частина 3. Різні положення

Стаття 56

Надання початкового звіту службовцеві поліції має здійснюватися протягом шести місяців після ознайомлення або встановлення дій компетентним дисциплінарним органом.

А якщо ні, то з урахуванням ч. 2 притягнення до дисциплінарної відповідальності не може відбутися.

У разі попереднього розслідування або притягнення до кримінальної відповідальності цей термін починається з дня, коли судовий орган поінформував дисциплінарний орган про те, що оголошено остаточне судове рішення, чи провадження припинено, чи публічне переслідування припинено.

У будь-якому випадку дисциплінарні провини, які можуть спричинити незначну дисциплінарну санкцію, через п'ять років втрачають чинність у зв'язку із закінченням строку давності.

Строк давності, зазначений у ч. 3, починається з дня вчинення щодо разових проступків дня, коли припиняється ситуація і з моменту здійснення останньої дії, якщо йдеться про провину, що триває в часі, що складається з комплексу окремих дій, здійснених на основі одного і того ж наміру.

Стаття 57

Остаточні дисциплінарні стягнення, доведені до відома зацікавленої сторони, негайно заносяться до списку дисциплінарних стягнень.

Незалежно від виконання, дисциплінарні стягнення, передбачені п. 1 і 2 ст. 4, обов'язково видаляються зі списку дисциплінарних стягнень після закінчення строку на два роки, якщо протягом цього терміну не застосовано жодного нового дисциплінарного стягнення.

Незалежно від їх виконання тяжкі дисциплінарні стягнення обов'язково видаляються зі списку дисциплінарних стягнень після закінчення строку на п'ять

років, якщо протягом цього терміну не застосовано жодного нового дисциплінарного стягнення.

Строки, встановлені у ч. 2 та 3, починаються від дати прийняття рішення про накладення дисциплінарного стягнення.

Стаття 57bis

Будь-яка особа, на яку накладено тяжке дисциплінарне стягнення, може спрямувати клопотання про перегляд до вищого дисциплінарного органу, який наклав це стягнення, якщо воно надасть нові докази.

Будь-яка особа, на яку накладено незначне дисциплінарне стягнення, може направити клопотання про перегляд до вищого дисциплінарного органу, який наклав це стягнення, якщо вона надасть нові докази. Службовець поліції повинен до свого клопотання додати повний звіт щодо мотивів та доказів.

Дисциплінарний орган, зазначений у ч. 1 або 2, може оголосити клопотання службовця поліції неприйнятним через недостатнє обґрунтування та докази, без попереднього слухання справи.

Дисциплінарний орган, до якого належним чином звернулися, якщо вважає обґрунтованим клопотання службовця поліції, приймає рішення, заслухавши або викликавши заінтересовану особу.

Мотивоване рішення дисциплінарного органу має бути ухвалене протягом чотирьох місяців після отримання клопотання.

Це рішення не може бути оскаржене.

Через шість років особа може подати клопотання знову.

Стаття 57ter

Усі документи, адресовані службовцю поліції на підставі цього закону шляхом повідомлення з підтвердженням отримання або рекомендованим листом поштою, вважаються направленими, навіть якщо службовець не підтверджує їх отримання, якщо вони були направлені двічі.

Стаття 58

Король визначає постанову, яка затверджується Радою міністрів: 1. докладні правила процедури, якою повинні дотримуватись органи, зазначені в цьому законі, та дисциплінарна рада; 2. керівників служби згідно з п. 2 а) ст. 19 цього Закону; 3. адміністративні наслідки підготовки захисту та явища особи та її захисника, якщо вона є службовцем поліції.

РОЗДІЛ VI. ТИМЧАСОВЕ УСУНЕННЯ ВІД ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ

Стаття 59

Не порушуючи інші заходи забезпечення порядку (визначені міністром внутрішніх справ), які можуть бути, зокрема, вжиті щодо дисциплінарного провадження, бургомістр або залежно від випадку колегія поліції може тимчасово усунути від виконання обов'язків щодо забезпечення порядку службовця місцевої поліції, що є об'єктом дисциплінарного провадження, попереднього розслідування чи притягнення до кримінальної відповідальності та присутність якого у місцевій поліції несумісна з інтересами служби.

Не порушуючи інші заходи забезпечення порядку, які можуть бути, зокрема, вжиті щодо дисциплінарного провадження, міністр внутрішніх справ може тимчасово усунути від виконання обов'язків щодо забезпечення порядку службовця федеральної поліції, який є об'єктом дисциплінарного провадження, попереднього розслідування або притягнення до кримінальної відповідальності та присутність якого у федеральній поліції несумісна з інтересами служби.

Стаття 60

Якщо дії безпосередньо стосуються виконання завдань судової поліції або інших завдань, які стосуються відповідальності міністра юстиції, міністр внутрішніх справ, бургомістр або колегія поліції діють за власною ініціативою або за зверненням міністра юстиції.

Звернення міністра юстиції до міністра внутрішніх справ є обов'язковим.

Якщо дії, що лежать в основі тимчасового усунення від виконання обов'язків, що стосуються безпосередньо виконання завдань судової поліції, орган, який ухвалив рішення про тимчасове усунення, інформує територіально компетентного королівського прокурора або федерального прокурора залежно від різниці, встановленої ч. 5 ст. 24 цього Закону про тимчасове усунення виконання обов'язків службовця поліції.

Необхідність погодження з міністром юстиції та її вимога є обов'язковою щодо тимчасового усунення від виконання обов'язків службовця Генеральної дирекції судової поліції, територіального судового управління або службовця, відповідального за управління базою (банком) даних, передбаченого ст. 44/4 Закону "Про діяльність поліції". Міністр юстиції має ухвалити рішення протягом п'ятнадцяти днів з дати отримання клопотання згідно з ч. 3. Після закінчення цього терміну вважається, що згоду отримано.

Стаття 61

Рішення про тимчасове усунення виконання обов'язків приймається максимально терміном чотири місяці.

Тимчасове усунення виконання обов'язків може бути продовжено залежно від випадку міністром внутрішніх справ, або бургомістром, або колегією поліції і може перевищувати один рік.

Якщо стосовно дій, які є причиною тимчасового усунення виконання обов'язків, здійснюється попереднє розслідування чи притягнення до кримінальної відповідальності, усунення може бути продовжено на період проведення кримінального провадження міністром внутрішніх справ, бургомістром або колегією поліції.

При цьому тимчасове усунення від виконання обов'язків не може перевищувати чотири місяці після оголошення остаточного судового рішення або припинення справи або припинення публічного переслідування.

Міністр внутрішніх справ враховує думку міністра юстиції аналогічно порядку, передбаченого ст. 60 цього Закону.

Стаття 62

Перед прийняттям рішення про тимчасове усунення виконання обов'язків органи, зазначені у ст. 59 цього Закону, або їх уповноважені мають заслухати заінтересовану особу.

Його викликають шляхом відправки повістки з підтвердженням отримання або рекомендованим листом поштою, і вважається, що особа була заслухана, навіть якщо вона не підтвердила отримання повістки, якщо така повістка була направлена в такому порядку.

Стаття 63

У термінових випадках ординарний дисциплінарний орган службовця поліції, передбачений ч. 1 ст. 59, може ухвалити рішення тимчасово усунути від виконання обов'язків на підставі цієї частини.

Після ухвалення рішення негайно заслуховують зацікавлену особу.

Це рішення втрачає чинність через десять днів, якщо тільки воно не підтверджено протягом цього терміну бургомістром або колегією поліції на основі справи, включаючи слухання, що проводяться ординарним дисциплінарним органом.

У разі терміновості ординарний дисциплінарний орган службовця, зазначений у ч. 2 ст. 59 цього Закону, може ухвалити рішення про тимчасове усунення від виконання обов'язків зазначеної у цій частині заінтересованої особи

заслуховують негайно після ухвалення рішення.

Це рішення втрачає чинність через десять днів, якщо воно не підтверджено міністром внутрішніх справ на основі справи, включаючи слухання, що передаються ординарним дисциплінарним органом.

Міністр внутрішніх справ враховує думку міністра юстиції аналогічно порядку, передбаченого ст. 60 цього Закону.

Стаття 64

Орган, який приймає рішення про тимчасове усунення від виконання обов'язків, може вирішити, що це усунення супроводжуватиметься відніманням із заробітної плати.

Відрахування із заробітної плати не можуть перевищувати двадцять п'ять відсотків від сукупної зарплати.

Орган гарантує зацікавленій особі чисту заробітну плату, що дорівнює сумі мінімальних коштів для існування, як це належить згідно із Законом від 7 серпня 1974 року, який встановлює право на мінімальні засоби існування.

У разі роботи у неповний робочий день ця сума скорочується пропорційно до обсягу роботи.

Стаття 65

Якщо внаслідок тимчасового усунення від виконання обов'язків накладається дисциплінарне стягнення у вигляді попередження або догани, воно набирає чинності в день оголошення рішення.

У цьому випадку, а також якщо жодного дисциплінарного стягнення не накладено, вважається, що тимчасове усунення від виконання обов'язків скасовано, і орган відшкодовує заробітну плату, яку можна було вирахувати з доходу службовця поліції.

Якщо внаслідок тимчасового усунення від виконання обов'язків накладається дисциплінарне стягнення у вигляді відрахування з грошового забезпечення, тимчасового усунення від виконання обов'язків, переведення на оплачувану нижче роботу, обов'язкового звільнення або звільнення, дисциплінарне стягнення може набрати чинності не раніше дня набрання чинності тимчасовим відстороненням. а сума заробітної плати, яка може утримуватися протягом тимчасового усунення від виконання обов'язків, віднімається від суми втрати заробітної плати, пов'язаної з дисциплінарним стягненням.

Якщо сума утриманої заробітної плати більша за суму втрати заробітної плати, пов'язану з дисциплінарним стягненням, то орган відшкодовує заінте-

ресованій особі необхідну різницю.

РОЗДІЛ VI-BIS. РІЧНИЙ ЗВІТ ТА БАЗА (БАНК) ДАНИХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ДИСЦИПЛІНАРНИХ СПРАВ

Стаття 65bis

Будь-яке дисциплінарне рішення має бути передане дисциплінарним органом, який його ухвалив, дисциплінарній раді.

Стаття 65ter

Президенти палат дисциплінарної ради щорічно звітують у єдиному звіті, який затверджується колегіально, включаючи кваліфікацію дій та рішення про накладення стягнень, міністрів внутрішніх справ та юстиції.

Стаття 65quater

Президенти палат дисциплінарної ради створюють разом із службами, підпорядкованими безпосередньо генеральному комісару федеральної поліції, бази (банки) даних судової практики з дисциплінарних справ, у яких централізовано зберігаються всі прийняті дисциплінарні рішення з дотриманням правил анонімності.

Стаття 65quinquies

До бази (банку) даних можуть звертатися члени дисциплінарної ради, а також усі службовці на підставі простої заяви, написаної на адресу адміністратора бази (банку) даних.

РОЗДІЛ VII. РІЗНІ ПЕРЕХІДНІ, ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПОЛОЖЕННЯ, ЩО ВНОСЯТЬ ЗМІНИ

Статті 66–74 (...)

Закон Республіки Польща

про поліцію

1990 року

(витяг)

РОЗДІЛ Х. ДИСЦИПЛІНАРНА ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Стаття 132

1. Поліцейський несе дисциплінарну відповідальність за вчинення дисциплінарної провини, яка полягає у порушенні службової дисципліни або недотриманні принципів професійної етики.

2. Порушенням службової дисципліни є вчинок поліцейського, який полягає у винному перевищенні повноважень або невиконанні обов'язків, що випливають із приписів законодавства, або наказів та розпоряджень, виданих уповноваженими керівниками на підставі цих приписів.

3. Порушенням службової дисципліни є, зокрема:

1) відмова у виконанні чи невиконанні наказу чи розпорядження керівника чи органу, уповноваженого на підставі закону видавати розпорядження поліцейським, за винятком наказів та розпоряджень, про які йшлося в абз. 2 ст. 587;

7 Згідно з абз. 2 ст. 58 цього Закону поліцейський зобов'язаний відмовитися виконувати наказ чи розпорядження керівника, а також розпорядження прокурора, органу державної адміністрації чи територіального самоврядування, якщо виконання наказу чи розпорядження було б пов'язане із скоєнням ним злочину.

2) нехтування службовою діяльністю або виконання її неправильним чином;

3) невиконання службових обов'язків чи перевищення повноважень, визначених у приписах законодавства;

4) введення в оману керівника або іншого поліцейського, якщо це спричинило або могло спричинити шкоду службі, поліцейській або іншій особі;

¹²¹ Перекладено українською з текстів у збірнику: Статус полиции: международные стандарты и зарубежное законодательство / Под общ. ред. Е. А. Крапивина. К.: Москаленко А. М., 2021. 604 с.

5) поведінка керівника таким чином, що веде до ослаблення службової дисципліни серед підлеглих в організаційному підрозділі чи організаційній складовій поліції;

6) поява на службі в стані алкогольного сп'яніння або іншого сп'яніння, а також вживання алкоголю або засобів з подібною дією під час служби або на об'єктах, або на території, де перебуває поліція;

7) втрата службової вогнепальної зброї, боєприпасів чи службового посвідчення;

8) втрата предмета службового обмундирування, використання якого неуповноваженими особами завдало шкоди громадянину або створило загрозу для громадського порядку чи громадської безпеки;

9) втрата матеріалів, містять інформацію негласного характера.

4. Діяння, що є дисциплінарною провиною, що одночасно має ознаки злочину чи провини, чи фінансового злочину, чи фінансового проступку, підлягає дисциплінарній відповідальності незалежно від факту притягнення до кримінальної відповідальності.

4а. У разі вчинення діяння, яке є дисциплінарною провиною і одночасно має ознаки провини, у разі меншої санкції або покарання штрафом, дисциплінарний керівник може не відкривати дисциплінарне провадження, а відкрите закрити.

4б. У разі вчинення діяння, яке є незначною дисциплінарною провиною, дисциплінарний керівник може відмовитися від відкриття провадження та провести з особою, яка вчинила дисциплінарний проступок, документувану у формі нотатки роз'яснювальну бесіду.

4с. Нотатка, про яку йдеться в абз. 4б, включається до особистої справи поліцейського строком на один рік.

Стаття 132а

Дисциплінарний провина є винним діянням тоді, коли поліцейський:

1) має намір його вчинити, тобто хоче його вчинити або, передбачаючи можливість його вчинення, погоджується на це; 2) не маючи наміру його вчинити, все-таки робить внаслідок недотримання обережності, що вимагається в цих обставинах, незважаючи на те, що він передбачав таку можливість або міг і повинен був її передбачити.

Стаття 132б

1. Поліцейський несе дисциплінарну відповідальність, якщо здійснює

дисциплінарну провину сам або спільно, або за погодженням з іншою особою, а також у разі, якщо керує вчиненням іншим поліцейським дисциплінарного проступку.

2. Поліцейський несе дисциплінарну відповідальність також у разі, якщо схиляє іншого поліцейського до скоєння дисциплінарного проступку або полегшує його вчинення.

3. Кожен із поліцейських, про яких йшлося в абз. 1 та 2, несе відповідальність у межах своєї провини, незалежно від відповідальності інших осіб.

Стаття 133

1 Дисциплінарним керівником є керівник, про який йшлося в абз. 1 ст. 328, із застереженням абз. 2 та 39.

Таку ж дисциплінарну владу має поліцейський, якому довірено виконання обов'язків на службовій посаді, про яку йшлося в абз. 1 ст. 32.

2. Дисциплінарним керівником поліцейського, відрядженого для тимчасового несення служби, або якому довірено виконання службових обов'язків, або якого направлено на професійну підготовку, навчання у Вищій школі поліції або курси підвищення кваліфікації в поліцейській школі або центрі підготовки поліції, є дисциплінарним керівником у місці, відбування підготовки чи навчання, крім можливості накладення стягнень, визначених у п. 3–6 ст. 134, які накладає керівник, про який йшлося в абз. 1 ст. 32.

3. Дисциплінарним керівником поліцейського, відрядженого для несення служби за межами держави, є командир поліцейського контингенту, в якому поліцейський несе службу, за винятком можливості накладення стягнень, визначених у п. 3–6 ст. 134, які накладає керівник, про який йшлося у абз. 1 у 32. 4. У разі переведення поліцейського для несення служби в іншому організаційному підрозділі поліції та пов'язаному з цією зміною відповідного дисциплінарного керівника дисциплінарне провадження, відкрите стосовно поліцейського, бере на себе і приймає рішення в першій інстанції новий дисциплінарний керівник.

5. Поліцейський, відряджений для несення службових завдань поза поліцією, підлягає дисциплінарній владі керівника, про якого йшлося в абз. 1 ст. 32.

6. Дисциплінарний керівник може у письмовій формі уповноважити своїх заступників або інших поліцейських з очолюваної ним організаційної одиниці поліції на вирішення дисциплінарних справ від його імені у певних межах.

7. Сумніви щодо встановлення відповідності керівника з дисциплінарних

питань вирішує вищий дисциплінарний керівник шляхом видання постанови.

8. Вищими дисциплінарними керівниками дисциплінарного виробництва є: 1) воєводський комендант поліції – щодо повітового (міського) коменданта поліції; 2) Столичний комендант поліції – щодо повітового (міського) та районного коменданта поліції; 3) Головний комендант поліції – щодо воєводського коменданта поліції, Московського коменданта поліції, коменданта поліцейської школи та командира поліцейського контингенту.

Стаття 134

Дисциплінарними стягненнями є: 1) догана; 2) заборона залишати певне місце перебування; 3) попередження про неповну службову відповідність займаний посаді; 4) призначення на нижчу службову посаду; 5) зниження у званні; 6) звільнення зі служби.

Стаття 134a

1. Стягнення у вигляді догани означає вказівку дисциплінарним керівником на неналежну поведінку.

Стаття 134b

1. Стягнення у вигляді заборони залишати певне місце перебування означає заборону залишати певне місце перебування поліцейським, які несуть службу в казарменній системі.

Стягнення накладається терміном від 3 до 14 днів.

2. В даний час відбування стягнення у вигляді заборони залишати певне місце полягає в наступному: 1) обов'язки у вільний від службових занять час перебувати в організаційному підрозділі поліції, в якому він несе службу, або в іншому місці, визначеному керівником; 2) з'являтися перед керівником або іншим зазначеним поліцейським у певні проміжки часу, але не частіше за чотири рази на добу.

Стаття 134c

1. Стягнення у вигляді попередження про неповну службову відповідність займаний посаді означає вказівку на неналежну поведінку та попередження поліцейського, що якщо він знову здійснить дисциплінарний проступок, то може бути призначений на нижчу службову посаду в дисциплінарному порядку або покараний більш строгими.

Стаття 134d

1. Стягнення у вигляді призначення на нижчу службову посаду означає відкликання або звільнення від займаної службової посади та визначення або

призначення на службову посаду, нижчу від займаної.

Накладення стягнення у вигляді призначення на нижчу службову посаду тягне за собою втрату прав, про які йшлося в абз. 3 ст. 6є та абз. 2 ст. 103.

2. До зняття стягнення у вигляді призначення на нижчу службову посаду поліцейського не можна визначити чи призначити на найвищу службову посаду.

Стаття 134е

1. Стягнення як зниження у званні означає зниження поліцейського в званні.

2. Стягнення у вигляді зниження у званні можна накласти лише одночасно зі стягненням у вигляді призначення на нижчу службову посаду або стягнення у вигляді звільнення зі служби.

Стаття 134ф

1. Стягнення у вигляді звільнення зі служби означає звільнення зі служби поліції.

Стаття 134g

1. За вчинення дисциплінарної провини можна накласти лише одне дисциплінарне стягнення.

2. За вчинення кількох дисциплінарних провин можна накласти одне дисциплінарне стягнення, але суворіше.

3. Положення абз. 1 і 2 застосовуються із застереженням абз. 2 ст. 134є.

Стаття 134h

1. Стягнення, що накладається, має бути пропорційним до скоєного дисциплінарного проступку та ступеня провини, зокрема повинні враховуватися обставини скоєння дисциплінарного проступку, його наслідки, у тому числі наслідки для служби, вид та ступінь порушення обов'язків, покладених на поліцейського, мотиви діяльності, поведінку поліцейського перед скоєнням дисциплінарного проступку та після його вчинення, а також попередній перебіг служби.

2. На посилення стягнення впливають такі обставини вчинення дисциплінарного проступку: 1) дію з мотивацією, що заслуговує на особливого засудження, або у стані алкогольного чи іншого сп'яніння; 2) вчинення дисциплінарного проступку поліцейським до зняття призначеного йому дисциплінарного стягнення; 3) серйозні наслідки дисциплінарної провини, особливо суттєве порушення виконання завдань поліції або заподіяння шкоди репутації поліції; 4) дію у присутності підвладного, разом із або йому на шкоду.

3. На пом'якшення стягнення впливають такі обставини вчинення дисциплінарного проступку: 1) ненавмисність його вчинення; 2) докладання полі-

цейських зусиль щодо зменшення його наслідків; 3) відсутність належного професійного досвіду чи достатніх професійних умінь; 4) добровільне повідомлення дисциплінарного керівника про здійснення дисциплінарного проступку до відкриття дисциплінарного провадження.

4. Дисциплінарний керівник бере до уваги обставини, про які йшлося в абз. 1–3, виключно щодо поліцейського, якого вони стосуються.

Стаття 134і

1 Дисциплінарний керівник, якщо виникає обґрунтоване припущення про вчинення поліцейським дисциплінарного проступку: 1) відкриває дисциплінарне провадження: а) з власної ініціативи; б) за поданням безпосереднього керівника поліцейського; с) за розпорядженням вищого керівника; d) на вимогу суду чи прокурора; 2) може відкрити дисциплінарне провадження за заявою потерпілого.

2. Вищий дисциплінарний керівник може відкрити або запозичити дисциплінарне провадження до прийняття рішення, якщо, за його оцінкою, це необхідно, враховуючи характер справи.

3. У разі, про який йшлося у пп.d п. 1 та п. 2 абз. 1, дисциплінарний керівник повідомляє відповідно суд чи прокурора або потерпілого про відкриття дисциплінарного провадження та внаслідок цього провадження, пересилаючи витяг з прийнятої постанови або постанови.

Матеріали, передані судом, прокурором чи потерпілим, включаються до актів дисциплінарного провадження.

4. Якщо виникають сумніви щодо вчинення дисциплінарної провини, її правової кваліфікації або особи, щодо якої вирішується питання про відкриття дисциплінарного провадження, дисциплінарний керівник наказує провести перевірочні дії.

Ці дії слід закінчити у 30-денний термін.

5. Дисциплінарне провадження відкривається з дня видання постанови про відкриття дисциплінарного провадження.

Поліцейського, щодо якого прийнято ухвалу про відкриття дисциплінарного провадження, вважають обвинуваченим.

6. Постанова про відкриття дисциплінарного провадження містить: 1) визначення дисциплінарного керівника; 2) дату видання ухвали; 3) звання, ім'я та прізвище, а також службову посаду обвинуваченого; 4) опис дисциплінарної провини, яка ввинається обвинуваченому, разом з його правовою кваліфікаці-

єю; 5) фактичне обґрунтування дисциплінарної провини, яка ввиняється; 6) визначення дисциплінарного представника, що веде провадження; 7) підпис із зазначенням звання, імені та прізвища дисциплінарного керівника; 8) викладення прав, якими користується обвинувачений у ході дисциплінарного провадження.

Стаття 135

1. Дисциплінарне провадження не відкривається, а відкрите закривається: 1) якщо в діях поліцейського немає складу дисциплінарної провини; 2) після закінчення термінів, зазначених у абз. 4 та 5; 3) у разі смерті поліцейського; 4) якщо у тій же справі було прийнято дисциплінарне рішення, яке набрало законної сили, або ведеться дисциплінарне провадження.

2. Постанова про відмову у відкритті дисциплінарного провадження, а також рішення про закриття дисциплінарного провадження вручається потерпілому, якщо він подав заяву про відкриття дисциплінарного провадження.

Постанову про відмову у відкритті дисциплінарного провадження, а також рішення про закриття цього провадження постраждалий може оскаржити у 7-денний строк з дня їх вручення.

3. Дисциплінарне провадження не відкривається після закінчення 90 днів з дня отримання дисциплінарним керівником повідомлення про здійснення дисциплінарної провини.

4. Дисциплінарне покарання не можна призначити після закінчення року від дня здійснення дисциплінарного проступку.

Зупинка дисциплінарного провадження призупиняє закінчення цього терміну.

5. Якщо дисциплінарною провинною є діяння, яке несе одночасно ознаки злочину чи провини, чи фінансового злочину, чи фінансового проступку, закінчення строку, визначеного в абз.

4, не може настати до закінчення термінів давності за цими злочинами або провинами.

6. У разі видання постанови про накладення стягнення до закінчення року з дня відкриття дисциплінарного провадження це провадження вважається закінченим після закінчення строку на подання апеляції, а якщо подана апеляція – з моменту винесення постанови вищим дисциплінарним керівником.

Стаття 135а

1. Дисциплінарне провадження, а також з'ясування дій, про які йшлося

в абз. 4 ст. 134і, здійснюється дисциплінарним представником.

2. Дисциплінарний керівник визначає дисциплінарних представників терміном чотири роки серед поліцейських на безстроковій службі.

3. Дисциплінарний керівник для здійснення дисциплінарного провадження, а також з'ясування дій, про які йшлося в абз. 4 ст. 134і, визначає дисциплінарного представника у званні: 1) не менш молодшого аспіранта, якщо провадження стосується поліцейського, який має звання в корпусі рядових, підофіцерів або аспірантів; 2) не менше ніж підкомісара, якщо провадження стосується поліцейського, який має звання підкомісара, комісара чи надкомісара, або поліцейського зі званням, про яке йшлося у п. 1; 3) не менше ніж підінспектора, якщо провадження стосується поліцейського, який має звання підінспектора або вище, або поліцейського зі званням, про яке йшлося у п. 2.

Стаття 135b

1. Дисциплінарний керівник відкликає дисциплінарного представника у випадках: 1) виникнення обставин, які становлять підставу звільнення його зі служби в поліції; 2)

накладення на нього дисциплінарного стягнення, що набрало законної сили; 3) переведення його в іншу організаційну одиницю поліції, яка не підпорядкована безпосередньо дисциплінарному керівнику.

2. Дисциплінарний представник за згодою дисциплінарного керівника може скористатися допомогою іншого дисциплінарного представника під час здійснення доказових дій.

Стаття 135c

1 Дисциплінарний керівник або дисциплінарний представник підлягає відстороненню від участі у дисциплінарному провадженні, якщо: 1) справа стосується його безпосередньо; 2) він є чоловіком (дружиною), родичем або свояком обвинуваченого та/або потерпілої від нього особи у розумінні положень Кодексу кримінального провадження; 3) він був свідком дії; 4) між ним та обвинуваченим або особою, яка постраждала від обвинуваченого, мають місце особисті відносини, які можуть викликати сумніви в його неупередженості.

2. Дисциплінарного керівника та дисциплінарного представника можна усунути від участі у дисциплінарному виробництві також з інших обґрунтованих причин.

3. Про обставини, що обґрунтовують усунення від участі у дисциплінарному провадженні, дисциплінарний керівник та дисциплінарний представник

повідомляють невідкладно відповідного вищого дисциплінарного керівника та дисциплінарного керівника.

4 Усунення дисциплінарного керівника та дисциплінарного представника від участі у дисциплінарному провадженні може відбутися також за поданням обвинуваченого або його захисника, якщо такого було встановлено.

5. Дисциплінарний керівник видає постанову про усунення або відмову в усуненні дисциплінарного представника від участі у дисциплінарному провадженні.

6. Вищий дисциплінарний керівник видає ухвалу про усунення або про відмову в усуненні дисциплінарного керівника від участі у дисциплінарному провадженні.

Стаття 135d

1. У разі усунення дисциплінарного керівника від участі у дисциплінарному провадженні на підставі абз. 1 та 2 ст. 135с дисциплінарне провадження здійснює вищий дисциплінарний керівник або визначає дисциплінарного керівника серед рівнозначної організаційної одиниці поліції.

2. У разі усунення Головного коменданта поліції від участі у дисциплінарному провадженні на підставі абз. 1 та 2 ст. 135с дисциплінарне виробництво здійснюється одним із його заступників.

3. У разі усунення дисциплінарного представника від участі у дисциплінарному провадженні на підставі абз. 1 та 2 ст. 135с дисциплінарне провадження приймає у своє відання інший певний дисциплінарний представник.

4. На час видання дисциплінарним керівником постанови про усунення дисциплінарний представник вчиняє виключно невідкладні дії.

Стаття 135

1. Дисциплінарний представник збирає матеріали доказового характеру та вчиняє дії, необхідні для з'ясування обставин справи.

Зокрема, допитує свідків, обвинуваченого, отримує від нього пояснення, оглядає місце скоєння дисциплінарної провини.

Про ці дії він складає протоколи.

2. Про інші дії, ніж згадані в абз. 1, складається протокол, якщо цього вимагає спеціальне розпорядження або дисциплінарний керівник або дисциплінарний представник визнає це необхідним.

В інших випадках можна обмежитися складанням службової записки.

3. Протокол повинен містити: 1) визначення дії, часу та місця його проведення, дані про людей, які беруть у ньому участь або присутніх, а також

характер їхньої участі; 2) опис ходу дії; 3) у разі потреби: а) зазначення інших обставин, що стосуються дії; б) заяви та думки учасників дії; с) ознайомлення з правами та обов'язками.

4. Пояснення, визнання, заяви та висновки дисциплінарним представником або керівником організаційної одиниці поліції, про який йшлося в абз. 8, записуються у протоколі якомога докладніше, а особи, які у дії, вправі вимагати записи у протоколі з повною докладністю всього, що стосується їх правий і інтересів.

5. Особи, які беруть участь у дії, про яку складається протокол, а також присутні особи після ознайомлення із змістом протоколу підписують кожну його сторінку.

Відмова від ознайомлення зі змістом протоколу, а також відмова або відсутність підпису будь-якої особи слід зазначити у протоколі.

6. Дисциплінарний представник у ході провадження видає ухвали, якщо їх видання не віднесено до компетенції дисциплінарного керівника.

7. Постанова, видана в ході провадження, за винятком постанови про відкриття дисциплінарного провадження, повинна містити: 1) визначення дисциплінарного представника або дисциплінарного керівника, який видає постанову; 2) дату видання ухвали; 3) правову основу видання постанови; 4) звання, ім'я та прізвище, а також службова посада обвинуваченого; 5) рішення; 6) фактичне та правове обґрунтування; 7) вказівку, чи покладається оскарження та за якою процедурою; 8) підпис із зазначенням звання, імені та прізвища.

8. У разі потреби виконати дії поза місцевістю, де ведеться дисциплінарне провадження, дисциплінарний керівник може звернутися за їх виконанням до керівника організаційної одиниці поліції, яка відповідає місцю, де вчинено дію.

9. Якщо діяння, що є предметом дисциплінарного провадження, є або було предметом іншого провадження, у тому числі підготовчого провадження, дисциплінарний керівник може звернутися до відповідного органу за наданням актів цього провадження повністю або частково.

За згодою цього органу необхідні виписки чи витримки з наданих актів додаються до актів дисциплінарного провадження.

10. Якщо зібрані матеріали з доказами це передбачають, дисциплінарний керівник видає ухвалу про зміну або доповнення висунутих звинувачень.

Стаття 135f

1. У ході дисциплінарного провадження обвинувачений має право: 1)

на відмову надавати пояснення; 2) надання власних доказів; 3) переглядати акти дисциплінарного провадження, а також робити з них нотатки, із застереженням абз. 2; 4) (виключено); 4а) призначення захисника, яким може бути поліцейський, адвокат або правовий радник; 5) на подання дисциплінарному керівнику скарг на постанови, видані в ході провадження дисциплінарним представником, у 3-денний строк з дня вручення та у випадках, зазначених у законі.

Постанови, видані дисциплінарним керівником, оскаржуються до дисциплінарного керівника, що стоїть вище, з застереженням абз. 4 ст. 135к.

2. Дисциплінарний представник може шляхом видання ухвали відмовити у наданні доступу до актів, якщо цього вимагають інтереси дисциплінарного провадження.

Така ухвала може бути оскаржена.

3. Призначення захисника уповноважує його до діяльності у всьому дисциплінарному провадженні, не виключаючи дій після набрання ухвалою законної сили, якщо воно не містить обмежень.

Про зміну обсягу повноважень, що дають право на діяльність у дисциплінарному провадженні, або про їх скасування, обвинувачений повідомляє захисника, а також дисциплінарного представника.

4. Захисник не може виконувати дії, що суперечать інтересам обвинуваченого.

Він може відмовитися представляти обвинуваченого під час дисциплінарного провадження, повідомивши про це обвинуваченого, а також дисциплінарного представника.

На час призначення нового захисника, але не більше ніж протягом 14 днів з дня повідомлення обвинуваченого захисник продовжує виконувати необхідні дії.

5. Участь захисника у дисциплінарному провадженні не виключає особистої діяльності у ньому обвинуваченого.

6. Визначення, постанови, повідомлення та інші письмові документи, видані під час дисциплінарного провадження, вручають обвинуваченому, а також захиснику, якщо його було призначено.

У разі вручення обвинуваченому та захиснику у різні строки документа, який може бути оскаржений або на який може бути подана апеляція, термін подання апеляції або скарги обчислюється з дня вручення, яке відбулося раніше.

7. Клопотання про долучення доказів обвинувачений подає письмово дисциплінарному представнику, який приймає рішення про їхнє залучення

або відмовляє у цьому шляхом видання постанови, якщо: 1) обставина, яка доводиться, не має значення для вирішення справи або вже доведена згідно з твердженням заявника; 2) доказ непридатний для встановлення даної обставини або його неможливо здійснити; 3) залучення докази суперечить закону.

8. Постанова про відмову у долученні доказів може бути оскаржена.

9. Відсутність обвинуваченого на службі без поважних причин, звільнення обвинуваченого від службових занять внаслідок хвороби, а також неявка без поважних причин на виклик дисциплінарного представника не зупиняють перебіг дисциплінарного провадження, а дії, в яких передбачено участь його обвинуваченого, не проводяться перебування.

10. Участь у діях зі збирання доказів, а також ознайомлення з актами дисциплінарного провадження обвинуваченим, звільненим від службових занять через хворобу, вимагає згоди лікаря, який встановив тимчасову нездатність обвинуваченого до служби.

У разі відсутності можливості зв'язатися з лікарем або зміни лікаря таку згоду може надати лікар, який зараз лікує обвинуваченого, а надалі черговість – лікар такої ж спеціальності.

Стаття 135g

1. Дисциплінарний керівник та дисциплінарний представник зобов'язані досліджувати, а також враховувати обставини, що свідчать як на користь обвинуваченого, так і проти нього.

2. Обвинуваченого у скоєнні дисциплінарного проступку вважають невинним, доки його вина не буде доведена та визнана постановою, що набрала законної сили.

Сумніви, які не можна усунути, трактуються на користь обвинуваченого.

Стаття 135h

1. Доведення у дисциплінарному провадженні має бути закінчено у місячний строк з дня відкриття цього провадження.

Вищий дисциплінарний керівник шляхом видання ухвали може продовжити термін здійснення доведення до двох місяців.

2. Головний комендант поліції шляхом видання ухвали може продовжити термін здійснення доведення на час більше двох місяців.

3. Дисциплінарний керівник може зупинити дисциплінарне провадження внаслідок виникнення перешкод, що унеможливають ведення виробництва.

Постанова про зупинення дисциплінарного провадження може бути

оскаржена у 7-денний строк з дня вручення такої ухвали.

Якщо дисциплінарне провадження було відкрито з ініціативи потерпілого, оскаржити цю постанову має право також потерпілий.

4. Дисциплінарний керівник своєю постановою відновлює дисциплінарне провадження, як тільки зникають перешкоди, про які йдеться в абз. 3.

Стаття 135i

1. Дисциплінарний представник після здійснення доведення знайомить обвинуваченого з актом дисциплінарного провадження.

2. Захисник може ознайомитися з актом дисциплінарного провадження, про який йшлося в абз. 1, не пізніше ніж до дня ознайомлення обвинуваченого поліцейського з цими актами.

3. Ознайомлення з актом дисциплінарного провадження оформляється протоколом.

4. Відмова від ознайомлення з актом провадження або його підписання, що підтверджує цю обставину, не зупиняє провадження.

Дисциплінарний представник зазначає відмову у відповідному акті.

5. Обвинувачений має право у 3-денний строк з дня ознайомлення з актом дисциплінарного провадження подати заяву про внесення доповнень.

Видану дисциплінарним представником постанову про відмову у доповненні акта дисциплінарного провадження може бути оскаржена обвинуваченим поліцейським.

6. Обвинувачений має право у 3-денний строк з дня ознайомлення з доповненим актом дисциплінарного провадження подати заяву про внесення змін доказового характеру.

7. Дисциплінарний представник після ознайомлення обвинуваченого з актом дисциплінарного провадження видає постанову про закінчення доказування, а також готує звіт, який: 1) вказує особу, яка здійснює провадження, та дисциплінарного керівника, який видав постанову про відкриття дисциплінарного провадження; 2) вказує обвинуваченого, а також визначає дисциплінарну провину, в якій його звинувачують, з описом фактичного стану, встановленого на підставі зібраних доказів; 3) подає висновки щодо виправдання, відмови від покарання або визначення покарання, або закриття провадження.

Стаття 135j

1. На підставі оцінки зібраних у дисциплінарному провадженні доказів дисциплінарний керівник видає постанову про: 1) виправдання, або 2) відмову

від притягнення до відповідальності, або 3) накладення стягнення, або 4) припинення виробництва.

2. Постанова містить: визначення дисциплінарного керівника; 2) дату видання ухвали; 3) звання, ім'я та прізвище, а також службову посаду обвинуваченого; 4) опис дисциплінарної провини, в якій звинувачується поліцейський, а також його правову кваліфікацію; 5) рішення про виправдання, визнання провини, або відмову від стягнення, або накладення стягнення, або закриття дисциплінарного провадження; 6) фактичне та правове обґрунтування рішення; 7) повідомлення про право, термін та процедуру апеляції; 8) підпис, із зазначенням звання, імені та прізвища дисциплінарного керівника, а також печатку організаційної одиниці поліції.

3. Дисциплінарний керівник відхиляє постанову, про яку йшлося в абз. 7 ст. 135і, а також передає акти справи дисциплінарному представнику для доповнення, якщо виявляє, що не було встановлено всіх обставин справи.

4. Дисциплінарний керівник закриває дисциплінарне провадження у випадках, про які йшлося в абз. 1 ст. 135, або коли вона стала безпредметною з іншої причини.

5. Дисциплінарний керівник може відмовитися від накладення стягнення, якщо ступінь провини або шкода від дисциплінарної провини для служби є незначними, а особисті якості поліцейського, а також колишній хід служби підтверджують припущення, що, незважаючи на відмову від накладення стягнення, він дотримуватиметься службової дисципліни, і навіть основ професійної етики.

6. Постанова, про яку йшлося в абз. 1, разом з обґрунтуванням складається письмово не пізніше ніж у 14-денний строк з дня видання постанови про закінчення доказування.

7. Постанова, про яку йшлося в абз. 1, невідкладно вручається обвинуваченому поліцейському.

8. Якщо дисциплінарний керівник, про який йшлося в абз. 2 та 3 ст. 133 вирішить, що слід накласти дисциплінарне стягнення, накладати яке він не уповноважений, рішення у цій справі разом з актом дисциплінарного провадження пересилається дисциплінарному керівнику, уповноваженому накладати таке стягнення.

9. У разі наміру накласти стягнення у вигляді звільнення з поліцейської служби дисциплінарний керівник до видання дисциплінарного рішення ви-

кликає обвинуваченого з метою вислухати його рапорт.

У доповіді рапорту бере участь дисциплінарний представник.

Про час доповіді такого рапорту слід повідомити правління відповідної місцевої організації профспілки поліцейських.

Представник правління може брати участь у доповіді рапорту, якщо обвинувачений не заперечуватиме.

Обвинуваченому поліцейському вручається звіт у термін, що дає змогу ознайомитися з ним.

10. Положення абз. 9 не застосовується у разі: 1) тимчасового арешту обвинуваченого; 2) відмови обвинуваченого з'явитися для доповіді рапорту або його відсутності без поважних причин у призначений термін для цього строк; 3) виникнення іншої перешкоди, внаслідок

якої обвинувачений не може з'явитися на доповідь рапорту у 14-денний строк з дня вручення постанови про закінчення доказування.

Стаття 135k

1. Дисциплінарне провадження має дві інстанції.

На ухвалу, видану в першій інстанції, обвинувачений поліцейський може подати апеляцію у 7-денний строк з дня вручення такої ухвали.

2. Апеляція подається вищому дисциплінарному керівнику за допомогою керівника, який видав ухвалу по першій інстанції.

3. Вищий дисциплінарний керівник відмовляє у прийнятті апеляції шляхом видання постанови, якщо її було подано після закінчення строку або неуповноваженою особою.

У такому разі ухвала першої інстанції у цій справі є остаточною.

4. Якщо постанову в першій інстанції видав Головний комендант поліції, така ухвала не підлягає оскарженню або апеляції.

Проте обвинувачений може у строк, про який йшлося в абз. 1, звернутися до Головного коменданта поліції із заявою про перегляд дисциплінарного провадження.

До цієї заяви застосовуються за аналогією правила апеляції, згадані вище.

Стаття 135l

1. В апеляції розгляд справи відбувається на підставі фактів, встановлених у дисциплінарному провадженні.

Якщо це необхідно для правильного видання ухвали, вищий дисциплінарний керівник може доповнити доказовий матеріал, доручивши дисциплінарно-

му представнику, який веде дисциплінарне провадження, зробити додаткові дії зі збору доказів.

2. З матеріалами, отриманими внаслідок збору додаткових доказів, про які йшлося в абз. 1, дисциплінарний представник ознайомлює обвинуваченого.

У триденний термін з дня ознайомлення обвинувачений має право викласти вищому дисциплінарному керівнику, про якого йшлося в абз. 1, зауваження до збирання додаткових доказів.

Положення абз. 1-4 ст. 135і застосовуються у такому разі за аналогією.

Стаття 135m

1. Вищий дисциплінарний керівник у 7-денний термін з дня подання апеляції може скликати комісію для вивчення оскаржуваної ухвали (далі – комісія). У разі подання апеляції на рішення про накладення стягнення, про яке йдеться у п. 4–6 ст. 134 цього Закону, вищий дисциплінарний керівник зобов'язаний скликати комісію.

2. Комісія складається з трьох офіцерів на безстроковій службі, двох з яких визначає вищий дисциплінарний керівник, а одного – правління профспілки поліцейських, що відповідає воєводству, з застереженням в абз. 3.

3. Про призначення представника профспілки до складу комісії голова воєводського правління профспілки поліцейських повідомляє вищого дисциплінарного керівника у 3-денний строк з дня отримання повідомлення про скликання такої комісії.

Якщо такого представника не було визначено профспілкою, то третього представника комісії призначає вищий дисциплінарний керівник.

4. Вищий дисциплінарний керівник призначає голову у складі членів комісії.

5. Положення абз. 1-3 ст. 135с застосовуються за аналогією до членів комісії.

6. Комісія може вислухати дисциплінарного представника обвинуваченого або його захисника.

7. Неявка належним чином повідомленого дисциплінарного представника обвинуваченого або його захисника не перешкоджає розгляду справи.

8. Комісія може звернутися до вищого дисциплінарного керівника щодо доповнення доказів у порядку абз. 1 ст. 135.

Стаття 135n

1. Про скоєні дії комісія складає звіт із висновками про майбутнє апеляційне рішення.

2. Комісія подає вищому дисциплінарному керівнику звіт, про який йш-

лося в абз. 1, протягом 21 дня від дня її скликання.

3. Розгляд апеляції вищим дисциплінарним керівником має відбутися у строк 14 днів з дня надходження апеляційної заяви, а у разі скликання комісії – у строк 7 днів з дня отримання звіту, про який йшлося в абз. 1.

4. Вищий дисциплінарний керівник може ухвалити таке рішення: 1) залишити в силі постанову першої інстанції; дисциплінарне провадження у першій інстанції, або 3) скасувати повністю та передати справу на новий розгляд дисциплінарним керівником, якщо вирішення справи вимагає проведення додаткових дій щодо збору доказів для більш ретельного розгляду.

5. Апеляційне провадження закривається у разі відкликання апеляції.

6. В апеляційному провадженні вищий дисциплінарний керівник не може призначити більш суворе дисциплінарне стягнення, ніж те, що оскаржується, хіба що ухвала першої інстанції порушує закон чи інтереси служби.

Стаття 135о

1. Ухвала або постанова набирає законної сили: 1) після закінчення строку на подання апеляції або оскарження; 2) у день видання ухвали або постанови апеляційним органом.

2. Дисциплінарний керівник після набрання законної сили визначення чи постанови негайно накладає стягнення.

У разі накладення стягнення у вигляді заборони залишати певне місце перебування дисциплінарний керівник визначає термін початку та закінчення покарання та одночасно повідомляє про це винного поліцейського.

3. Керівник, відповідальний за кадрові питання, після набрання законної сили визначення негайно повідомляє поліцейському про неповну службову відповідність займаній посаді.

4. Керівник, про якого йшлося в абз. 3, після набрання постановою законної сили негайно накладає стягнення у вигляді призначення на нижчу службову посаду, зниження у званні чи звільнення зі служби шляхом видання відповідного кадрового наказу.

Положення абз. 2 ст. 134е застосовується за аналогією.

5. Постанова про відмову у притягненні до відповідальності або про накладення стягнення, що набрала законної сили, а також постанова про відмову у відкритті дисциплінарного провадження, що набрала законної сили, включається до особистої справи поліцейського.

Стаття 135р

1. У межах, не врегульованих цим законом, до дисциплінарного провадження застосовуються за аналогією положення Кодексу кримінального провадження щодо викликів, термінів, вручення та свідків, за винятком можливості накладання адміністративних покарань.

У дисциплінарному провадженні до свідків не застосовується також ст. 184 Кодексу кримінального провадження.

2. Про звільнення від надання свідчень чи відповідей на запитання особи, яка перебуває з обвинуваченим у особливо близьких особистих відносинах, приймає рішення дисциплінарний представник.

Відмова у звільненні від надання свідчень чи відповідей на запитання може бути оскаржена у 3-денний термін з дня вручення такої постанови.

Стаття 135q

1. Зняття дисциплінарного покарання означає визнання стягнення таким, що не накладалося.

2. Дисциплінарні стягнення підлягають зняттю після закінчення: 1) 6 місяців з дня набрання законної сили постановою про накладення стягнення у вигляді догани або стягнення у вигляді заборони залишати певне місце перебування; 2) 12 місяців з дня набрання законної сили постановою про накладення стягнення у вигляді попередження про неповну службову відповідність займаній посаді; 3) 18 місяців з дня набрання законної сили постанови про накладення стягнення у вигляді призначення на нижчу службову посаду.

3. У разі бездоганної служби, підтвердженої службовою оцінкою, дисциплінарний керівник, про який йшлося в абз. 1 ст. 32 може зняти дисциплінарне стягнення до закінчення терміну, визначеного в абз. 2, але не раніше, ніж після закінчення: 1) 3 місяців з дня

постанови про накладення стягнення у вигляді догани або покарання у вигляді заборони залишати певне місце перебування; 2) 6 місяців з дня постанови про стягнення у вигляді попередження про неповну службову відповідність займаній посаді; 3) 12 місяців з дня ухвали про стягнення у вигляді призначення на нижчу службову посаду.

4. За виявлену мужність чи відвагу, а також за значні досягнення у виконанні службових завдань дисциплінарний керівник, про якого йшлося в абз. 1 ст. 32 цього Закону, може будь-коли зняти дисциплінарне стягнення.

5. Якщо на поліцейського буде накладено нове дисциплінарне стягнення до зняття існуючого, то термін, необхідний для зняття невідбутого стягнення,

починає відраховуватись наново з дня постанови про накладення нового стягнення.

6. У разі одночасного накладення більш ніж одного дисциплінарного стягнення зняття стягнень відбувається із закінченням строку, передбаченого для суворішого стягнення.

7. Зняття дисциплінарного стягнення спричиняє виключення інформації про накладене стягнення з особової справи поліцейського.

Постанова про відмову від притягнення до відповідальності виключається через шість місяців з дня набрання чинності, положення абз. 3 та 4 застосовуються за аналогією.

Стаття 135r

1. Дисциплінарне провадження, за яким винесено постанову, що набрала законної сили, поновлюється, якщо: 1) докази, на підставі яких були встановлені суттєві для справи обставини, виявилися сфальсифікованими; 2) встановлено істотні справи обставини, які були відомі під час дисциплінарного провадження; 3) постанову видано з порушенням чинних розпоряджень, якщо це могло мати вплив на зміст рішення; 4) ухвала згодом була скасована або змінена.

2. Дисциплінарне провадження поновлюється за заявою особи, на яку вже накладено стягнення, або обвинуваченої, або у разі її смерті за заявою члена її сім'ї, яка має право на сімейну пенсію, якщо в результаті рішення Конституційного Суду втратило чинність або було змінено законодавче положення, на підставі яких було ухвалено рішення.

3. У разі, про який йшлося в абз. 2, заява про відновлення провадження подається у місячний строк з дня набрання чинності ухвалою Конституційного Суду.

4. Дисциплінарне провадження не поновлюється у разі, якщо воно погіршує становище особи, на яку накладено стягнення.

5. Дисциплінарне провадження не поновлюється після п'яти років з дня набрання законної сили постанови.

6. Дисциплінарний керівник, який видав постанову, що набрала законної сили, відновлює дисциплінарне провадження за обов'язком служби або за заявою особи, на яку вже накладено стягнення, або обвинуваченої, або у разі її смерті за поданням члена сім'ї, яка має право на сімейну пенсію.

Про відновлення дисциплінарного провадження за обов'язком служби по-

відомляють особу, на яку вже накладено стягнення, або обвинуваченого, або у разі його смерті члена сім'ї, який має право на сімейну пенсію.

7. Заява про відновлення дисциплінарного провадження подається дисциплінарному керівнику, який видав ухвалу в першій інстанції, у 30-денний строк, у який обвинувачений дізнався про обставину, що є підставою для поновлення провадження.

8. Якщо причиною відновлення провадження є діяльність дисциплінарного керівника, про яку йшлося в абз. 6, рішення про поновлення приймає вищий дисциплінарний керівник.

9. Постанова про відмову у відновленні дисциплінарного провадження може бути оскаржена особою, на яку накладено дисциплінарне стягнення, а також членом його сім'ї, який має право на сімейну пенсію, про яку йшлося в абз. 6, до вищого дисциплінарного керівника у 7-денний термін від дня вручення.

Стаття 135s

1. Після відновлення дисциплінарного провадження здійснюються додаткові дії зі збору доказів, з урахуванням причин поновлення, а після їх закінчення відповідно до висновків приймається постанова, яка: 1) скасовує попередню постанову та встановлює виправдання особи, на яку накладено стягнення, або закриття дисциплінарного провадження,

або 2) змінює попередню постанову та встановлює інше дисциплінарне стягнення, або 3) відмовляє у скасуванні попередньої постанови.

2. Зміна попередньої постанови та призначення іншого дисциплінарного стягнення не може статися після припинення караності дисциплінарної провини.

3. Визначення суворішого стягнення, ніж раніше накладеного, можливе лише тоді, коли відновлення виробництва відбувається за обов'язком служби, а призначене покарання є вражаюче незрівнянно скоєному дисциплінарному проступку.

4. Якщо внаслідок відновлення провадження встановлено більш м'яке стягнення, наслідки раніше накладеного стягнення підлягають скасуванню, а у разі встановлення суворішого стягнення його виконання починається з дня такого визначення.

5. На ухвалу та постанову, видані в порядку поновлення дисциплінарного провадження, особа, на яку накладено стягнення, або обвинувачений, а у разі його смерті член сім'ї, який має право на сімейну пенсію, має право подати апеляцію або скаргу вищому дисциплінарному керівнику у 7- денний термін із дня вручення.

6. Строк зняття стягнення, зміненого внаслідок відновленого провадження, обчислюється з дня набрання законної сили ухвалою про накладення нового стягнення.

У термін для зняття нового стягнення входить термін для зняття, що пройшов із набрання законної сили ухвалою про накладення стягнення в колишньому вигляді.

Стаття 138

1. На ухвалу та постанову поліцейський має право подати скаргу до адміністративного суду.

Стаття 139

1. Міністр, відповідальний за внутрішні справи, повинен визначити шляхом видання наказу докладну процедуру виконання дій, пов'язаних з дисциплінарним провадженням щодо поліцейських, у тому числі обігом документів, пов'язаних з дисциплінарним провадженням, виправленням письмових та бухгалтерських помилок, інших очевидних помилок, а також визначити зразки постанов та інших документів, що використовуються у дисциплінарному провадженні.

Стаття 141а

1. Положення § 18 ст. 115, а також у ст. 318 та 344 Кримінального кодексу застосовуються за аналогією до службовців поліції.

Стаття 144а

Не вчиняє злочин той, хто, будучи цього уповноваженим, виконує дії, вказані в абз. 1 та 2 ст. 19а цього Закону, а також той, хто виконує дії, зазначені в абз. 1 ст. 19b.

ДОДАТОК 7. Федеральний дисциплінарний статут Німеччини

Федеральний дисциплінарний статут Німеччини
від 9 липня 2001 р. (зі змінами станом на 20 грудня 2023 року)
(витяг)¹²²

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

- § 1. Персональна сфера
- § 2. Суб'єктивний обсяг
- § 3. Додаткове застосування Закону про адміністративний процес та Кодексу адміністративного суду
- § 4. Вимога прискорення

ЧАСТИНА 2. ДИСЦИПЛІНАРНИЙ ЗАХІД

- § 5. Види дисциплінарних заходів
- § 6. Посилання
- § 7. Штраф
- § 8. Зниження заробітної плати
- § 9. Зниження рейтингу
- § 10. Усунення статусу державної служби
- § 11. Зменшення пенсії
- § 12. Скасування пенсії
- § 13. Призначення дисциплінарного заходу
- § 14. Допустимість дисциплінарних заходів у кримінальній справі або у справі про штраф
- § 15. Заборона застосування дисциплінарних заходів після закінчення строку
- § 16. Заборона використання, видалення з особистої справи

ЧАСТИНА 3. ОФІЦІЙНЕ ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Розділ 1. Введення, розширення та обмеження

- § 17. Вступ за посадою

¹²² Bundesdisziplinargesetz (BDG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdg/>

§ 18. Подання на вимогу посадової особи

§ 19. Продовження та обмеження

Розділ 2. Виконання

§ 20. Інформація, інструкції та заслуховування державного службовця

§ 21. Обов'язок проведення розслідування, виключення

§ 22. Злиття дисциплінарного провадження з кримінальним чи іншим провадженням, призупинення

§ 23. Обов'язковість фактичних висновків кримінального чи іншого провадження

§ 24. Збір доказів

§ 25. Свідки та експерти

§ 26. Публікація документів

§ 27. Виїмки та обшуки

§ 28. Протокол

§ 29. Внутрішня інформація

§ 29а. Інформація відповідно до статті 56а Директиви 2005/36/ЄС

§ 30. Заключне слухання

§ 31. Порушення дисциплінарного провадження

Розділ 3. Остаточне рішення

§ 32. Наказ про припинення

§ 33. Дисциплінарне покарання

§ 34. Дисциплінарні повноваження

§ 35. Межі поновлення здійснення дисциплінарних повноважень

§ 36. Відновлення виробництва

§ 37. Обов'язок нести витрати

Розділ 4. Тимчасове звільнення та утримання зарплати

§ 38. Прийнятність

§ 39. Правові наслідки

§ 40. Конфіскація, повернення та додаткова оплата

Розділ 5. Процедура апеляції

§ 41. Необхідність, форма та термін заперечення

§ 42. Заперечення

§ 43. Межі поновлення здійснення дисциплінарних повноважень

§ 44. Обов'язок нести витрати

ЧАСТИНА 4. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Розділ 1. Дисциплінарна юрисдикція

- § 45. Компетенція адміністративних судів
- § 46. Палата з питань дисциплінарних справ
- § 47. Засідателі державної служби
- § 48. Усунення з посади судді
- § 49. Неприсягнення засідателя цивільного службовця
- § 50. Звільнення з посади асесора державного службовця
- § 51. Сенат з дисциплінарних питань

Розділ 2. Провадження в адміністративному суді

Підрозділ 1. Позов

- § 52. Подання позову, форма та строк подання позову
- §§ 53–55. (скасовано)
- § 56. Давність дисциплінарного провадження
- § 57. Прив'язка до фактичних висновків іншого провадження
- § 58. Отримання доказів
- § 59. (скасовано)
- § 60. Усне слухання, рішення щодо вироку
- § 61. Межі поновлення здійснення дисциплінарних повноважень

Підрозділ 2. Спеціальні процедури

- § 62. Заява про призначення судового терміну
- § 63. Заява про зупинення тимчасового звільнення та утримання заробітної плати

Розділ 3. Розгляд у Вищому адміністративному суді

Підрозділ 1. Позов

- § 64. Допустимість, форма та термін апеляції
- § 65. Порядок оскарження
- § 66. Усне слухання, рішення щодо вироку

Підрозділ 2. Скарга

- § 67. Допустимість, форма та строк подання скарги
- § 68. Рішення Вищого адміністративного суду

Розділ 4. Розгляд у Федеральному адміністративному суді

- § 69. Форма, термін та схвалення апеляції
- § 70. Порядок оскарження, рішення щодо апеляції

Розділ 5. Відновлення судового розгляду

- § 71. Підстави для реадмісії
- § 72. Неприпустимість реадмісії
- § 73. Строк, порядок
- § 74. Рішення ухвалою
- § 75. Усне слухання, рішення суду
- § 76. Правові наслідки, компенсація

Розділ 6. Витрати

- § 77. Несіння витрат та витрати, що відшкодовуються
- § 78. Судові витрати

ЧАСТИНА 5. ВНЕСОК НА УТРИМАННЯ У РАЗІ ЗВІЛЬНЕННЯ З ПОСАДИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЧИ ПОЗБАВЛЕННЯ ПЕНСІЇ

- § 79. Аліментний внесок у разі усунення державної служби або позбавлення пенсії
- § 80. Виплата аліментів за сприяння розкриттю злочинів
- § 81. Помилування

ЧАСТИНА 6. СПЕЦІАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДЛЯ ОКРЕМИХ ГРУП ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ, ЩО ВИЙШЛИ НА ПЕНСІЮ

- § 82. Співробітники федеральної поліції
- § 83. Посадові особи федеральних корпорацій, установ та фондів публічного права
- § 84. Здійснення дисциплінарних повноважень щодо державних службовців, які вийшли на пенсію

ЧАСТИНА 7. ПЕРЕХІДНІ ТА ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

- § 85. Перехідні положення
 - § 86. Адміністративний регламент
- Додаток (до § 78). Перелік мит

* * *

ЧАСТИНА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

§ 1. Персональна сфера

Цей закон поширюється на державних службовців і державних службовців, які вийшли на пенсію, відповідно до Закону про федеральну державну службу. Колишні державні службовці, які отримують внески на утримання відповідно

до положень Закону про пенсії державних службовців або відповідних попередніх нормативних актів, вважаються державними службовцями, які вийшли на пенсію, до закінчення цього терміну, а їх винагорода вважається пенсією.

§ 2. Суб'єктивний обсяг

(1) Цей закон застосовується до

1. службові правопорушення, вчинені державними службовцями під час роботи (розділ 77, параграф 1 Федерального закону про державних службовців) і

2. державними службовцями, які вийшли на пенсію

а. дисциплінарні проступки, скоєні під час державної служби (стаття 77, параграф 1 Закону про федеральну державну службу) та

б. дії, вчинені після виходу на пенсію, вважаються посадовими злочинами (розділ 77 (2) Закону про федеральну державну службу).

(2) Для державних службовців і державних службовців, які вийшли на пенсію, які раніше мали інші трудові відносини як державні службовці, судді, професійні військовослужбовці або тимчасово військовослужбовці, цей закон також застосовується через посадові правопорушення, які вони вчинили під час попередніх трудових відносин або як особа, яка має право на пенсію з таких трудових відносин; також у випадку тих, хто залишив такі трудові відносини або був звільнений з таких трудових відносин, дії, описані в розділі 77, параграфі 2 Федерального закону про державних службовців, вважаються посадовими порушеннями. Зміна роботодавця не суперечить застосуванню цього закону.

(3) (1) До державних службовців, які проходять військову службу в рамках військових навчань, навчань, спеціальних завдань за кордоном, надають допомогу вдома або надають допомогу за кордоном (2), цей закон також застосовується через такі службові правопорушення, які були вчинені під час проходження військової служби, якщо така поведінка становить службове правопорушення відповідно до законодавства про військову службу та цивільну службу.

§ 3. Додаткове застосування Закону про адміністративне судочинство та Кодексу адміністративного суду

На доповнення до цього Закону відповідно застосовуються положення Закону про адміністративне судочинство та Кодексу адміністративного суду, якщо вони не суперечать положенням цього Закону або якщо інше не перед-

бачено цим Законом.

§ 4. Вимога прискорення

Дисциплінарне провадження має здійснюватися оперативно.

ЧАСТИНА 2. ДИСЦИПЛІНАРНИЙ ЗАХІД

§ 5. Види дисциплінарних заходів

(1) Дисциплінарними заходами щодо державних службовців є:

1. Догана (§ 6)
2. Штраф (§ 7)
3. Зменшення заробітної плати (§ 8)
4. Пониження (§ 9) і
5. Позбавлення статусу державної служби (стаття 10).

(2) Дисциплінарними заходами щодо посадових осіб, які вийшли у відставку, є:

1. Зменшення пенсії (§ 11) і
2. Скасування пенсії (§ 12).

(3) Державним службовцям, які перебувають на випробувальному терміні, і державним службовцям, які перебувають у відкликанні, можуть бути накладені лише догани та штрафи. Розділ 34 Параграф 1 № 1 і Параграф 3, а також Розділ 37 Федерального закону про державних службовців (1) застосовуються до звільнення державних службовців на випробувальному терміні та державних службовців на відкликанні через дисциплінарний проступок.

§ 6. Догана

Догана — це письмова догана посадової особи за певну поведінку. Несхвальні заяви (догани, попередження чи догани), які прямо не визначені як догана, не є дисциплінарними заходами.

§ 7. Штраф

Штраф може бути накладено до розміру місячного окладу або окладу державного службовця. Якщо державний службовець не має офіційної чи стажистської зарплати, може бути накладено штраф у розмірі до 500 євро.

§ 8. Зниження посадових окладів

(1) Зменшення заробітної плати — це часткове зменшення місячної заробітної плати державного службовця не більше ніж на одну п'яту протягом максимум трьох років. Це поширюється на всі посади, які обіймає державний службовець, коли рішення стає таким, що не підлягає оскарженню. Якщо

державний службовець отримав право на пенсію за попередніми державними трудовими відносинами, на це не впливає зниження заробітної плати.

(2) Зменшення заробітної плати починається з календарного місяця, що настає після того, як рішення стає безспірним. Якщо державний службовець виходить на пенсію до того, як рішення стане таким, що не підлягає оскарженню, вважається, що визначено відповідне зменшення пенсії (стаття 11). Якщо державний службовець виходить на пенсію в період зниження посадового окладу, йому зменшується пенсія відповідно до заробітної плати за цей самий період. Допомога на поховання, а також допомога вдовам і сиротам не зменшуватиметься.

(3) Зниження заробітної плати призупиняється, поки державний службовець перебуває у відпустці без збереження заробітної плати. Він може, однак, сплачувати суму скорочення своєму роботодавцю наперед щомісяця на час його відпустки; Відповідно скорочується тривалість зниження заробітної плати після закінчення відпустки.

(4) Поки його заробітна плата знижується, державний службовець не може просуватися по службі. Цей період може бути скорочений у рішенні, якщо це доречно з огляду на тривалість дисциплінарного провадження.

(5) Правові наслідки зниження заробітної плати також поширюються на нові відносини державного службовця. Якщо застосовується пункт 4, найм або працевлаштування на вищу посаду, ніж попередня посада, еквівалентно просуванню по службі.

§ 9. Пониження в посаді

(1) Пониження в посаді — це переведення державного службовця на посаду в тій самій кар'єрі з нижчою кінцевою основною заробітною платою. Державний службовець

втрачає всі права, пов'язані зі своєю попередньою посадою, включаючи відповідну заробітну плату та право використовувати попередню посадову назву. Якщо інше не передбачено рішенням, пониженням у посаді також припиняються почесні посади та другорядна діяльність, яку державний службовець обіймав у зв'язку з попередньою посадою або на прохання, пропозицію чи ініціативу свого начальника.

(2) Зарплата з нової посади виплачуватиметься з календарного місяця, наступного за датою, коли рішення стане таким, що не підлягає оскарженню. Якщо державний службовець вийде на пенсію до того, як рішення стане

таким, що не підлягає оскарженню, йому буде призначено пенсію за групою посадового окладу, визначеною в рішенні.

(3) Державний службовець може бути підвищений не раніше ніж через п'ять років після того, як рішення стане таким, що не підлягає оскарженню. Цей період може бути скорочений у рішенні, якщо це доречно з огляду на тривалість дисциплінарного провадження.

(4) Правові наслідки пониження в посаді також поширюються на нові відносини державного службовця. З огляду на параграф 3, прийом на роботу або працевлаштування на вищу посаду, ніж та, до якої державний службовець був понижений, прирівнюється до просування по службі.

§ 10. Звільнення з державної служби

(1) Трудові відносини припиняються звільненням з посади державної служби. Державний службовець втрачає право на заробітну плату і пенсію, а також право на використання службового звання і звань, присвоєних за службовими обов'язками, і на носіння форменого одягу.

(2) Виплата зарплати припиняється в кінці календарного місяця, в якому рішення стає остаточним. Якщо державний службовець виходить на пенсію до набрання законної сили рішенням про зняття його зі статусу державної служби, це рішення вважається зняттям з пенсії.

(3) Державний службовець, якого було звільнено з посади державного службовця, отримує внесок на утримання протягом шести місяців у розмірі 50 відсотків заробітної плати, на яку він має право, коли рішення стає таким, що не підлягає оскарженню; Утримання із заробітної плати згідно з пунктом 2 статті 38 не враховується. Надання аліментів може бути повністю або частково виключено в рішенні, якщо державний службовець не гідний цього або не потребує його за очевидними обставинами. а У рішенні його можна продовжити понад шість місяців, якщо це необхідно, щоб уникнути невинуватених труднощів; Офіційна особа повинна зробити обставини достовірними. Спеціальні положення розділу 79 застосовуються до сплати внеску на утримання.

(4) Звільнення з державної служби та його правові наслідки поширюються на всі посади, які обіймає державний службовець, коли рішення стає таким, що не підлягає оскарженню.

(5) Якщо державний службовець, який раніше мав інші трудові відносини на федеральній службі, звільняється з державної служби, він також втрачає претензії з попередніх трудових відносин, якщо це дисциплінарне стягнення

накладено через службове правопорушення, скоєне в попередні трудові відносини.

(6) Якщо державного службовця було усунено з державної служби, він не може бути призначений на посаду державного службовця повторно; інші трудові відносини не повинні встановлюватися.

§ 11. Зменшення пенсії

Зменшення пенсії — це часткове зменшення щомісячної пенсії державного службовця, який вийшов на пенсію, не більше ніж на одну п'яту протягом не більше трьох років. 2§ 8 абзац 1 речення 2 і 3, а також абзац 2 речення 1 і 4 застосовуються відповідно.

§ 12. Позбавлення пенсії

(1) З припиненням пенсії державний службовець, який вийшов на пенсію, втрачає право на пенсію, у тому числі пенсію у зв'язку з втратою годувальника, а також право використовувати посадове звання та звання, які були присвоєні у зв'язку з попередньою посадою.

(2) Після скасування пенсії державний службовець, який вийшов на пенсію, отримує

внесок на утримання в розмірі 70 відсотків пенсії, на яку він має право, коли рішення стає таким, що не підлягає оскарженню, доки пенсія не буде призначена на основі додаткового страхування, але протягом максимальний термін — шість місяців; Зменшення пенсії відповідно до статті 38 абзацу 3 не враховується. 2§ 10 параграф 3 речення 2-4 застосовуються відповідно.

(3) Зняття пенсії та його правові наслідки поширюються на всі посади, які державний службовець, що вийшов на пенсію, займав після виходу на пенсію.

(4) Розділ 10, параграф 2, речення 1, а також параграфи 5 і 6 застосовуються відповідно.

§ 13. Міра дисциплінарного стягнення

(1) Рішення про дисциплінарні заходи приймається на розсуд. Дисциплінарне стягнення призначається відповідно до тяжкості службового правопорушення. Необхідно належним чином враховувати образ особистості державного службовця. Ступінь, до якого державний службовець послабив довіру роботодавця чи громадськості, також слід брати до уваги.

(2) Державний службовець, який остаточно втратив довіру свого роботодавця або громадськості внаслідок серйозного службового проступку, повинен бути позбавлений статусу державної служби. Державний службовець,

який вийшов на пенсію, буде позбавлений пенсії, якщо він мав бути звільнений зі статусу державної служби ще під час служби.

§ 14. Допустимість дисциплінарних заходів після кримінального або штрафного провадження

(1) Якщо покарання, штраф або адміністративний захід було накладено на посадову особу в кримінальному провадженні чи провадженні щодо накладення штрафу, або якщо правопорушення більше не може бути вчинене відповідно до статті 153а, абзацу 1 речення 5 або абзацу 2 речення 2 Кодексу Кримінальне провадження після виконання умов та вказівок може бути при-тягнуто до відповідальності як злочин за ті самі факти

1. догана, штраф або зменшення пенсії не накладається,

2. зменшення заробітної плати (1) може бути застосоване лише в тому випадку, якщо це також необхідно для заохочення державного службовця до виконання його обов'язків.

(2) Якщо державного службовця було законно виправдано у кримінальному провадженні чи провадженні про накладення штрафу, дисциплінарне стягнення може бути застосоване лише у зв'язку зі справою, яка була предметом судового рішення, якщо ця справа становить службове правопорушення без факту стягнення або накладення штрафу.

§ 15. Заборона дисциплінарних заходів через закінчення терміну

(1) Якщо після вчинення службового правопорушення минуло більше двох років, догана не може бути оголошена.

(2) Якщо з моменту вчинення службового правопорушення минуло більше трьох років, штраф, зменшення заробітної плати чи пенсії не можуть бути накладені.

(3) Якщо після вчинення службового правопорушення минуло більше семи років, пониження в посаді більше не може бути визнано.

(4) Кінцеві строки, зазначені в частинах 1-3, продовжуються шляхом відкриття або продовження (1) дисциплінарного провадження, подання дисциплінарних звинувачень, подання додаткових дисциплінарних звинувачень або розпорядження або продовження розслідування проти державних службовців, які перебувають на випробувальному терміні, і цивільних службовці про відкликання відповідно до пункту 2 розділу 34 і пункту 1 розділу 37 у поєднанні з пунктом 3 пункту 3 розділу 2 Федерального закону про державних службовців (1) перервано.

(5) Кінцеві терміни, зазначені в параграфах 1–3, призупиняються на час процедури оскарження, судової дисциплінарної процедури, на час призупинення дисциплінарної процедури відповідно до Розділу 22 або на час участі персоналу ради. Якщо кримінальне провадження чи провадження про накладення штрафу було порушено або позов до державного службовця подано до закінчення строку, строк зупиняється на час розгляду цього провадження.

§ 16. Заборона використання, вилучення з особової справи

(1) Догана більше не може враховуватися через два роки, штраф, зниження зарплати та пенсії через три роки та пониження в посаді після семи років більше не можуть враховуватися для подальших дисциплінарних та інших кадрових заходів (заборона експлуатації). Вважається, що державний службовець не підпадає під дію дисциплінарного стягнення після набрання чинності заборони використання.

(2) Період заборони експлуатації починається, як тільки рішення щодо дисциплінарного заходу стає остаточним. Воно не припиняється, доки кримінальне чи дисциплінарне провадження, розпочате проти державного службовця, не закінчено беззаперечно, може бути вжито інше дисциплінарне стягнення, ще не виконано рішення про зменшення посадового окладу або судові провадження щодо припинення державно-службових відносин. або висунути позов про відшкодування збитків, який розглядається проти посадової особи.

(3) Записи в особовій справі про дисциплінарне стягнення підлягають видаленню та знищенню за посадою після набрання заборони застосування. Рубрум і формуляр рішення остаточного судового рішення про визнання пониження в посаді залишаються в особовій справі. Імена інших залучених сторін і уповноважених представників, імена суддів і рішення про витрати повинні бути невпізнаними. На вимогу посадової особи вилучення не відбуватиметься або зберігатиметься окремо. Заява має бути подана протягом одного місяця після того, як посадову особу було повідомлено про майбутнє відсторонення, а також про його право подати заяву та кінцевий термін подання. Якщо заява подана або якщо формуляр рішення остаточного судового рішення згідно з реченням 2 залишається в особовій справі, про заборону використання має бути зазначено в записях.

(4) Параграфи 1-3 застосовуються відповідно до дисциплінарних процедур, які не призвели до дисциплінарних заходів. Крайній термін заборони на

експлуатацію становить три місяці, якщо дисциплінарне провадження припинено відповідно до статті 32, абзацу 1, № 1, і в інших випадках – два роки. Перебіг строку починається з моменту набрання оскарженню рішення, яким закінчується дисциплінарне провадження, а також з дня отримання керівником, відповідальним за порушення дисциплінарного провадження, достатніх фактичних доказів, що обґрунтовують підозру у вчиненні службового проступку.

(5) Розділ 112, параграф 1, речення 1, № 2, речення 2 і 3 Федерального закону про державних службовців застосовуються до видалення та знищення дисциплінарних процесів, які призвели до несхвальної заяви.

ЧАСТИНА 3. ОФІЦІЙНЕ ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Розділ 1. Введення, розширення та обмеження

§ 17. Введення ex officio

(1) Якщо є достатні фактичні ознаки, які виправдовують підозру в службовому проступку, керівник офіційно зобов'язаний порушити дисциплінарне провадження. Вищий начальник і вища службова влада забезпечують виконання цього обов'язку в межах свого нагляду; Ви можете порушити дисциплінарне провадження в будь-який час. Вступ має бути записаний.

(2) Якщо передбачається, що дисциплінарні заходи неможливі відповідно до розділів 14 і 15, дисциплінарне провадження не буде розпочато. Причини повинні бути зафіксовані та повідомлені посадовцю.

(3) Якщо державний службовець обіймає дві чи більше посад, які не є співвідношенням основної та другорядної, і начальник, до сфери відповідальності якого належить одна з цих посад, має намір розпочати проти нього дисциплінарне провадження, він повинен повідомити начальника цього відділу, відповідає за інші офіси. Подальше дисциплінарне провадження проти державного службовця не може бути порушено за ту саму справу. Якщо державний службовець обіймає дві чи більше посад, що є співвідношенням основної та другорядної посади, лише начальник, відповідальний за основну посаду, може порушити проти нього дисциплінарне провадження.

(4) Відпустка, відрядження чи призначення не впливають на обов'язки згідно з параграфами 1–3. У разі відрядження обов'язок, який впливає з параграфа 1 щодо

службових правопорушень, скоєних під час відрядження, передається новому начальнику, якщо останній не залишить їх виконання іншим начальником або якщо не вказано інше.

§ 18. Вступ на прохання посадової особи

(1) Державний службовець може звернутися до свого начальника або вищестоящего начальника з заявою про порушення проти нього дисциплінарного провадження з метою зняття підозри у вчиненні службового проступку.

(2) Заява може бути відхилена лише за відсутності достатніх фактичних доказів, які б виправдовували підозру у вчиненні службових неправомірних дій. Рішення має бути повідомлено посадовцю.

(3) Розділ 17 абзац 1 речення 2 друга половина речення та речення 3, а також абзаци 3 і 4 застосовуються відповідно.

§ 19. Розширення та обмеження

(1) Доки рішення не буде винесено відповідно до Розділів 32-34, дисциплінарна процедура може бути поширена на нові дії, які виправдовують підозру в посадовій неправомірній поведінці. Ступінь необхідно записати.

(2) Дисциплінарну процедуру можна обмежити до моменту винесення рішення відповідно до розділів 32–34 або повідомлення про заперечення відповідно до розділу 42 шляхом усунення тих дій, які навряд чи будуть суттєвими для типу та обсягу дисциплінарного заходу. бути очікуваним. Обмеження має бути зафіксовано. Усунені дії не можуть бути включені до дисциплінарної процедури знову, якщо вимоги щодо обмеження більше не застосовуються. Якщо вилучені дії не включені знову, вони не можуть бути предметом нового дисциплінарного провадження після беззаперечного завершення дисциплінарного провадження.

Розділ 2. Виконання

§ 20. Інформація, інструктаж та заслуховування державного службовця

(1) Державного службовця необхідно негайно повідомити про порушення дисциплінарного провадження, як тільки це стане можливим, не ставлячи під загрозу з'ясування фактів. Йому мають пояснити, в якому службовому злочині йому інкримінують. Водночас слід зазначити, що він має право висловлюватися в усній чи письмовій формі або не давати свідчень з цього приводу та використовувати уповноваженого представника чи радника в будь-який час.

(2) Державному службовцю надається один місяць, щоб зробити письмову

заяву, і двотижневий термін, щоб зробити заяву про те, що він хоче зробити усну заяву. Якщо посадова особа вчасно заявила, що бажає висловитися усно, слухання має бути проведено протягом трьох тижнів після отримання заяви. Якщо державний службовець перешкоджає дотриманню строку згідно з реченням 1 або не може з'явитися на виклик на усне слухання з поважних причин, і він негайно повідомив про це, відповідний термін має бути продовжено або він має бути викликаний повторно. Строки та повістки повинні бути вручені посадовій особі.

(3) Якщо інструкція, яка вимагається відповідно до речень 2 і 3 частини 1, не була надана або була надана неправильно, заява посадової особи не може бути використана на її шкоду.

§ 21. Обов'язок проводити розслідування, винятки

(1) Повинні бути проведені необхідні розслідування для з'ясування фактів. Повинні бути встановлені обвинувальні, виправдувальні та обставини, що мають значення для призначення дисциплінарного стягнення. Розслідування може взяти на себе вищестояще начальство і вища служба.

(2) Слід уникати розслідування, якщо факти ґрунтуються на фактичних висновках юридично обов'язкового рішення у кримінальному провадженні чи провадженні про накладення штрафу або в адміністративному судовому провадженні, в рамках якого було прийнято рішення відповідно до Розділу 9 Федерального закону про винагороду щодо фіксується втрата винагороди у разі винної відсутності на роботі. Розслідування може бути відмовлено також, якщо обставини справи з'ясовані іншим шляхом, зокрема після здійснення іншої, передбаченої законом процедури.

§ 22. Поєднання дисциплінарного провадження з кримінальним або іншим провадженням, призупинення

(1) Якщо проти державного службовця висунуто публічне звинувачення у кримінальному провадженні через факти, на яких ґрунтується дисциплінарне провадження, дисциплінарне провадження буде зупинено. Призупинення не відбудеться, якщо немає обґрунтованих сумнівів щодо фактів справи або якщо кримінальне провадження не може бути розглянуте з причин, пов'язаних з посадовою особою.

(2) Дисциплінарне провадження, призупинене відповідно до частини 1 речення 1, має бути негайно продовжено, якщо згодом виникають умови, передбачені частиною 1 речення 2, щонайпізніше після завершення криміналь-

ного провадження, яке набрало законної сили.

(3) Дисциплінарне провадження може бути також зупинено, якщо питання має вирішуватися в іншому регламентованому законом порядку, оцінка якого має істотне значення для вирішення дисциплінарного провадження. Параграф 1 Речення 2 і параграф 2 застосовуються відповідно.

§ 23. Прив'язка до фактичних висновків кримінального провадження чи іншого провадження

(1) Фактичні результати судового рішення, яке набрало законної сили, у кримінальному провадженні чи провадженні про накладення штрафу або в адміністративному судовому провадженні, за допомогою якого було прийнято рішення відповідно до розділу 9 Федерального закону про винагороду щодо втрати заробітної плати у випадку винного неявки на роботу, перебувають у дисциплінарному провадженні, в якому розглядаються ті самі факти, обов'язкові до виконання.

(2) Фактичні висновки, зроблені в іншій законодавчо регульованій процедурі, не є обов'язковими, але можуть бути використані як основа для рішення в дисциплінарній процедурі без подальшого розгляду.

§ 24. Збір доказів

(1) Потрібно зібрати необхідні докази. Зокрема,

1. отримано письмову офіційну інформацію,
2. заслуховування свідків і експертів або отримання їх письмових показань,
3. документи та файли, з якими ознайомилися
4. необхідно провести візуальний огляд.

(2) Протоколи свідчень осіб, які вже були заслухані в іншому передбаченому законом порядку, а також протоколи судової перевірки можуть бути використані без збору додаткових доказів.

(3) Рішення щодо запиту офіційної особи про надання доказів має прийматися на її найкращий розсуд. Запит про надання доказів має бути задоволений у тій мірі, в якій він може мати відношення до питання злочину чи вини або для визначення типу та розміру дисциплінарного стягнення.

(4) Посадовій особі повинна бути надана можливість брати участь у допиті свідків і експертів, а також в огляді та ставити відповідні запитання. Він може бути відсторонений від участі, якщо це необхідно з важливих причин, зокрема щодо мети розслідування або захисту прав третіх осіб. Письмовий звіт має бути наданий йому, якщо немає вагомих причин для протилежного.

§ 25. Свідки та експерти

(1) Свідки зобов'язані давати показання, а експерти – звіти. Положення Кримінально-процесуального кодексу про обов'язок давати показання як свідка або надавати експертний висновок, про відмову від експертів і про заслуховування державних службовців як свідків або експертів застосовуються відповідно.

(2) Якщо свідки чи експерти відмовляються давати показання або надавати висновок без однієї з причин, зазначених у статтях 52–55 та 76 Кримінально-процесуального кодексу, до суду може бути запропоновано їх заслухати. 2 У запиті має бути зазначено предмет допиту та вказані імена та адреси причетних осіб. Питання про правомірність відмови давати показання чи протокол вирішує суд.

(3) Запит відповідно до пункту 2 може бути поданий лише начальником, його генеральним представником або уповноваженим працівником, який має кваліфікацію

обіймати посаду судді.

§ 26. Публікація документів

Державний службовець повинен на вимогу надати документи, креслення, зображення та записи, включаючи технічні записи, які мають офіційне відношення до дисциплінарного провадження. Суд може, на вимогу, видати наказ про звільнення та забезпечити його виконання шляхом накладення штрафу. Розділ 25 Параграф 3 застосовується відповідно до заяви. Рішення оскарженню не підлягає.

§ 27. Виїмки та обшуки

(1) Суд може, за запитом, постановити вилучення та обшук за постановою; б§ 25 параграф 3 застосовується відповідно. Наказ може бути виданий, лише якщо посадову особу серйозно підозрюють у посадовій неправомірній поведінці, у якій її звинувачують, і цей захід не є непропорційним важливості справи та очікуваним дисциплінарним стягненням. Положення Кримінально-процесуального кодексу щодо виїмки та обшуку застосовуються відповідно, якщо інше не передбачено цим законом.

(2) Заходи згідно з параграфом 1 можуть здійснюватися лише органами, призначеними відповідно до Кримінально-процесуального кодексу.

(3) Пункт 1 обмежує основне право на недоторканність житла (пункт 1 статті 13 Основного закону).

§ 28. Протокол

Заслуховування посадової особи та збір доказів повинен бути протоколюваний; § 168а Кримінально-процесуального кодексу застосовується відповідно. Під час отримання письмової службової інформації та отримання документів і справ достатньо зробити відмітку на справі.

§ 29. Внутрішня інформація

(1) Подання особистих справ та інших офіційних документів, що містять персональні дані, а також надання інформації з цих справ і документів органам, відповідальним за дисциплінарне провадження, а також обробка або використання персональних даних, зібраних таким чином, у дисциплінарному провадженні, є, якщо інші законодавчі положення не суперечать цьому, також дозволеними проти волі державного службовця або інших осіб, яких це стосується, якщо і в тій мірі, в якій проведення дисциплінарної процедури вимагає цього та переважних інтересів державного службовця, інших осіб, яких це стосується, або запитувані органи не суперечать цьому.

(2) Між офісами одного чи різних роботодавців і між частинами офісу дозволяється обмінюватися повідомленнями про дисциплінарні провадження, факти з дисциплінарних проваджень і рішення дисциплінарних органів, а також подавати файли, що зберігаються з цього приводу, якщо і до в тій мірі, в якій це необхідно для здійснення дисциплінарного провадження щодо майбутньої передачі завдань або посад державному службовцю або в окремих випадках це необхідно з особливих службових причин, беручи до уваги інтереси державного службовця або інших постраждалих осіб.

§ 30. Заключне слухання

Після завершення розслідування офіцеру має бути надана можливість зробити остаточну заяву; b§ 20 параграф 2 застосовується відповідно. Слухання може бути пропущено, якщо дисциплінарне провадження має бути припинено відповідно до пункту 2 або 3 статті 32, параграфа 2.

§ 31. Подання про дисциплінарне провадження

Якщо на основі результатів слухань і розслідувань начальник не вважає свої повноваження згідно з розділами 32-34 достатніми, він зобов'язаний забезпечити виконання рішення вищого начальника або вищого службового органу. Начальник або вищий службовий орган може повернути дисциплінарне провадження вищестоящому, якщо вважає за необхідне проведення подальших розслідувань або повноваження останнього достатні.

Розділ 3. Остаточне рішення

§ 32. Наказ про припинення

(1) Дисциплінарне провадження буде припинено, якщо

1. службове правопорушення не доведено,
2. службове правопорушення було доведено, але дисциплінарне стягнення видається недоцільним,
3. відповідно до розділу 14 або розділу 15 дисциплінарне стягнення не може бути застосоване або
4. дисциплінарне провадження або дисциплінарний захід є неприпустимими з інших причин.

(2) Дисциплінарне провадження також буде припинено, якщо

1. посадова особа помирає,
2. державно-службові відносини припиняються через звільнення, втрату прав державної служби або звільнення або
3. наслідки судового рішення відповідно до частини 1 статті 59 Закону про пенсії державних службовців настають у випадку державного службовця, який вийшов на пенсію.

(3) Наказ про припинення має бути обґрунтованим і врученим.

§ 33. Наказ про дисциплінарну відповідальність

(1) У разі застосування догани, штрафу, зменшення заробітної плати чи пенсії такий захід накладається наказом про дисциплінарне стягнення.

(2) Кожен начальник має право оголосити догану та накласти стягнення на підлеглих йому посадових осіб.

(3) Зменшення заробітної плати може визначати:

1. вища службова влада до максимуму і
2. начальники безпосередньо підпорядковуються вищій службовій владі до зменшення однієї п'ятої їхньої платні протягом двох років.

(4) Начальник, відповідальний за здійснення дисциплінарних повноважень відповідно до розділу 84, може визначити зменшення пенсії до максимального розміру.

(5) Найвищий службовий орган може передавати свої повноваження згідно з пунктом 1 частини 3 повністю або частково підлеглим начальникам у загальному порядку; бНаказ повинен бути опублікований у Федеральному бюлетені законів.

(6) Дисциплінарний наказ має бути обґрунтованим і врученим.

§ 34. Подання дисциплінарного стягнення

(1) Якщо державний службовець має бути понижений, усунений з державної служби або позбавлений пенсії, проти нього має бути притягнуто дисциплінарне стягнення.

(2) Дисциплінарні стягнення щодо державних службовців порушуються вищим службовим органом, а щодо державних службовців, які вийшли на пенсію, — начальником, відповідальним за здійснення дисциплінарних повноважень відповідно до статті 84. Найвищий службовий орган може передати свої повноваження відповідно до речення 1 повністю або частково підлеглим начальникам у загальному порядку; Наказ повинен бути опублікований у Федеральному бюлетені законів. 3§ 17 абзац 1 речення 2 друга половина речення, а також абзаци 3 і 4 застосовуються відповідно.

§ 35. Обмеження поновленого здійснення дисциплінарних повноважень

(1) Наказ про прийняття на роботу та наказ про дисциплінарне стягнення повинні бути негайно надіслані вищестоящому начальнику. Якщо він не вважає свої повноваження згідно з пунктами 2 і 3 достатніми, він повинен негайно направити наказ про прийняття на роботу або дисциплінарний наказ до вищого службового органу. Вище службове начальство може повернути дисциплінарне провадження вищому начальнику, якщо вважає за необхідне подальше розслідування або його повноваження достатні.

(2) Вищий начальник або вищий службовий орган може, незалежно від припинення дисциплінарного провадження відповідно до розділу 32, параграфу 1, видати дисциплінарний наказ або розпочати дисциплінарне стягнення в межах своїх повноважень щодо тієї самої справи. Рішення згідно з реченням 1 є допустимим лише протягом трьох місяців після видачі наказу про припинення, якщо тільки не буде винесено юридично обов'язкове рішення щодо того самого питання на основі фактичних висновків, які відрізняються від фактичних висновків, на яких базується рішення.

(3) Вищий начальник або вище службове начальство може в будь-який час скасувати дисциплінарний наказ підлеглого начальника, а вище службове начальство також може в будь-який час скасувати дисциплінарний наказ, виданий ним самим. Вони можуть прийняти

нові рішення з цього питання в межах своїх повноважень або притягнути до дисциплінарної відповідальності. Збільшення типу чи розміру дисциплінарного заходу або подання дисциплінарного позову дозволяється лише про-

тягом трьох місяців після вручення дисциплінарного наказу, якщо тільки з того самого питання не винесено рішення, яке набрало законної сили, на основі фактичних даних, які відрізняються від тих, фактичні висновки, на яких базується рішення, можуть відрізнитися.

§ 36. Процедура для наступних рішень у кримінальному провадженні чи провадженні щодо штрафу

(1) Якщо після того, як дисциплінарний наказ став таким, що не підлягає оскарженню, у кримінальному провадженні або провадженні про накладення штрафу, яке було розпочато за тими самими фактами, було прийнято рішення, відповідно до якого дисциплінарний захід був би неприпустимим відповідно до розділу 14, дисциплінарний наказ є на вимогу державного службовця начальником, який його видав, і про припинення дисциплінарного провадження.

(2) Кінцевий термін подання заявки становить три місяці. Він починається з дня, коли посадова особа отримала інформацію про рішення, згадане в пункті 1.

§ 37. Зобов'язання понести витрати

(1) Державний службовець, щодо якого застосовано дисциплінарне стягнення, може бути зобов'язаний оплатити понесені витрати. Якщо службовий проступок, у якому звинувачується державний службовець, лише частково є підставою для дисциплінарного наказу або якщо в результаті розслідувань, результати яких були на користь державного службовця, були понесені особливі витрати, витрати можуть бути покладені на нього лише до пропорційній мірі.

(2) Якщо дисциплінарне провадження припинено, роботодавець несе понесені витрати. Якщо призначення здійснюється незважаючи на наявність службового проступку, витрати можуть бути покладені на державного службовця або розподілені пропорційно.

(3) У разі подання заявки відповідно до розділу 36, параграф 1 застосовується відповідно, якщо заявку відхилено, і параграф 2 відповідно, якщо заявку схвалено.

(4) Якщо роботодавець несе понесені витрати, він також повинен відшкодувати державному службовцю витрати, необхідні для відповідного судового переслідування. Якщо державний службовець скористався уповноваженням представником або радником, його гонорари та витрати також підлягають відшкодуванню. Витрати, що виникли з вини державного службовця, несе сам

державний службовець; Провина представника повинна бути приписана йому.

(5) Офіційна дисциплінарна процедура є безкоштовною.

Розділ 4. Тимчасове звільнення та утримання зарплати

§ 38. Прийнятність

(1) Орган, відповідальний за притягнення до дисциплінарної відповідальності, може тимчасово відсторонити державного службовця від служби одночасно з порушенням дисциплінарного провадження або після нього, якщо дисциплінарне провадження може призвести до звільнення зі статусу державної служби або позбавлення пенсії або якщо державний службовець має випробувальний термін або державний службовець після відкликання, ймовірно, буде звільнений відповідно до статті 5, абзацу 3, речення 2 цього Закону в поєднанні з розділом 34, абзацу 1, речення 1 № 1 або розділу 37, абзацу 1, речення 1 Федерального закону про державних службовців. Він також може тимчасово відсторонити посадову особу від виконання обов'язків, якщо його чи її подальше перебування на службі суттєво зашкодить офіційній діяльності чи розслідуванню, а тимчасове усунення від виконання обов'язків не є непропорційним важливості справи та очікуваним дисциплінарним стягненням.

(2) Орган, відповідальний за притягнення до дисциплінарної відповідальності, може одночасно з тимчасовим звільненням або після нього винести наказ про утримання до 50 відсотків місячної заробітної плати державного службовця або заробітної плати кандидата, якщо очікується, що дисциплінарне провадження призведе до буде визнано усунення статусу державної служби або скасування пенсії державної служби. Те ж саме стосується випадків,

коли очікується, що державного службовця буде звільнено як державного службовця на випробувальному терміні або після відкликання відповідно до статті 5, абзацу 3, речення 2 цього Закону у поєднанні з статтею 34, абзацу 1, речення 1, № 1 або статті 37, абзацу 1 речення 1 Федерального закону про державних службовців.

(3) Орган, відповідальний за притягнення до дисциплінарної відповідальності, може одночасно з порушенням дисциплінарного провадження або після нього винести наказ про утримання до 30 відсотків пенсії з державного службовця, який вийшов на пенсію, якщо дисциплінарне провадження може призвести до призвести до зняття пенсії.

(4) Орган, відповідальний за притягнення до дисциплінарної відповідаль-

ності, може в будь-який час скасувати тимчасове звільнення, утримання посадової чи кандидатської заробітної плати та утримання пенсії повністю або частково.

§ 39. Правові наслідки

(1) Тимчасове звільнення набуває чинності та підлягає виконанню після вручення, а утримання винагороди набуває чинності та підлягає виконанню в наступний термін після вручення. Вони поширюються на всі посади, які займає державний службовець.

(2) На час тимчасового відсторонення від виконання обов'язків призупиняються вимоги щодо відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням службових обов'язків.

(3) Якщо державного службовця тимчасово звільнено з виконання службових обов'язків під час його винної відсутності, втрата винагороди на підставі розділу 9 Федерального закону про винагороду продовжується. Воно закінчується в момент, коли державний службовець приступив би до виконання своїх обов'язків, якби йому не завадило це зробити через тимчасове призупинення виконання своїх обов'язків. Термін повинен бути визначений органом, відповідальним за притягнення до дисциплінарної відповідальності, і повідомлений посадовій особі.

(4) Тимчасове звільнення та утримання заробітної плати закінчується остаточним завершенням дисциплінарного провадження.

§ 40. Конфіскація та подальша виплата утриманих сум

(1) Винагорода, утримана відповідно до параграфів 2 і 3 розділу 38, закінчується, якщо:

1. був визнаний у дисциплінарному провадженні для усунення зі статусу державного службовця або для позбавлення пенсії чи звільнення відповідно до Статті 5 Параграф 3 Речення 2 цього Закону в поєднанні з Статтею 34 Абзац 1 Речення 1 № 1 або Розділ 37 Абзац 1 Речення 1 Федерального закону про державних службовців,

2. у кримінальному провадженні, відкритому за тими самими фактами, накладено стягнення, що спричинило втрату прав державного службовця чи державного службовця, що вийшов на пенсію,

3. дисциплінарне провадження було припинено на підставі пункту 3 статті 32, абзацу 1, а нові дисциплінарні провадження, які були розпочаті протягом трьох місяців після прийняття на роботу за тими самими фактами, повинні

бути вилучені зі статусу державної служби (2) або для скасування пенсії державної служби або

4. дисциплінарне провадження було припинено з причин, викладених у статті 32, абзац 2, № 2 або 3, і орган, відповідальний за притягнення до дисциплінарної відповідальності (стаття 34, частина 2), встановив, що усунення зі статусу державної служби (2) інакше скасування пенсії було б виправданим.

(2) Якщо дисциплінарне провадження завершується незаперечним способом, крім випадків, зазначених у параграфі 1, винагорода, утримана відповідно до параграфів 2 і 3 розділу 38, має бути виплачена із заборгованістю. Дохід від другорядної діяльності, що потребує дозволу (розділ 99 Закону про федеральну державну службу, яку державний службовець виконував у зв'язку з тимчасовим звільненням, може бути зарахований у рахунок заборгованості, якщо було застосовано дисциплінарне стягнення або влада відповідальний за притягнення до дисциплінарної відповідальності визначає, що службове правопорушення доведено. Державний службовець зобов'язаний надати інформацію про розмір такого доходу.

Розділ 5. Процедура апеляції

§ 41. Необхідність, форма та строк подання заперечення

(1) Процедура оскарження має бути проведена до того, як офіційна особа подає скаргу. Процедура оскарження не проводиться, якщо оскаржуване рішення було видано вищим службовим органом.

(2) Стаття 70 Кодексу адміністративного суду застосовується до форми та строку подання заперечення.

§ 42. Повідомлення про заперечення

(1) Повідомлення про заперечення видається вищим службовим органом, а у випадку державних службовців, які вийшли на пенсію, відповідальним начальником відповідно до розділу 84. Найвищий службовий орган може передати свою відповідальність згідно з реченням 1 повністю або частково нижчестоящим органам у загальному порядку; наказ повинен бути опублікований у Федеральному бюлетені законів.

(2) У повідомленні про заперечення оскаржуване рішення не може бути змінено на шкоду державному службовцю. Повноваження приймати інше рішення відповідно до пункту 3 розділу 35 залишаються незмінними.

§ 43. Обмеження поновленого здійснення дисциплінарних повноважень

Повідомлення про заперечення має бути негайно надіслано до вищого службового органу. Це може в будь-який час скасувати рішення про заперечення, за допомогою якого було прийнято рішення про дисциплінарне стягнення. Він може прийняти нове рішення щодо справи або подати дисциплінарну скаргу. Посилення дисциплінарного заходу щодо типу чи суми або подання дисциплінарного стягнення дозволяється лише протягом трьох місяців з моменту вручення повідомлення про заперечення, за винятком випадків, коли з того самого питання на основі фактичних висновків винесено рішення, яке набрало законної сили, які відрізняються від тих фактичних висновків, на яких ґрунтується рішення, можуть відрізнятися.

§ 44. Зобов'язання понести витрати

(1) У апеляційному провадженні сторона, яка програла, несе понесені витрати. Якщо заперечення задоволено частково, витрати повинні бути розподілені пропорційно. Якщо дисциплінарний наказ скасовано, незважаючи на наявність службового правопорушення, витрати можуть бути повністю або частково покладені на державного службовця.

(2) Якщо посадова особа відкликає заперечення, вона несе понесені витрати.

(3) Якщо основну процедуру заперечення вирішено в інший спосіб, понесені витрати повинні бути вирішені на розумний розсуд.

(4) Параграфи 4 і 5 розділу 37 застосовуються відповідно.

**ЧАСТИНА 5. ВНЕСОК НА УТРИМАННЯ, ЯКЩО ВАС ЗВІЛЬНЯЮТЬ
З ПОСАДИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ АБО ЯКЩО
ВАШУ ПЕНСІЮ СКАСОВАНО**

§ 79. Внесок на утримання у разі звільнення з державної служби або скасування пенсії

(1) Виплата внеску на утримання відповідно до пункту 3 статті 10 або частини 2 статті 12 починається, якщо інше не зазначено в рішенні, з моменту втрати заробітної плати або пенсії.

(2) Сплата аліментного внеску згідно з частиною 2 статті 12 підлягає поверненню, якщо пенсія призначена на той самий період на основі додаткового страхування. Для забезпечення права на повернення державний службовець, який вийшов на пенсію, повинен подати відповідну декларацію про призначення.

(3) Орган, відповідальний за надання аліментів, може визначити у рішенні, що аліменти сплачуються повністю або частково особам, яких державний

службовець або державний службовець, що вийшов на пенсію, зобов'язаний утримувати; Після того, як рішення не підлягає оскарженню, це може визначити найвищий службовий орган.

(4) Заробіток і дохід, що замінює дохід, у значенні розділу 18а, параграф 2 і параграф 3, речення 1 і 2 Четвертої книги Кодексу соціального страхування зараховуються до внеску на утримання. Колишній державний службовець або колишній державний службовець, який вийшов на пенсію, зобов'язаний негайно повідомляти вищий службовий орган про будь-які зміни в його обставинах, які можуть мати істотне значення для сплати аліментів. Якщо він

винно не виконує цього зобов'язання, його внесок на утримання може бути скасовано

повністю або частково з наслідком минулого. Рішення приймає вищий службовий орган.

(5) Право на внесок на утримання втрачається, якщо відповідну особу знову призначають на офіційні чи трудові відносини згідно з публічним правом.

§ 80. Аліменти при наданні допомоги в розкритті злочинів

(1) У разі звільнення з державної служби або позбавлення пенсії останній відповідальний вищий службовий орган може пообіцяти надати щомісячну допомогу на утримання колишньому державному службовцю або колишньому державному службовцю, який вийшов у відставку, який порушив заборону отримувати винагороди або подарунки, якщо він виявив свою обізнаність про факти, знання яких сприяло запобіганню злочинам, зокрема передбаченим статтями 331-335 Кримінального кодексу, або їх з'ясуванню за межами його власного внеску у злочин. Необхідно провести додаткове страхування.

(2) Допомога на утримання повинна визначатися як відсоток від права на пенсію за вислугу років, що впливає з додаткового страхування, або відповідної виплати за схемою професійного пенсійного забезпечення з такими положеннями:

1. сума аліментів може не досягати розміру пенсії з додаткового страхування;
2. аліменти та право на пенсію з додаткового страхування не можуть разом перевищувати суму, яка була б пенсія відповідно до статті 14 пункту 1 Закону про пенсії державних службовців.

Максимальні обмеження згідно з реченням 1 також застосовуються до періоду отримання допомоги на утримання; Пропорційна пенсія замінює пенсійне право з подальшого страхування.

(3) Допомога на утримання може бути виплачена колишньому державному службовцю лише тоді, коли він або вона досягли загальноприйнятого пенсійного віку або отримують пенсію внаслідок трудової чи професійної втрати працездатності за державним пенсійним страхуванням або відповідну допомогу за програмою професійного пенсійного забезпечення.

(4) Право на аліменти втрачається після повторного вступу на державну службу та у випадках, які призведуть до закінчення терміну виплати пенсій для державного службовця, який вийшов на пенсію, відповідно до статті 59 Закону про пенсії для державних службовців. Подружжя, яке пережило чоловіка або партнера по життю, отримує 55 відсотків аліментів, якщо на момент звільнення з державної служби або виплати пенсії вже існував шлюб або партнерство.

§ 81. Помилування

(1) Федеральний президент має право помилувати у дисциплінарних справах відповідно до цього закону. Він може перенести його в інші місця.

(2) Якщо звільнення з посади державної служби або скасування пенсії скасовується як відстрочка, відповідно застосовується речення 2 розділу 43 Федерального закону про державних службовців.

ЧАСТИНА 6. ОСОБЛИВІ ПОЛОЖЕННЯ ДЛЯ ОКРЕМИХ ГРУП ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ВИЙШЛИ НА ПЕНСІЮ

§ 82. Офіцери федеральної поліції

Федеральне міністерство внутрішніх справ і громади визначає правовими нормами, які начальники офіцерів федеральної поліції вважаються начальниками в розумінні розділу 17, параграф 1 і розділу 34, параграфи 1 і 2, номери 2 і параграф 5.

§ 83. Посадові особи федеральних корпорацій, установ і фондів публічного права

(1) У розумінні цього закону федеральне міністерство, відповідальне за нагляд, вважається вищим службовим органом для державних службовців у федеральних корпораціях, установах і фондах публічного права. Він може за допомогою законодавчого розпорядження за згодою з Федеральним міністерством внутрішніх справ передавати свої повноваження підлеглим органам влади та визначати, хто вважатиметься підлеглим органом, начальником і вищим начальником у розумінні цього закону. Він також може регулювати

відповідальність за догани, штрафи та зниження заробітної плати всупереч розділу 34 за допомогою правового розпорядження за погодженням з Федеральним міністерством внутрішніх справ.

(2) Розділ 144 (2) Федерального закону про державних службовців застосовується відповідно до корпорацій, установ і фондів публічного права, зазначених у параграфі 1.

§ 84. Здійснення дисциплінарних повноважень для державних службовців, які вийшли на пенсію

Щодо державних службовців, які вийшли на пенсію, дисциплінарні повноваження здійснює вищий службовий орган, відповідальний на момент виходу на пенсію. Він може передавати свої повноваження повністю або частково підлеглим начальникам у загальному порядку; наказ повинен бути опублікований у «Віснику федеральних законів». Якщо відповідальний найвищий службовий орган більше не існує, Федеральне міністерство внутрішніх справ визначає відповідальний орган.

ДОДАТОК 8. Наукові праці з проблем дисциплінарної відповідальності

1. Наукові праці щодо загальних проблем дисциплінарної відповідальності

Андрушко А.В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності. Держава і право. 2006. Вип. 32. С. 380-385.

Бородін І.Л. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарне провадження. Право України. 2006. № 12. С. 93–97.

Грищенко Р. Характеристика об'єкта дисциплінарного проступку. Підприємство, господарство і право. 2020. № 1. С. 71–75.

Грітенко О. А., Плужнік О. І. Дисциплінарна відповідальність як складова дисциплінарної практики: деякі теоретичні та законодавчі аспекти. Південно-український правничий часопис. 2012. № 3. С. 187–190.

Дем'янчук Ю.В. Актуальні проблеми дисциплінарної відповідальності в умовах законодавства України про працю. Молодий вчений, 2014. № 6 (09). С. 108-111.

Дисциплінарно-деліктне право України : навч. посіб. / Т.С. Аніщенко, Ю.А. Берlach, Д.С. Бондаренко та ін. ; за заг. ред. Т.О. Коломoeць, В.К. Колпакова ; Запорізький національний університет. Київ : Ін Юре, 2016. 464 с.

Єгоров О.Б. Коментар Дисциплінарного статуту митної служби України / О. Б. Єгоров [и др.] ; Державна митна служба України. К. : Панорама, 2006. 232 с.

Єрмоленко-Князева Л. С. Взаємозв'язок дисциплінарної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2017. Вип. 26. С. 31–34.

Жеребцов Д.Є. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність. Соціальне право. 2019. №1. С. 90-96.

Збірник рішень кваліфікаційних комісій суддів у дисциплінарних справах, 2007 рік / шеф-ред. В. С. Ковальський ; Вища кваліфікаційна комісія суддів України. К. : Юрінком Інтер, 2009. 1310 с.

Іванова Г.С. До питання про основні функції дисциплінарної відповідальності у трудовому праві. Актуальні проблеми політики. 2012. Спец. вип. С. 69-77.

Кабаченко М. О. Дисциплінарна відповідальність: актуальні питання. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Серія : Правознавство. 2013. Т. 18, вип. 2. С. 64–71.

Кабаченко М.О. Особливості дисциплінарної відповідальності. Право та державне управління. 2013. № 1. С. 40-43.

Коваленко К.В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність. Форум права. 2008. № 2. С. 231-236.

Ковригін В.С. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2013. 221 с.

Ковригін В.С. До питання принципів дисциплінарної відповідальності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2018. № 1. Т. 1. С. 117-121.

Колеснік Т.В. Дисциплінарна відповідальність: проблемні аспекти застосування // Держава та регіони. Серія: Право, 2018, № 1 (59). С. 65-70.

Костюк В.Л. Стадії застосування дисциплінарної відповідальності: теоретико-правовий аспект. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія: Право. 2016. № 1 (13). С. 1-14.

Кузьменко О. В. Місце дисциплінарних проваджень в адміністративно-процесуальному праві. Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. 2003. № 2. С. 109–119.

Лазор І.В. Соціальне значення спеціальної дисциплінарної відповідальності та проблеми її правового регулювання. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 57. С. 222.

Мацокін А.П. Дисциплінарний проступок, провадження, стягнення. Держслужбовець. 2018. № 10. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/october/issue-10/article-39921.html>.

Мельник К.Ю. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарний проступок: питання теорії. Право і безпека. 2012. № 1 (43). С. 226-230.

Монастирський С.О. Дисциплінарна відповідальність. Київ: Вид-во політ. літ. України, 1976. 238 с.

Неугодніков А. О. Дисциплінарна відповідальність у адміністративному праві України. Актуальні проблеми держави і права. 2009. № 46. С. 357–362.

Петришина-Дюг Г.Г. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві: поняття та принципи. Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича: зб. наук. праць. Правознавство. 2008. Вип. 461. С. 39-43.

Пилипенко П. Д. Дисциплінарний проступок як підстава юридичної відповідальності у сфері трудових правовідносин. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія : Юридична. 2010. № 3. С. 183–189.

Подорожній Є.Ю. Поняття дисциплінарної відповідальності та механізм її функціонування. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2014. № 1. С. 183-188.

Прогонюк Л.Ю. Поняття дисциплінарного проступку. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Право». 2009. Вип. 12. С. 60-63.

Середа В.В. Дисциплінарна відповідальність в адміністративних публічно-правових відносинах: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Ніка Нова, 2013. 358 с.

Середа В.В. Дисциплінарна відповідальність: поняття, принципи та види. Університетські наукові записки. 2014. № 1. С. 18-25.

Середа В.В. Поняття, ознаки та склад дисциплінарного проступку. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2014. № 12. С. 126-128.

Сидоренко А.С. До питання розмежування понять «дисциплінарний проступок» і «зловживання правом». Судова апеляція: наук.- практ. журн. 2011. № 3 (24). С. 120–125.

Угрюмова Г. О. Загальна характеристика дисциплінарної відповідальності і дисциплінарного проступку за українським трудовим правом. Право України. 2005. № 5. С. 78–81.

Хавронюк М.І. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність : навч. посібник. К. : Атіка, 2003. 240 с.

Цветков В.В., Щербак А.И. Дисциплина и ответственность в аппарате государственного управления. К.: Наук. думка, 1985. 223 с.

2. Підручники, посібники, монографії з теорії права, адміністративного і трудового права, в яких проблемам дисциплінарної відповідальності присвячено окремі розділи, глави, параграфи

Адміністративне право України: Підручник / Битяк Ю. П., Гаращук В.М., Дьяченко О.В. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

Басін К.В. Юридична відповідальність: природа, форми реалізації та права людини : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2006. 19 с.

Васильев А.С. Административное право Украины (общая часть). Учебное пособие. Х.: Одиссей, 2001. С. 237–242.

Грузінова Л. П., Короткін В. Г. Трудове право України: Навч. посіб. для студ.

вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2003. Ч. 4. 2003. 152 с. С. 18.

Губанов О.О. Юридична відповідальність публічних службовців як інститут службового права України : монографія / О.О. Губанов. Запоріжжя : Гельветика, 2020. 372 с.

Жернаков В.В. Відповідальність у трудовому праві. Проблеми правової відповідальності: монографія / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.; за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. Харків: Право, 2014. С. 114-136.

Заржицький О.С. Юридична відповідальність у трудовому праві України : монографія; Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. Д. : Арт-Прес, 2009. 144 с.

Коваленко В.П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів : Монографія. К: Атіка, 2012. 204 с.

Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Дис.... докт. юрид. наук : 12.00.05; К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019. 483 с.

Коротких А.Ю. Юридична відповідальність державних службовців за трудовим законодавством України : теорія, практика, проблеми : монографія. Харків: Константа, 2019. 420 с.

Літошенко О.С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2005. 21 с.

Марчук В.М., Ніколаєва Л.В. Правомірна поведінка, правопорушення та юридична відповідальність. К.: Вид-во економ. ун-ту, 1996. 183 с.

Обставини, що виключають юридичну відповідальність : монографія / А. Є. Шевченко, В. В. Соловйова, О. Л. Стрельник. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 177 с.

Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. Вид. друге, стер. Х.: Консум, 2000. С. 412–417.

Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. К.: Атіка. 2001.

Скаун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000.

Стрельник О.Л. Обставини, що виключають юридичну відповідальність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 20 с.

Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Колек-

тив авторів. Відп. ред. Ю.В. Баулін. Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. 424 с. (М.І. Хавронюк. Розділ VI. Дисциплінарна відповідальність).

3. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності працівників

Бабенко Е.В. Дисциплінарний проступок як підстава припинення трудових правовідносин з ініціативи роботодавця. Соціальне право. 2018. № 1. С. 17-25.

Барікова А. А. Дисциплінарна відповідальність за законодавством України про працю. Інформація і право. 2014. № 1. С. 131–140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2014_1_19

Грищенко Р.С. До характеристики принципів дисциплінарної відповідальності у трудовому праві. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 12. С. 135-139.

Грищенко Р.С. Загальні та спеціальні принципи притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності. Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 08-09 квітня 2016 року). Київ: ЦПНД, 2016. С. 81-83.

Грищенко Р.С. Особливості правового регулювання притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2018. 22 с.

Грищенко Р.С. Переваги та недоліки проекту Трудового кодексу України в контексті притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12-13 серпня 2016 року). Одеса: Причорномор. фонд. права, 2016. С. 67-69.

Грищенко Р.С. Поняття та види дисциплінарної відповідальності у трудовому праві України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 6. Т. 3. С. 123-128.

Грищенко Р.С. Процедурно-процессуальные аспекты привлечения работника к дисциплинарной ответственности. Право и политика. 2017. № 1. С. 83-88.

Грищенко Р.С. Роль та значення дисциплінарної відповідальності у трудовому праві. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 1. Т. 1. С. 127-131.

Дуравкіна Н.І. Правове регулювання юридичної відповідальності суб'єктів трудового права в умовах ринкової економіки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2011. 17 с.

Заржицький О.С. Юридична відповідальність у трудовому праві України : монографія / О. С. Заржицький ; Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. Юридичний факультет. Д. : Арт-Прес, 2009. 144 с.

Капліна Г.А., Потапова М.А. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві. Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Сєверодонецьк, 10-11 грудня 2015 року). Сєверодонецьк: СЛУ ім. В. Даля, 2015. С. 25-28.

Ковальов С.С. Підстави і порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Луганськ, Східно-український нац. ун-т ім. В. Даля, 2012. 189 с.

Ковальов С.С. Поняття та особливості дисциплінарного провадження: принципи, суб'єкти, стадії. Форум права. 2012. № 2. С. 352-357.

Ковригін В.С. Про відмінності дисциплінарного стягнення від відсторонення працівника від роботи. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2012. № 23. С. 309-314.

Колєсник Т.В. Місце дисциплінарної відповідальності у забезпеченні дисципліни праці. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 6. Т. 1. С. 30-33.

Колєсник Т.В. Склад дисциплінарного проступку як підстава притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 89- 94.

Курова А.А. Загальні правові підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. № 9-2. Ч. 2. С. 14-16.

Лежнєва Т.М., Черноп'ятов С.В. Сутність загальної дисциплінарної відповідальності як елемента механізму правового регулювання трудових відносин. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 2. С. 90-92.

Паньонко І.М. Особливості спеціальної дисциплінарної відповідальності за трудовим правом України. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. № 10. С. 354-357.

Подорожній А.Ю. Вдосконалення нормативно-правового регулювання притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. № 3. Т. 3. С. 255-258.

Подорожній А.Ю. До проблеми визначення принципів правового регулю-

вання дисциплінарної відповідальності працівників. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 98-101.

Подорожній А.Ю. Досвід Великобританії у правовому регулюванні притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності. Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17-18 лютого 2017 року). Харків: Асоц. аспірант.-юрист., 2017. С. 48-52.

Подорожній А.Ю. Зарубіжний досвід правового регулювання притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 40-44.

Подорожній А.Ю. Організаційно-правові засади притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2018. 27 с.

Пыльд Ю.А. Дисциплинарная ответственность работников плавающего состава судов морского флота СССР: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Тартус. гос. ун-т. Тарту, 1987. 248 с.

Стрельник О.Л. Обставини, що виключають юридичну відповідальність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Стрельник Ольга Леонідівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 20 с.

Хуторян Н.М. Проблеми правового регулювання дисциплінарної відповідальності працівника в проєкті Трудового кодексу України // Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія «Правничі науки». 2014. Вип. 1. С. 51-59.

4. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування

Аль-Саеді Хайдер Саїд Джіхад. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за законодавством Іраку та України. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право. Національний авіаційний університет, Київ, 2021.

Андрєєва А.П. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за невиконання вимог щодо політичної неупередженості // Південноукраїнський правничий часопис. 2020, № 3. С. 39-45.

Вапнярчук Н.М. Деякі питання дисциплінарної відповідальності працівників дипломатичної служби. Держава і право. 2012. Вип. 56. С. 271-275.

Вапнярчук Н.М. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної

відповідальності державних службовців. Актуальні проблеми держави і права. 2011. № 57. С. 169-174.

Вапнярчук Н.М. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Луганськ, 2010. 29 с.

Вапнярчук Н.М. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Вапнярчук Наталія Миколаївна ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2010. 18 с.

Горзов А., Долгий О. О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 1 (13). С. 48–54. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/-chasopys/ua/pdf/1-2017/gorzov.pdf> (дата звернення: 20.07.2020).

Гришук А.Б. Загальнотеоретичні аспекти відповідальності державних службовців. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 71. С. 234-238.

Губанов О.О. Дисциплінарна відповідальність публічних службовців України за корупційні правопорушення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2016. № 22. С. 64– 67.

Губанов О.О. Ефективність юридичної відповідальності публічних службовців за корупційні правопорушення у країнах ЄС. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 2. Т. 1 С. 57–61.

Губанов О.О. Процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні та Німеччині: порівняльний аналіз. Підприємство, господарство і право. 2016, № 10. С. 97-101.

Державна служба : навч. посіб. за заг. ред. С. М. Серьогіна. Київ : Сік груп Україна, 2012. 526 с.

Дисциплінарна відповідальність державних службовців: практичний посібник для керівників служб управління персоналом / М. Канавець (кер. авт. кол.), Ю. Лихач, С. Іголкін, І. Роцин, Д. Трипольський, за заг. ред. К. Ващенко. Київ: Центр адаптації держ. служби до стандартів ЄС, 2017. 68 с.

Долгіх Н. Юридична відповідальність державних службовців в Україні та державах- членах Європейського Союзу. Актуальні проблеми державного управління. № 1(81).2020. С. 102-106.

Зуй В.В. Про порядок притягнення державних службовців до дисциплі-

нарної відповідальності. Проблеми законності. 2013. № 124. С. 108- 115.

Картузова І.О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Картузова Ірина Олексіївна ; Одеська держ. юридична академія. О., 1999. 20 с.

Колпаков В. К. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: еволюція стандартного регулювання. Право України. 2016. № 9. С. 79–90.

Корнута Л. М. Аналіз окремих законодавчих аспектів процедури притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності в Україні. Актуальні проблеми європейської інтеграції: зб. статей з питань європейської інтеграції та права / за ред. Д. Ягунова. Одеса: Фенікс, 2012. Вип. 8. С. 164–169.

Корнута Л. М. Особливості реалізації стадій дисциплінарного провадження щодо державного службовця в Україні. Митна справа. 2013. № 5 (89), ч. 2, кн. 1. С. 166–173.

Корнута Л. М. Характеристика видів дисциплінарних стягнень, що застосовуються до державних службовців в Україні, та визначення напрямів їх удосконалення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Вип. 25. С. 162–167.

Корнута Л. М. Щодо особливостей порядку притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 2, т. 3. С. 98–102.

Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 . Одеса, 2013. 23 с.

Коротких А.Ю. Досвід врегулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством США. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2015. Вип. 1. С. 47-51.

Коротких А.Ю. Досвід врегулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством Республіки Молдова. *Legea si Viata*. 2015. № 9/2. С. 42-44.

Коротких А.Ю. Досвід врегулювання юридичної відповідальності державних службовців за законодавством Іспанії. Форум права. 2015. № 3. С. 119-122.

Коротких А.Ю. Опыт урегулирования дисциплинарной ответственности государственных служащих во Франции. Право и политика. 2015. № 3. С. 39-44.

Коротких А.Ю. Опыт урегулирования юридической ответственности государственных служащих по трудовому законодательству Италии. *International Scientific Journal Euro-American Scientific Cooperation*. 2015. Vol. 10. P. 54-58.

Коротких А.Ю. Порядок застосування дисциплінарної відповідальності до державних службовців за трудовим законодавством України. Соціальне право. 2019. № 3. С. 55-63.

Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2019. 472 с.

Коротких А.Ю. Юридична відповідальність державних службовців за трудовим законодавством України: теорія, практика, проблеми: монографія. Харків: Константа, 2019. 420 с.

Кравчук О.Л. Припинення державної служби за порушення присяги. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2021. 219 с.

Липій Є.А. Комзюк А.А. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: досвід Європейського Союзу та українські реалії. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 2, том 2, 2019. С. 96-101.

Лопушанський І. П. Публічна служба Німеччини: досвід для України / І. П. Лопушанський // Публічне управління : теорія та практика. 2011. № 4(8). С. 48-54.

Луценко О.Є. Дисциплінарний проступок як підстава припинення трудових правовідносин із державними службовцями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2015. 19 с.

Луценко О.Є. Поняття та ознаки дисциплінарного проступку державних службовців. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 26. С. 349-358.

Любимов О. К. Проблемні питання притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2019. № 37. С. 103–107.

Любимов О.К. Особливості юридичної відповідальності професійного публічного службовця в Україні. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. С. 137-141. doi: 10.32850/sulj.2019.4.2.30.

Любимов О.К. Юридична відповідальність як елемент правового статусу державного службовця. Соціальне право № 1/2019. С. 20-26.

Миронюк Р.В. Новітні підходи до встановлення дисциплінарної відповідальності в публічній службі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 1. С. 205.

Моршнєв Є.І., Комар С.І. Наукові підходи до розуміння сутності дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні. Управління соціально-економічним розвитком регіону та оцінка його ефективності в умовах децентралізації: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 30 квітня 2020 року). Житомир: ЖІ МАУП, 2020 С. 134-139.

Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» / редкол.: К. О. Ващенко, І. Б. Коліушко, В. П. Тимошук, В. А. Дерезь (відп. ред.). Київ: ФОП Москаленко О.М., 2017. С. 484–532.

Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» / редкол.: О. М. Ярошенко, В. Л. Костюк, Н. О. Мельничук та ін. / за ред. А. О. Селіванова та М. І. Іншина. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. С 367–436.

Неселевська А.А. Зарубіжний досвід правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців та напрями його імплементації в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2018. № 68. Т. 29. С. 68-73.

Нечитайленко А. О. Законодавство про дисциплінарну відповідальність державних службовців потребує вдосконалення. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 6. С. 138–141.

Новак О. Д. Про учасників дисциплінарного провадження щодо державних службовців. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2013. № 6-3, т. 1.

Новак О.Д. Адміністративно-правові засади дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 27 с.

Новак О.Д. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності державних службовців. Часопис Київ. ун-ту права. 2012. № 2. С. 129–133.

Новак О.Д. Правові засади дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні: монографія / за заг. ред. В.В. Зуй. Харків: Право, 2015. 200 с.

Охріменко Н.М. Питання правового регулювання юридичної відповідальності посадових осіб міністерства України в процесі здійснення нормотворчості. Н.М. Охріменко. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_41

Панова Н.С. Дисциплінарна відповідальність державного службовця

як інститут адміністративного права. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. Т. 16. С. 342-353.

Панова Н.С. Концепт державної адміністративної служби України. Дис.... доктора юрид. наук. Одеса, 2021. 442 с.

Плетньова А.Є. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: актуальні проблеми сьогодення. Вісник ЗНУ. Юридичні науки. 2016. № 2. С. 56-60.

Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців (досвід Сполученого королівства Великої Британії, Республіки Австрія, Королівства Норвегії та Фінляндії). URL: <https://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/piblications/66.pdf>

Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців (досвід країн Європейського Союзу). URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29411.pdf>; Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України: монографія / А. В. Кірмач, В. П. Тимошук, М. В. Фігель та ін.; за заг. ред. В. П. Тимошука, А. М. Школика. Київ: Конус-Ю, 2007. С. 121–130.

Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / За заг. ред. Тимошука В.П., Школика А.М. К.: Конус-Ю, 2007. 735 с.

Скориков В. Види відповідальності державних службовців. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1. С. 145-151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2017_1_23

Токар А.М. Окремі аспекти сутності дисциплінарної відповідальності державних службовців. Правові засади організації та здійснення публічної влади: зб. тез III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 28 лютого – 02 березня 2020 року). Хмельницький: ХУУП ім. Л. Юзькова, 2020. С. 391-395.

Чумак О.О., Єрмоленко-Князева Л.С. Теоретичні погляди щодо поняття та змісту дисциплінарної відповідальності державних службовців. Науковий вісник Львівської академії. Серія: Економіка, менеджмент та право. 2020. Вип. 2. С. 172-181. doi:10.33251/2707-8620-2020-2-172-181.

Щербіна В. І. Дисциплінарна відповідальність державних службовців органів внутрішніх справ : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05; Університет внутрішніх справ. Х., 1998. 22 с.

Янюк Н. В. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за новим Законом України «Про державну службу» (2015): правовий аналіз. Вісник Львівського університету. Сер. «Юридична». 2016. Вип. 62. С. 138–147.

5. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності суддів і прокурорів

Виноградова Л.Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одеська національна юридична академія. О., 2004. 16 с.

Виноградова Л.Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одеська національна юридична академія. О., 2004. 18 с.

ГлухOVERЯ О.В. Дисциплінарне провадження в органах прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 217 с.

Горзов А.П. Дисциплінарна відповідальність прокурора як елемент його статусу: адміністративно-правовий вимір: монографія. Київ: НАПУ, 2017. 192 с.

Дисциплінарна відповідальність прокурорів в Україні / О. Банчук, М. Каменєв, Є. Крапівін, Б. Малишев, В. Петраковський, М. Цапок. К.: Москаленко О. М., 2019. 140 с.

Долежан В.В. Прокуратура потребує демократичного Дисциплінарного статуту // Радник юстиції. 2006. № 1. С. 13–16.

Іванова Г.С. Актуальні питання застосування дисциплінарної відповідальності до працівників прокуратури. Право та інновації. 2015. № 2 (10). С. 122-126.

Іванова Г.С. Дисциплінарний проступок як підстава відповідальності працівників прокуратури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2016. 213 с.

Іванова Г.С. Юридичний механізм притягнення працівника прокуратури до дисциплінарної відповідальності. Публічне право. 2015. № 3. С. 260-264.

Кохан В.П. Дисциплінарна відповідальність суддів у трудовому праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2011. 195 с.

Кохан В.П. Дисциплінарна відповідальність суддів у трудовому праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2011. 20 с.

Кохан В.П. Дисциплінарна відповідальність суддів: трудо-правовий аспект: монографія. Харків: ФІНН, 2011. 325 с.

Кузів Г.С., Ільницький О.В. Нормативна визначеність підстав дисциплінарної відповідальності суддів як гарантія їх незалежності та ефективності функціонування судової влади // Аналітично-порівняльне правознавство – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024. С. 361-368.

Луцюк П.С. Проблемні питання дисциплінарної відповідальності суддів за законодавством України. *Visegrad journal on human rights*. 2017. № 1. Р. 51-55.

Подкопаєв С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2003. 20 с.

Подкопаєв С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації: монографія. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2005. 216 с.

Полянський Ю. Щодо змісту майбутнього Дисциплінарного статуту прокуратури України // Прокуратура. Людина. Держава. 2005. № 12. С. 69–74.

Пшонка А.В. Дисциплінарна відповідальність прокурорів: дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2006. 183 с.

Пшонка А.В. Теоретичні та прикладні проблеми дисциплінарної відповідальності прокурорів : монографія / А. В. Пшонка. Х. : Право, 2007. 176 с.

Романяк Д.М. Дисциплінарне провадження в діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 20 с.

Самсін І. Л. Порушення правил етики судді як дисциплінарний проступок. Вісник Верховного Суду України. 2008. № 5 (93). С. 35–38.

Семененко Б. В. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії із спеціальності 081 «Право». Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. Київ, 2021. 245 с.

Семененко Б.В. Актуальні питання застосування дисциплінарної відповідальності прокурорів: стан та тенденції. Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 02 квітня 2019 року) / за ред. проф. М.І. Іншина, канд. юрид. наук І.С. Сахарук. Київ: ФОП Маслаков, 2019. С. 98- 102.

Семененко Б.В. Дисциплінарна відповідальність прокурорів: проблеми, виклики та перспективи. Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю кафедри трудового та господарського права ХНУВС (м. Харків, 03 листопада 2017 року); за заг. ред. К.Ю. Мельника. Харків: ХНУВС, 2017. С. 356-359.

Семененко Б.В. Нормативно-правовое обеспечение трудовой дисци-

плины в органах прокуратуры: теоретико-правовой аспект. *Legea și viața*. 2018. № 6-2. С. 98-102.

Семененко Б.В. Основні принципи дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури: теоретико-правовий аспект. *KELM*. 2020. № 3 (31). Vol. 2 С. 158-163.

Семененко Б.В. Поняття та ознаки дисциплінарної відповідальності прокурорів в умовах правової держави: науково-теоретичний аспект. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 41. С. 63-71.

Семененко Б.В. Поняття та ознаки дисциплінарної відповідальності прокурорів в умовах сьогодення: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми соціального права: науково-практичний посібник*. Київ: Ін-т реабіліт. та соц. технолог., 2017. Вип. III. С. 231- 234.

Семененко Б.В. Трудова дисципліна в органах прокуратури: науковотеоретичний аспект. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Право. 2017. № 2 (16). С. 1-17.

Семененко Б.В., Костюк В.Л. Процедура застосування дисциплінарної відповідальності прокурора: теоретико-правовий аспект. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 42. С. 12-20.

Стратонов В.М. Дисциплінарна відповідальність суддів за пунктом 2 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. Випуск 4. 2023. С. 59-65.

Толочко О., Подкопасв С. Удосконалення правового регулювання дисциплінарної відповідальності прокурорів // *Вісник прокуратури*. 2006. № 2. С. 69–75.

Шевченко А.В. Дисциплінарна відповідальність суддів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2013. 19 с.

6. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності військовослужбовців

Тюрін С.С. Дисциплінарна відповідальність військовослужбовців Збройних сил України. Автореф. дис..... канд.. юрид. наук. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2002. Харків, 2002. 18 с.

Шапаренко С. О. Відповідальність військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу ОВС за скоєння адміністративних проступків та порядок її реалізації : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національний аграрний ун-т. К., 2008. 22 с.

7. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності поліцейських та інших працівників правоохоронних органів

Василенко В. М. Дисциплінарна відповідальність працівників ветеринарної міліції: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження. Право і безпека. 2012. № 2 (44). С. 167–170.

Венедиктов В. С. Юридична відповідальність працівників ОВС України; Національний ун-т внутрішніх справ. Х. : Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2003. 269 с.

Гарасимів О. І. Дисциплінарна відповідальність працівників органів внутрішніх справ України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія : Юридична. 2013. № 2. С. 138–145.

Єгоров О.Б. Коментар Дисциплінарного статуту митної служби України / О. Б. Єгоров [и др.] ; Державна митна служба України. К. : Панорама, 2006. 232 с.

Журавльов С. В. Напрями вдосконалення організаційних засад притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 256–259. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9165>

Зарубіжний досвід реалізації дисциплінарних проваджень щодо поліцейських та можливості його використання в Україні / С.С. Ващенко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 24-25 трав. 2019 р.) / МВС України, Сум. філія Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2019. С. 64-67.

Іншин М.І. Поняття дисциплінарного проступку як фактора, що дестабілізує дисципліну та законність в ОВС. Право і безпека. 2006. № 5. С. 7- 10.

Коваленко К.В. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 ; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ, 2009. 18 с.

Коваленко К.В. Щодо визначення поняття службової дисципліни в органах внутрішніх справ. Держава і право. 2009. Вип. 44. С. 354-359.

Кравченко О.О. Дисциплінарна відповідальність посадових осіб митної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2012. 210 с.

Максимович А. М. Дисциплінарна відповідальність працівників Державного бюро розслідувань: співвідношення з іншими видами юридичної відповідальності. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. Вип. 6. С. 178–182.

Максимович А. М. Завдання та повноваження підрозділів внутрішнього контролю щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань. Проблеми та стан дотримання і захисту прав людини в Україні : матеріали міжнар. наук.- практ. конф. (м. Львів, 14–15 серп. 2020 р.). Львів, 2020. С. 92–97.

Максимович А. М. Особливості адміністративно-правового статусу дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань. 2021. Знання європейського права. №1. С. 84-90. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.178>

Максимович А.М. Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань: дис. ... д-ра філос. з права: 081. Київ, 2021. 210 с.

Медведенко Н.В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 256 с.

Медведєв А.М. Дисциплінарна відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 239 с.

Передерій О.С. Дисциплінарна відповідальність працівників поліції країн Європейського Союзу: теоретико-правовий аспект. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. 2012. Вип. 11 (1000). С. 36-40.

Полівчук Д.П. Дисциплінарне провадження в органах внутрішніх справ: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Дніпропетровськ, 2011. 205 с.

Попов С.В. Звільнення працівників органів внутрішніх справ за порушення дисципліни і законності (теоретико-правовий аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2001. 18 с.

Прокоф'єв М. М. Правова природа дисциплінарної відповідальності державних службовців в правоохоронній сфері. Порівняльно-аналітичне право : електрон. наук. фахове вид. 2018. № 6. С. 292–295.

Синявська О.Ю. Засоби забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України (організаційно-правові питання): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2001. 20 с.

Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О. А. Банчука. К.: Москаленко О. М., 2013. 588 с. URL: <http://pravo.org.ua>

org.ua/img/books/files/statuspolicii-banchuk-2013.pdf.

Шоптенко С. С. Дисциплінарні провадження в Національній поліції України: зміст та особливості реалізації. Форум права : електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 454–459. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2017_5_71.pdf

Щербина В.І. Дисциплінарна відповідальність державних службовців органів внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 1998. 174 с.

8. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів і нотаріусів, інших осіб, що надають публічні послуги

Коваленко Т.С. Дисциплінарна відповідальність адвокатів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10; Акад. адвокатури України. К., 2010. 20 с.

Мирза С. С. Юридична відповідальність нотаріуса за правом України: теоретико-правовий аспект. Держава та регіони. Серія: Право, 2023 р., № 2 (80). С. 331-336.

Шинкарук А.І. До проблеми дисциплінарної відповідальності нотаріусів за порушення законодавства у сфері державної реєстрації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. № 6 (14). С. 49-53.

9. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності засуджених та інших специфічних категорій осіб

Гритенко О.А. Дисциплінарна практика в жіночих кримінально-виконавчих установах мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання: теоретичні та соціально-правові аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08; Міжнар. гуманіт. ун-т. О., 2012. 23 с.

Романов М.В. Дисциплінарна відповідальність засуджених до позбавлення волі; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків: Фоліо, 2004. 159 с.

10. Наукові праці щодо дисциплінарної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення

Відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. Є.О. Алісов, В.В. Мартиновський, В.Я. Настюк, О.М. Шевчук. Х. : Юрайт, 2017. 168 с.

Гладкий В.В. Трудова дисципліна органів професійної публічної служби як основа їх антикорупційної безпеки. Соціальне право. 2021. № 1. С. 77-81.

Губанов О.О. Дисциплінарна відповідальність публічних службовців України за корупційні правопорушення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016. № 2 (22). С. 68-72.

Кабаченко М.О. Дисциплінарна відповідальність за корупційні правопорушення. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 27. С. 235-241.

Ковалів М. В., Татусько Д. Р. Дисциплінарна відповідальність як засіб запобігання корупції. Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 28 травня 2021 року) / упорядник Ю.А. Хатнюк. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 29-33.

Чишко К.О. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції в країнах Азії та перспективи його використання в Україні. Держава та регіони. Серія: Право, 2023 р., № 1 (79). С. 348-353.

Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : підручник / [В.Я. Настюк, О.Ю. Синявська, В.В. Мартиновський та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Настюка. Харків : Право, 2019. 512 с. (С. 404-411, 457-472).

Ярошенко О.М. Укладення трудового договору, всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», як самостійна підстава припинення трудового договору. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 1 (84). С. 100-107.